

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 2

FÖRSTA KAMMAREN

1967

19 januari

Debatter m. m.

Torsdagen den 19 januari

Sid.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m.	3
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Svanström ang. beskattningen av idrottspriser	81
av herr Lundström ang. Musikhögskolans och Musikaliska Akademiens byggnadsfråga	81
av herr Peterson, Eric Gustaf, om nya hastighetsbestämmelser för husvagnar	81

Torsdagen den 19 januari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl.10.00.

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Aspling* för tiden den 21 till och med den 30 januari för utrikes resa.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 8, angående överlåtelse av staten tillhörig mark;

nr 9, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 12, angående livränta till vissa personer.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 44—46 till konstitutionsutskottet,

motionerna nr 47—50 till statsutskottet,

motionen nr 51 till allmänna beredningsutskottet,

motionerna nr 52—60 till statsutskottet,

motionerna nr 61—63 till bevillningsutskottet och

motionen nr 64 till bankoutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 65 hänvisades densamma, såvitt den avsåg inrättande av en statlig bostadsbank, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 66—77 till lagutskottet samt

motionen nr 78 till allmänna beredningsutskottet.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1967/68, samt nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67.

Herr TALMANNEN yttrade:

På grundval av uppgifter som lämnats av flertalet till remissdebatten anmälda talare om det tilltänkta huvudinnehållet i deras anföranden har i år gjorts ett försök att gruppera talarna efter de ämnesområden de avser att främst behandla. Anordningen är att anse som ett försök och har för övrigt kunnat genomföras endast delvis. Talariistan inledes således på sedvanligt sätt av gruppledarna och vice gruppledarna och avslutas av en rad talare som ej kunnat sammanföras till särskilda ämnesområden.

Någon buffé har till följd av omdispositionen av kammarens utrymmen ej kunnat anordnas i dag, vilket jag vill beklaga under uttryckande av förhoppningen att restaurangen skall, med lämplig spridning av besöken, kunna servera lunch utan alltför stor tidsspilan för kammarens ledamöter.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Den beskrivning av Sveriges ekonomiska läge som görs i årets statsverksproposition, och de poli-

Statsverkspropositionen m. m.

tiska åtgärder som regeringen mot denna bakgrund föreslår, avslöjar på ett nästan obarmhärtigt sätt den splittring i ideologi och handling, som under senare tid kännetecknat det socialdemokratiska partiet. På den ena sidan har vi kraven från dem som anser att ekonomisk hälsa endast kan återvinnas genom att man i viss mån tillämpar den fria marknadshushållningens principer. På den andra sidan har vi dem som vill utnyttja de mera renodlade socialistiska planhushållningsmetoderna, vilka syftar till att öka samhällets och därmed den sittande regeringens grepp över den enskilde medborgaren och den fria företagsamheten.

Ett typiskt exempel på denna konflikt utgör regeringens förslag om nya ingrepp mot byggnadsmarknaden. Denna gång använder man sig inte av den traditionella byggnadsregleringen med prövning från fall till fall av vilken byggnadsverksamhet som bör bedrivas. Instrumentet är nu en 25-procentig skatt på all byggnadsverksamhet som regeringen godtyckligt betecknar som onödig. Regeringens byggskaft kommer att leda till ett totalstopp under ett och ett halvt år framöver för nya kontors- och förvaltningsbyggnader, butikslokaler, bensinstationer, parkeringshus, kyrkor, samlingslokaler och idrottsanläggningar samt vissa fritidshus. Att regeringen syftar till ett totalstopp tycks vara alldeles klart. För det kan väl inte vara meningen att skatten skall få driva upp de redan tidigare alltför höga byggnadskostnaderna med ytterligare 25 procent. Genom straffskatten får vi i omkostymerat skick tillbaka den byggnadsreglering som det tagit oss över femton år att successivt avskaffa.

Regeringen är alltså åter tillbaka vid utgångspunkten: det totala regleringsgreppet över byggnadsmarknaden.

Den konsumentkooperativa tidningen Vi är inne på några av konsekvenserna av denna byggskaft då den säger: »En investeringsavgift på hela 25 procent

som skall drabba 'mindre angelägna' byggen, till vilka också affärshus räknas, skulle stoppa den strukturomdanning som tar sig uttryck däri, att många små, kostnads- och arbetskrävande butiker ersätts av färre högeffektiva enheter. Märkligt vore det, om ett sådant rationaliseringsstopp infördes, samtidigt som uppmärksamheten alltmer riktas mot prisutvecklingen inom detaljhandeln och samtidigt som befolkningsomflyttningen medför växande investeringsbehov inom distributionen!»

Regeringen borde ha tänkt framåt på denna punkt. Den borde ha ställt frågan vad som händer när den 25-procentiga straffskatten släppes loss efter den sista september 1968. Det blir som att öppna en gigantisk dammlucka med uppladdade krav på hela byggsektorn där all planering kan rasa samman. Kapitalmarknaden kan komma att ställas inför orimliga krav. De industriinvesteringar som regeringen nu säger sig vilja uppmuntra kommer liksom bostadsbyggandet att trängas åt sidan av de investeringsbehov som laddats upp under den socialdemokratiska förbudstiden. Löneglidningen som varit särskilt stor inom byggsektorn kommer att få ny näring.

Herr talman! Mot denna dogmatiska socialistiska regleringsinställning kontrasterar de försök till en fastare hållning som i årets budgetförslag visas gentemot det traditionella socialistiska kravet på ökade statsutgifter.

I anslutning till vad oppositionspartierna under lång tid hävdade har regeringen — det skall erkännas — visat en betydande återhållsamhet med statsutgifterna för nästa budgetår. Man tycks ha insett att en lika stark ökning av statsutgifterna som under de närmast föregående åren driver på inflationen i alltför hög grad och därför måste undvikas. Från oppositionens sida — framför allt då från högerpartiet — har under många år hävdats, att vi borde anpassa den offentliga utgiftsökningen till vad våra resurser tål. Höger-

Statsverkspropositionen m. m.

partiet har för sin del krävt att regeringen skulle ha som riktpunkt att anpassa utgiftsökningarna till produktionsstegringen inom landet. Regeringen har tydligen ansett sig tvungen att ta hänsyn till dessa oppositionens krav på en stramare finanspolitik. Utgifterna stiger visserligen fortfarande i betydande grad, nämligen med cirka 8 procent jämfört med årets budgetförslag. Men tar man hänsyn till att en stor del av denna ökning hänförs sig till lönestegringen för statstjänstemännen i enlighet med träffade avtal och till en automatisk uppräknings av folkpensionerna och dylika ting, är det en betydande återhållsamhet som visas. Den socialdemokratiska uppfattningen att en fortsatt snabb ökning av den offentliga sektorn är nödvändig har tydligen fått träda tillbaka för de ekonomiska realiteterna.

Vad jag med dessa inledande ord velat visa är att socialdemokraterna just nu tycks slitas mellan å ena sidan kommunisternas mera konsekventa och rätlinjiga socialistiska program och å andra sidan de mera realistiska politiska idéer som företräds av den borgerliga oppositionen.

Men det finns också en annan förändring i årets statsverksproposition. Det är i sättet att beskriva vad som hänt på det ekonomiska planet under 1966 och vad vi har att vänta oss under 1967. Den Erlanderska ministären har brukat vara mästare i att presentera just de bedömningar och just de prognoser som bäst passar in på den politik den önskat föra. Under en följd av år har de ekonomiska framtidsutsikterna målats i enbart glada och ljusa färger, och den politik som successivt undergrävt vår ekonomi har presenterats som den enda rätta.

Varningstecken har inte saknats. Från oppositionens sida har vi gång efter annan ställt vår diagnos och ordinerat en annan medicin. Men regeringen har inte tidigare velat ta råd. Man har tydligen trott på sin egen skönmålning av

den ekonomiska verkligheten. Eller också är det så att man på detta sätt systematiskt och medvetet velat invägga medborgarna i en falsk ekonomisk säkerhetskänsla. Det är i varje fall en nyhet i årets statsverksproposition att denna självsäkra attityd lyser med sin frånvaro.

Regeringen har nu tvingats konstatera att vi under 1966 fick ett nästan lika stort underskott i vår bytesbalans som under 1965, nämligen uppåt en och en halv miljard kronor. Den har också tvingats inregistrera en fortsatt inflation på 5,5 procent, uttryckt i konsumentprisindex. Till detta kommer att nationalproduktens ökning förra året stannade vid endast 3 procent. Det är den lägsta siffran för hela 60-talet.

Även när det gäller utsikterna för 1967 är finansministern mindre anspråksfull och mindre optimistisk än han brukar vara. Medan åtskilliga representanter för regeringspartiet gör uttalanden där de försöker skyla över farhågorna för den ekonomiska utvecklingen 1967 gör finansminister Sträng på sidan 8 i finansplanen en sammanfattning av de ekonomiska framtidsutsikterna för nästa år. Jag skulle vilja koncentrera denna beskrivning i 10 punkter.

1. Den inhemska efterfrågan ökar och leder till en stegring av importen.

2. Den svenska massaindustrien har överkapacitet, och malmexporten går ned i både pris och volym.

3. Förhållandet mellan importen och exporten försämras.

4. Varvsindustriens räntabilitet är otillfredsställande.

5. Turistbalansen försämras ännu mera.

6. Bytesbalansen kommer — som en följd av vad som nämnts under punkterna 1—5 — att försämras. Dess underskott beräknas öka med ca 350 miljoner kronor och därmed överstiga 1 500 miljoner kronor år 1967.

7. Den privata konsumtionen ökar genom de höjda löneinkomsterna.

Statsverkspropositionen m. m.

8. Bostadsbyggandets volym ökar kraftigt.

9. De kommunala investeringsplanerna räknar med en stegring av 10 procent.

10. Expansionstakten i industriens investeringar minskar och stannar vid 3 procent.

Herr talman! Situationen, som den här tecknats, för 1967 är inte hämtad från något oppositionspartis beskrivning av läget. Det är den ekonomiska verklighet som regeringen själv, signerad av statsminister Erlander, har tecknat i finansplanen för 1967.

Målet för den ekonomiska politiken på kort sikt anges nu vara att möta balansrubbningsen i vår ekonomi med s. k. kraftfulla åtgärder. I första hand skall den privata konsumtionen inskränkas och takten i den offentliga utgiftsexpansionen betydligt dämpas. En del i och för sig önskvärda projekt skjuter man på framtiden. Man begränsar sina ambitioner och resursanspråk för att som man säger kunna övervinna svårigheterna.

Det är intressant att ta del av dessa nya sätt att formulera den ekonomiska politikens mål och medel. När jag framförde liknande tankegångar för två år sedan i remissdebatten möttes jag av allmänna undanflykter av framför allt statsministern. Statsministern försökte slå bort ett sakligt resonemang genom att som han uttryckte det »konstatera att vi har fem år bakom oss av en nästan otrolig ekonomisk styrka och framstegstakt». Nu har i varje fall finansministern — och jag förmodar även statsministern — tvingats tänka om när det gäller framtiden.

I tre rader sammanfattar regeringen domen över sin egen politik på följande sätt: »Under innevarande år finns en i ekonomien genom löneavtal och sociallagstiftning redan inbyggd kostnadsstegring. Hela effekten av dessa kostnadsökningar kan inte avlägsnas ens med en mycket drastisk deflationspolitik.»

Regeringen har med dessa ord erkänt att dess egen tidigare politik haft så allvarliga konsekvenser för svensk ekonomi att det kommer att ta lång tid att undanröja de negativa verkningarna av denna politik och återställa ekonomisk balans.

Herr talman! Vid några tillfällen under de senaste åren har finansminister Sträng framhållit, att underskottet i bytesbalansen är det mest synliga tecknet på att svensk ekonomi är sjuk. Han har också antytt att den dag detta underskott leder till en avtappning av valutareserven har sjukdomen nått en kris. Mot den bakgrunden hade det funnits anledning för finansministern att åtminstone ge en kommentar till det uttalande i nationalbudgeten som görs om valutareservens utveckling under 1967. Där görs nämligen ett räkneexempel med utgångspunkt att en brist i bytesbalansen för i år på 1 750 miljoner kronor uppstår. Ett sådant underskott beräknas leda till att valutareserven under i övrigt oförändrade förhållanden kommer att sjunka med inte mindre än en halv miljard kronor. Jag är medveten om att statistiken på detta område är bristfällig, men finansministern borde inte med statistiken som ursäkt bara söka gå förbi denna fråga i tysthet. Jag vill uppmana finansministern eller statsminister Erlander, som väl också behärskar dessa frågor, att kommentera nationalbudgetens räkneexempel. Vad har regeringen för prognos för 1967 när det gäller valutareserven? Avvisar statsministern nationalbudgetens resonemang som gripet ur luften, eller bär det trovärdighetens prägel?

Bland de medel som regeringen vill använda för att landet skall återvinna ekonomisk balans och för att hejda inflationen och undanröja underskottet i bytesbalansen intar skattehöjningarna som vanligt platsen nr 1. Skatte- och avgiftshöjningar är över huvud taget den socialdemokratiska regeringens standardrecept i en allvarlig situation.

Statsverkspropositionen m. m.

Därför var väl inte någon skattebetalare överraskad över att förslag härom kom även i år.

Motiven för regeringens skatte- och avgiftsökningar skiftar emellertid från tid till annan, liksom skattehöjningarnas storlek. Förra året drev regeringen igenom höjda indirekta skatter och avgifter som tillsammans skulle ge 675 miljoner kronor. Då motiverades detta med att de automatiska inkomstökningarna inte räckte till för att finansiera de utgifter som regeringen själv beslutat om, och det uppstod då en konflikt med målsättningen att även bytesbalansen skulle förbättras. I år ändrar regeringen både motivering och belopp. Vi får skattehöjningar om 1 560 miljoner kronor tillsammans med vissa avgiftshöjningar — drygt en fördubbling av fjolårets höjning. Motivet för de nya skatterna formulerades också på ett annat sätt: den totala efterfrågeökningen måste minskas för att man därmed skall kunna skapa utrymme för ökad industriell investeringsverksamhet.

Det är en hårdhänt politik och en oresonlig politik. Mellaninkomstgrupperna får som vanligt bära den tyngsta bördan, samtidigt som kostnadsläget i landet drivs upp. I stället för att höja skatterna på detta sätt hade det varit naturligare i detta läge att genomföra den skattereform — det moderna och tidsanpassade skattesystem — som alla politiska partier, näringsliv och löntagargrupporganisationer för något år sedan var helt överens om i skatteberedningen. En mervärdeskatt i stället för höjd omsättningsskatt skulle skapa bättre konkurrensförutsättningar för vårt näringsliv och verksamt bidra till att minska underskottet i bytesbalansen. En sådan skatt skulle också kunna förernas med en *sänkning* av de orimligt höga marginalskatterna, som dessvärre nu ytterligare skärps genom att folkpensionsavgifterna höjs samtidigt som inflationen flyttar upp inkomsterna i ett högre marginalskatteläge.

Här ligger den avgörande skillnaden mellan högerpartiets och, låt mig gärna säga, oppositionspartiernas sätt att betrakta skattepolitiken och regeringens fastlåsta hållning. Inom oppositionen är vi överens om att marginalskatterna måste sänkas, men vi är också medvetna om att de stora grupper av lägre inkomsttagare som finns — inte minst de ensamstående — har en kännbar skattebörda, som också bör lindras. Tyvärr har regeringens världsösa utgiftspolitik lett oss in i ett tvångsläge, där utrymme för en *total* skattesänkning nu betydligt krympt. Storleken av och tidpunkten för genomförande av högerpartiets krav på lägre och rättvisare marginalskatter blir därför beroende av i vilken utsträckning det finns utrymme för ytterligare realistiska begränsningar av statsutgifterna genom rationaliseringsåtgärder eller genom direkt minskade anslag. För högerpartiets del kommer vi under den närmaste veckan successivt att presentera sådana förslag och därmed söka skapa utrymme för en påbörjad sänkning av marginalskatterna. Även i detta fall har vi kontakt med de andra oppositionspartierna för att om möjligt avstämma partiernas uppträdande i skattefrågan.

Herr talman! En av de verkliga nyheterna i årets budget hänför sig till ordet »strukturpolitik». För att kunna driva den s. k. strukturpolitiken på näringslivets område föreslår regeringen inrättande av en särskild näringspolitisk fond, som för nästa budgetår skall få 500 miljoner kronor. Det framgår visserligen inte av finansplanen, hur dessa pengar skall användas, och inte heller är man tydligen ännu på det klara med för vilka ändamål de skall brukas. Det sägs endast att de skall användas för »finansiellt stöd till rationaliserings- och utvecklingsprojekt av sådan omfattning och art att projektet inte i sin helhet kan finansieras på marknaden eller med egna medel».

Av någon anledning — troligtvis gri-

Statsverkspropositionen m. m.

pen ur luften — påstås det att denna fond nödvändiggör att omsättningsskatten höjs från 10 procent till 11,11 procent. Man har med andra ord »öronmärkt» oms-höjningen och specialdestinerat dessa pengar till fonden. Det är naturligtvis av rent taktiska skäl man gör så. I själva verket anskaffas pengarna inte genom omsättningsskatten utan genom ökad statlig upplåning på kapitalmarknaden.

Inom högerpartiet vill vi alls inte förneka att situationer kan uppstå och *har uppstått* då omställningsprocessen inom industrien skapar problem av både social och ekonomisk art, som ställer krav på speciella insatser från samhällets sida. Vi känner till situationen i t. ex. Ådalen och Dalsland, där den pågående koncentrationen av ett redan tidigare ensidigt näringsliv lett till svåra sysselsättningsproblem. Här behövs säkert stöd från samhället. Särskilda insatser kan också fordras då en bransch råkat i svårigheter på grund av speciella utländska konkurrensförhållanden. Det har t. ex. varit fallet inom varvsindustrien. Men varför skall samhällets medverkan hänföras till ensidiga beslut av regeringen? Varför kan inte dessa frågor, som ofta berör en hel landsdels framtid, få på vanligt sätt prövas från fall till fall av riksdagen, som ofta har ledamöter från den berörda bygden med särskild kännedom om de lokala problemen.

Förklaringen till att regeringen ensam vill ta hand om en fond på 500 miljoner kronor och ensam vill diktera villkoren för hur medlen skall fördelas är måhända rent politisk. Redan i första-maj-talen förra året gjordes ett flertal uttalanden — bl. a. av inrikesministern Rune Johansson och LO-ordföranden Arne Geijer — med innebörden att regeringen nu stod beredd att genomföra en ny näringspolitik. Vad denna nya näringspolitiska handlingslinje i praktisk politik skulle innebära preciserades aldrig vid det tillfället. Även statsministern har i

ett flertal anföranden uppehållit sig vid dessa frågor och antytt att blandekonomiens tid nu är förbi. Det har gjorts antydningar både av honom själv och i den socialdemokratiska pressen om att de principer för kapitalbildningen och de äganderättsförhållanden som hittills varit rådande inte längre skall ha samma giltighet. Samhället måste nu gripa in, ges en ökad insyn i näringslivet, bidra till en speciell kapitalförsörjning och, om så erfordras, även överta delar av det hittills enskilt ägda näringslivet.

Denna politiska bakgrund ställer den näringspolitiska fonden i en intressant — och allvarlig — belysning. Kommer den att bli inledningen och inkörsporten till en mera markerad socialistisk politik med en anslutning till de idéer som framföres från ett växande kommunistiskt parti? Är avsikten att den förändring av näringslivets kapitalförsörjning — med minskade självförsörjningsmöjligheter och ett ökat beroende av lånefinansieringen — skall utnyttjas till ökad kontroll och dirigering av näringslivet? Jag vill hoppas att regeringen nu är mera villig att belysa innebörden och inriktningen av statsministerns nya näringspolitik än vad man var vid höstriksdagens remissdebatt, när jag också efterlyste en principiell och något konkretare diskussion från regeringens sida på denna punkt.

Herr talman! I den nu framlagda statsverkspropositionen bekräftas de farhågor som man hade anledning hysa då försvarsutredningens diskussioner bröts kort före jul. Regeringen vill själv diktera omfattningen och inriktningen av landets försvar. Förslag om reella överläggningar med de tre oppositionspartierna, avsedda att nå en samförstånds lösning, har avvisats. Regeringen vill tydligen ha strid i försvarsfrågan, även om både försvaret och landets alliansfria utrikespolitik skadas härav.

Det försvarspolitiska nytänkande som regeringen på olika sätt framfört har under allra senaste tiden ytterligare

preciserats av landets försvarsminister. Sverige skall tydligen övergå till ett segt försvar av territoriet, eller med andra ord ett fördröjande försvar, säger försvarsministern, där framför allt våra totala resurser inte som nu skall sättas in i både ett invasionsförsvar och ett lantförsvar utan koncentreras till ett lantförsvar.

Det nya försvar som regeringen nu skisserar tycks vara ett resultat, inte av sakliga bedömningar för vad som fordras av svensk säkerhetspolitik, utan mer en produkt av partitaktiskt tänkande, där sambandet med 1966 års förlustval är mer påfallande än omsorgen om landets säkerhet och våra möjligheter att ge innehåll åt vår traditionella utrikespolitiska hållning. De odiskutabla fördelar som försvarets långtidsplanering inneburit — inte minst ekonomiskt sett — överges. Våra möjligheter att klara den fastställda försvarspolitiska målsättningen omöjliggöres, liksom förutsättningarna minskas att i omvärlden skapa respekt för vår neutralitetspolitik.

Dessa konsekvenser av regeringens försvarsnedskärning har i många stycken redovisats av landets militära myndigheter. Jag är övertygad om att regeringen inte är beredd att utan vidare ta avstånd från deras bedömning.

Jag skall inte utförligare gå in på konsekvenserna av det socialdemokratiska försvarsutspellet. Det kommer närmare att beröras av andra högerrepresentanter både i denna kammare och i medkammaren. Två saker vill jag dock ta upp, dels försvarsutredningens högst anmärkningsvärda sätt att arbeta, dels högerrepresentanternas önskan att få lämna utredningen.

Det sätt på vilket 1965 års försvarsutredning hittills löst — eller rättare sagt inte löst — sina uppgifter ger anledning till mycket hård kritik. Fram till valet 1966 inträffade, såvitt jag har kunnat utröna, inte något speciellt i försvarsutredningen som gav en antydning om att man på socialdemokratiskt

Statsverkspropositionen m. m.

håll ville bryta traditionen att förhandla sig fram till en överenskommelse om försvarets inriktning och uppbyggnad för tiden efter den nu gällande försvarsöverenskommelsens utlopp. Inte heller under valrörelsen antydde regeringen något sådant.

Onsdagen den 12 november släpptes emellertid »bomben». Socialdemokraterna lade i försvarsutredningen fram ett utredningsuppdrag till de militära myndigheterna, som innebar en nedskärning av försvarsutgifterna med 1,2 miljarder för de två närmaste åren. Den nedfrysning av försvarsutgifterna, som riksdagen beslöt 1966 och som skulle betraktas såsom en rent tillfällig åtgärd, borde enligt socialdemokraterna bli den nya nivå, utifrån vilken anslagsberäkningarna skulle göras. Någon kompensation för den tekniska utvecklingen skulle bl. a. tills vidare inte utgå. Vissa kostnader som tidigare legat utanför den s. k. kostnadsramen skulle inräknas i denna.

Redan den 22 november redovisade de militära myndigheterna konsekvenserna av det socialdemokratiska försvarsutspellet. Där slogs fast att den försvarspolitiska målsättningen inte kunde upprätthållas med regeringens förslag. Indragningar av krigs- och fredsförband skulle bli nödvändiga, samtidigt som långtidsplaneringen skulle komma att brytas.

Torsdagen den 24 november, alltså redan två dagar efter det att konsekvenserna av det socialdemokratiska försvarsutspellet redovisats, framförde de tre borgerliga partierna sitt gemensamma utredningsalternativ. Man godtog från oppositionen att det statsfinansiella läget krävde vissa nedskärningar, men dessa fick inte slå sönder försvarsorganisationen och leda till onödiga fördyringar.

Trots att inga tecken talar för en avspänning i omvärlden var alltså oppositionen beredd att ta vissa risker för att söka behålla enigheten i försvarsfrågan. Den socialdemokratiska majoriteten i

Statsverkspropositionen m. m.

försvarsutredningen ville emellertid inte ens diskutera och än mindre förhandla om oppositionens utredningsalternativ. Därmed visade man klart att man inte ville nå en överenskommelse.

Det av regeringen önskade resultatet lät ej heller vänta på sig. Vid utredningens sista sammanträde före jul meddelade utredningens ordförande, att utredningen inte kunde komma med något förslag i tid för den budgetbehandling som skulle ha omfattat det första året i den nya försvarsöverenskommelsen — alltså budgetåret 1967/68.

I den nu framlagda statsverkspropositionen upprepas det socialdemokratiska diktatet och utspelet från försvarsutredningen. Regeringen föreslår t. o. m. ytterligare inskränkningar.

Det är mot detta diktat och mot socialdemokraternas totala ovilja att resonera i försvarsutredningen som man skall se den hemställen till högerpartiets ledning som våra ledamöter i försvarsutredningen, herrar Bohman och Virgin, gjort om att bli befriade från utredningsuppdraget.

Herrarna Bohmans och Virgins skäl är starkt underbyggda. Vid försvarsutredningens sammanträde den 13 januari hade utredningsordföranden, statssekreterare Karl Frithiofson, bl. a. bekräftat att försvarskostnaderna av regeringen slutgiltigt fixerats för budgetåret 1967/68 och att utredningen alltså inte hade möjlighet att påverka dem för detta budgetår.

I den nya situation som härigenom uppstått borde utredningen enligt god praxis ha avslutats. För fortsatt utredningsverksamhet hade det i vart fall erforderats nya direktiv från regeringen avseende tiden efter nästa budgetår.

Herr talman! Högerpartiet har i dag slutgiltigt behandlat frågan om vår fortsatta representation i försvarsutredningen. Vi har full förståelse för de två försvarsutredarnas motiv att vilja lämna utredningen och har ansett deras ställningstagande välgrundat. Trots detta har vi beslutat att inte för närvaran-

de dra tillbaka våra utredningsmän. Vi vill göra ett ytterligare försök att få fram godtagbara arbetsformer vid utredningen om det framtida försvaret. Motiven för detta ställningstagande kan sammanfattas ganska kort.

De uttalanden som gjorts framför allt från försvarsministerns sida *efter* det att herrarna Bohmans och Virgins önskan att få lämna försvarsutredningen offentliggjordes har klarlagt att *regeringen syftar till en helt ny målsättning och inriktning av försvaret*. Den synes innebära att försvaret, i stället för att redan vid gränsen med alla tillgängliga resurser söka avvärja en invasion, nu skall begränsa sin målsättning till ett uppehållande försvar på svenskt territorium. Ett sådant klarläggande av regeringens målsättning för försvaret har inte tidigare gjorts.

I en situation, då socialdemokraterna tydligen avser att försöka genomdriva en fullständig omläggning av försvarets uppbyggnad och inriktning och dessutom på olika sätt öppet deklarerar denna målsättning, så anser vi det väsentligt att högerpartiet inom utredningen får möjlighet att där söka påverka utformningen av försvaret. Högerpartiet godtar inte socialdemokraternas nya synsätt. Vid ett fortsatt engagemang i utredningen ämnar vi därför kräva studier, som bättre knyter an till vår nuvarande försvarsplanering. Trots det bundna sätt på vilket försvarsutredningen hitintills har arbetat är det högerpartiets förhoppning att våra representanter tillsammans med folkpartiet och centern skall kunna positivt påverka inriktningen av det framtida försvaret. Handlingsfriheten för försvarsutredningen kan emellertid inte åstadkommas på den av regeringen föreslagna kostnadsnivån. Högerpartiet söker därför i kontakt med de två mittenpartierna utörona möjligheterna för ett gemensamt agerande så att vi helst i en trepartimotion kan fullfölja det borgerliga utredningsalternativ som gavs den 22 november i höstas. Misslyckas detta

kommer högerpartiet ändå att framlägga förslag om en kostnadsnivå, som knyter an till det borgerliga utredningsalternativet. Därigenom skulle handelsfriheten kunna bibehållas under detta år och det väsentliga av konsekvens och ekonomi i försvarsplaneringen bevaras. När försvarsutredningen hösten 1967 har att ta ställning till det framtida försvaret, bör det finnas förutsättningar att fatta sådant beslut att vi kan bibehålla en försvarspolitisk målsättning, som ger mening åt vår beslutsamhet att försvara hela landet.

Med detta, herr talman, ber jag att få tillstyrka remiss av statsverkspropositionen.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Kontakten mellan olika länder i världen blir i alla avseenden allt livligare. Det gäller inte bara handeln, utan också diplomatiska förbindelser, kulturella kontakter, turistutbyten o. dyl. Försöken att höja u-ländernas levnadsstandard går sakta. U-hjälpen står i sitt första skede. De allt mera förbättrade kommunikationerna gör kontakterna lättare och livligare, de ökade språkkunskaperna verkar i samma syfte, och över huvud taget har intresset och möjligheterna för utbyten ökat på alla sätt.

Vårt land har deltagit i de internationella kontakterna, ibland på ett sätt som jag anser tillfredsställande men ibland på ett sätt som centerpartiet inte anser vara tillräckligt. I fråga om u-landshjälpen har folkpartiet och centern sedan åtskilliga år tillbaka ansett att Sverige bör offra mer för att hjälpa befolkningen i sämre lottade länder. Centern var det första parti som föreslog att målsättningen för u-hjälpen borde vara att vårt land avstår en procent av nationalinkomsten till u-hjälp. Detta förslag vann inte gehör första året, men senare har det allmänt accepterats och även antagits av riksdagen. Som bekant är meningarna mycket de-

Statsverkspropositionen m. m.

lade om tidpunkten när vi skall uppnå den målsättningen. Med den nuvarande takten vet jag att det kommer att ta mycket lång tid innan vi kan nå upp till det belopp som motsvarar en procent av nationalinkomsten.

När principen antogs av riksdagen anfördes från centerhåll önskemål om att en tiondel av ökningen borde ske varje år så att man år 1972 skulle ha uppnått detta första mål. För närvarande har vi inte kommit längre än till en tredjedel av det belopp som vi har satt såsom mål. När centern och folkpartiet tidigare ville öka på u-landshjälpen fick vi ofta svaret att pengarna måste användas väl — och detta är ju alldeles riktigt — men att planläggningen ännu inte vara utförd och att man därför inte kunde ge större anslag. Det skälet kan ju inte förebäras nu, eftersom det finns en del planläggning utförd för ett betydligt högre belopp, än det som regeringen föreslagit. Dessutom finns det alltid möjligheter att ge till den multilaterala hjälpen, där jag hittills inte har hört att anslagsbeloppen stigit snabbare än vad som hunnit planläggas.

Det verkligt resultatgivande samarbetet med andra länder har skett på handelsns område, och jag tänker då närmast på EFTA-området. Då Sverige inträdde i EFTA, rådde i stort sett enighet om den saken. Men det uttalades mycken ovisshet om hur det samarbetet skulle komma att utfalla — också i denna kammare. I dag när tullskyddet mellan medlemsländerna är borta, kan vi konstatera att samarbetet utfallit mycket väl, och handelsministern bör ha ett erkännande för ett mycket energiskt arbete på detta område. Det återstår nu den betydligt svårare och kanske också mera betydelsefulla uppgiften att i någon form få till stånd ett samarbete med EEC. Då jag emellertid, herr talman, förmodar att på sedvanligt sätt en utrikesdebatt kommer att anordnas, skall jag inte gå in på den saken ytterligare och inte heller på andra utrikespolitiska frågor just nu.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! Det blåser en bister vind över årets statsverksproposition. De soliga löftena från tidigare dagar har fått ersättas av mera realistiska åtgärder för att i någon mån rätta till alla de misstag som den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet har begått tidigare. En mycket sträng sparsamhet med statsutgifterna har iakttagits, säger finansministern, men ändå föreslår regeringen ökade skatter på en och en halv miljard. Hårda restriktioner åläggs vissa delar av byggnadsverksamheten, och en hel del andra åtgärder som är mindre behagliga har också föreslagits. Om nu dessa och andra åtgärder som regeringen vidtagit verkligen ledde till ett sundare ekonomiskt klimat, så skulle kanske svenska folket finna sig i pålagorna. Men det torde i stället finnas en allmänt utbredd opinion att regeringen inte behärskar den ekonomiska situationen utan bara lappar på här och där utan att ha någon fast och ordentlig planläggning av vart man egentligen vill komma.

Det är självklart att det politiska läget förändras på ett sätt som man inte alltid kan förutse och att vårt land i hög grad är beroende av vad som sker i andra länder, men regeringen kan dock inte fransäga sig ansvaret för att under en lång tid ha drivit en politik som lett fram till den besvärande situation där vårt land nu befinner sig.

Redan 1961 började industriens investeringar stagnera utan att regeringen egentligen företog några åtgärder. Bostadsförsörjningen med den därtill hörande hyrespolitiken har missköts så att situationen på bostadsmarknaden är allt annat än tillfredsställande. Någon genomgripande skattereform har inte företagits, och det dröjde länge innan regeringen kunde förmås att vidtaga effektiva åtgärder för lokaliseringspolitiken. Över huvud taget har regeringen på en hel rad områden fört en politik som lett till en ohållbar situation.

Jag har en fråga av central betydelse att ställa till regeringen. Efter en redogörelse för löneutvecklingen 1966 sägs det i finansplanen: »Mot denna bakgrund är det väsentligt att begränsa den löneglidning som ej orsakas av övergång till bättre betalda arbeten eller eljest är ett resultat av ökade produktiva insatser.» Jag vill nu fråga regeringen: På vilket sätt vill regeringen förhindra löneglidningen? Finansministern svarade på den frågan i TV med att säga att genom en förbättrad ekonomisk politik skulle man kunna undvika löneglidningarna. Emellertid har vi haft ganska starka löneglidningar under åtskilliga år, och jag frågar: Beror det på att en felaktig politik förts under de gångna åren?

Enligt min uppfattning har den socialdemokratiska politiken varit sådan att den till stor del byggt upp de svårigheter vi nu har. Planläggningen av den ekonomiska politiken har inte varit god, och den har ofta varit opportunistisk. Under en följd av år har lönesummans stegring varit cirka 10 procent, ibland något därunder. I relation till produktionsökningen har finansministern sett detta som oroväckande, och däri kan var och en instämma. Även under 1966 var lönesummans ökning 10,5 procent. Om man ställer den i relation till produktionsökningen, tror jag att var och en kan ha anledning att känna oro för en sådan utveckling. Jag vill emellertid inte utöva någon kritik mot löntagarsidan, även om kraven i vissa fall varit ganska höga. Lönekraven är till stor del en följd av den ekonomiska politik som förts i vårt land. Med ständiga prisstegringar och oro för kommande prisstegringar så är det förstående att löntagarsidan försöker få kompensation för de ökade kostnaderna och försöker täcka in en del av de befarade kostnadsökningarna i framtiden. Utöver prisstegringarna på de vanliga varorna kommer för stora grupper olägenheten av den skyhöga räntan, uppflyttningarna i progressivskalorna på

Statsverkspropositionen m. m.

statsskatten, höjda kommunalskatter m. m. Det är inte så förvånande att man försöker få kompensation för dessa olika faktorer vid löneuppgörelserna. Om man skall få till stånd en lugnare utveckling på löne marknaden är den första förutsättningen att man för en ekonomisk politik, som skapar förtroende och som kännetecknas av stabilitet. En mycket stor del av svenska folket torde inte känna förtroende för regeringens politik och har inte någon känsla av trygghet och lugn utveckling.

I detta sammanhang vill jag erinra om att jag vid flera tillfällen betygat min aktning och beundran för svenska fackföreningsorganisationer av olika slag. Framför allt måste det uppskattas att fackföreningsrörelsen inte hindrar rationaliseringar, vilket kan förekomma i en del andra länder.

Det bör emellertid observeras att i vårt alltmer komplicerade och sammanvävda samhälle, där varje grupps arbete är nödvändigt för att allt skall fungera, en grupp med stark ekonomisk bakgrund kan driva sina krav till en nivå, där de inte kan accepteras och där man inte genom förhandlingar kan komma fram till ett annat resultat.

Herr talman! Jag har tagit upp löneutvecklingen dels för att få framställa de frågor till regeringen, vilka jag önskade ställa på denna punkt, dels för att illustrera den oro som svenska folket känner för den nuvarande ekonomiska politiken.

Vid denna tid förra året redovisades två mycket väsentliga och oroande faktorer i vårt lands ekonomiska situation. Den ena var underskottet i bytesbalansen på mer än 1 miljard kronor, och den andra var den stagnerande produktionsökningen. Vad gäller export- och importutvecklingen steg exportvolymen i fjol med 5,5 procent och importvolymen med 2 procent. Motsvarande siffror för år 1965 var 5 respektive 11,5 procent.

Som bekant blev effekten av denna förskjutning i handelsvolymen, sådan

den registreras i handelsbalansen, motverkad av en ogynnsam prisutveckling i första hand för viktigare svenska exportvaror. Det blev lägre priser på våra exportvaror samtidigt som importen steg, vilket medförde en ogynnsam utveckling. Nedgången från år 1965 i handelsbalansens underskott stannade härigenom vid cirka 350 miljoner kronor.

Det är i och för sig — för att säga några ord om turistnettot — glädjande att svenska folket reser mera till andra länder. Men det är mindre glädjande att vårt land inte har motsvarande attraktionskraft och att turistnettot ånyo har försämrats. Sjöfartsnettot har emellertid stigit, vilket har uppvägt vad vi förlorat på turistinkomsterna.

I finansplanen konstateras att bytesbalansens underskott torde ha sjunkit med i runt tal 200 miljoner kronor. I fortsättningen heter det i finansplanen: »Trots det kvarstående underskottet i bytesbalansen ökade valutareserven med ca 300 milj. kr. under fjolåret, vilket inte förklaras av de redovisade kapitaltransaktionerna. Det finns därför skäl att förmoda att statistiken även vid den här gjorda bedömningen underskattar handels- och kanske framför allt tjänsteinkomsterna.»

Jag undrar vad som föranleder finansministern att göra denna reflexion? Vi har inga faktiska uppgifter på vad den s. k. restposten egentligen består av. Man kan förmoda att kanske ganska avsevärda varukrediter och dylikt gör att valutareserven visar ett bättre resultat än vad det i realiteten borde vara.

När handelsministern talar om handels sidan gör han det på ett för regeringen gynnsamt sätt. Det finns emellertid ingen anledning att göra en sådan tolkning, utan man bör snarare dra den motsatta slutsatsen, nämligen att handelsutbytet medfört att valutareserven uppvisar detta förbättrade resultat.

Från regeringspartiets sida har det mycket ofta och självfallet i synnerhet under valrörelsen framhållits, att det var

Statsverkspropositionen m. m.

tack vare den socialdemokratiska politiken som vårt land hade ett sådant välstånd. Om man fick höra detta till leda under valrörelsen så har tongångarna helt förändrats nu. Även regeringspartiet har kommit in på en realistisk väg och erkänner helt att det är det svenska näringslivet och de som där har sin sysselsättning som skapar vårt lands välstånd. Grundförutsättningen för att vi skall få det bättre är att produktionen ökar och inriktas på sådant sätt, att en stor del av den kan lägga grunden för ytterligare produktionsökningar.

Produktionen har inte ökat så starkt under 1965 och 1966 som under 1960-talets första år, då ökningen var ovanligt god. Den mindre ökningen under senare år beror säkerligen till stor del på att industriens investeringar stod praktiskt taget stilla åren 1961—1965 utan att regeringen — som jag tidigare påpekat — så värst mycket oroade sig och utan att några åtgärder vidtogs för att främja industriinvesteringarna. Vi har från oppositionens sida gjort ständiga påpekanden, inte minst i remissdebatterna men även vid andra tillfällen. Regeringen har dock inte gett akt på detta, utan industriinvesteringarna har fortfarande stått stilla under de åren. Därför är det emellertid glädjande att man nu i större utsträckning vill satsa på företagsamheten.

I detta sammanhang kan det vara intressant, herr talman, att göra vissa jämförelser med vårt grannland Norge. Efter regimskiftet där — som innebar att socialdemokraterna inte längre fick regera utan att regeringsansvaret övertog av en borgerlig regering med centerpartisten Borten på statsministerposten — var det en het önskan inte minst bland socialdemokraterna i Sverige att tala om hur ogynnsam utvecklingen blivit under den nya norska regeringen. På en rad punkter är dock utvecklingen gynnsammare i Norge än i Sverige. För 1966 beräknas bruttonationalprodukten ha ökat med 5 procent i Norge mot 3 procent i Sverige. De fas-

ta investeringarna beräknas ha ökat med 5 procent i Norge. Prisuppgången — som diskuterades så mycket under valrörelsen — var i Norge 4,5 procent under tolv månadersperioden t. o. m. november; i Sverige var den 5 procent under hela 1966. Antalet påbörjade lägenheter, för att ta ett annat exempel, avses i Norge öka från 33 500 under 1966 till 36 500 under 1967. Den totala produktionen väntas öka i samma takt som 1966, d. v. s. med ungefär 5 procent. Detta är också en gynnsam utveckling.

På det hela taget har utvecklingen varit mera gynnsam i det borgerligt styrda Norge än hos oss, och man kan ha anledning att erinra om detta inför de ganska självgoða uttalanden som gjordes i riklig mängd under valrörelsen om att det borgerligt styrda Norge inte kunde hävda sig mot det socialdemokratiskt styrda Sverige.

När den ekonomiska politiken karakteriseras i finansplanen sägs: »Det grundläggande målet för den ekonomiska politiken är att med bevarad full sysselsättning och samhällsekonomisk balans främja en snabb framstegstakt och öka välfärden i samhället. Betydande resultat har nåtts i båda dessa avseenden. Första hälften av 1960-talet har inneburit en rekordartad produktionsökning och uppgång i levnadsstandarden.»

Det är en målsättning som var och en torde kunna instämma i. Återigen betonas finansplanen vikten av att produktionen ökar. Vilka vägar skall man då välja för att främja produktionen? Ja, i stort sett torde det svenska näringslivet helst vilja arbeta under friast möjliga förhållanden, under staten kan givetvis på t. ex. kreditmarknaden vidta främjande åtgärder. De relativt goda resultaten av lokaliseringpolitiken visar ju vägen i det fallet.

Regeringens meddelande att den inom kort kommer att för riksdagen framlägga förslag om inrättandet av en näringspolitisk fond, vilken för nästa

budgetår skulle få disponera 500 miljoner kronor, har ju redan föranlett åtskillig debatt. Eftersom bestämmelserna för fondens användning ännu inte är kända, kan frågan knappast diskuteras ingående. Det är emellertid högst otillfredsställande att regeringen inte under den allmänna motionstiden ger närmare besked om fondens utformning. Tänkbart är att en sådan fond kan vara till nytta för näringslivet, om bestämmelserna för dess användning blir väl utformade. Det torde dock redan nu kunna sägas ifrån att stora svårigheter säkerligen kommer att möta, när bestämmelserna skall utformas om vem som skall få lån och på vilket sätt lånen skall erhållas. Ett oavvisligt krav, i varje fall från centerns sida, är att fonden inte på något sätt användes i dirigerande och ännu mindre i socialiserande syfte.

Man kan också starkt ifrågasätta om fonden fyller något syfte i nuvarande situation. Den tillför ju inte kreditmarknaden mera pengar, om man beaktar att staten ändå avser att låna över en miljard. Staten kunde ju låna 500 miljoner kronor mindre, och därmed hade ju kreditmarknaden på ett annat sätt tillgång till den summan. Om man däremot skulle tänka sig att felkalkylerna i budgeten utfaller på så sätt att vi skulle få en balanserad budget, har man ju sugit upp 500 miljoner kronor i köpkraft som kan användas för investeringar. Det är sålunda högst tveivelaktigt om fonden verkligen kommer att fylla något syfte.

Det meddelas i finansplanen att den redan inledda översynen av formerna för den statliga företagsamheten kommer att fullföljas. Det är säkerligen en angelägen uppgift, och man får bara hoppas att vid den översynen dogmatiska hänsyn inte får spela in. Den kommunistiska uppfattningen om statsägandet är antikverad, och det kan mycket väl hända att staten bör sälja en del av de ägodelar eller företag, som den disponerar över. Varken statens

Statsverkspropositionen m. m.

skogar eller jordbruk har någonsin varit en lysande affär och skulle säkerligen drivas mycket effektivare i enskild eller kooperativ ägo.

I finansplanen beräknas att arbetsgivarnas kostnader per timme i genomsnitt för samtliga anställda kan beräknas stiga under år 1967 med 10 procent. Utöver kontantlönehöjningarna tillkommer nämligen år 1967 vissa kostnader i form av ökade ATP-avgifter, sjukförsäkringsavgifter m. m. Vid sådana kostnadsstegringar ställer man sig oroligt frågan hur de svenska företagen skall kunna hävda sig i konkurrensen på världsmarknaden.

Jag skall inte här diskutera frågan om företagets vinster, aktieutdelning o. dyl., utan jag tänker främst på konkurrensen på världsmarknaden, som blir allt hårdare.

Statsministern sade i en TV-utsändning — jag tror att det var under valrörelsen 1964 — att om ATP-fonderna stiger snabbare än vad som avsetts kan man tänka sig att tillämpa en lägre ATP-avgift för företagen. Eftersom nu ATP-fonderna har stigit betydligt snabbare än vad som avsetts, vill jag fråga statsministern om det nu kan tänkas vara aktuellt att stärka de svenska företagens konkurrenskraft genom att eventuellt överväga huruvida ATP-avgifterna skall utgå på samma sätt som de nu gör. Lägre ATP-avgifter ger givetvis arbetarna större möjligheter att ta ut större lönehöjningar och företagen större möjligheter att konkurrera på exportmarknaden.

När det gäller den viktiga frågan om investeringarna beräknas att industriens totala investeringar skall öka med cirka 3 procent mellan åren 1966 och 1967. Ökningen faller helt på maskiner, som ökar med 5 procent, medan byggnads- och anläggningsverksamheten visar en nedgång med cirka 3 procent. Detta är inte några uppmuntrande siffror, och det varslar inte gott för kommande förväntade produktionsökningar. Den dämpning av industriens in-

Statsverkspropositionen m. m.

vesteringsexpansion som dessa siffror anger sättes i finansplanen i samband med företagens förhållandevis ansträngda likviditetsläge och stora lånebehov i förening med en pessimistisk bedömning av upplåningsmöjligheterna.

Med hänsyn till önskvärldheten av ökade industriinvesteringar vill jag också fråga regeringen om den tänker vidta några andra åtgärder — utöver inrättandet av näringslivets fond — för bättre förhållanden på kreditmarknaden för industriernas del, t. ex. genom frisläppande av medel från investeringsfonderna då det ur sysselsättningspunkt kan anses önskvärt?

Investeringarna i bostäder har minskat med 4 procent, exklusive underhåll, och denna nedgång var väl väntad med hänsyn till den ryckighet som kännetecknar regeringens bostadspolitik och den ytterst svaga igångsättning som förekom under årets första del. Det är särskilt att beklaga att småhusbyggandet enligt den preliminära nationalbudgeten har minskat med 6,5 procent. Fortfarande saknar man det fasta grepp som skulle behövas för att lösa bostadsförsörjningens problem. Det är åtskilliga egendomliga företeelser som nu förekommer på bostadsmarknaden, t. ex. den att vi har lägenheter som står tomma. Inriktningen är sådan, att lägenheterna i vissa fall har blivit så stora att de går upp i så höga hyror att flertalet människor inte orkar med att betala dem. Därför får vi mitt i bostadsbristens dagar uppleva att lägenheter står tomma. Dock är det glädjande att regeringen i någon mån följt centerens råd att ta itu med rivningsraseriet.

Man har ju vissa uppskattningssiffror om nettotillskottet av lägenheter varje år, men någon officiell statistik föreligger väl knappast. Det är nu mer än tio år som den nuvarande regeringen — med de personförändringar som förekommit — suttit vid makten, men bostadskrisen har inte kommit närmare sin lösning för det. I stället håller vi

på att få en förskjutning av byggandet, så att man under fjolåret satte i gång 36 procent av bostadsbyggandet under sista kvartalet. Sådana siffror bör man ha under andra eller tredje kvartalet. Nu får 1967 års resurser användas för att fullfölja det som bara något litet påbörjats av husbyggena 1966 genom att man någon gång vid jultiden var ute och sprätte med en grävskopa litet grand eller körde ut litet virke, som skulle användas för byggandet. Det är ingen verklig igångsättning, och det orsakar besvärligheter nu i början av detta år.

Regeringen har alltså misslyckats mer än som framgår av totalsiffran för 1966. Vi kommer länge att lida av den där ryckigheten. Hyresgästerna kommer att få betala de förlängda byggtiderna i form av högre hyror.

I samband med bostadsbyggandet vill jag uttala min skepsis mot förslaget om investeringsavgift på 25 procent. Det finns ju redan regleringsmöjligheter i andra former, och framför allt ställer man sig tveksam till en sak som jag redan nu vill nämna. Det är investeringsavgiften för kyrkobyggnaderna. Församlingarna är redan i ett trångt läge när det gäller möjligheterna att bygga, och jag tycker att det lilla antal gudstjänstlokaler som planerats skulle få byggas. Det finns frikyrkoförsamlingar som under många år träget har sparat för att få tillfälle att bygga sin gudstjänstlokal. Nu kanske de står inför förverkligandet av dessa planer, och så får de helt plötsligt veta att om man skall bygga får man betala 25 procent mera. Det kan inte vara uppmuntrande för dem och jag anser det inte riktigt att lägga på en sådan avgift.

Jag skall bara nämna ännu ett investeringsområde där utvecklingen varit allt annat än gynnsam. Det är vägväsendet. Om man beaktar kostnadsfördyringarna finner man att anslagen till byggande av vägar minskat under de senaste åren, och inte heller i år föreslår kommunikationsministern en höj-

Statsverkspropositionen m. m.

ning av vägbyggnadsanslaget. Det betyder i realiteten att man får lägre anslag till vägbyggandet, därför att kostnadsökningarna inte uppvägs av den rationalisering som sker. Det har föreslagits en höjning av anslaget till vägunderhållet, vilket jag hälsar med tillfredsställelse. Det är också att hoppas att den nya vägplanen kommer att ta ordentligt itu med den viktiga delen av vårt näringsliv. Det är vissa flottleder som helt läggs ned, och andra används mindre. Det återverkar på vägtrafiken. Man fortsätter att lägga ned järnvägar, och det blir ytterligare påfrestningar på vägarna. Om vi skulle få en bro över Öresund skulle vi få en mycket starkare genomgångstrafik och redan nu skulle det vara anledning att planera härför. Vi får högertrafik detta år, och en rad sådana faktorer talar för att man borde göra betydligt mer för att få en bättre vägstandard.

Herr talman! Det ligger väl i sakens natur att det ofta blir motsättningar och strider i politiska frågor. Men när det gäller att bygga upp vår produktionsapparat och göra den så effektiv och konkurrenskraftig som möjligt borde det finnas förutsättningar att i avsevärd omfattning nå enighet. Det är knappast att begära att menige man, om han nu inte är direkt engagerad i sådana ting, skall kunna ha intresse för stora och långsiktiga investeringar. De personliga omsorgerna kommer i första hand, men intressena kan sammanfalla när det gäller en sådan sak som sparandet. Hushållssparandet har ökat, men företagssparandet företer ju en sämre utveckling.

Herr talman! Den budget som framlägges för riksdagen för avgörande är hård i vissa avseenden, men statsutgifterna stiger dock med 8 procent. När det gäller besparingar på statsutgifterna förefaller det ganska svårt såväl för regeringen som för oppositionen att just vid ett speciellt budgetår göra några större besparingar. Skall det verkligen lyckas att hålla nere statsutgif-

terna, måste man planera på längre sikt. Vi har den erfarenheten att finansministern bestämt avböjer när oppositionen erbjuder pengar till statskassan, och därför är det väl inte mycket hopp om att han skulle vara mera intresserad i år om vi erbjuder ökade inkomster. Det är t. ex. en ganska ringa skattehöjning som föreslagits på cigaretter och andra rökverk, och en fördubbling från 2 till 4 öre per cigarett skulle varit ganska välmotiverad. Det finns också skatt på andra umbärliga varor, där finansministern nogsnamt undvikit att föreslå någon som helst höjning.

Omsättningsskattens höjning har i finansplanen motiverats på ett sätt som jag inte finner riktigt och som herr Holmberg betraktade som öronmärkning, och det är väl riktigt. Om jag inte missminner mig har den vägen avvisats av finansministern vid tidigare tillfällen. Eftersom det inte gäller någon specialbudget, finns det ingen anledning att skriva som man nu gjort i finansplanen. Där står det nämligen att för att skapa tillräckligt finansiellt utrymme för den näringspolitiska fonden har endast en höjning av den allmänna varuskatten stått till förfogande. Jag undrar just om finansministern anser att vi skall börja tillämpa sådana metoder som att vi skall säga att en viss inkomst skall användas till en viss bestämd utgift, en annan inkomst till en annan bestämd utgift o. s. v.

Vad finansplanen inte diskuterar i detta sammanhang är de konsekvenser en omsättningsskattehöjning har på olika områden. Jag vill bara visa på de svårigheter som uppstår för barnfamiljerna. Kraftiga ökningar av utgifterna har under senare tid drabbat barnfamiljerna. De stora hyreshöjningarna har blivit mycket kännbara. Genom att räntan hålls på en onormalt hög nivå har det i många fall blivit chockhöjningar. Den fortgående inflationen har sedan barnbidraget höjdes för två år sedan utholkat penningvärdet med cir-

Statsverkspropositionen m. m.

ka 10 procent utan att barnfamiljerna fått någon kompensation.

Till detta kommer nu en ytterligare omshöjning samt andra skattehöjningar som även drabbar barnfamiljer. I fjol föreslog vi kompensation till de sämst ställda barnfamiljerna för de stora hyreshöjningarna. Det gick emellertid inte att få högern och socialdemokraterna med på det den gången. Man hade i år anledning förvänta att regeringen skulle ha kommit med något förslag, som kunde tillgodose en del av barnfamiljernas berättigade krav på kompensation för de kostnadsfördyringar som regeringens politik åsamkar dem.

Herr talman! Jag skall mycket kortfattat beröra försvarsfrågan, som under de senaste dagarna fått en föga tilltalande aktualitet och publicitet. Vi har kunnat glädjas åt att enighet under en följd av år kunnat uppnås om försvarskostnaderna och om försvarets utformning. Vi hade givetvis när försvarsutredningen tillsattes väntat att så skulle bli fallet också för den nya perioden. Redan då utredningen tillsattes, visste den nog samt hur lång tid den hade sig tillmätt, och även regeringen visste när förslaget måste avlämnas för att kunna framläggas för 1967 års riksdag. Något förslag kom emellertid inte fram inom den föreskrivna tiden, och det har ännu inte presenterats.

Nu har regeringen för det kommande budgetåret lagt fram sitt eget förslag, varom det som bekant ingalunda råder enighet. Det vore verkligen på sin plats att riksdagen finge veta på vilket sätt denna viktiga fråga handlagts och varför vi kommit i den, vill jag säga, bedrövliga situation där vi är nu. Många gånger har regeringen låtit utreda frågor med en snabbhet som varit förvånande, även om resultaten inte alltid varit så lysande, men i detta fall misslyckades utredningen med att få fram sitt förslag i rätt tid. Skrev nu ordföranden i försvarsutredningen förra året till regeringen och meddelade, att enighet inte kunde uppnås, så var det väl

regeringens självklara plikt att med kraft på partiledarplanet eller genom överläggningar på annat sätt ta uti med frågan och inte behandla den så enkelt att man bara lägger fram en proposition för det kommande året vilken innehåller förslag om vilkas reella innebörd för försvaret vi vet mycket litet.

Jag skall inte försöka tala om någon del av denna intrikata fråga i dess avsnitt och detaljer, men det måste beaktas, att världsläget *inte* är sådant att vi kan nöja oss med en försvarsmakt som är betydligt decimerad.

Centerpartiet vill, trots den oskickliga behandling som hittills förekommit i frågan, inte att dess representanter skall lämna försvarskommittén. Mycket har skadats redan, men vi ser positivt på frågan, och då kanske det ännu kan finnas möjligheter till en överenskomst i denna för vårt land så viktiga fråga.

Slutligen, herr talman, vill jag beröra några principiella frågor rörande budgeten när vi står inför dess behandling.

Regeringen har ofta en självtillräcklig attityd när det gäller budgetbehandlingen. Trots att felmarginaler på en och ända upp till två miljarder har förekommit vill regeringen gärna betrakta budgetförslaget från den socialdemokratiska regeringen som en likare för allt budgetarbete. Talet om överbud har visserligen försvagats, men man hör dock ibland samma oriktiga motivering, att när någonting föreslås som kostar mera pengar än regeringens förslag är det »ett överbud». Det finns ingen anledning att tala om över- eller underbud i sådana fall, utan det är helt enkelt så att regeringen har en åsikt om anslaget storlek och motionärerna har en annan. Förra året presenterade centern ett budgetförslag som var cirka 100 miljoner kronor starkare än det som regeringen föreslog. Det är ju ingen garanti för att resultatet blir detsamma i år, men vi kommer nog att försöka presentera en lika stark budget som re-

geringen har föreslagit. Vi kommer givetvis att noggrant granska all utgifts- och inkomstposter i regeringens förslag och att framföra de ändringar, som centerpartiet anser lämpliga.

Herr talman! Jag vill ytterligare beröra en fråga som i dag är högaktuell och beträffande vilken vi skulle kunna uppnå enighet — liksom när det gäller de frågor jag tog upp i början av mitt anförande. Det gäller här den besvärliga situation vi har råkat i ifråga om brottsligheten.

Statistiken visar att antalet strafflags- och brottsbalksbrott, som 1954 uppgick till 201 000 nu i det närmaste fördubblats. Med all rätt konstaterar statsrådet i årets statsverksproposition, att ökningen varit särskilt markant beträffande de grova brotten. Våldsbrotten blir flera, hänsynslösheten och råheten bara ökar. I enskilda fall står domstolarna ofta hjälplösa gentemot brottslingar som, frigivna under undersökning om möjligheten till villkorlig dom, utnyttjar uppskovet till att begå nya brott. Mångenstädes står polisen maktlös mot de brottsliga elementen och deras supportere, förhålligade av sensationspressen. För kort tid sedan konstaterade en ledande man inom rikspolisstyrelsen, att på 665 dagar hade 940 polismän misshandlats. Sedan 1950 har antalet rån femdubblats. Statistiken visar även att antalet inbrottsstölder ökat från år 1950 20 000 till 1966 nära 80 000, varav detta senare år 889 inbrott i kassavalv och kassaskåp. Polisundersökningarna ger vid handen att inbrottsstjuvar i stegrad omfattning varit beväpnade med skjutvapen även i många fall då dessa vapen icke kommit till användning. Gangstermentaliteten har fått en allt starkare spridning, och de som är ansvariga för att lag och ordning upprätthålles har icke kunnat stävja denna utveckling. Som jag sade är detta inte någonting som är kontroversiellt, utan vi kan försöka att i all enighet arbeta för att få en bättre ordning på detta område.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! Jag ber att få instämma i yrkandet om remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till vederbörliga utskott.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Vad skulle den socialdemokratiska regeringen göra sedan den förlorat valet? Det var en fråga, som många ställde sig i höstas både inom och utom det socialdemokratiska partiet.

Man väntade sig givetvis ett nytt grepp och en förnyelse. Ombyte av statsråd har vi ju redan fått. En socialdemokratisk tidning betygsatte det så här: »Det är något av en antiklimax över den senaste regeringsombildningen, och statsministern lovar fortsättning.» Jag tycker att detta är elakt i överkant, i varje fall beträffande ett av de nya statsråd, som vi fått sedan i höstas. Jag ber att få gratulera statsrådet fru Myrdal, och jag tycker att det är mycket bra att vi får ett statsråd som ägnar sig åt det synnerliga svåra arbetet att skapa större förutsättningar för en nedrustning i världen. Om det skall lyckas vet givetvis ingen, men jag anser i varje fall från mina utgångspunkter att det är riktigt att söka klara denna uppgift genom att låta en ledamot av regeringen ägna sig åt den helt och hållet.

Emellertid är det inte lätt att finna någon förnyelse i de förslag som nu har lagts på riksdagens bord. Herr Erlander hade givetvis en känsla av det, när han före jul skyndade sig att tala om att det är från socialdemokratien som förnyelsen inom svensk politik kommer. Men man ser inte så mycket utav det!

Innan jag går in på någon diskussion om finansplanen skall jag ta upp en sak som debatterades mycket under valrörelsen och som också har dagsaktuell betydelse, nämligen bostadsfrågan. Igångsättningen av nya byggen i fjol visade för andra året i följd en

Statsverkspropositionen m. m.

nedgång, och allt tydde på katastrof. Man skötte den ekonomiska politiken så illa att det inte fanns kapital till bostadsbyggande. Så gjorde man då några extra ingrepp i höstas. Byggföretagen blev tvungna att hux flux påbörja nya byggen. De var inte förvarnade, och överhettningen på byggnadsmarknaden blev värre än den bostadsministern stod här i våras och fördömde.

Ett annat exempel på ryckighet har vi här i Stockholm. De statliga myndigheterna uppmanade Stockholm — där den största bostadsbristen finns — att med hjälp av statsbidrag på flera miljoner kronor skynda sig att bygga bostadsbaracker åt norrländska byggnadsarbetare, vilka skulle komma hit för att hjälpa till att bygga bort en del av bostadsbristen. Om det fanns förutsättningar för denna regeringens politik, d. v. s. tillräckligt med kapital, det visste givetvis regeringen ingenting om. Det blev verkligen inte så mycket av den där extra arbetskraften från Norrland, utan de flesta fick resa hem med en gång. För att undvika skandalen fick man lov att hyra ut dessa bostadsbaracker, som hade byggts med hjälp av statsbidrag, till social- och sjukvårdsrotlarna. Det är ett verkligt avskräckande exempel på socialdemokratisk planering.

Regeringen försäkrade i våras att 92 000 igångsättningar av lägenhetsbyggen var ett minimiprogram för 1966. Den siffran fick alltså inte underskridas. Den våldsamma anhopningen av igångsättningar under årets sista kvartal — man gick ut och skrapade litet med spaden — gjorde att man kom upp till 91 000 igångsättningar. Men en verklig bostadsproduktion som den av regeringen utlovade blev det alltså inte. Det unga paret som i TV fick rådet att ställa sig i bostadskön har verkligen ingen anledning att se ljusare på situationen mot bakgrunden av de förslag som lagts fram i årets statsverksproposition.

Färre lägenhetsbyggen skall påbörjas

under år 1967 än vad man lovade under 1966. Förnyelsen verkar således i varje fall på denna punkt att utebli, och den uteblir på många punkter. Inför 1968 års val är det uppenbart att den samverkan som folkpartiet och centerpartiet bygger upp kommer att spela en allt större roll. Den saken är klar.

Försvarsfrågan har redan berörts i denna debatt, och jag skall därför inskränka mig att anföra en enda synpunkt, men det är en huvudsynpunkt. Enigheten om försvarspolitiken har i och för sig varit värdefull i ett litet och neutralt land som vårt. Men det väsentliga är givetvis den förbindelse som finns mellan utrikespolitik och försvarspolitik. Sverige önskar stå utanför stormaktsblocken, och vi har formulerat vår utrikespolitik så att vi under fred vill vara alliansfria samt skall försöka syfta till neutralitet under krig. Det är ett vågspel för ett litet land att försöka föra en sådan kurs. Förutsättningen för att konststycket skall lyckas är bl. a. att det råder en betydande enighet inom partierna om riktigheten av denna politik. I krislägen kan annars en eventuell angripare räkna med möjligheten att få förståelse hos en del av folket. Därmed skulle nationen splittras och en del av försvarskraften redan i förväg vara skadad. Det är därför enighet om utrikespolitiken är av så väsentlig betydelse. Det har i detta avseende varit en stor styrka att vi i vårt land har varit så eniga som vi har varit. Redan det utgör en försvarskraft av skattbart värde.

Det är mot den bakgrunden som socialdemokraternas handlande nu skall bedömas. Helt plötsligt lägger socialdemokraterna i försvarsberedningen fram en siffra för försvarskostnaderna. De vet inte själva vilka konsekvenser den får för försvaret. Det enda de vet är att oppositionen skall acceptera den — man förklarar att några möjligheter att rucka på siffran inte finns. Det är ett ultimatum av okänt innehåll och ingenting annat.

Statsverkspropositionen m. m.

Det skulle vara mycket intressant att höra statsministerns uppfattning om det samband mellan vårt lands utrikespolitik och dess försvarspolitik, som jag här har berört. Tycker statsministern att ultimatum hör hemma i en sådan förhandlingsmiljö, som vi hittills har haft? Om intresse för sammanhållning funnits, hade det väl varit naturligt att först i försvarsberedningen försöka enas om vad det urikespolitiska läget innebär och vad det kan kräva. Mot den bakgrunden skulle man sedan ha haft överläggningar för att försöka klargöra vilka konsekvenser detta skulle medföra, vilka ändringar och besparingar som skulle kunna göras. Vad hade det varit för fel i en sådan metod?

Oppositionen förklarade sig villig att diskutera besparingar i försvaret. Om den saken rådde alltså inte delade meningar. Man gav till och med ett sifferexempel på var man kunde börja diskutera. Mittpartiernas representanter var ju också villiga att resonera om nästa års budget.

Vad jag här har diskuterat är alltså inte den siffra som socialdemokraterna kastade fram, utan det är metoden att ställa ultimatum.

Jag övergår nu till att göra några kommentarer till finansplanen. Goda och dåliga omständigheter är ju på ett ovanligt sätt sammantvinnade i dagens ekonomiska läge. Gynnsamma omständigheter är bl. a. det mindre trycket på arbetsmarknaden, den minskade löneglidningen, ökad export och att bytesbalansens försämring inte fortsatt. En del av detta kan regeringen tillskriva sig åran av. Till de mindre gynnsamma omständigheterna hör bl. a. att industriinvesteringarna inte utvecklats så bra som beräknat. Bostadsbyggandet har minskat, kostnadsstegringarna har fortsatt och priserna har också fortsatt att vandra uppåt. På två år har var tionde krona försvunnit. Sparandet har inte utvecklats gynnsamt, och bristen på kapital har blivit än mer markerad. Här har regeringen sin del av ansvaret.

Effektiviteten i den ekonomiska politiken kan man mäta genom att se hur pass framgångsrika motstötarna mot balansrubbingarna har varit. Den svåraste balansrubbingen finns på kapitalmarknaden. Den bristande balansen mellan sparandet och behovet av kapital kan i teorien lösas på många sätt. Vill samhället inte göra något alls, så löser det ekonomiska livet problemet på sitt eget sätt — priserna stiger. Gapet mellan kapitalbehov och kapitaltillgång fylls ut genom att priserna blir högre. Priserna på både varor och tjänster stiger, likaså priset på kapital, d. v. s. räntorna.

En annan form av »avbalansering» har vi f. n. i vår utrikeshandel. Vi köper mer från utlandet och lägger ned mer pengar där än vad vår export kan betala. Detta reglerar sig i underskott i betalningsbalansen.

Det ekonomiskt vettiga sättet att uppnå balans är givetvis, att när anspråken på kapital stiger i motsvarande grad stimulera sparviljan hos de enskilda och öka sparmöjligheterna för företagen. Under 1960-talet har investeringskvoten i runda tal stigit med omkring 7 procent. Sparkvoten har däremot inte stigit lika mycket. En ekonom, Torsten Carlsson, har visat att underskott i bytesbalansen, inklusive synlig upplåning, ger vid handen att bortåt 10 procent av detta års sparande i själva verket har presterats av utlandet. Nu är det i och för sig inget fel att låna i utlandet, men det allvarliga är att Sveriges totala interna sparkvot knappast har stigit något alls under 1960-talet.

I finansplanen påpekas att hushållens sparbenägenhet, som ökade 1964, under 1965 och 1966 har avtagit igen. Det var med verklig spänning som jag motsåg fortsättningen i finansplanen, där ju medel mot detta onda borde anvisas.

Läsningen blev en verklig antiklimax. Finansministern säger i finansplanen att uppbromsningen av den ökning som sparbenägenheten hos de enskilda visade 1964 är en »normalisering av spa-

Statsverkspropositionen m. m.

randet». Inte ett ord sägs om vad man bör göra för att öka sparviljan. Finansministern resignerar inför detta allvarliga bakslag med att säga att det är en »normalisering».

Tycker man alltså i regeringen att detta beklagliga fenomen verkligen är normalt, att det är ett lagom stort hushållssparande som vi har?

Om socialdemokraterna med någon effekt skulle kunna värja sig mot denna kritik borde man ha någonting i finansplanen som visar att man vill vända utvecklingen, men det finns ingenting. Därför avvaktas svaret med intresse.

Det värsta är att regeringen visar precis samma slapphet när det gäller företagens interna sparande och möjligheterna att öka detta. Företagssparandet har nämligen gått ned katastrofalt. Man kan inte ge något annat betyg för en minskning av företagens självfinansieringsgrad med kanske 40 eller 50 procent; finansministern har nämnt sådana siffror.

Detta har försvagat företagen och är allvarligt även ur de anställdas synpunkt. Det är även deras trygghet det gäller, inte bara företagarnas och aktieägarnas.

Ser man på läget för 1967 kan man först konstatera, att stora förhandsin-teckningar har gjorts i sparandet genom bostadslånen. Utvecklingen under de närmaste månaderna kommer nog därför inte att medföra någon nämnvärd förbättring.

Från folkpartiets sida har vi gång på gång lagt fram förslag hur man skulle öka sparbenägenheten, men herr Sträng har bara viftat bort dem genom att säga att han inte »tror» att det går att nå resultat. Jag kan försäkra att herr Sträng i år kommer att få ta ställning till en rad förslag om hur man skall stimulera sparandet.

Jag skall nu bara nämna en enda sak på detta område, nämligen nödvändigheten av en skattereform som är produktionsstimulerande och som ger fö-

retagen större möjligheter att rationalisera och förbilliga och därmed också uppnå en högre grad av självfinansiering.

Förslaget till skattereform lades fram, som herr Holmberg redan påmint om, av de politiska representanterna och arbetsmarknadens representanter i skatteberedningen. Men i år sägs det inte ett ord om detta, och inte heller i finansministerns svar i förrgår i första kammaren fanns det ett ens av politisk vilja att åstadkomma en produktionsstimulerande skattereform. Vad är det som har hänt?

När man bordlade förslaget för ett par år sedan sade man att det lade vissa bördor på konsumenterna. Nu gör man i år den verkliga saltomortalen och begär av konsumenterna en oms höjning för att åstadkomma en fond på 500 miljoner kronor, som skall lånas ut till näringslivet. Vad är detta för slags logik? Det kan man verkligen fråga.

Det som hittills sagts i finansplanen och av socialdemokratiska kommentatorer om den här fonden — jag reserverar mig för att propositionen inte har kommit och att det där kan stå någonting annat — visar att denna fond blir något typiskt för socialdemokratiskt tänkande och politik ur flera synpunkter.

Det är ett typiskt socialdemokratiskt *plåstrande*. Man plåstrar om den skada man har varit med om att åstadkomma, men man går inte till roten med det onda. Man försöker alltså inte att skapa större förutsättningar vare sig för frivilligt sparande eller för att öka sparmöjligheterna inom företagen.

Förslaget förefaller också av skilda uttalanden att döma vara typiskt för socialdemokraterna även på det sättet, att man ju härigenom ökar sin egen makt.

Självfallet hade man ju kunnat välja andra metoder för att ge ett tillfälligt tillskott till näringslivets finansiering. Man hade t. ex. kunnat öka resurserna

Statsverkspropositionen m. m.

för lokaliseringsändamål eller för att bedriva mer aktiv arbetsmarknadspolitik. Man hade t. ex. kunnat öka tillgången på kredit i olika kreditgivande organ. Man hade då uppnått ett mer decentraliserat behandlingssätt. Lokala och regionala organ liksom näringslivet hade under offentlig debatt kunnat få ett ord med i laget.

Nu läggs en orimligt stor makt hos herrar Sträng, Johansson och Wickman. I själva verket är det ju herr Sträng, som i den inre maktkampen i regeringen avgått med segern. Han tycker inte att det statsråd som sysslar med lokalisering och med arbetsmarknaden skall få säga till om så mycket utan han har i varje fall inte sett illa vara att han själv fått en större del av inflytandet.

Centralisering till herr Sträng, till kanslihuset, är alltså det sätt på vilket socialdemokraterna nu vill föra ut sin socialism. Man följer därmed ett råd som engelsmännen har givit inom labourpartiet sedan flera år tillbaka: »Ta makten över kapitalmarknaden, det är en fin modell för socialism.» Så resonerar man. Man kan också se likheten med tankegångar från Wigforss och med det programförslag som SSU lagt fram. I det förslaget talas om att staten skall »styra» näringslivet. Ja, det sägs till och med att staten skall ta »ansvaret». Det kanske i framtiden kommer att bli mycket skönt och angenämt att vara företagare! Går det åt skogen, får ju skattebetalarna betala, enligt SSU. Men hur går det med effektiviteten?

På det tekniska området finns ett uttryck för personer, som tror sig kunna vara med och bestämma allt — de kallas för teknokrater. När det gäller den ekonomiska politiken tycker jag att en träffande benämning på en hel del socialdemokrater borde vara »eknokrater». Precis på samma sätt som det är orimligt, att teknokraterna skall vara med och bestämma om allting på det tekniska området och i samhället i

stort, är det orimligt att eknokrater skall göra det.

Det är möjligt att man ifrån socialdemokratiskt håll kommer att försöka bemöta påståendet att man nu har dirigerings i tankarna. Socialdemokraterna får dock väldigt svårt att bli trodda därför att gärningarna och frånvaron av vissa gärningar ju talar ett mycket uttrycksfullt språk. Fonden förefaller åtminstone att döma av de förtjusta utropen från en del socialdemokratiska tidningar att vara *inte* en socialisering av kapitalmarknaden, självfallet inte, men ett litet och angenämt steg på vägen!

Budgetupplägningen bygger på antagandet om en viss uppgång i konjunkturen. Problemet är om det blir så efter de förslag som herr Sträng nu lägger fram. Det finns redan en arbetslöshet, som inte enbart beror på ändrade strukturer. Jag fick i går de siffror som gäller för nedläggningarna till och med den sista december. Jag har gjort ett par beräkningar. Om man undersöker antalet avskedanden och permitteringar, eller rättare sagt samtliga driftinskränkningar, under de sex första åren på 1960-talet finner man att antalet arbetsställen som berördes var 178. År 1966 var antalet 563, alltså en kraftig ökning. Driftinskränkningarna under de sex första åren på 1960-talet berörde i medeltal 7 687 personer, men år 1966 steg siffran från medeltalet 7 687 till 20 733. Detta antal beror som vi vet till stor del på företagsnedläggelser.

I detta läge föreslår herr Sträng skattehöjningar på nära en och en halv miljard kronor, vilket givetvis dämpar konjunkturen, vilket också är avsikten. Till detta lägger han en investeringsavgift på 25 procent på vissa slag av byggnader. Många av dem som drabbas av denna avgift har förklarat, att de inte har någon möjlighet att bygga något alls under kommande tid. Kooperativa förbundets planer för den närmaste tiden lär vara så omfattande, att

Statsverkspropositionen m. m.

de motsvarar hälften av den investeringsminskning som finansministern förutser.

Jag skulle här vilja understryka det utomordentligt glädjande i att fackföreningsrörelsen har visat så stor förståelse för kravet på rationaliseringar och strukturomvandlingar inom näringslivet. Det är dock klart att detta ibland medför arbetslöshet. Det är därför fullt förklarligt att man från det hållet har krävt en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik. Det svenska samhället är så pass rikt att vi verkligen kan kosta på oss att försöka skapa en så liten inverkan av dessa förändringar som möjligt. Vi hör gemensamt försöka göra betydande insatser för att möta den otrygghet som arbetslöshet medför.

Om jag sammanfattar läget ur denna synpunkt, kan jag väl våga säga, att det finns en viss risk för konjunkturedgång och arbetslöshet under det andra halvåret i år. Den ekonomiska politiken måste därför vara beredd på olika alternativ. De förslag till ändringar i statsverkspropositionen, som folkpartiet kommer att lägga fram, kommer inte att medföra en försvagning av budgeten — jag vill understryka det — men en bättre beredskap mot olika konjunkturalternativ och mot en eventuell konjunkturförsvagning, alltså en bättre beredskap än vad finansministern föreslår. Vi kommer även att ta ställning till näringslivets fond mot bakgrunden härav. Det är uppenbart att kreditsituationen för näringslivet genom det sätt på vilket den ekonomiska politiken har skötts har blivit mycket besvärande. En särskild insats är därför nödvändig för att öka kredittillgången. Jag ser detta för min del inte minst ur synpunkten att det är nödvändigt att skapa ökad trygghet i samsättningen för många anställda.

Otrygghet har ju, som jag redan har antytt, funnits på flera håll under senare år. Textilindustriens svårigheter har till en viss del haft sin orsak i de mycket billiga textilvaror som vi har

kunnat importera från u-länderna. Det är glädjande att det visat sig möjligt att verkligen bedriva en ökad handel med u-ländernas växande industri, och på sikt är ett utvecklat handelsutbyte mellan rika och fattiga länder den enda möjligheten att verksamt bidra till en mer likvärdig ekonomisk standard världen över. Men textilindustriens svårigheter är ju ett bevis på vad man kan komma in på för besvärliga problem i det här sammanhanget. LO påvisade att ett par år efter textilkrisens akuta skede fanns det en rad kvinnliga textilarbetare som fortfarande var arbetslösa. De hade inte kunnat få arbete på orten, de var ofta gifta och ville självfallet inte bryta upp från familjen.

Arbetslöshet är ju i och för sig ett allvarligt problem, men det finns däri också ett faromoment att våra u-landsinsatser skulle kunna komma i en något negativ dager. I den mån krissituationer uppstår för en näringsgren just på grund av att produkter från u-länderna säljs till så låga priser att svensk industri inte kan konkurrera, finns det risk för en avog inställning till utvecklingshjälpen bland de anställda. Det kan vara naturligt för dem som drabbas och blir arbetslösa att reagera så.

Å andra sidan måste ju, som jag redan sagt, handeln med u-länderna hälsas med tillfredsställelse. Vad som kan väcka särskild irritation är givetvis att medan vi i Sverige inte har några hårda importrestriktioner, t. ex. i fråga om textilvaror, så har man det i Norge, Danmark och Holland, och det är i högsta grad rimligt att kräva att andra länder också mjukar upp sina importrestriktioner. Jag tycker att detta, sett på längre perspektiv, är så angeläget att jag efterlyser en redovisning från regeringen för hur den ser på det här området just nu och om regeringen har någon avsikt att öka sin effektivitet för att underlätta för u-länderna att utan svåra importrestriktioner öka sin handel med industriländerna. Jag vore tacksam, om vi redan i den här remiss-

debatten kunde få en belysning av den saken. Jag är inte alls säker på att det i det här avseendet finns några delade meningar mellan oss, men jag tror att den här diskussionen verkligen behöver hållas levande.

Vårt lands u-landsinsatser måste ha en mycket god förankring hos det svenska folket — det är vi säkert överens om. Biståndsverksamheten måste skötas så att den inte kan ge anledning till känsloladdat motstånd. Det är då av betydelse att även urvalet av länder, till vilka vi ger bistånd, sker med stor omsorg. Inte så att vi skall ge bistånd bara till länder, som har ett statsskick som är likartat vårt och som vi i de flesta avseenden känner oss hemma med — det är inte det jag syftar på, utan på någonting helt annat, och jag skall ta ett exempel.

Vi ger nu finansiellt stöd på 30—35 miljoner kronor till ett afrikanskt land, där det sedan flera år pågår ett inbördeskrig, grundat på rasskillnader. Den härskande arabriktningen i norra delen av landet bedriver ett utrotningskrig mot den söderut boende svarta befolkningen. På grund av bristande kontakt mellan finansdepartementet och utrikesdepartementet drev finansdepartementet sina förhandlingar med det här landet så långt, att det enligt min mening var väldigt svårt för riksdagen att göra annat än bekräfta den överenskommelse som träffats.

I en regering är det ju statsministern som bär ansvaret för att samarbetet mellan departementen är ordnat så att sådana här missförstånd inte uppstår. Jag utgår ifrån att statsministern inte delar den uppfattning som redovisades här i kammaren, nämligen att det väl inte var så farligt med detta stöd, eftersom det var flera mil mellan platsen för det svenska projektet och den del av landet där striderna pågick.

Nu vill jag fråga statsministern: Vilka samordningsåtgärder har man vidtagit för att förhindra ett upprepanande? Jag tror inte att svenska folket är in-

Statsverkspropositionen m. m.

tresserat av hjälpverksamhet till länder där under flera år den härskande regimen bedriver en systematisk utrotning mot en rasminoritet. Det kan ju inte vara mindre förkastligt att färgade håller på att utrota varandra än att vita utrotar färgade.

Regeringens förslag till biståndsverksamhet för nästa år innebär i själva verket att vi kommer att uträtta mindre genom SIDA än vad vi gör för närvarande, trots att man nu begär nya skatter på 1 1/2 miljard kronor. Detta har ju också ställt till oro både inom regeringen och det socialdemokratiska partiet i dess helhet. Folkpartiet kan inte acceptera regeringens program på denna punkt och arbetar nu med avsikt att vidtaga sådana förändringar beträffande statens utgifter och inkomster, att det skall bli nödvändigt att föreslå väsentliga höjningar till biståndsverksamheten i anslutning till SIDA:s anslagskrav.

Ett av biståndsverksamhetens stora problem är hur man skall kunna få till stånd en kontinuerligt stegrad ökning av de rika ländernas ekonomiska insatser. Jag hade tillfälle att i somras delta i en konferens, till vilken Kyrkornas världsråd inbjudit politiker, vetenskapsmän och teologer från hela världen. Därvid framfördes tanken på ett världsfinsdepartement med rätt att uttaxera bidrag från länderna alltefter deras ekonomiska resurser. Härigenom skulle — menade man — ett stabilt bidragsgivande vinnas.

Detta är en fascinerande tanke. Om den är lämplig eller möjlig att genomföra vet jag inte — men en sak är klar: det måste vara fråga om stora och världsvida insatser om det skall vara möjligt att undvika en katastrof.

Insatserna från svensk sida i FN-organen blir därför av avgörande betydelse, och jag hälsar ur denna synpunkt med tillfredsställelse det tal som regeringen lät Sveriges representant i ECOSOC hålla i Genève i somras.

Det krig som pågår i Vietnam är

Statsverkspropositionen m. m.

djupt oroväckande. Död och lidande sprider sig allt vidare och städer och byar skövlas. Vietnamkriget är också det svåraste hindret för ett mer utvecklat internationellt samarbete.

Jag har redan i fjol uttalat att jag för min del anser läget sådant, att det inte förefaller vara möjligt att få i gång förhandlingar, om inte USA upphör med bombningarna. Ett ensidigt stoppande av bombningen leder dock inte till något bestående resultat. Nordvietnam måste för sin del ge det enda rimliga svaret genom att »trappa ned» sina militära insatser samt genom att vara villigt att gå in i förhandlingar. I sådana förhandlingar måste givetvis FNL ha sin plats.

Oron i denna del av Asien blir dock inte stoppad ens om fred inträder i Vietnam. Peking-Kinas inre konvulsioner och atomexplosionerna där har ytterligare ökat den ängslan, som en del av folken där borta känner. Miss-tänksamheten mot Kina har tydligen också på en hel del håll i Fjärran Östern ökat.

Självfallet kan en sådan utveckling inte ligga i Kinas intresse. Vill Kina motverka detta måste man också på detta håll vara villig att modifiera sin utrikespolitik och träda in i det internationella samarbetet för att därigenom undanröja de misstankar, som de själva anser vara oberättigade.

Den debatt som blossat upp genom Göran Palms bok »En orättvis betraktelse» tycker jag är nyttig. Vi rör oss i vårt land alldeles för mycket med inrikespolitiska frågeställningar. Jag skulle i detta sammanhang vilja sluta med att peka på ett förhållande som jag tycker i debatten har understrukits för litet.

Oavsett vilka förhoppningar man har på utvecklingen hos de unga folken och vilka krav man vill ställa på deras styrelsekick är det ett förhållande som man i varje fall från svensk sida i längden inte kan förbise.

Vi är på det klara med att försla-

vande av folk är en orimlighet. Förtrycket mot stora grupper av afrikanska folk är avskyvärt från rent mänskliga synpunkter. Därtill kommer att sådant förtryck också innebär ett hot mot freden, något som vi kan se i Afrika. Jag tänker givetvis på förhållandena i Sydafrika, på Ian Smith-regimen i Rhodesia och på Portugals uppträdande i Angola och Moçambique.

Man kan mot denna bakgrund hävda tanken: utan frihet ingen fred.

Men det räcker inte med att en stat inte förtrycker ett annat folk. Även inom en stat måste det finnas frihet. Förtryck av enskilda liksom av grupper och misshagliga politiska meningsriktningar inom ett land leder till permanent oro. Denna kan mycket lätt blossa upp och få sådana dimensioner att andra stater kan finna skäl att ingripa. Olika grupper kan alliera sig med utländska intressen och internationella konflikter kan bli följden. Även inom en stat gäller därför: utan frihet ingen fred.

Det krävs en inre styrka hos ett folk att tillåta denna personliga frihet. Det går inte bara att trycka på en knapp och tro att denna styrka skall infinna sig. Tålmodigt upplysningsarbete är nödvändigt. Det ser vi även i dagens Sverige. I den svenska debatten om andra länder glöms ofta det nödvändiga kravet på personlig frihet inom en stat. Jag tror att det är ett allvarligt förbiseende.

Diktaturtendenser i alla dess former måste bekämpas, oavsett under vilka benämningar de uppträder. Diktaturerna är också i längden dömda till undergång. Det går inte att spärra inne människornas frihetsbegär — det är meningslöst att tro att spärrade gränser i längden är oöverkomliga hinder för den mänskliga frihetslängtan.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Den remissdebatt som vi nu upplever har onekligen bjudit på

mera av intresse än de senaste årens liknande debatter. Jag kan tyvärr inte fresta kammarens tålmod genom att gå in på alla de intressanta frågeställningar som de tre föregående talarna berört, men jag är övertygad om att åtskilliga av fackministrarna gärna vill ta upp en diskussion om vissa av de frågor som väckts.

Låt mig bara deklarerera, i anknytning till det allra sista som folkpartiets representant herr Dahlén yttrade, att mycket av vad han sade — i synnerligen försiktiga och diplomatiska vändningar — var innehållet i det tal som Olof Palme höll för någon tid sedan och som då väckte en så våldsam indignation inte minst från folkpartiets sida. Vi gläder oss mycket över den anpassning till ett enligt min mening förnuffigare betraktelsesätt, som präglade inlägget från folkpartiets nuvarande förstakammarledare.

Jag vill också gärna instämma i det herr Dahlén säger om en skönlitterär författares insatser för att få till stånd en mera djupgående debatt inte bara om inrikespolitiken utan också kring de utrikespolitiska frågorna. Hösten har så till vida varit utomordentligt märklig som ju inte bara Göran Palms bok utan också Engströms »Insändaren» och kanske framför allt Fagerbergs analys av det kapitalistiska systemet visar en vilja till diskussion från dem som företräder kulturlivet här i landet. Vi kan tydligen från det hållet vänta oss åtskilligt av stimulans till den politiska debatten — en stimulans som man nästan upphört att vänta när det gäller den borgerliga oppositionen.

En annan randanteckning hinner jag kanske också med innan jag kommer in på min egen framställning av den nuvarande situationen.

Försvarsutredningen och dess arbete kommer säkerligen att diskuteras utförligt här, och jag är övertygad om att försvarsministern är ytterst angelägen att få klarlägga de missförstånd som har uppstått. Men det må tillåtas mig

Statsverkspropositionen m. m.

att säga att nog är det ganska förbluffande att höra högerledaren i dag. Egentligen skulle man väl dra en barmhärlighetens slöja över det vacklande från ståndpunkt till ståndpunkt som har utmärkt högerpartiet i försvarsfrågan. Jag vill bara ta fasta på en sak. Herr Holmberg säger att högerrepresentanterna i försvarsutredningen gick som en demonstration mot någonting som han kallar för ett »ultimatum» från socialdemokraternas sida. Detta »ultimatum» innebar ju ingenting annat än att socialdemokraterna inom försvarsutredningen visade full respekt för det redan i maj givna besparingscirkuläret, där regeringen meddelade att det ekonomiska läget blivit sådant att de verksamheter, som har för avsikt att begära höjningar i årets petita, får bereda sig på att vi kommer att vilja ha förslag till besparingar som ungefärligen motsvarar de begärda höjningarna.

Med full respekt för detta besparingscirkulär föreslår de socialdemokratiska ledamöterna i utredningen den 12 oktober icke ett totalstopp för försvaret. De föreslår i stället att man skall undvika de reella höjningar som ett tillämpligt av hittillsvarande system skulle innebära. Att det inte varit fråga om ett totalstopp framgår ju av budgeten, enligt vilken försvaret — i motsats till vad förhållandet är inom åtskilliga andra länder — får en betydande kompensation för lönestegringar och för inflatorisk utveckling.

Detta var alltså det ultimatum som föranlett demonstrationsupptåget från högerrepresentanternas sida när de lämnade beredningen. Nu säger emellertid herr Holmberg att sedan försvarsministern i fredags gav ett nytt ultimatum, som enligt herr Holmbergs beskrivning skulle innebära att försvaret skall se ut på ett visst bestämt sätt med mindre tyngd på flyget och mera på ytförsvaret, då går högern in i beredningen igen. Det finns tydligen här ett mellanled: högerrepresentanterna går ur beredningen vid små ultimata, men

Statsverkspropositionen m. m.

klipper man till och ger ett ultimatum av större omfattning, då går de in igen. Hur långt kan spexet drivas, herr Holmberg, och vad tjänar det till att på det sättet göra en av våra viktigaste frågor till föremål för en ren demonstrationspolitik?

Jag är på varje punkt, höll jag på att säga, ense med herr Dahln i hans motivering varför det är nödvändigt eller önskvärt att vi håller ihop i försvarsfrågan. Jag har många gånger sagt att det är en styrka för landets regering, när den uppträder utåt, att veta med sig att den praktiskt taget har en enhällig riksdag bakom sin utrikespolitik och en betydande anslutning även i försvarsfrågan. Jag vill inte gå så långt att jag säger att ett motsatt förhållande skulle leda till risker för sönderfall om vi blev angripna. Jag har nämligen den bestämda uppfattningen att lojaliteten kommer att väga över, även om det varit delade meningar om försvarets utformning dessförinnan. Jag vill bestämt tillbakavisa de antydningar som här har gjorts. Det är en styrka ju mer vi kan hålla ihop i detta avseende, och det har vi väl under hela efterkrigstiden visat att vi har velat.

Den situation som vi nu befinner oss i är ju ingen annan än den att vi har bett försvaret att iaktta samma grad av sparsamhet som vi tvingas tillämpa på andra områden. Jag tycker det är beklagligt att ett sådant försök skall mötas med demonstrationspolitik av den typ som högerpartiet har roat sig med. Nå, låt det då vara som det är: högerrepresentanterna går tillbaka till beredningen, utan några villkor, och då skall man inte bråka mer om det. Det tycks vara så att varje talare har känt ett behov av att för sitt partis räkning deklarerat att partiets representanter står kvar i försvarsutredningen. De socialdemokratiska representanterna kommer också att kvarstå i utredningen. Det borde vara självklart att sådana deklARATIONER inte skall behöva avges som de tre andra talarna här har gjort, om

inte detta kuriösa mellanspel från högerens sida hade förekommit.

Min vän herr Bengtson försökte locka mig in i en diskussion om Norge. Jag skall inte ta upp den diskussionen i dag. Jag har nyligen haft tillfälle att resonera med herr Bengtsons mycket sympatiske partivän, som f. n. har den besvärliga uppgiften att stå i spetsen för någonting som inte är så lätt att ena, nämligen en samlingsregering. Men här var det en liten detalj i herr Bengtsons lovsång om den norska regeringens lyckade politik som jag i alla fall vill understryka, för att herr Bengtson skall se att jag hör på vad han säger. Tänk, i Norge, säger herr Bengtson, har under det senaste året priserna stigit med 4,5 procent mot det förskräckliga Sverige, där priserna stigit med 5 procent. Ja, är detta skillnaden mellan borgerlighet och socialdemokrati, är det i alla fall en härfin skillnad, herr Bengtson. Men vad som är intressant är inte att prisstegringen är nära nog exakt lika stor i Norge som i Sverige — det är tydligen hugget som stucket — utan det intressanta är att de borgerliga i stor utsträckning vann valet i Norge på att lova prisstabilitet. Vill herr Bengtson kalla det man har i Norge för prisstabilitet, då kan jag dess värre förutspå att vi får prisstabilitet också i Sverige under 1967. Vi betraktar det emellertid inte som en prisstabilitet om man kan hålla prisstegringarna vid 4,5 procent, utan vi tycker att det är en beklaglig utveckling, och mycket av regeringens ansträngningar går ut på att förhindra en prisstegring av så stora dimensioner som den som herr Bengtson tydligen betraktar som en form av prisstabilitet.

Herr talman! Jag hoppas att ingen tycker att jag är ohövlig om jag lämnar replikerna. Det finns annars mycket av intresse att ta upp till diskussion, men antingen får jag kanske själv tillfälle att återkomma, eller också kommer någon av mina kolleger tillbaka.

Vad jag ett ögonblick ville ta upp kammarens tid med är ett resonemang kring budgeten. Vad är en budget för någonting? Om man ställer den frågan till en person som aldrig har sysslat med budgeter och ber honom läsa igenom budgeten — en sak som naturligtvis varje ledamot av första kammaren redan har gjort — då skall han finna att budgeten består av en otrolig mängd ganska disparata punkter som innehåller en redogörelse för anslagsäskandena, där de olika verksamheterna och även privata organisationer lägger fram i hög grad motiverade förslag till statlig aktivitet. Men när sedan slutklämmen kommer prutar regeringen och lägger — åtminstone i de allra flesta fall — inte fram dessa i och för sig mycket välmotiverade förslag till statlig aktivitet. Det beror på att trots att budgeten består av en mängd olikartade, disparata element måste det finnas en sammanhållande tanke i budgeten — även om det inte ser så ut för den okunnige och ibland i valdebatterna inte verkar så ens för den kunnige. Man måste se till att det finns ekonomisk täckning för de olika förslagen. I år har det, trots en ganska brutal besparingsaktion från regeringens sida, inte funnits täckning, utan vi har tvingats gå ut till väljarna och föreslå dem någonting så impopulärt som en skattehöjning på 1 500 miljoner kronor.

Det ligger i sakens natur att en regering — jag hoppas också en riksdag — som står i den situationen att trots stigande inkomster pengarna inte räcker till att betala de räkningar som blir en följd av regeringens starkt nedprutade förslag måste göra varje anslagshöjning till en avvägningsfråga: Är det anslagskrav som fastställs så viktigt att man kan gå ut till skattebetalarna och säga: Betala detta, ty i annat fall kan vi inte realisera förslaget. Det är det första dilemma som finansministern men även regeringen i dess helhet står inför, och det är det dilemma som riksdagens första kammare nu står inför

Statsverkspropositionen m. m.

när den skall pröva regeringens förslag.

Vi har, trots att vi vet att varje anslagsökning betyder risk för att man måste gå fram med skatthöjningar, tagit upp höjningar i budgeten. Folkpensionerna har höjts med 190 miljoner kronor, anslagen till grundskola, utbildning och forskning höjs med 525 miljoner kronor. Den kommunala skatteutjämningen, av så avgörande betydelse framför allt för norrlandskommunernas möjligheter att ge en hygglig service åt sina medborgare, höjs trots att höjningen var mycket, mycket stor i fjol, ytterligare i nuvarande ansträngda budgetläge med 120 miljoner kronor. Den sociala hemhjälpen höjs med 25 miljoner. De handikappade får även i år trots de senaste årens mycket stora höjningar 150 miljoner. Och vi har tillåtit oss att ta upp den omdiskuterade fonden till stöd för näringslivets strukturförvandling med omkring 500 miljoner kronor.

Detta är ingen fullständig redovisning, herr talman, av de tusentals posterna i budgeten, men jag har valt ut några punkter av stor ekonomisk tyngd. Trots att vi vet att anslagsäskandena kräver skatthöjningar, kommer vi ändå med dessa förslag, eftersom vi är övertygade om att medborgarna kommer att förstå att för dessa ting finns det ingen väg »udenom». Vi måste, om vi vill fortsätta att bygga vidare på vårt Sverige, acceptera dessa utgiftsstegringar.

Den andra problematiken för den som gör upp budgeten och för den regering som lägger fram den för riksdagen är att budgeten är så väldig till sin omfattning och sätter in på sådana nyckelpunkter att den påverkar hela det ekonomiska livet i vårt land.

Än mer påverkas det ekonomiska livet i landet av det sätt på vilket de väldiga utgifterna finansieras. Då skall också budgeten inpassas i sitt samhälls-ekonomiska sammanhang. Det räcker inte med att säga: Vi har täckning. Vi

Statsverkspropositionen m. m.

kan till nöds mobilisera de pengar som behövs för de reformer och de utgifter om vilka riksdag och regering är mer eller mindre eniga. Dessutom skall man se till hur denna väldiga mobilisering av mer än en tredjedel av svenska folkhushållets resurser påverkar resursanvändningen och den ekonomiska utvecklingen över huvud taget.

Det är fullkomligt riktigt som man har sagt här bland annat från herr Dahléns sida att läget just nu är utomordentligt komplicerat. Därför är det väl inte många som vågar — i varje fall ingen som kan något om ekonomi — med bestämdhet säga vilken effekt de olika åtgärderna kommer att få på samhällets ekonomi. Vi har nämligen en högkonjunktur för närvarande. Inom stora områden av svenskt näringsliv råder en högkonjunktur med brist på arbetskraft och med svårigheter att hålla priserna något så när stabila. Vi har mitt i denna högkonjunktur orter, yrken och näringsgrenar som sannerligen icke känner att de lever i ett land som präglas av högkonjunktur.

Vi har först och främst alla de gamla utflyttningsorterna. Det är med utomordentlig tillfredsställelse vi kan notera att den lokaliseringspolitik, som bedrivs, som har kostat mycket pengar och som har inneburit uppoffringar för många skattebetalare, i varje fall hejdat avflyttningen från övre Norrland — och det betraktar vi som en stor framgång när det gäller denna del av budgetens inverkan på samhällsekonomin. Detta räcker emellertid inte. Vi kommer säkerligen att få möta ytterligare krav på lokalisering. När man nu litet håfullt talar om — som alldeles nyss skedde från talarstolen — att lokaliseringsministrarnas inflytande skall tas bort och det hela skall läggas hos finansministern, är detta nonsens. I själva verket innebär vad som här skett att vi försöker att förena lokaliseringssynpunkterna med en aktiv näringspolitik, som motiveras bl. a. av att svenskt näringsliv för närvarande står inför en struk-

turomvandling. Det säges då: »Har vi inte alltid genomgått en sådan? Är det inte alltid så att det finns företag som försvinner och företag som läggs ner?» Men vad vi för närvarande befinner oss i är en mycket besvärligare situation. Det har konstaterats att konkurrensen utifrån har hårdnat på ett utomordentligt märkligt sätt, och det är ju inte regeringens politik som gör att finansieringsgraden inom det svenska näringslivet har minskat. Det är konkurrensen utifrån som gör att vinstmarginalerna minskas undan för undan, samtidigt som kostnaderna, bl. a. för arbetslöner, har stigit utomordentligt kraftigt.

I detta läge har svensk industri att välja på att antingen resignera och säga: »Konkurrensen blir oss övermäktig — vi orkar inte hålla på på detta sätt», eller att svara med nya rationaliseringar och förstoring av produktionsenheterna, vilket innebär att man bjuder spetsen mot en konkurrens som alldeles uppenbart blir ännu hårdare, om vi lyckas med våra strävanden att komma innanför EEC:s murar. Det är alldeles uppenbart att konkurrensen skärps genom EFTA-samarbetet och att den kommer att skärpas ytterligare när vi får möta de stora tyska och franska produktionsenheterna på jämställd basis.

I detta läge måste vi fortsätta med att hjälpa utflyttningsorterna genom lokaliseringpolitiken, men vi måste också stimulera industrien till en investeringsverksamhet som gör det möjligt för den att ta upp den hårdnande konkurrensen. Här har kammarens ledamöter det dubbelbottnade i den nuvarande situationen: å ena sidan krav på att dämpa konjunkturerna så att vi inte råkar ut för en prisstegring och en inflation som kan leda till mycket besvärliga konsekvenser beträffande valutareserv och allt sådant, och å andra sidan en stimulans till näringslivet att driva investeringsverksamheten så hårt som över huvud taget är möjligt. Detta är inte någonting som man löser med någ-

ra slagord om blandekonomi eller specialisering, utan det är ett stort praktiskt problem som man får resonera sig fram till de förnuftigaste lösningarna av.

Herr talman! Det vore mycket mer att säga om detta problem. Jag vill bara för det första erinra om att de allvarliga problem som vi står inför och som första kammaren nu står inför är högkonjunkturen och löneökningarna som har framkallat prisstegringar. Vi vet för det andra att balansen i utrikeshandeln är rubbad. Vi vet för det tredje att trots de ökningar i statsaktiviteten som jag nyss talade om finns det mängder av otillfredsställda önsksningar och behov hos medborgarna. Vi fick en påminnelse om det i går i ett arbete som då kom ut, vilket skildrade det svenska bottenkiktet, men framför allt är det klart att det är på bostadsfronten som det finns mängder av otillfredsställda behov.

Alla dessa förhållanden har helt naturligt skapat oro hos medborgarna. Jag skulle tro att det i den situationen är nödvändigare än någonsin att politikererna icke försöker att låtsas som om det funnes några lättköpta lösningar på dessa problem, utan talar rent ut och i klartext. De tre föregående talarna har försökt göra gällande att det är vad vi socialdemokrater inte har gjort. Jag beklagar att det som vi har talat om de tre senaste åren icke har nått fram till någon av herrarna. Ty om det är någonting som vi oavbrutet har framhållit så är det de risker som kan uppstå i det ögonblick man ger sig in på en lättsinnig finanspolitik eller en överbudspolitik av den typ som folkpartiet och centern har excellerat i.

Den nuvarande ekonomiska situationen har ju gång på gång varit föremål för allvarliga analyser från regeringens och det socialdemokratiska partiets sida. Det fordras därför ganska mycket av hämningslöshet när man — liksom herr Holmberg gjorde — försöker göra gällande att vi med en politik av hans

Statsverkspropositionen m. m.

typ skulle ha kunnat undvika detta. Herr Holmberg var nog vänlig att citera vad jag sade i remissdebatten för två år sedan. Han kunde gärna ha fortsatt den uppläsningen och även tagit upp vad jag sade under remissdebatten exakt på dagen för ett år sedan, då jag skildrade vad som kan komma att inträffa om vi icke tar oss samman och bedriver en förnuftig ekonomisk politik.

Vad svarade herr Holmberg på det talet? Jo, han gick ut i valrörelsen och lovade väljarna skattesänkningar som per helt budgetår skulle ha rubbat budgetbalansen med 1 500 miljoner. Nu log herr Holmberg ett igenkännande leende. 1 500 miljoner kronor i vårt nuvarande budgetläge utgör herr Holmbergs bidrag till karakteristiken av läget. »Men», säger herr Holmberg, »jag visste ju ingenting under valrörelsen, utan det här slungade jag ut utan att ha tänkt mig för och ha satt mig in vad det var frågan om.» Herr Holmberg hade exakt samma möjligheter som regeringen att bedöma det ekonomiska läget.

Det finns en mycket intressant engelsk författare som jag gärna skulle ha velat citera långa stycken av, men tiden medger det inte. Däremot skulle jag gärna vilja rekommendera högerns kansli till ett studium av den. Det är den engelske ekonomen Shonfield som bl. a. säger att de svenska politikerna arbetar ungefär som guldfisken i guldfiskens skål på det sättet att varje deras rörelse är offentlig. De kan ingenting dölja och har alltså en publik för allt de gör. Jag tycker det är ett utmärkt exempel. Han säger också att det inte finns något annat land i världen med en sådan öppenhet när det gäller tillgången till fakta. Det är där jag kommer in, herr Holmberg. Han hade tillgång till långtidsutredningen, till de två budgeterna i vilka allt detta stod, han hade månad efter månad tillgång till siffror rörande utrikeshandeln och visste på ett ungefär — eftersom herr

Statsverkspropositionen m. m.

Holmberg satt i riksbanken vid den tidpunkten — hur det stod till med vår valutareserv. Alla de fakta som varit oss tillgängliga har även herr Holmberg. Han drar av dem den slutsatsen att Sveriges ekonomiska läge är så stabilt att det tål att man genom skattesänkningar delar ut så oerhört mycket pengar, som det här är fråga om.

Jag fick, herr Holmberg, faktiskt också en fråga om skattehöjningar — inte skattesänkningar, ty man hade klart för sig att jag visste för mycket om den ekonomiska situationen för att drömma om skattesänkningar. Vad svarade jag? Jag sade att det helt och hållet beror på konjunkturen, men om läget blir sådant att det visar sig nödvändigt att strama åt konjunkturen kommer den socialdemokratiska regeringen inte att tveka en sekund med att lägga fram förslag om de skattehöjningar som läget kräver. Det var mitt svar. Det blev ju föremål för utomordentligt många utläggningar, framför allt i den folkpartipress som inte är van vid klartext. Man sade: Detta är förskräckligt, nu vet vi att det första regeringen kommer att göra blir att kraftigt höja skatterna.

Det var kanske ur valteknisk synpunkt oklokt att ge ett sådant svar. Men vem har spelat hederligt mot väljarna — jag som alltså drog på partiet anklagelser för att komma med stora skattehöjningar eller herr Holmberg som lovade betydande skattesänkningar i ett läge vars allvar måste ha stått klart för herr Holmberg under valrörelsen?

Nu hörde jag ingenting om skattesänkningar. Han talade om att det kanske inte går att genomföra sådana nu, men läget var lika klart i september, herr Holmberg. De röster som herr Holmberg drog till sig genom löften om skattesänkningar borde i nuvarande läge kännas som en belastning för herr Holmberg och högerpartiet. Ert program — och i viss mån även de andras, i den mån de på grund av borg-

freden inte vågade säga ifrån — har brutit samman. Det finns ingenting kvar av det som ni gick ut med i 1966 års valrörelse och som ni drog till er röster på. Det tycker jag vi skall notera.

Man frågade från denna talarstol dystert: Vad gör regeringen? Vart har aktiviteten hos regeringen tagit vägen? Jag skulle vilja returnera denna herr Dahléns fråga: Vart har aktiviteten inom oppositionen tagit vägen? Är det inte så, att sammanbrottet för ert valprogram har gjort att handlingskraften inom oppositionen är totalförklarad och att alla de tecken på politisk aktivitet som visats i varje fall hittills kommer från regeringspartiet? Herrarna antyder naturligtvis som vanligt att det skall framföras märkliga ting i era motioner. Jag har alltid beklagat, herr talman, och jag beklagar alltjämt, att vi inte har motionerna liggande på bordet, så att man kan slippa alla dessa antaganden. Jag vill bara ha noterat att sammanbrottet för högerens politiska program och svikandet av alla löften som man framför allt från högerhåll strödde omkring sig under valrörelsen för närvarande förlamar den borgerliga aktiviteten och handlingskraften.

Det begärdes här att man skulle lägga litet mer långsiktiga perspektiv på den ekonomiska situationen. Det skall jag gärna göra. Man skulle t. ex. kunna säga så här: Låt oss ett ögonblick fundera på vad som hänt i vårt land under de senaste sex åren. Det är ganska intressant. Jag kan förstå att de första siffrorna verkar något chockerande. Under de senaste sex åren har budgeten stigit från 18 till 36 miljarder. Det är en stegring på 18 miljarder. Självfallet är det en sak som kan inge en känsla av oro. Men innan man hänger sig åt den oron vill jag bara fråga: Hur mycket av dessa 18 miljarder kronor ångrar vi nu i efterhand? Jag skall bara nämna några punkter. Av beloppet har 4 miljarder gått till undervis-

ning, forskning och skola, 1,5 miljard har gått till förbättrade kommunikationer. Vi har fått en ökning av folkpensionerna på 3 miljarder, och barnbidragen har ökat med nära miljarden. Vi har vidare fått en ökning av skatteutjämningen som rör sig om cirka 770 miljoner kronor.

I första ögonblicket kan vi bli förskräckta av en stegring på 18 miljarder kronor. När ni förfasar er över detta vill jag rikta den frågan tillbaka: Ångrar ni någonting av detta, ångrar ni att beloppen har blivit så stora?

Jag skulle kunna precisera frågan ytterligare. Både herr Ohlin och herr Holmberg har i tidigare remissdebatter krävt att utgiftstegringarna skulle begränsas till de faktiska produktionsstegringarna. Antag att vi hade gjort det. Vi skulle då ha haft ungefär 7 miljarder mindre att röra oss med. Folkpartiet har dock gjort den reservationen att man icke känt sig förhindrad att förorda betydande anslagshöjningar samtidigt som man har ställt kravet att vi skulle hålla oss inom denna ram. Säg mig, om vi hade följt de rekommendationer som man hade ställt från högerns och folkpartiets sida, var man skulle plocka bort dessa 7 miljarder av dessa 18 miljarder. Var vill ni att vi skall pressa bort dem? Är det bostadsbyggandet, så säg bara ifrån. Är det folkpensionerna, är det undervisningen, är det vägarna eller är det försvaret? Det är de stora posterna. När man talar om nödvändigheten av en sträng återhållsamhet så tänk då på de 18 miljarderna, tänk på de 7 miljarderna och ge ett besked var ni har önskat att få fram en ändring.

Man skall vara dogmatisk och fanatisk om man skall börja en diskussion om näringslivsfonden på exakt samma sätt som ni började diskussionen om ATP-fonderna. Då framställdes ju det trygghetskrav som vi reste som om det bara var ett skämt. Bakom detta skämt dolde sig socialiseringsivern. Jag är

Statsverkspropositionen m. m.

övertygad om att ni alla kommer ihåg hurusom man försökte göra gällande att vår kamp för medborgarnas och familjernas trygghet var ett kamouflage. Den innersta avsikten var att krossa den svenska kapitalmarknaden genom de väldiga pensionsfonderna. Ni fick en läxa då, trodde vi. Ni kommer att få en till nu, när ni försöker att göra gällande att medborgarnas krav på trygghet i föränderlighetens samhälle, kravet på att strukturrationaliseringen skall på en gång både stödjas av samhället och göras på ett sådant sätt, att man kan säkra den enskilda människans trygghet. Ni kommer att få samma läxa. Ni kommer att möta precis samma folkopinion. Talet om att bakom denna fond döljer sig andra avsikter än de som vi redovisar är lika felaktigt som talet om att vi inte menade allvar med tjänstepensioneringens fondbildning. Nej, läget är ju helt enkelt det att hundratusentals människor i detta land väl förstår att en strukturförvandling är nödvändig men med ångest ser att denna strukturförvandling drabbar deras fabrik, deras ort och deras sysselsättning. Det sorgliga är ju att strukturförvandlingen, vare sig den nu sker i Dals-Långedalen eller i Ådalen, drabbar redan från början svaga orter med ett mindre väl differentierat näringsliv. Den drabbar dessutom människor som har speciella bekymmer. Det är alltid den som har svårast att flytta som först kastas ut ur fabriken. Det är alltid den som har svårast att anpassa sig som ställs inför tvånget att byta vanor, miljö, verksamhet, sedvänjor och hem. De andra, de mera lättanpassade, har alltid möjlighet att klara sig, men i fråga om den äldre arbetskraft som på ett eller annat sätt har det besvärligt att hävda sig är det vår skyldighet att träda in och se till att den i och för sig nödvändiga strukturrationaliseringen sker på ett sådant sätt att vi kan möta dessa människor och säga: Vi har på samhällets vägnar

Statsverkspropositionen m. m.

gjort vad vi har kunnat både för att påskynda den nödvändiga rationaliseringsprocessen och för att stödja dessa människor. Detta är fondens mening. Ni skall inte tro — även om vi är underlägsna när det gäller propagandaresurser — att denna vår mening med fonden inte kommer att bli klar för människorna precis som det gick i pensionsstriden. Jag hoppas därför verkligen att de ytterligt kritiska synpunkter som har kommit från högerledaren inte är typiska för näringslivets inställning.

Att vi i dag inte har redovisat fonden beror helt enkelt därpå att vi vill försöka att med samma metoder som vi har använt inom blandekonomin resonera med näringslivet och se om det finns möjlighet att komma fram till en sådan användning av fonden att den misstro, som för närvarande möter och som mötte investeringsfonderna på den tid när de infördes för första gången, liksom beträffande investeringsfonderna förbytes i en vilja till ett konstruktivt samarbete. En sådan vilja till ett konstruktivt samarbete kan dock inte skapas, om man bakom det vi gör ser helt andra motiv och helt andra planer än dem som är öppet redovisade.

Jag tror för min del att högerns och folkpartiets representanter, när det här talas så mycket om att det för oss viktigaste är att få en maktomfördelning i samhället, gör sig själva en otjänst. Det kan nämligen mycket väl tänkas att det finns många människor som, när de hör herrarnas ord här, frågar: Vilka är det som nu bestämmer i dessa för oss livsviktiga frågor såsom var en fabrik skall byggas eller var en fabrik skall byggas ut? Kanske det inte vore så tokigt om en del av den makt som utövas i slutna rum i bankernas direktioner flyttades ut och gavs full insyn bl. a. genom debatter i första kammaren. I vilken utsträckning har vi möjligheter att här diskutera t. ex. Bonnierkoncernens beslut att lägga ned företaget i Dals-Långed? Vilka möjlig-

heter får vi inte i det ögonblick som staten kan gå in? Då blir det en möjlighet till diskussion om förfaringssättet var det klokaste eller om det fanns en annan väg.

Motiven för fonden är klara, nämligen att skapa trygghet. Det sätt på vilket herrarna här drar upp en socialiseringsdiskussion kan väcka många medborgares tvivel. Ni borde kanske vara en aning försiktigare när ni talar om att det är fråga om en maktfördelning i samhället. Vill ni ha den striden, är det ni som kräver att en sådan strid med utgångspunkt från det som har sagts här i dag skall bli en aktualitet, handlar ni i varje fall inte i det svenska näringslivets intresse, ty jag tror att det svenska näringslivet helst ser en samverkan och ett samarbete såsom har skett många gånger tidigare.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern sade något som jag förmodar att han ansåg vara en vänlighet, nämligen att jag hade talat om Vietnam ungefär på samma sätt som herr Palme. Jag frågade mig oroligt: Vad har jag nu sagt för gålet? Det vi reagerade emot i herr Palmes Vietnam-tal var den ensidiga kritiken mot USA, att han icke, på samma sätt som jag här i dag i kammaren, sade ifrån att fred uppstår ju inte i Vietnam bara genom att USA slutar bombningarna, utan Nordvietnam måste också göra en militär nedtrappning. Den balansen fanns inte i herr Palmes tal.

Herr Erlander tog också upp vad jag sade om att utan frihet blir det ingen fred, och han ville göra gällande att han kanske inte förstod det där riktigt. Jag förstärker honom mycket väl, ty detta var ju en kritik mot de vänsterriktningar som i den svenska debatten på ett ensidigt sätt försöker sudda ut skillnaden mellan de länder där man hävdar kravet på personlig frihet och länder där man säger att detta väl får

komma så småningom. För mig var det en väsentlig punkt i sammanhanget.

Vidare väntar jag fortfarande på ett svar från statsministern och inte från någon annan på frågan om regeringen har vidtagit åtgärder för att vi i fortsättningen inte skall ge stöd åt länder där man bedriver inbördes raskrig. Det är statsministern som har ansvaret för att samordningen mellan departementscheferna är ordnad på ett sådant sätt, och jag tycker nog att statsministern borde svara på frågan.

Herr Erlander sade att han delade min uppfattning om förhållandet mellan försvarspolitik och utrikespolitik. Det var ju då väldigt tråkigt att herr Erlander inte tog konsekvenserna av detta sitt påstående, ty han kan ju orimligen mena att i ett fortsatt förtroendefullt övervägande partierna emellan det ena partiet plötsligt skall kunna säga: Nu ställer vi ultimatum. Jag frågar igen om herr Erlander har samma uppfattning som jag om förhållandet mellan utrikespolitik och försvarspolitik. Ingår det då i ett förtroendefullt samarbete kring detta att man ställer ultimatum?

Herr Erlander talade om arbetslösheten och den oro och de olägenheter som den medför, och jag har själv sagt en hel del på den punkten. Jag kan bara instämma med herr Erlander i fråga om den otrygghet och det lidande som arbetslöshet medför, men jag vill också påpeka för statsministern att jag redan har talat om att folkpartiet kommer att dra konsekvenserna av sin inställning, när vi nu går att behandla budgeten, och försöka stärka beredskapen mot en sämre sysselsättning på ett bättre sätt än vad finansministern föreslagit.

Det var intressant att höra att när herr Erlander försvarade den nya fondens inrättande så anlade han rent lokaliseringpolitiska synpunkter. Är det inte rimligt att flera kan få ha en uppfattning om var en fabrik skall läggas, sade han. Jag har redan sagt att en väg som man hade kunnat gå var att stärka de lokaliseringpolitiska instrument

Statsverkspropositionen m. m.

som finns i samhället. Om allt borde göras på det sättet har jag inte uttalat mig om, men det är en av vägarna.

Det var vidare intressant att höra herr Erlander anföra att regeringen hade tvingats gå ut till väljarna med den impopulära åtgärden att höja omsättningskatten. Tänk om herr Erlander i höstas hade varit så karsk att han hade gått ut till väljarna och låtit dessa radikalt ge till känna sin mening i ett nytt val! — Men det ville han inte.

Herr Erlander frågade hur oppositionen tänkt sig att man skulle få till stånd en annan politik. Jag skall bara ta ett område, beträffande vilket tydligen herr Erlander och jag har samma uppfattning och vilket dessutom är ett av de väsentliga för närvarande, nämligen kapitalmarknaden, där det för närvarande råder brist.

Vi har först och främst föreslagit en rationell indirekt beskattning i form av en mervärdeskatt som inte skulle försvåra framstegen inom produktionen och som inte skulle verka hindrande på exporten. Sverige har svårigheter på denna punkt och har ändå fortfarande kvar samma gamla omoderna skattesystem. Skattesystemet skall också vara enkelt, och företagsbeskattningen skall vara produktionsvänlig.

Vi har föreslagit att man på ett parlamentariskt plan med jämna mellanrum skulle gå igenom budgeten för att se om man gemensamt kan komma överens om att skära ner en del poster. Vi har föreslagit en rationell budgetplanering för att slippa sådant som hänt herr Sträng under flera år, nämligen att det när konjunkturen gått upp har förts en mindre hård budgetpolitik och tvärtom.

Vi har vidare föreslagit att regeringen skall vara mera aktiv när det gäller Sveriges ansträngningar att komma in i den ekonomiska gemenskapen. Vi vet att detta är en av de största svårigheterna och att regeringen nu också är något mera aktiv än tidigare.

Herr talman! Detta har bara varit

Statsverkspropositionen m. m.

några exempel på vad regeringen skulle ha kunnat göra. Om detta hade genomförts hade vi nu varit i ett helt annat läge.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! I första hand skulle jag kanske se något på hans excellens herr statsministerns sätt att debattera, och detta måste jag verkligen rentav brännmärka.

Vad sade egentligen statsministern om oppositionen? Jo, han gick in på en svidande kritik av högerpartiet för dess skattesänkingsförslag och förklarade därefter att denna politik fullständigt hade brutit samman och att högerpartiets handlingskraft hade förlamats.

Sedan övergick statsministern helt lättvindigt till att tala om oppositionen — d. v. s. även centern och folkpartiet och dessutom kommunisterna på ett sätt som om centern föreslagit skattesänkningar och att dess politik brutit samman.

Vad föreslog centern i skattesänkning förra året, herr statsminister? Vi framlade inte något skattesänkingsförslag alls. Högern gjorde en viss valvinst, men centerns mycket större framgång vanns inte genom några skattesänkingsförslag. Det är inte korrekt att med sådana svepande motiveringar som statsministern framförde göra gällande att högern och centern gick på samma linje i detta avseende. Vi föreslog inga skattesänkningar. Vi anförde i förra årets valrörelse att det inte var möjligt att genomföra några sådana, men vi vann ändå en betydligt större valseger än högern, herr statsminister. Det behövs inte någon sådan argumentation.

Statsministern upptog vidare en hel del tid med att tala om tryggheten i den näringspolitiska fonden. Detta verkar närmast vara en form av lokaliseringspolitik. Varför då inte öka lokaliseringfonderna med 500 miljoner kronor? Det var egentligen detta som argumente-

ringen gick ut på, och under sådana förhållanden kan vi nog komma överens.

Statsministern talade vidare om att denna fond skulle vara öppet redovisad. Den är hittills endast redovisad på fem rader i finansplanen. Mer har vi inte att gå efter inom oppositionen. Den klara redovisning som hittills skulle ha lämnats får man nog tala mindre om, eftersom vi faktiskt inte vet hur fonden skall utformas.

Det verkade vidare oklart vad statsministern menar att denna fond skall användas till. Den avsågs nu tydligen bli mera lokaliseringsinriktad. Men den skall kanske utnyttjas för något annat ändamål. Om den emellertid skall användas för att förbättra förhållandena på kreditmarknaden frågar jag återigen med hänsyn till att vi ändå skall låna en miljard: Varför inte i stället för att inrätta denna fond låna upp bara en halv miljard? Då har vi »spätt på» kreditmarknaden med 500 miljoner kronor till industrier, vilket skulle vara en avgörande faktor för att få till stånd en högre produktion. Hela denna punkt är verkligen mycket oklar.

När statsministern vidare talar om budgeten och i nästa ögonblick anför att vi har en högkonjunktur undrar man, om det är sund politik att ordna upp vårt lands affärer genom att i en högkonjunktur underbalansera budgeten med 1,1 miljard? Anses det vara nationalekonomiskt klokt att driva en sådan politik?

Nej, det nämndes andra nyttiga skrifter som jag för säkerhets skull också tagit med mig. I skriften Svensk ekonomi 1966—1970 står några rader som är högst läsvärda för hela det socialdemokratiska partiet. Statsministern räknade upp olika åtgärder som sades ha inneburit prissänkningar. Jag citerar ur den nämnda skriften: »Men att det faktiska resultatet blivit detta måste nog sägas hänga samman med att man genomfört olika reformer utan att tillräckligt beakta effekten av prissänk-

ningen och därför underskattat efterfrågeökningen och därigenom inte heller i tid planerat för motsvarande utbyggnad av produktionsresurserna. Skall man komma till rätta med dessa köproblemer måste man nog försöka grundligare penetrera sambanden mellan följderna av olika åtgärder.» Detta ger i ett nötskal bilden av hur den ekonomiska politiken har bedrivits under lång tid i vårt land.

I detta sammanhang talades det också om överbudspolitik och om att vi skulle ha drivit en sådan. Hur är det med den saken? Jag frågar igen: Hur var den budget, som centerpartiet föreslog i fjol, jämförd med regeringens? Jo, den var 100 miljoner kronor starkare. Det är alltså en överbudspolitik i den rätta riktningen, eftersom vårt förslag var bättre än regeringens. Och applicerar man de åtgärder, som centerpartiet föreslog i fjol, på den aktuella budgeten tror jag inte heller att det skall bli någon större fara med den saken.

Norge skall vi kanske inte diskutera så mycket, men vad jag ville göra, herr talman, var att ta bort den där självgodheten som säger att det knappast finns några andra regeringar än socialdemokratiska som kan styra i Norge och Sverige. Det är inte längre någon socialdemokratisk regering i Norge, sade jag, men den norska regeringen har fört en politik som icke är sämre än den förutvarande socialdemokratiska regeringens. Låt mig också tillägga, att det kanske behövs en liten tid för att städa upp en smula efter den socialdemokratiska regeringen; och då får vi hoppas att resultatet i fortsättningen skall bli ännu bättre än förra årets!

Statsministern började storståtlig med att tala om att »vi har djärvheten» att föreslå skattehöjningar på vissa saker. Åja, djärvheten är inte så alldeles enastående. När man skall tala om höjningen av omsättningsskatten smiter man in -- såsom jag redan har citerat -- att höjningen beror på att man

Statsverkspropositionen m. m.

måste skapa den här fonden för näringslivet. Och när man höjer bilskatterna talar man om att det är i stället för avgifterna till högertrafikens genomförande. Likadant är det på de andra punkterna. Någon otroligt stor djärvhet visar man alltså inte när man talar om dessa skattehöjningar.

Slutligen gjorde statsministern en deklaration om vilja till samarbete. Ja, är det så att man nu vill samarbeta t. ex. i fråga om den näringspolitiska fonden och verkligen skapa någonting som ger bättre möjligheter åt produktionen, större trygghet i de områden där vi behöver lokaliseringsbidrag o. s. v., då vill jag betyga för herr statsministern att centern är fullständigt öppen för att samarbeta på ett effektivt och riktigt sätt.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! När man hör landets statsminister utlägga texten blir man onekligen imponerad av hans sätt att tala.

Tyvärr måste jag säga att man innehållsmässigt inte kan bli lika tagen och imponerad. Det verkar som om statsministern försöker sätta upp ett kaleidoskop för ögat — men när han skakar på det och de mörka färgerna kommer fram, ja, då skakas kaleidoskopet genast än en gång så att den ljusa, vackra bilden träder fram igen.

När vi från oppositionens sida bad statsministern att försöka anlägga några perspektiv framåt, då lade statsministern perspektiven bakåt i stället — det var så mycket ljusare; det var så mycket angenämare att tala om de senaste sex årens utveckling; om de år då man ökat statsutgifterna med 18 miljarder kronor.

Det är riktigt som statsministern säger att högerpartiet inte har velat ha en så snabb ökning av utgifterna som statsministern har genomfört. Varför vill vi inte det? Jo, därför att vi anser att just en sådan återhållsamhet som

Statsverkspropositionen m. m.

statsministern i år har tvingats göra under dessa sex år hade inneburit en högre inflation. Följden hade inte blivit sådana skatthöjningar som regeringen genomfört. Det hade lett till färre konkurser och till, som jag verkligen hoppas och någonting som vi alla önskar, nämligen att svårigheterna på arbetsmarknaden inte bara inom vissa avfolkningsorter utan även i andra delar av landet skulle ha minskat. Följden hade också blivit att näringslivets strukturomdaning, som jag anser vara absolut nödvändig, inte minst under de kommande åren, hade kunnat påbörjas tidigare och på ett naturligare sätt.

Herr talman, jag log verkligen ett igenkännande leende när statsministern kom tillbaka till skattefrågan. Statsminister Erlander har tydligen när det gäller de andra partiernas skatteförslag aldrig lärt någonting eller aldrig tagit reda på vad förslagen innebär och vad de betyder. Att statsministern under valrörelsen 1966 kastade siffror omkring sig — 1 miljard 500 miljoner kronor i skattesänkning — det må vara ursäktat. På de punkterna är jag inte så långsint som en del andra är. Situationen var emellertid den att högerpartiets skattesänkingsförslag, vid vilket vi i princip kvarstår, för det första budgetåret kostade inemot 300 miljoner kronor. Men det fanns, herr statsminister, motsvarande besparingar och andra inkomstförstärkningar.

Nej, herr statsminister, det känns inte som någon belastning för högerpartiet att vi fick 100 000 nya röster i valet där skattefrågan naturligtvis spelade en viss roll. Det känns som en sporre att med kraft även i fortsättningen driva det krav på en reformering av hela vårt skattesystem som ställdes av den enhälliga skatteberedningen och som innebar en omläggning till mervärdeskatt och ett möjliggörande av en sänkt marginalskatt, för att nämna två viktiga exempel.

Statsministern var också inne på fondfrågan. Herr Bengtson och herr

Dahlén har redan svarat en del, och jag kan därför fatta mig kort på den punkten. Även när det gäller denna fråga ber jag statsministern att titta i protokollet och läsa vad jag har sagt. Därav framgår att vi inom högerpartiet är fullt på det klara med att det behövs ökade ekonomiska insatser för att klara näringslivets strukturomvandling och därmed sysselsättningen. Vad vi diskuterade var frågan om huruvida detta behov av kapital skall kunna användas som ett medel för en socialistisk politik. Vi menar att riksdagen genom debatt i denna kammare och i andra kammaren skall kunna få ta ställning till var de ofta mycket stora resurserna måste sättas in. Jag nämnde två exempel, ett från Dalsland och ett från Norrland. Det är inte små summor, och det vet statsministern, som behövs för att där klara situationen. Det finns ju också andra områden där strukturomvandlingen kräver mycket stora kapital.

Men varför vill statsministern och regeringen ensamma besluta om dessa saker? Är det något fel att vara förtroendevald riksdagsman? Är det inte naturligt att även vi skall ha möjlighet att delta i beslut som rör så betydelsefulla frågor för stora landsändar?

Jag vill, herr talman, inte ta upp någon längre debatt om försvarsfrågan. Statsministern flyr ju undan och hänvisar till försvarsministern. Det är kanske bäst, eftersom statsministerns uppfattning tydligtvis inte rimmar med de förslag till kraftiga nedskärningar som nu framförts av regeringen.

Jag vill här erinra om vad statsministern själv sade i Köpenhamn 1966 — efter valet. Då sade han att försvarets omfattning fick ses på lång sikt och att drastiska förändringar inte kan eller bör vidtas varje gång man får intrycket att de internationella konflikt-riskerna kanske något avtagit. Nu säger statsministern att det är de ekonomiska förutsättningarna här i landet som har förändrats. Innebär detta att statsministern anser att eftersom vi nu

Statsverkspropositionen m. m.

har litet knappt om pengar, är det motiverat att göra så drastiska ingrepp i försvarskostnaderna att regeringen tvingas att ändra målsättningen för hela försvaret?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Försvarsdebatten kommer säkerligen att pågå med stor intensitet. Jag skulle inte ha berört den nu om inte herr Holmberg haft vänligheten att erinra om vad jag sade i Köpenhamn förra hösten. Jag har tidigare i andra kammaren uttalat att jag alltjämt står för varje ord av vad jag sade i Köpenhamn.

Frågan kom upp på följande sätt. När jag talade om de brister i kapitalförsörjningen som vi har i Sverige sade man i Köpenhamn: Men ni som lägger ut så fantastiska summor på försvaret har där en besparingsmöjlighet som utan vidare skulle kunna lätta era ekonomiska bekymmer. Då svarade jag: Tro inte på det. Den möjligheten att inom försvaret spara de miljardbelopp som fordras för industriens rationalisering och för bostäderna finns inte, eftersom vi måste ha ett försvar som är effektivt och som är oberoende av alltför tvära kastningar.

Jag visste då mycket väl om det bud som skulle komma från de socialdemokratiska ledamöterna i försvarsutredningen — de hade varit vänliga att dessförinnan ta kontakt med regeringen. Jag var därför fullt underrättad om läget när jag formulerade mitt uttalande i Köpenhamn.

Uttalandet är fullständigt riktigt. Vad vi nu kan studera i budgeten är att det inte finns något miljardebett att ta av försvaret — tvärtom stiger ju försvarets kostnader. Däremot lade jag till i Köpenhamn, och det står jag fortfarande för: Varje möjlighet till besparingar måste inom försvaret liksom på andra områden tillvaratas. Det är vad som har skett.

Jag kan inte finna någon grund för att försöka spela ut vad jag sagt i Köpenhamn mot den faktiska utvecklingen och ännu mindre någon grund för att påstå att den omständigheten att våra representanter i försvarsutredningen har ställt sig på samma nivå som regeringen när det gäller att försöka få fram besparingar inom försvaret kan ge anledning till alla dessa besynnerligheter som högern har excelterat i och som otvivelaktigt har skadat försvarsfrågans ställning i landet — det finns väl ingen tvekan om det. Jag hoppas också att det har skadat högern, men det får vi se — och det är mindre väsentligt.

Här talas nu om skattesänkingsprogrammet. Herr Holmberg säger utan vidare: »Vi står vid varje förslag som vi presenterade under valrörelsen.» Det betyder alltså, herr Holmberg, att ni står vid att ortsavdragen skall höjas med 300 kronor från den 1 januari 1967. Det betyder att skatterna för inkomsttagare mellan 16 000 och 40 000 kronor skall minskas med 540 miljoner kronor. Det betyder andra skattesänkningar för fysiska personer med 400 miljoner kronor. De skulle träda i kraft nu, det lovade ni under valrörelsen. Det går på 1 100 miljoner kronor. Det skall bli oerhört intressant att få se högerens skattemotion, där ni alltså kräver skattesänkningar av denna typ på 1 100 miljoner kronor.

Från den 1 januari 1968 föreslår högern ytterligare höjning av ortsavdragen, 640 miljoner kronor, ytterligare sänkning av skattesatserna till de av skatteberedningen föreslagna skalorna, 560 miljoner kronor, barnbidrag, 1 000 kronor, vilket blir 350 miljoner — summa för fysiska personer 2 650 miljoner kronor.

Därtill kommer 1 200 miljoner kronor till juridiska personer. Där tar man bort omsättningsskatten på investeringsvaror för industrien, 850 miljoner kronor, energiskattens slopande, 250 miljoner kronor, ökad rätt till avskriv-

Statsverkspropositionen m. m.

ning av maskiner, 50 miljoner kronor, sänkt skatt på motorbrännolja, 50 miljoner kronor — summa 1 200 miljoner kronor.

Hur man sedan kan påstå att ni inte gick ut med våldsamma krav på skattesänkningar förstår jag inte. Hygglig som jag är har jag sagt att de motsvarades av vissa besparingar, men kvar står en försämring av budgeten på 1 500 miljoner kronor.

Detta program har brutit ihop.

Varför angriper jag då centerpartiet och folkpartiet för högerens olyckor? Det är mycket enkelt att förklara, herr Bengtson. Det är riktigt att centerpartiet och folkpartiet hade nyktrat till i fjol. Jag har annars här en liten katalog på vad herrarna tidigare sökt intala svenska folket att det fanns utrymme för i fråga om utgiftsstegringar, och det är en ganska ruskig katalog. Men ni var rätt nyktra i fjol, och därför skall ni slippa att tala om vad ni tänkte 1964 och 1963 och 1962 — man skall inte hålla på och tjata på den som bättrar sig. Men högerledaren säger att han står kvar vid sitt program, och då är det väl riktigt att man resonerar litet med honom.

Men varför talar jag då om centern? Jo, för det första: det förflutna ligger er en aning i fatet. Ni påstår att det är vi som skött politiken, så att vi fått inflation och dyrtid, men edra föregående överbud har väl ändå en viss effekt. För det andra! Ni slöt borgfred med högern, som gick ut med ett kraftigt skattesänkingsprogram av denna typ. Under hela valrörelsen var ni tysta. Vi fick ensamma inför väljarna förklara hurudant vårt ekonomiska läge var. Ni lovade varandra: icke ett sant ord om högern under hela valrörelsen! Och det höll ni.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:
Herr talman! Sådana grovheter i formuleringarna som statsministern an-

vänder skall jag inte begagna mot honom och hans parti. Visserligen kan man säga att en del av det som yttras även från statsministerns sida alls icke bär sanningens prägel. Men jag vill inte påstå att allt vad statsministern säger och allt vad det socialdemokratiska partiet sagt under valet icke är ett sant ord, som statsministern yttrade sig om högern. Men detta är kanske inte så mycket att bry sig om, ty statsministern är ju som han är.

Låt mig säga att jag fick mycket klart för mig var bakgrunden till statsministerns attack mot högerpartiets skattesänkning låg. Det var rädslan för den borgfred som etablerats under valrörelsen. Det är ett försök av statsministern att till varje pris skjuta in kilar mellan de borgerliga partierna, eftersom statsministern mycket väl vet att ett enigt och samordnat uppträdande av de borgerliga partierna utgör den största faran för det socialdemokratiska partiet och för statsministerns eget regeringsinnehav.

När det gäller de siffror som här diskuterats kan jag fatta mig utomordentligt kort. Statsministern borde kanske lägga ihop alla de siffror han själv här redovisade. Då skulle han komma till en summa som slutar på ett par, tre miljarder och inte en och en halv miljard, som statsministern till en början sade.

Nej, situationen är den att vårt program med de förutsättningar som uppställdes föregående år gick ut på att vår skattesänkning skulle under det första budgetåret innebära ett inkomstbortfall på cirka 300 miljoner kronor. Hade vi börjat att genomföra det programmet, hade vi också lagt grunden till den skattereform som jag talade om, nämligen fortsatta sänkta marginalskatter och genomförd mervärdeskatt — en skattereform som regeringen tydligen till varje pris inte vill genomföra.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med herr Holmberg om att det inte lönar sig att karakterisera herr Erlanders uppträdande i vissa sammanhang — det talar väl för sig självt. Under valrörelsen »gottade» sig herr Erlander åt att herr Ohlin och herr Hedlund sade ifrån till högerpartiet att de inte kunde vara med om högerns skattepolitik. Herr Erlander sade då att det var en spricka i oppositionen. Här förklarar han nu att det var socialdemokratien ensam som under valrörelsen fick säga ifrån till högern att högerns politik inte kunde genomföras. Vad är sanning, herr Erlander?

Jag tolkar herr Erlanders uteblivna svar beträffande försvaret så att det hädanefter kommer att ingå i socialdemokratisk taktik när det gäller försvaret att då och då ställa ultimatum, när det av politiska skäl så förefaller vara lyckat. Han har fortfarande inte dragit konsekvenserna av sitt instämmande i vad jag sade, nämligen att utrikespolitiken och försvaret hör ihop. Socialdemokraterna kommer alltså att fortsätta med att ställa ultimatum då och då när det passar dem. Beskedet härom är ju också ett väsentligt resultat av dagens remissdebatt, även om det är mycket beklagligt, herr talman.

Sedan vill jag säga några ord om det som herr Erlander återkommer till, nämligen att förnyelsen kommer från socialdemokratien. Under de senaste två åren har var tionde krona försvunnit på grund av prisstegringarna. Finansministern säger i finansplanen beträffande prisstegringarna någonting ganska sensationellt — vi bör komma ihåg att finansministern tidigare sagt att en prisstegring med tre procent varje år kan anses som någonting relativt normalt — nämligen: »Inte heller stabiliseringen av prisutvecklingen kan ske omedelbart.» Nej, det har ingen trott, men den skall tydligen ske — vi skall få en stabil prisnivå, eller hur, herr Erlander? Eller menar socialde-

Statsverkspropositionen m. m.

mokraterna med »statbil prisnivå» att priserna skall gå upp med tre procent per år, d. v. s. att vi skall förlora var tionde krona vart tredje år i stället för var tionde krona vart annat år? Det är ju också en förnyelse.

Herr BENGTLSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det känns kanske litet egendomligt för en nykterist att få höra att man har nyktrat till, men det sägs ju här i politisk betydelse, och då kan det ju diskuteras i varje fall.

Jag måste säga att av statsministerns indirekta attack mot centerpartiet återstod praktiskt taget ingenting i det anförande han senast höll. Statsministern drog en felaktig slutsats då han ansåg att vi, eftersom det var borgfred, borde säga att vi accepterade högerns skattesänkingsförslag. Statsministern och kammarens ledamöter vet att vi inte på något sätt gått med på högerns skattesänkingsförslag, utan att vi tagit avstånd därifrån. Det går inte att komma med halvkvädna visor. Tag gärna fram siffrorna från de tidigare budgetåren, herr statsminister. Jag har själv några siffror från dem. Men hämta dem inte ur den socialdemokratiska valhandboken. — Tack, för övrigt herr statsminister, för de papper som statsministern räcker mig — här är några andra i utbyte.

Siffrorna i socialdemokraternas valhandbok är nämligen inte korrekta. Man skall därför akta sig för att använda dem. Det går inte att dra sådana slutsatser som statsministern nu har gjort. Centerns valframgång byggde icke på några överbud eller på några skattesänkingsförslag, utan på en politik som svenska folket förstod. Den politiken skall vi driva även i fortsättningen.

Härmed har jag inte anledning att utnyttja de tillåtna tre minuterna för replikskifte, eftersom jag anser att statsministern fullständigt måst falla ifrån sitt påstående att centerpartiets politik

Statsverkspropositionen m. m.

har brutit samman, eller vilket epitet han nu använde. Vår politik har icke brutit samman. Det var ett av de felaktiga påståenden statsministern gjorde i sitt första anförande.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Nu har jag genom min otroliga välvilja mot centern lämnat ifrån mig min bevisföring. Men vi kanske kan återkomma till saken senare när herr Bengtsson har läst in mina papper. Av dem framgår uppenbart att det finns en överbudstendens hos centern, som ni först på sista tiden har undvikit.

Det intressanta papper jag fick av herr Bengtson utmärks för det första av ett stort kryss, alltså oavgjort — och det kan man naturligtvis tänka sig när det gäller centern! För det andra är det på detta papper finansminister Strängs siffror hela vägen; det finns inte en rad med centerpartiets. Om detta papper är symptomatiskt för vad centerpartiet ämnar göra under innevarande års riksdag, gratulerar jag centern, ty det innebär att ni följer oss på alla punkter. Men jag måste ha fått fel papper, ty så lyckligt kan det väl inte bli för centerpartiet i fortsättningen.

Nej, herr Holmberg, så enkelt kommer man inte ifrån det faktum att man givit väljarna en fullkomligt felaktig uppfattning om vilken ekonomisk situation landet befinner sig i. Jag var mycket noggrann i min redovisning, där jag exakt förklarade vad edra förslag innebar under innevarande budgetår, jag nämnde data då de skulle träda i kraft och redovisade verkningarna för framtiden. Om herr Holmbergs skattesänkning på flera miljarder utgjorde en framtidsmusik som inte hade någon betydelse, varför nämner han den då? Fanns det någon anledning att i 1966 års kommunalval komma med siffror som inte hade någon betydelse? Det måste väl ändå ha funnits en politisk

vilja bakom högerns utspel. Många av de väljare som herr Holmberg drog till sig, drogs uppenbarligen dit på grund av en löftespolitik som högern inte nu ett ögonblick drömmer om att kunna infria.

Jag skulle vilja fråga herr Holmberg — ty det är en allvarlig beskyllning som går rätt långt när han säger att mina beskyllningar var osanna — på vilka punkter de är osanna. Var icke de förslag som jag räknade upp desamma som högern försökte ge väljarna en föreställning om att det skulle finnas möjlighet att genomföra fram till år 1970? Fanns det en enda punkt i det jag tillät mig säga som icke var exakt med sanningen överensstämmande? Jag antar att herr Holmberg inte kan svara nu, ty han har inte fler repliker, vilket jag beklagar. Natten är emellertid lång, och jag väntar mig verkligen ett svar som visar att det icke finns ett spår av sanning i herr Holmbergs påstående att mina uppgifter var oriktiga.

Jag skulle ett ögonblick vilja återvända till talet om mervärdeskatten. Det finns — höll jag på att säga — en mervärdeskattsromantik, som folkpartiets och högerns representanter hemfaller åt. Det verkar som om man trodde att man genom att genomföra en mervärdeskatt skulle kunna åstadkomma en minskning av företagsbeskattningen med så och så många hundra miljoner kronor och en minskning av marginalskatten med så och så många hundra miljoner kronor. Däremot berör man inte den grundläggande frågan, nämligen statens inkomster och utgifter. Mervärdeskatten kan ha många förtjänster. Det är inte så att vi till varje pris värjer oss mot den. Det kan finnas många skäl att införa den, men den hjälper oss ju inte den minsta bit på vägen när det gäller skattestrycket. Om ni minskar företagsbeskattningen med 850 miljoner utan att samtidigt minska statens utgifter, så betyder ett införande av mervärdeskatt bara att ni måste höja den indirekta

beskattningen med exakt samma belopp.

Vad vi har sagt är att det är en bluff när man försöker få folk att tro att mervärdeskatten på något underligt sätt skulle trollda bort skattetrycket. Det totala skattetrycket blir precis detsamma oavsett i vilken form man tar ut skatterna, om vi inte samtidigt gör någon annan ändring.

Det kan finnas skäl att göra en omplacering som medför minskning av företagsbeskattningen, men då skall man ha klart för sig att detta betyder att konsumtionsbeskattningen ökar. Vi vet inte hur mycket den ökar, ty vi har inte sett förslaget än, men att det blir en höjning av prisnivån är klart.

Ett av våra skäl mot mervärdeskatt är att det inte är säkert att en höjning av den svenska prisnivån i dagens situation är det rätta botemedlet mot inflation och för stärkande av den svenska industriens konkurrenskraft.

Låt oss resonera lugnt och vettigt om mervärdeskatten. Många skäl talar för den. Det kan som sagt hända att den svenska industrien befinner sig i ett sådant läge att vi måste göra vissa saker som har obetagliga biverkningar. Men låt inte allmänheten och väljarna, som uppenbarligen inte kan sätta sig in i hela detta väldiga siffermaterial, utan som litar på vad vi och herrarna säger, få den föreställningen att mervärdeskatten är ett recept, som gör det möjligt att minska både företagsbeskattningen och progressiviteten utan att någon får betala det.

Beträffande fonden för näringslivet säger herr Holmberg nu att han inte har något att erinra mot ett resone-mang kring den. Det var andra toner än i det första anförandet. Då var det ett av ideologiska skäl motiverat motstånd, att fonden skulle kunna användas i socialistisk riktning etc. Slå upp vad herr Hjalmarsson sade om ATP-fonderna. Det är precis detsamma. Den moderna högern är förfärligt lik den gamla högern.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det råder fortfarande delade meningar om centerns budgetförslag, mellan statsministern och mig men för att klara ut vad det var för handlingar som överräcktes kan jag meddela att det papper som jag fick från statsministern hade till rubrik Centerpartiets budgetalternativ. Om det nu inte finns något mer exemplar av denna handling, kan jag tala om att det var märkt OS/KP 130/167. Det var naturligtvis för att iakttä ömsesidig artighet som jag inte överlämnade ett centerpartiförslag, utan jag tog ett papper som jag har fått från riksdagens upplysningstjänst och av vilket det framgår hur budgeten har beräknats i statsverkspropositionen och hur den har utfallit, och det kan vara av rätt stort intresse för statsministern att se på detta papper. Jag har granskat det papper jag fick av statsministern, och jag hävdar fortfarande att uppgifterna är felaktiga. Jag kan omedelbart kontrollera siffrorna för ett år, nämligen för 1966/67. För det året finns en uppställning, som visar, att budgeten enligt våra förslag skulle vara underbalanserad med 684 miljoner kronor. I själva verket har vi föreslagit en budget som är 100 miljoner starkare. Har man bara räknat de utgifter som skulle bli följderna och inte tagit med inkomstförstärkningar? Det framgår inte av kommentarerna vad man har räknat med, men det är en besynnerlig beräkning, den är icke korrekt, herr statsminister.

Jag kan icke blicka tillbaka så långt som till 1959 och 1960, men är dessa år lika illa beräknade som det år jag nu kan se på, ja, då är dessa siffror inte så värst mycket att lita på. Jag hävdar fortfarande att i förra årets valdebatt gick centerpartiet icke ut med några skattesänkingsförslag, vi har icke heller gjort något överbud utan vi har haft täckning för vad vi föreslagit. Jag ser att det är den socialdemokratiska valhandboken som figu-

Statsverkspropositionen m. m.

rerar ännu och den är, som sagt, inte mycket att lita på, herr statsminister.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Intet skulle vara mig kårare än att närmare utveckla den exakta innebörden av den ekonomiska politik och den skattepolitik som högerpartiet har arbetat för, men på tre minuter tror jag, uppriktigt sagt, inte att statsminister Erlander fattar tillräckligt mycket.

Jag vill emellertid säga att vad vi gjorde, och det vet statsministern, var att vi lade fram en tidtabell för skattesänkningar avseende tiden 1967 fram till 1970, och den tidtabellen bedömde vi som möjlig att genomföra mot bakgrunden av de ekonomiska förutsättningar som förelåg förra året. Vi hade nämligen all anledning att räkna med — på den punkten tror jag inte att det är någon skillnad mellan oss och de andra oppositionspartierna, bortsett från kommunisterna — att just en omläggning av skatten, bl. a. en sänkning av marginalskatten, är inflationsdämpande och stimulerande för sparandet. Det är där vi har den avgörande skillnaden mellan statsministerns skatte-tänkande och högerpartiets.

Statsministern tror inte att lägre och rättvisare skatter har någon positiv fördel, medan vi genom erfarenheterna från andra länder vet att just en sänkning av marginalskatterna och en stimulans till sparande genom viss skattefrihet leder till bättre stabilitet i ekonomin. Jag är emellertid fullständigt på det klara med att statsministerns politik inte innehåller något drag av ens ett försök att lindra skattebördan, och jag respekterar statsministerns trägna men fåfänga försök decennium efter decennium att övertyga löntagarna om att det inte är lyckligt, bra och riktigt med en skattesänkning.

Slutligen vill jag fråga statsministern, om han inte tror att de löneförhandlingar som vi hade föregående år

skulle haft ett lugnare och för ekonomin bättre förlopp med en annan ekonomisk politik och skattepolitik från regeringens sida.

Herr **DAHLÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Erlander, vi tror inte inom folkpartiet att en förändring av skattesystemet skulle medföra några underverk. Det är inte fråga om detta. Jag vill bara nämna ett enda exempel på vilka fördelar en reformering av beskattningen skulle kunna medföra.

Vi vet ju att vi har en väldigt dålig handelsbalans. Läget är oroande, det säger i alla fall finansministern. Om vi skulle få en lägre konjunktur i landet och med risk för ökad arbetslöshet är det en allvarlig risk att en expansiv politik kan leda till en så stor ökning av importen, att vår handelsbalans kan råka mycket illa ut. Detta är allvarligt ur sysselsättningssynpunkt. När vi har en dålig handelsbalans bör vi i det här sammanhanget i första hand se till att göra en förändring i skattesystemet så att vi får större möjligheter att exportera. Det är ju den andra sidan av handelsbalansen, herr Erlander.

Så enkelt kan man formulera en av anledningarna till att vi från folkpartiets sida har krävt och kommer att kräva en förändring av skattesystemet. Det gör vi för att vi över huvud taget skall kunna bedriva en aktiv politik så att vi, t. ex. om konjunkturen går neråt, inte skall behöva stoppa därför att vår handelsbalans går åt skogen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag vill gärna till kammararens protokoll få antecknat att herr Holmberg på de tre minuter som stod till hans förfogande icke sade ett ord för att försvara den förlöpfung som han gjorde sig skyldig till när han sade att jag farit med osanningar. Det kan kan-

ske vara värt att notera att han icke ansåg denna sak vara värd en av de 180 sekunderna.

Till herr Dahln vill jag bara säga att det är alldeles klart — och det framgick kanske, om jag inte uttryckte mig så alltför otydligt — att med den motive-ring som herr Dahln använde för mervärdeskatten kan vi också resonera om den. Jag tror att jag uttryckte mig så att vi kan komma in i ett läge, då det är nödvändigt att stödja exportindustriens ansträngningar, och jag förstår inte varför herr Dahln skulle ta upp detta som en replik till mig. Vad jag vände mig emot var denna romantik som lurar i folk att mervärdeskatten skulle medföra en lättnad i fråga om inflationsproblemen. Däremot är det ju självklart att den kan vara ett stöd för exportindustrien, och det är väl huvudsakligen den motiveringen man kan använda.

Med herr Holmberg lönar det sig inte mycket att diskutera. Ena stunden går han ifrån hela sitt valprogram om skattesänkningarna — jag har verifierat dem här — och säger att programmet inte existerar eller i varje fall inte såg ut så, andra stunden säger han att programmet skall realiseras och att han kommer att motionera i den riktningen. Herr Holmberg är, som sagt, inte mycket att resonera med, men jag skulle ändå vilja ställa en fråga, eftersom herr Holmberg nämnde utlandet: Finns det något enda land i världen som med framgång provat högerpartiets förslag? Hur gick det för den engelska högerregeringen som faktiskt försökte någonting i den här stilen? Tillståndet blev ju värre och värre, och jag skulle vilja rekommendera herr Holmberg att studera vad som hände med engelsk ekonomi under de för England dyrbara 13 år då landets ekonomi sköttes av en högerregering ungefärligen efter de riktlinjer som herr Holmberg har lanserat här. Jag tror inte man behöver göra mer för att kunna konstatera att det inte finns någon erfarenhet som

Statsverkspropositionen m. m.

tyder på att det Holmbergska receptet skulle vara gagneligt för ett land.

Västtyskland kan möjligen anföras, men se på utvecklingen i Västtyskland för närvarande! Man har nu att klara upp följderna av en liberal politik med allt vad det innebär, trots att man så länge hade betydande arbetslöshet och betydande flyktingströmmar att man faktiskt skulle ha haft möjligheter att klara t. o. m. en liberal politik utan pris-höjningar. Vad upplever man där i dag såsom konsekvenser av den liberala politiken?

Eller ta diskussionen i Förenta staterna! Finns det någon ekonom — i varje fall finns det väl ingen i den svenska riksdagen — som skulle komma på idén att påstå att i det nuvarande läget är skattesänkningar att rekommendera ur ekonomiska synpunkter? Är det inte väldigt djärvt att gå ut till väljarna med ett program som bevisligen måste bryta samman i samma ögonblick som man försökte realisera det?

Det viktigaste som hänt under den här replikväxlingen är väl att det blivit klart att högern lyckligtvis står isolerad om en politik som otvivelaktigt inneburet att högern drog till sig många lättrogna människors röster på uppgifter som icke var med verkligheten överensstämmande. Tänk, om ni hade uttalat er lika klart då. Ni sade bara: Vi tror inte att en skattesänkning är möjlig. Tänk om ni inte nöjt er med bara det under valrörelsen utan hade gått till hårda angrepp mot en höger, som ni nu måste konstatera förordade en politik som var orimlig. Om ni hade sagt det skulle alla mina anklagelser mot herr Bengtson ha fallit till marken. Jag skulle ha sagt att det givetvis var klart, eftersom högern och folkpartiet driver en helt annan ekonomisk politik. Ni ingav väljarna den föreställningen att det var viktigare att högern gick fram än att socialdemokraterna gjorde det. I dag befinner ni er i den situationen att ni tycker det är bättre

Statsverkspropositionen m. m.

med en socialdemokratisk politik än med en högerpolitik. Sammanbrottet är väl så uppenbart även för herrarna att jag inte behöver spilla flera ord på det.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsminister Erlander beklagade att jag inte hade bett om ursäkt för att jag antydde att statsministerns uppgifter inte var korrekta i flera avseenden.

Statsministern ställer frågan: Finns det något enda land som har erfarenheter som tyder på att högerns skattesänkingsprogram är en riktig ekonomisk skattepolitik? Jag vill svara, att många länder har sänkt skatterna. Statsministern kanske erinrar sig att finansminister Sträng, när han presenterade budgeten, bl. a. återopade Frankrike såsom ett exempel på hur planeringen och inställningen till näringslivet borde vara. Han kunde också ha återopat den skattesänkning för sparande och för incentive som den franska regeringen har genomfört med ett resonemang, som är detsamma i flera avseenden som det högerpartiet har framfört. Hade statsministern läst denna skrift, »Fifth plan, economic and social development plan (1966—1970) utgiven av commissariat général du plan d'équipement et de la productivité, alltså den femte planen för den franska ekonomien, hade statsministern inte behövt komma med en så okunnig fråga.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! I det ögonblick som herr Holmberg och högerpartiet ansluter sig till en så centraliserad planhushållning som den de Gaulle driver i Frankrike, kan vi resonera om skattesänkningar. Jag talade nu dock om länder med fri ekonomi.

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! När finansministern häromdagen presenterade budgeten i televisionen, sade han att försvarskostnaderna för nästa budgetår kommer att stiga med 350 miljoner kronor. Han lade till någonting om att det var egendomligt att oppositionen mot den bakgrunden kunde kritisera regeringens åtgärder. Finansministerns framställning var direkt missledande, och eftersom finansministern väl bör veta vad det gäller när han skildrar budgeten var den uppenbarligen avsiktligt missledande.

Det hade varit riktigare att tala om, att den anslagsnivå, som försvaret hittills har haft att räkna med och i stort sett att planera efter, plötsligt minskas med bortåt 600 miljoner kronor för nästa budgetår. Läger man därtill de 350 miljoner kronor som regeringen tog bort innevarande år — för övrigt under ivriga och som man nu kan se lögnaktiga försäkringar att det bara var tillfälligt — så har anslagen sänkts med bortåt miljarden på de två senaste åren, detta alltså i jämförelse med den nivå som riksdagen ganska enhälligt för några få år sedan angav som erforderlig.

Försvarsministern brukar göra gällande att vårt försvar är starkare nu än det någonsin har varit, och det kan väl vara riktigt. Det fattas bara annat. All mänsklig verksamhet blir undan för undan effektivare, även på krigets område och även hos våra tänkbara angripare. Hans påpekande är därför fullkomligt meningslöst. Vad som spelar roll är naturligtvis försvarets styrka i förhållande till omvärlden.

Det försvarsbeslut som vi haft att rätta oss efter under de senaste åren har verkligen inte syftat till någon upprustning och har inte heller åstadkommit någon sådan. Det har endast — och har väl också i stort sett lyckats härmed — syftat till att något så när vidmakthålla vår förmåga till oförändrat försvar mot angrepp utifrån.

Statsverkspropositionen m. m.

Att det utrikespolitiska klimatet på allvar och varaktigt skulle ha förbättrats påstår väl knappast någon i ansvarig ställning. Däremot anses ofta att en ganska snabb förskjutning har skett av oroscentra från Europa på senare tid. Just den snabbhet med vilken sådana förändringar kan äga rum manar emellertid till försiktighet inför att dra växlar på dem när det gäller en långsiktig planering.

Det kan kanske också vara motiverat att i detta sammanhang något kommentera de internationella nedrustningssträvandena. Man får ibland en känsla av att regeringen vill sprida det intrycket, att Sveriges mycket aktiva deltagande i diskussionerna om nedrustningsåtgärder skulle göra det möjligt att, så att säga i förskott, lätta på våra egna försvarsbördor.

Häromdagen utnämndes ett nytt statsråd, fru Alva Myrdal, för att, såsom det sades eller i varje fall antydes, ge ytterligare tyngd åt regeringens nedrustningssträvanden. Jag har ingen kritik mot statsrådsutnämningen som sådan — tvärtom tror jag att den innebär en betydande och välbehövlig förstärkning av regeringen. Ur direkt nedrustningssynvinkel förefaller den mig emellertid vara onödig, måhända rent av ogynnsam. Den kan ge uppgiften en mera inrikespolitiskt betonad och mindre saklig prägel och därigenom i stället för att öka Sveriges inflytande tvärtom minska det.

Inte ens stormakterna bedriver nedrustningsöverläggningarna med regeringsledamöter. Det finns för all del ett undantag, men detta gäller Storbritannien där ministären har ett helt annat omfång och en helt annan karaktär än i övriga länder.

Det är inte höjden på den plattform, från vilken vår stämma i världen gör sig hörd, som har betydelse, det viktiga är att plattformen är stabil, att vi i faktiska åtgärder ger eftertryck åt vår utrikespolitik och vår vilja att självständigt utan allianser klara våra

problem. Det är detta som enligt min mening betyder mest i alla utrikespolitiska sammanhang — även när det gäller nedrustning.

De enda ting som man möjligen kan vänta på nedrustningsområdet under den tid som närmast kan överblickas är ett avtal om förhindrande av kärnvapenspridning och möjligen ett avtal om totalt kärnvapenprovstopp.

I fråga om förhindrandet av kärnvapenspridningen skall jag be att få citera ett uttalande av statsrådet fru Myrdal i ett anförande för inte länge sedan: »Faktum kvarstår att även om det skulle ingås ett avtal om icke spridning av kärnvapen efter ettdera av de olika förslag som officiellt framlagts av USA och Sovjet skulle det inte innebära ett uns av nedrustning.»

Jag instämmer oreserverat och skulle vilja tillägga att det, om man ser saken uteslutande ur svensk synvinkel, t. o. m. kan ifrågasättas om ett sådant avtal inte rent av något skulle skärpa det nuvarande läget för oss, vilket också *kan* gälla ett avtal om fullständigt provstopp.

Det utgångsläge som rådde när 1965 års försvarsutredning började sitt arbete har alltså inte påtagligt förändrats. Direktivens antydning om försvarskostnadsläget och dess starka förord för bibehållen långtidsplanering gäller alltså. Utredningens arbete fram till oktober föregående år gav ingen anledning att misströsta om möjligheten att till slut kunna enas.

Men plötsligt — efter valet och ungefär vid den tidpunkt när de reella slutförhandlingarna baserade på framlagt material skulle ha ägt rum enligt utredningens planer — förklaras från socialdemokratiskt håll att en totalt ny och till sin verkan helt okänd kostnadsnivå skall tillämpas.

De borgerliga ledamöterna framlade då utan dröjsmål förslag till en kompromisslösning som verkligen var ett allvarligt försök att tillmötesgå de samhällsekonomiska kraven på tillfälliga

Statsverkspropositionen m. m.

besparingar men som stödde sig på befintligt utredningsmaterial och inte skulle medföra en total sönderbrytning av all tidigare planering. Förslaget avvisades utan diskussion.

Regeringen har sedan ensidigt fastställt den låga ramen för nästa budgetår och för planeringen tills vidare därefter.

Den har inte ens öppet velat erkänna att det har hänt någonting högst avgörande i försvarsfrågan utan bara beslutat att försvarsutredningen skall fortsätta efter sina gamla direktiv, uppenbarligen för att den skall tjänstgöra som en politisk dimbildningsapparat och regeringen slippa offentligt redovisa sitt handlande.

En utredning kan självfallet bli fördröjd och behöva fortsätta längre än som från början var tänkt, men då brukar det, som skall utredas, bibehållas utan förändringar till dess att utredningen är färdig och har kunnat föranleda beslut. Så har man sannerligen inte gjort nu.

Här har plötsligt ett helt nytt läge skapats och regeringen dragit ett tjockt streck över de hittillsvarande principerna för försvarets anordnande. Då bör regeringen också tala om hur den tänker sig försvarets nya läge bl. a. inom samhällsekonomin. Det är väl ändå regeringen och inte försvarsutredningen som har ansvaret för samhällsekonomiens planering och uppläggning. Vad vill regeringen ha utrett? Det är ett rimligt krav att inte bara försvarsutredningen utan även allmänheten får veta detta.

Försvarsministern har nyligen offentligt förklarat, att regeringen inte ville ge nya direktiv därför att alla de borgerliga ledamöterna då skulle ha lämnat utredningen. Kan det uttalandet tolkas på annat sätt än att regeringen genom att inte ge direktiv har för avsikt att försöka lura oppositionen att godkänna beslut, som vi inte skulle vilja dela ansvaret för om vi hade förstått deras innebörd?

Det finns inget försvar som kan bjuda full säkerhet mot angrepp. Men ju starkare försvaret är desto bättre garanti lämnar det självfallet för att vi skall få leva i fred. Den avvägning mellan å ena sidan god trygghet för det svenska folket och å andra sidan rimlig kostnadsbörda, som gjordes i enighet för några få år sedan, har inte blivit omodern. Riskerna består, och början blir automatiskt mindre även utan illa genomtänkta nedskärningar av anslagsnivåerna. Det är ansvarslost att handskas med försvarets och därigenom hela svenska folkets vitala intressen på sätt som nu sker; det leder säkert till en minskad respekt för och tro på vår utrikespolitiska integritet och kan, om det vill sig riktigt illa, äventyra vårt fortbestånd som fri nation.

Herr talman! Får jag sluta med en rent personlig deklARATION. Jag underställde partiet frågan om mitt kvarblivande i försvarsutredningen, inte som en tom demonstration utan därför att jag ansåg det totalt meningslöst att fortsätta. Försvarsutredningen hade börjat bli ett organ, inte för sina ursprungliga uppgifter utan för att tillgodose partipolitiska syften, bl. a. att dölja ingreppens verkliga art och omfattning. När jag nu fått besked att gå tillbaka, så är det mot min personliga önskan och ingalunda med lätt hjärta jag gör det. Emellertid har det goda hänt de senaste dagarna att vi har fått en ökad genomlysning av regeringens avsikter.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Efter att ha hört herr Virgins — föredömligt korta — anförande förstår jag att det kan uppstå kriser inom en utredning. Bara sättet att beskriva vad som har skett inom försvarsutredningen visar enligt min mening detta.

I det samhällsekonomiska läge i vilket vi befinner oss krävs det ju eftergifter från alla håll när försvarsutgif-

ternas storlek skall bestämmas. Eftergifterna måste den här gången ske i rikning mot regeringens linje. Efter de anföranden som jag har hört i båda kamrarna i försvarsfrågan i dag har jag förstått, att man inom mittenpartierna har detta i stort sett klart för sig. Litet annorlunda är det med anförandena av högerens representanter. Det går dock inte att här stå och tala om det allvarliga samhällsekonomiska läget — om underskottet i handelsbalansen och om inflationsläget — som herr Holmberg gjorde och att kritisera det skattehöjningsförslag, som föranletts av detta läge, och samtidigt kräva så höga försvarsutgifter som jag har fattat att högeren kräver. Det finns knappast någon riktig balans i en sådan hållning.

Herr Virgin och tidigare herr Holmberg har så långt jag förstår genom sina anföranden visat att högeravhoppet i försvarsutredningen inte bara beror på att högeren har blivit oense med socialdemokraterna i denna fråga — och har varit det hela hösten — utan att högeren troligen har varit eller blivit oense med mittenpartierna. Den dramatik som avhoppet innebar kom såvitt jag förstår i en situation, då det stod klart för högeren att det inte gick att få till stånd ett samlat borgerligt uppträdande i försvarsfrågan. Vi får väl se om högerens reträtt gör centerpartiet och folkpartiet välvilligare ur högerens synpunkt. Högerrepresentanterna är emellertid välkomna tillbaka till försvarsutredningen.

Under tiden som högeren har varit borta har det dock hänt en hel del i utredningen. Försvarsutredningens ordförande har orienterat mig om det aktuella läget. Han har sagt att vid sammanträdet fredagen i förra veckan så överlämnade ordföranden sitt förslag till direktiv för den nya utredning, som överbefälhavaren skall göra. Vid detta sammanträde beslöts att utredningen skulle sammanträda onsdagen den 18 januari — det var alltså i går — då fortsatt överläggning skulle ske om dessa direktiv. Det var vid sammanträdet

Statsverkspropositionen m. m.

i fredags förra veckan som högerens representanter meddelade att de ville lämna utredningen och att de skulle underställa sin partiledning den frågan. I avvaktan på beslutet skulle de inte delta i utredningen.

Vid det sammanträde som hölls i går — då alltså högerens representanter inte var närvarande — beslöts enhälligt att ge överbefälhavaren i uppdrag att utreda två olika kostnadsramar samt att ge vissa anvisningar och principer som skulle ligga till grund för detta utredningsarbete. Man var enig om att i direktiven uppta vissa alternativa principiella sammansättningar av försvaret, vilka skall närmare belysas och värderas vid utredningsarbetet. Därutöver förutsattes att överbefälhavaren i anslutning till detta uppdrag skall göra en egen utredning, baserad på egna värderingar. Slutligen beslöts att hemställa om att få vissa experter för förberedande undersökningar om avvägnings- och samordningsfrågor inom totalförsvaret.

Det har alltså hänt en hel del under den tid då högeren har varit utanför utredningen. En högerledamöter skrev härnågon dagen, att högerledamöternas avhopp innebar »ett fullbordande av mordet» på försvarsutredningen. Av min redovisning här framgår att det var en vitamininjektion.

Jag skall inte diskutera ytterligare vad som har hänt i försvarsutredningen. Vi förde den debatten redan i höstens remissdebatt. Jag föredrar att behandla den allvarliga sakfråga det hela rör sig om.

Försvarshuvudtiteln för nästa budgetår innebär ju i stort sett en frysning av nuvarande utgiftsnivå för försvaret. Motiveringen för återhållsamheten framgår av statsverkspropositionen. Det är det samhällsekonomiska läget i första hand och det förhållandet att försvarsutgifterna enligt vår mening inte kan tillåtas stiga i samma takt som hittills, d. v. s. med i genomsnitt 7 å 8 procent i löpande priser sedan 1963.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi har i dag ett starkt försvar — det har alla talare varit eniga om. Redan en allmän bedömning ger vid handen, att vi i stort sett med oförändrade reella försvarsutgifter skall kunna upprätthålla ett starkt försvar. Även om det inte förelåg någon utredning från de militära experterna när budgeten gjordes upp, hade mina experter inom försvarsdepartementet bedömt konsekvenserna för nästa budgetår av en låsning av utgiftsnivån och möjligheterna att genomföra förslaget. Hur försvarsutgifterna därefter skall utvecklas blir ju en fråga för försvarsutredningen att ta ställning till på grundval av de nya utredningar som nu beställts hos ÖB.

De föreslagna utgifterna för nästa budgetår innebär inte att man har satt krokben för det fortsatta arbetet inom försvarsutredningen, vars huvuduppgift är att försöka ena sig om de långsiktiga linjerna för försvarsuppbyggnaden. Regeringen har tvärtom sökt skapa ett utgångsläge för en fortsatt försvarspolitik, som ger oss ett effektivt försvar, i stånd att inge förtroende och respekt för vår alliansfria utrikespolitik. Det är enligt min mening en fullt betryggande grundval, som har skapats för de överväganden angående fortsatta försvarskostnader som försvarsutredningen har att göra.

Man har sagt här att en snabb reduktion av försvarseffekten inte kan undvikas på grund av det budgetförslag som har framlagts. Detta påstående bygger då på en jämförelse mellan en utsträckning framåt i tiden av årets budgetförslag och en förlängning av 1963 års försvarsbeslut. Eftersom 1963 års försvarsöverenskommelse upphör med innevarande budgetår och den sittande försvarsutredningen ännu inte tagit ställning till det framtida försvaret, dess struktur, dess innehåll och dess kosnad, har en sådan jämförelse i dagens läge endast ett teoretiskt intresse.

Vad som reellt kan diskuteras är endast följderna av regeringens budgetförslag för vårt försvar och vår indu-

stri för kommande budgetår. Det bör då understrykas att jämfört med innevarande budgetår beräknas utgifterna för det militära försvaret stiga med cirka 25 miljoner kronor i fast pris och i fast löneläge. När det gäller konsekvenserna av budgetförslaget kan man säga, att det inte sker några drastiska förändringar i den militära organisationen. Några större organisatoriska förändringar kan inte genomföras på ett år, och det vore väl också fullständigt orimligt att försöka genomföra några sådana innan sittande försvarsutredning — och naturligtvis även riksdag och regering — tagit ställning till försvarets framtida struktur. En försiktig anställningspolitik i förvaltningarna bör naturligtvis iakttas, inte minst på grund av den pågående förvaltningsutredningen.

Denna generella uppfattning utesluter emellertid inte att vi inom försvarsdepartementet ämnar låta undersöka vilka flygflottiljer som på längre sikt kan bli aktuella för nedläggning. Även om 1963 års försvarsbeslut skulle bli utsträckt i tiden, skulle nedläggningarna bli aktuella; jag tror inte att någon räknar med att försvarsutredningen kommer att föreslå en högre planeringsnivå för framtiden.

När det gäller arbetare och tjänstemän inom försvarsindustrien, kanske det bör uppmärksammas att vi genom yttersta sparsamhet och en inskränkning av repetitionsutbildningen t. o. m. kunnat öka försvarsmaterielens andel av försvarsutgifterna, jämfört med innevarande budgetår. Andelen ökar från 38,9 till 39,6 procent. Detta innebär att samtliga gjorda industribeställningar löper oförändrat och att flera som ännu inte definitivt utlagts kommer att utläggas. Bl. a. kommer nuvarande beställningar och stridsvagn S att vara orubbade. Vigenprojektet fortsätter för de närmaste åren enligt gällande reella planer. I ett senare läge kan emellertid sådan industriproduktion, som var planerad under antagna förutsättningar

men som inte är beställd, utebli eller bli senarelagd. I de flesta fall vet inte industrierna om att dessa beställningar skulle ha gjorts.

Under hela denna process kommer vi självfallet inom departementet att försöka göra noggranna avvägningar i intimt samarbete med staber och förvaltningar för att få så smidiga förutsättningar som möjligt och för att undvika väsentliga rubbningar.

Man skall också komma ihåg att försvarsindustrierna i Sverige inte längre är ensidigt inriktade på försvarsmaterielproduktion. Frågan om friställningar av arbetskraft beror därför inte på orderingången enbart från försvarsmakten utan på den totala orderingången.

På ett område måste dock inskränkningar göras under nästkommande budgetår, och det gäller forsknings- och försöksverksamheten. För att inte göra investeringar som skulle kunna visa sig felaktiga eller onödiga, när väl försvarsutredningens betänkande föreligger, måste vi vara ytterst försiktiga på detta område. Om det medför friställd arbetskraft eller inte, vågar jag inte yttra mig om nu. Det *kan* det göra, men det beror i hög grad på utvecklingen på den civila marknaden.

Men hur går det med planeringen? Med det system för försvarskostnadernas utveckling som tillämpats sedan 1958 har vi kommit in i en automatik, som det naturligtvis är förenat med svårigheter att bryta. Ett avbrott i en permanent stigande trend, var eller när man än gör avbrottet, innebär att delar av långsiktiga beställningar, som är gjorda med hänsyn till att den stigande trenden skall bestå, kan bli övertaliga. De får inte rum i ett långtidsperspektiv med en annan och lägre trend för försvarsutgifterna. Detta får dock inte tas till enda intäkt för att fortsätta trenden. Då skulle man ju aldrig kunna minska takten eller reducera försvarskostnaderna. Man har i så fall kommit in i en cirkel som det inte går att komma ur.

Statsverkspropositionen m. m.

Botemedlet för framtiden är att planeringen görs mera anpassningsbar och att den sker efter en i stort sett oförändrad nivå i fasta priser. Detta minskar riskerna för felinvesteringar.

Vad händer om man övergår från en stigande planeringstrend till en horisontell, vilket diskussionerna nu inom försvarsutredningen gäller? Ja, vi får vissa övergångssvårigheter, särskilt under det första året, genom att en procentuellt större del av de betalningsmedel, som har tilldelats för det nya budgetåret, redan är in-tecknade av tidigare beställningar, som gjorts med hänsyn till den årligen stigande planeringstrenden. Detta medför att det blir mindre betalningsmedel som kan användas för nybeställningar. Det kan sägas att det blir en beställningspaus. Det kan i och för sig vara önskvärt för att ge tid och resurser för ett nytänkande med hänsyn till de ändrade förutsättningarna. Redan andra budgetåret efter omläggningen bör utrymmet för nybeställningar bli så stort att nästan normal beställningsverksamhet på en lägre nivå blir möjlig.

Även om vårt försvar inte skulle komma att tillföras alla de ytterligare vapen, som vi naturligtvis skulle kunna lägga oss till med om vi ökar försvarskostnaderna med ytterligare 6 miljarder kronor under den närmaste sjuårsperioden, kommer vi att ha ett starkt försvar — i varje fall det starkaste småstatsförsvaret i världen. Nu förutsätter — som herr Dahlén riktigt har påpekat — vår alliansfria situation, att vårt försvar inger respekt hos den eller de stater som i en inträdd krigssituation skulle anse sig vinna fördelar genom att behärska vårt territorium. Försvaret bör vara så starkt att det om möjligt avskräcker från sådana planer — först då blir det fredsbevarande och krigsavhållande.

Det har väl hittills rätt tämligen stor enighet om att försvaret i dag svarar mot de krav vi ställer på det som en fredsbevarande faktor med hänsyn till

Statsverkspropositionen m. m.

vår alliansfria ställning. Då vi inte har ansett att krigsriskerna har ökat under de senaste åren, har man inte heller från något politiskt håll, såvitt jag förstår, rest krav på några ytterligare väsentliga förstärkningar av försvaret utöver den modernisering och den anpassning till den vapentekniska utvecklingen, som pågår. Vi anser väl — förreställer jag mig — att ett bibehållande av nuvarande försvarskraft i stort sett svarar mot lägets krav.

Frågan är då, om det blir möjligt att behålla nuvarande försvarsstyrka vid i stort sett oförändrade eller i varje fall måttligt stigande försvarskostnader i framtiden. De bedömningar av långsiktinriktningen som vi har försökt göra inom försvarsdepartementet pekar på att detta är möjligt, men att det förutsätter en något annan inriktning av försvarsutbyggnaden än vad som hittills varit tänkt och planerad. Förändringarna aktualiseras naturligtvis av att anslagsnivån ändras i förhållande till vad som tidigare planerats. Det finns dock andra väsentliga motiv för en viss omstrukturering.

Dessa frågor diskuteras nu inom försvarsutredningen. Avsikten är att ge ÖB nya utredningsuppdrag. Det som enligt min mening motiverar sådana utredningar av våra militäre experter är de förändringar, som har inträtt inom utrikespolitiken, inom militärpolitiken och inom stormakternas beväpning under senare år. Vi har här i Sverige redan så gott vi har kunnat sökt anpassa vårt försvar till dessa förändringar. Men långsiktplaneringen är kanske inte så anpassningsbar som läget kräver. Jag har i varje fall kommit till den uppfattningen, att innan vi på nytt binder oss för långsiktiga försvarsbeslut, bör vi undersöka — det är väl det som nu skall ske genom försvarsutredningens försorg — om inte mera grundliga justeringar i planerna bör ske, grundligare än de som förutsattes av ÖB 1965.

Naturligtvis blir det den militära sak-

kunskap, som representeras av ÖB, som skall göra dessa bedömningar. Men det är nödvändigt att ge bestämda och preciserade direktiv för vad det är man vill ha prövat och vilken inriktning av försvaret man vill ha. Försvarseffekten kan nämligen inte mätas i absoluta tal. Den måste ses i relation till den militärpolitiska utvecklingen och de krav som denna ställer på oss. Inriktningen av vårt försvar i dag bygger på 1950-talets bedömningar. Sedan dess har både läget i världen och de militära doktrinerna undergått en stark utveckling. Redan detta gör det angeläget att se över den fortsatta utformningen av försvaret. Men vi måste försöka att se ännu längre fram i tiden, därför att det försvar vi går att fatta — så småningom hoppas jag — långsiktiga beslut om är det försvar vi skall ha i början av 1970-talet.

Den framtida utvecklingen är naturligtvis alltid oviss, men det finns ändå en tämligen klar tendens till att statsmakterna eftersträvar stabilitet genom maktbalans på alla nivåer och inom olika delar av världen. Till detta kommer att den tekniska utvecklingen synes ge den angripna sidan — försvararna — ökade möjligheter. Det är mot denna bakgrund som vårt försvar även i fortsättningen bör kunna bidra till balans i Norden och vara ett tillräckligt stöd för vår alliansfria politik. Och tack vare den militärpolitiska och tekniska utvecklingen är det möjligt att åstadkomma erforderlig effekt utan att försvarskostnaderna behöver stiga lika snabbt som tidigare. Om vi utnyttjar de möjligheter, som våra särskilda förhållanden ger, torde det t. o. m. vara möjligt att relativt sett öka försvarets stabiliserande och fredsbevarande effekt.

I varje fall bör dessa problem undersökas. Vi bör låta våra militära experter få tillfälle att i lugn och ro också pröva ett sådant alternativ för det svenska försvaret.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag börja med att säga, att försvarsministrarnas spekulationer om oenighet mellan de borgerliga inom försvarsutredningen såsom ett motiv för vår åtgärd är fullständigt gripna ur luften. Jag skulle nog våga tala för mina kolleger också, men eftersom herr Dahlén har begärt replik, kommer han kanske att klarlägga saken själv.

Därefter skulle jag i någon mån vilja gå in på den allmänna grundsyn på försvarets uppgifter som vi väl i stort sett varit överens om tidigare. Den är att försvaret måste vara något alldeles primärt för den svenska statsledningen, att skapa trygghet mot yttre angrepp och mot krig över huvud taget. Dess behov måste fastläggas innan vi använder statens medel till att bevilja oss förmåner. Det är dock alldeles uppenbart, att en avvägning måste göras mot de samhällsekonomiska möjligheterna och det är vad man har försökt att göra under en lång följd av år. Man har då också varit överens om att inte låta tillfälliga variationer i den yttre hotbilden föranleda ändringar i försvarsplaneringen, ty endast vid kontinuitet kan försvaret få den högsta effektivitet som är möjlig att åstadkomma i utbyte mot kostnaderna.

Nu säger försvarsministern att samhällsekonomiska skäl har motiverat neddragningar i kostnaderna. Även om man, mot bakgrund av vad jag nyss sade, inte kan bedöma försvaret riktigt på samma sätt som man bedömer andra element i samhällsekonomien, får man kanske i viss utsträckning acceptera synpunkten. Men då borde man väl också kunna begära att regeringen talar om hur försvaret i den nya situationen skall inordnas i samhällsekonomien; att vi får direktiv på den punkten. Det kan ändå inte vara meningen att försvarsutredningen skall överta budgetberedningens uppgifter.

Vidare yttrar försvarsministern att försvaret nu i stort sett är väl avvägt

Statsverkspropositionen m. m.

och att ett bibehållande av den nuvarande försvarskraften svarar mot lägets krav. Eftersom min repliktid strax tycks gå ut, måste jag begränsa mig till att fråga: Hur skall man då kunna räkna med att göra stora besparingar under försvarshuvudtiteln?

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern instämde i det jag här sagt om sambandet mellan utrikespolitik och försvarspolitik, alltså att den utrikespolitiska bedömningen skall ligga i botten när man bestämmer sig för vilket försvar man skall ha.

Det var ju glädjande att han gjorde det. Något annat hade väl också varit sensationellt.

Men, herr försvarsminister, hur kommer det sig då att man från socialdemokraternas sida i försvarsberedningen inte på allvar först tagit upp frågan om den utrikespolitiska bedömningen och sett efter om man var överens eller om man hade delade meningar och utifrån detta sedan diskuterat försvaret. I stället kastade man fram en siffra utan anknytning till en bedömning av det utrikespolitiska läget. Man visste inte heller vad siffran innebar när det gäller konsekvenserna för försvaret.

Varför har socialdemokraterna i utredningen hållit på med detta några månader, när försvarsministern tydligen i dag säger, att utrikespolitisk bedömning och försvarspolitik inriktning hör ihop? Vad var det för mening med allt detta manövrerande? Var det någonting annat än att försöka skaffa sig ett litet alibi i det valtaktiska spelet?

Nu säger försvarsministern att man i går i försvarsberedningen har kommit överens om att utreda två olika alternativ beträffande vårt försvar och att man också hälsar med tillfredsställelse om överbefälhavaren kommer med ett eget alternativ. Det var ju mycket glädjande att omvändelsen på den

Statsverkspropositionen m. m.

punkten gått så snabbt. Jag tycker att det är bra att man nu från socialdemokraternas sida förstår vikten av fortsatt samarbete när det gäller verksamheten inom försvarsberedningen.

För min del hoppas jag att temperaturen nu skall bli annorlunda så att det skall bli möjligt, herr Virgin, att få ett samarbete mellan alla partier. Det är mitt svar på den fråga som herr Virgin ställde.

Det finns, herr talman, fortfarande ett litet orosmoment. Även med den deklaration som försvarsministern här har gjort kan vi när som helst få se ett nytt socialdemokratiskt avhopp, när det passar — ett nytt ultimatum. Och om försvarsministern inte nu kan ge ett definitivt svar härom, så får ju framtiden utvisa hur det blir.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kunde inte uppfatta att herr Dahlén på något sätt bekräftade vad herr Virgin lät oss förstå att herr Dahlén skulle komma hit upp till talarstolen och bekräfta, nämligen att högeravhoppet inte berodde på att det hade uppstått en spricka i den borgerliga fronten, om jag får använda detta uttryck.

Om jag börjar med herr Dahlén så förstår jag att det kanske ändå behövs en liten diskussion om vad som har skett i försvarsutredningen. Jag trodde jag skulle slippa den, eftersom jag inte tillhör utredningen.

Herr Dahlén efterlyste en sak — försvarsutredningen borde innan den satte sig ned för att diskutera vilken omfattning försvaret skulle ha och våra försvarsbehov först ha genomlyst hela vår säkerhetspolitiska situation, det allmänna utrikespolitiska läget, tendenser i det utrikespolitiska läget, den hotbild som vi har, riskerna för krig o. s. v.

Ja, herr Dahlén, det är ju precis vad försvarsutredningen har hållit på med i ett och ett halvt år innan den i oktober månad satte sig ned för att göra

sammanfattningen och komma till slutresultatet: Vilka försvarsbehov har vi med hänsyn till de förändringar som har skett inom utrikespolitik, militärpolitik, militärstrategi o. s. v.?

Försvarsutredningen har under de senaste två åren berikat oss med två stycken nyutkomna böcker, utgivna genom statens offentliga utredningar, vari belyses det internationella läget och det som utgör bakgrunden till varje beslut i försvarsfrågan. Det finns inte någon tidigare försvarsutredning — jag har suttit med i ett par stycken och jag har följt andra under min tid som statsråd — som någonsin har lagt ned så mycket arbete på att försöka att få fram bakgrunden till våra långsiktiga försvarsbeslut.

Jag måste därför säga, att jag inte riktigt förstår herr Dahlén. Nej, det var så, herr Dahlén, att sedan man verkligen hade ägnat mycken energi och lagt ned mycket arbete — föredömligt arbete, måste jag säga — på dessa frågor, så kom man så småningom fram till det som måste bli slutresultatet och det som var försvarsutredningens uppgift bl. a. sedan det utrikespolitiska bakgrundsläget belysts, nämligen frågan om vilka försvarskostnader vi skulle ha. Det var här socialdemokraterna som gjorde utspelet. Så har det alltid varit så länge jag kan minnas. När vi sitter i regeringsställning och ensamma bär ansvaret för samhälls-ekonomi och statsfinanser, är det också klart att det är vi som har de största förutsättningarna att bedöma bl. a. vad vi ur samhällsekonomisk och statsfinanssiell synpunkt orkar med i fråga om försvarsutgifter för de närmaste åren.

Att detta så kallade *diktat*, detta förslag till försvarskostnader för de närmaste åren, kom efter valet har ju, så långt jag begriper, ledamöterna i försvarsutredningen i och för sig ingenting att invända emot.

Jag hade en diskussion i radio för några dagar sedan med en av ledamö-

Statsverkspropositionen m. m.

terna i utredningen, nämligen herr Bohman. Han medgav alldeles öppet, vilket kanske de minns som hörde debatten, att han i valrörelsen absolut inte ville ha haft den diskussion i försvarsfrågan som nu har uppstått efter det socialdemokratiska förslag som kom fram i oktober. Det kanske var vad alla partirepresentanter tydligen gått omkring och tänkt och kanske också sagt, nämligen att när valet är över sätter vi oss ned och utför slutarbetet i utredningen, ty med det bakgrundsmaterial som utredningen har behövs bara några månaders arbete. Det har aldrig behövts längre tid tidigare.

Var då detta ett »diktat»? Nej, det var det inte! Det var ett förslag. Det var även klart utsagt att det inte fanns så förfärligt stor prutmån med hänsyn till det ekonomiska läget.

Vad hände sedan? Jo, efter upprörda diskussioner i utredningen och inför offentligheten — ganska naturligt upprörda diskussioner, trots att utredningen under våren hade fått föredragningar och hade haft diskussioner om det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget — tycks alla ändå inte vara på det klara med hur allvarligt läget var.

I dag är man det. Man kunde ha varit det i maj förra året, när regeringens tilläggsproposition kom och med klara siffror angav det. Men man blev upprörd och det tog en tid innan man samlade sig. Då kom ett motbud — det var ju det som socialdemokraterna väntade på.

Detta motbud, som har kallats för ett räkneexempel, utgjorde enligt socialdemokraternas mening inget underlag för en diskussion om försvarskostnadernas framtida storlek. Den uträkning som man lät staberna göra innebär nämligen att försvarskostnaden på en sikt av fyra år eller sju år är lika stor som om man följer 1963 års överenskommelse, d. v. s. att skillnaden mellan socialdemokraterna och de borgerliga, sett på denna sikt, rörde sig om 5 å 6 miljarder.

Nu vet jag mycket väl att man framför allt på mittenpartihåll, men kanske också på högerhåll, kan vara med och diskutera, om det finns möjligheter att göra reduceringar. Det är riktigt, men vi bedömde att motsättningarna *tyvärr* var så stora att det inte fanns möjlighet att resonera sig ihop om försvarskostnadernas storlek vid denna tid. Det var inte »diktatet» utan det beklagliga förhållandet, att vi hade för starkt åtskilda uppfattningar om vad vi i nuvarande läge ekonomiskt orkade med av försvarsutgifter, som var anledningen till att utredningen inte kunde bli färdig i tid. Därför skrev ordföranden till mig och frågade om utredningen kunde fortsätta. I direktiven för försvarsutredningen står det ju att utredningen skall vara färdig så att den kan påverka nästa års budget.

Utredningen blev inte färdig, och utredningsordföranden frågade, som sagt, om utredningen trots det kunde fortsätta. På det svarade jag, att det kan den, därför att de direktiv som gäller för försvarsutredningen helt och hållet täcker den situation som råder. Det fanns ingen som helst anledning att ge tilläggsdirektiv.

Herr Virgin sade — och herr Holmberg har sagt det tidigare — att regeringen väl borde ge utredningen direktiv om vilka ekonomiska grunder som skulle gälla för försvarsutredningen i framtiden. Skulle verkligen utredningens ledamöter acceptera, sedan man hade blivit oeniga just om detta under hösten, att regeringen bara deklarerade att nu skall herrarna i försvarsutredningen ge oss förslag till ett försvar som under nästa fyraårsperiod kostar precis så och så mycket? Det skulle vara det verkliga diktatet!

Vi har utgått ifrån att försvarsutredningen alltjämt skall ha fria händer. Varje parti skall därför kunna lägga fram sin mening om hur försvaret skall se ut och vad man anser att det bör kosta. Dessutom kan partierna genom utredningens försorg beställa färdiga

Statsverkspropositionen m. m.

förslag från överbefälhavaren. Den möjligheten kommer socialdemokraterna i utredningen att utnyttja, och jag föreställer mig att mittenpartiernas representanter också kommer att göra det. Det finns inget hinder för högern, om högern inte kan komma överens med de andra partierna, att beställa sådana utredningar.

Är inte detta den riktiga ordningen? Utredningen skall väl tänka själv och inte beställa hos regeringen det slutgiltiga tänkandet om hur det skall vara. Jag är övertygad om att både herr Virgin och herr Holmberg härvidlag tar fullständigt miste på vad som är riktigt i fråga om försvarsutredningen.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag framhålla att jag inte tror att herr Dahlén och jag är så oeniga beträffande sambandet mellan utrikes- och försvarspolitik. Därvidlag står vi såvitt jag förstår på samma grund.

Vad jag har pekat på i detta sammanhang är att de utredningar, som framlagts av försvarsutredningen, antyder att det internationella läget har undergått förändringar vilka medfört att krigshotet inte är lika påtagligt — framför allt inte i Europa — som det har varit under 1950-talet och under början av 1960-talet.

Ett sådant förändrat läge, herr Dahlén, kan väl ändå ge oss anledning att fundera över om vi inte mycket noga bör studera, huruvida det svenska försvaret tekniskt och till sin sammansättning skall anpassas till den delvis nya situationen och huruvida vi inte skulle våga börja vara något återhållsammare i stegringen av försvarsutgifterna och försöka att bibehålla — ty det är detta det är fråga om — den försvarsstyrka som vi, trots vad herr Virgin anför på denna punkt, efter en enligt min mening nödvändig militär upprustning under de senaste tio åren har uppnått.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern tyckte inte att jag hade förklarat för herr Virgin och för kammarens övriga ledamöter, om högerns avhopp innebar en spricka inom oppositionen i försvarsfrågan eller inte.

Jag vill för det första upprepa vad jag tidigare framhållit: jag hoppas att det till sist skall bli enighet mellan alla inom försvarsutredningen representerade partier. För det andra kan vi konstatera att det förelåg en skillnad i uppträdandet i försvarsutredningen mellan de olika partiernas representanter. Jag skall inte gå in på anledningen till detta.

Högerrepresentanterna hade inte tagit kontakt med sin riksdagsgrupp innan de meddelade att de helst ville lämna utredningen. De hade inte heller före sammanträdet — detta har jag kolat upp med folkpartiets och centerpartiets representanter — underrättat dessa om att de avsåg att meddela sin förhoppning om att de skulle få lämna kommittén.

I övrigt återstår alltså det faktum, att jag hoppas att *alla* inom försvarsutredningen företrädda partier skall bli eniga på denna punkt.

Vidare var det intressant att höra vilka glidningar försvarsministern gjorde sig skyldig till när han talade om det utrikespolitiska läget. Han framhöll att det finns en säkerhetspolitisk studie, som framlagts av försvarsutredningen. Ja, det är alldeles riktigt. Men det står i företalet till denna, undertecknat av försvarsutredningens ordförande, att studien är gjord på uppdrag av utredningen, men att utredningen icke tagit ställning till den.

Den andra viktiga punkten i detta sammanhang är att försvarsutredningen efter framläggandet av denna studie — vilket jag nu har fått bekräftat genom herr Nihlfors — icke har tagit ställning till huruvida denna skall ligga till grund för utredningens arbete. Utan att ha tagit ställning till detta har alltså social-

demokraterna ställt ultimatum om att vi skall acceptera eller förkasta en fixerad siffra.

Jag tycker att försvarsministerns vackra ord om att man visst skall utgå från en bedömning av säkerhetsriskerna i det utrikespolitiska läget verkar föga förtroendeingivande mot bakgrunden av att man tydligen har handlat utan att bestämma sig för vilka förutsättningar som föreligger.

Jag vill vidare erinra försvarsministern om att, såsom statsrådet givetvis vet, våra representanter i utredningen förklarade sig villiga att vara med om att diskutera besparingar inom försvaret. Jag har kontrollerat detta i den protokollsanteckning, som oppositionens representanter lät göra i försvarsutredningens protokoll. Det står uttryckligen angivet där, herr försvarsminister!

Skillnaden mellan socialdemokraternas och oppositionens representanter var inte den, att bara den ena parten ville göra besparingar. Skillnaden var att den ena parten ville ställa ultimatum — och det var inte oppositionen.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig komplettera herr Dahléns redogörelse med att nämna för det första att vi borgerliga representanter i försvarsutredningen flera gånger har diskuterat om vi inte borde lämna utredningen på grund av vad som där förekommit och för det andra att vi från högerpartiet icke hade lämnat utredningen ens när vi gjorde det, om vi fått den försäkran som vi bad att få, nämligen om att det fanns möjligheter till fortsatt diskussion i utredningen beträffande den ram vi var satta att utreda.

Försvarsministern slutade även sitt förra anförande med att säga att det gäller att bibehålla nuvarande försvarskraft eftersom den svarar mot lägets krav och att den uppgiften kan klaras om man bara ger en annan inriktning

Statsverkspropositionen m. m.

åt försvaret. Jag vill verkligen fråga försvarsministern: Hur skall detta gå till? I finansplanen säger finansministern att ett fullföljande av den nuvarande målsättningen skulle ha krävt ett ökat anslag på över en miljard kronor nästa budgetår. Jag ställer mig inte bakom den angivna siffran men finansministern gör det. Skulle man alltså, herr försvarsminister, kunna vidmakthålla samma effekt hos försvaret till ett en miljard lägre pris? Ja, säger försvarsministern, hans experter i försvarsdepartementet har visat att det går. Vad är det för experter? Överbefälhavaren har — sin plikt och sin instruktion likmätigt — under många, många år genom ingående studier försökt att skapa en uppbyggnad av försvaret som fyller lägets krav och som ger den bästa effekten av anslagen. Vet försvarsministerns experter bättre? I så fall tror jag det vore mycket angeläget att få dessa experter att framträda inför försvarsutredningen; och jag kommer för min del att begära detta efter den upplysning vi nu har fått — jag hoppas att försvarsministern inte har någonting emot det.

Låt mig sedan ställa en fråga. Statsministern sade tidigare här i kammaren, då jag inte hade möjlighet att ingripa i debatten, att de socialdemokratiska ledamöternas ställningstagande i försvarsutredningen uteslutande var en naturlig och logisk efterföljd av föreskrifterna i regeringens besparingscirkulär. Är det också försvarsministerns mening?

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! På det sista kan jag svara att alla departementschefer — regeringen in corpore — under budgetarbetet i höstas försökte hjälpa till genom att visa återhållsamhet. Hela regeringen har sökt få balans i budgeten med hänsyn till det samhällsekonomiska läget. Och där inverkar naturligtvis även — om jag fattade herr

Statsverkspropositionen m. m.

Virgin rätt — finansministerns cirkulär.

Herr Dahln missuppfattade mig litet — och det är ganska dumt om vi står här och missuppfattar varandra när vi egentligen har samma mening. Det är regeringens och inte försvarsutredningens bedömning som ligger till grund för den framlagda budgeten vad gäller försvaret. Försvarsutredningens bedömningar är ännu inte klara på alla punkter. Men det socialdemokratiska partiet har — och här kommer jag till det centrala — försökt att göra en grundlig bedömning av det primärmaterial som försvarsutredningen ställt till offentlighetens förfogande. Försvarsutredningen har tyvärr spruckit på uppgiften att slutgiltigt bestämma sin uppfattning, men inom det socialdemokratiska partiet har vi arbetat mycket med dessa frågor, herr Dahln, och gjort vår bedömning innan vi lägger fram våra kostnadsförslag i försvarsutredningen. Vi har sedan många år tillbaka studiekommittéer som arbetar med försvarsfrågorna.

Herr Virgin efterlyser vilka experter det är som jag åberopar när jag säger att vi inom försvarsdepartementet har gjort en bedömning för nästa budgetår och även en långsiktig inriktad bedömning. Herr Dahln bör väl veta att vi numera inom försvarsdepartementet, efter den departementsreform som riksdagen beslöt för ett par år sedan, har sådana experter. Jag har fyra officerare i försvarsdepartementet, och jag har tre experter som tidigare har sysslat med sådana här bedömningar inom försvarets forskningsanstalt. Jag har en framstående ekonom och vissa experter på förvaltnings- och organisationsfrågor. En tidning frågade häromdagen vad det är för hemlighetsmakeri på den här punkten. Vilka rådgivare har finansministern och försvarsministern när de så bestämt vågar uttala sig i frågor av detta slag och inte till alla delar följer de meningar som uttalas av militärledningen? Ja, det är ingen

hemlighet. Experternas namn finns i försvarsdepartementets personalförteckning. Det är bara att slå upp dem. Men se upp, ty det kan dölja sig överstar bakom kanslirådstitlar!

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern bekräftade att besparingscirkuläret var det dokument som har legat till grund för det socialdemokratiska utspelet i försvarsfrågan. Besparingscirkuläret utfärdades i maj. Menar alltså försvarsministern att man inom regeringen i maj fann det självklart att anslagen under försvarshuvudtiteln skulle begränsas på det sätt som nu har skett och trots detta inte ens sänder cirkuläret till försvarsutredningen eller över huvud taget på något sätt informerar utredningen? Vidare, vilket i så fall är ännu värre, att man inte föranstaltade om en vederhäftig av ansvariga myndigheter utförd utredning om vad konsekvenserna av en sådan efterföljd skulle bli. Det tycker jag i så fall är ett upprörande bevis på bristande planering av ett parti som säger sig ha planhushållning som modell.

Jag vet, herr försvarsminister, att det finns experter i försvarsdepartementet. Men jag drömde inte om att de var något slags överexperter som skulle kunna göra en bättre bedömning än vad den ansvarige överbefälhavaren skulle vara i stånd att göra. Jag trodde framför allt inte att de skulle kunna utföra underverket att spara en miljard utan att det märks.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern sade att man inom hans parti har studerat försvarsfrågan mycket noggrant, och det låter ju bra. Men det intressanta är att när socialdemokraterna i försvarsutredningen lade fram sitt bud med en siffra på vad man tänkte sig att försvaret skulle kosta nästa år så kunde

man inom försvarsutredningen inte redovisa vad för slags försvar det skulle bli. Jag instämmer med herr Virgin på den punkten. I stället fick man lov att be experterna undersöka vad den summa som blivit bestämd skulle kunna ge försvaret. Jag tycker inte det verkar som om ni hade förberett er så där väldigt noggrant. Någon redovisning borde väl de socialdemokratiska representanterna i utredningen ha kunnat ge om konsekvenserna av sitt eget förslag.

Jag vill, herr talman, emellertid inte sluta mina inlägg i denna försvarsdebatt med att bara konstatera detta, utan jag vill återigen framhålla att det är folkpartiets förhoppning att alla partier i försvarsutredningen nu verkligen skall komma överens. Den saken beror inte minst på de socialdemokratiska ledamöternas vilja att spela ett något öppnare spel, ett något hederligare spel, än hittilldags.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsminister Andersson gjorde ett par uttalanden i anknötning till den tidigare diskussionen i försvarsfrågan vilka föranleder mig att göra några kommentarer.

Försvarsministern säger att man inom försvarsutredningen var överens om att man efter valet skulle sätta sig ned och försöka resonera sig fram till någon överenskommelse. Man förstod inte förrän efter valet, säger man, vilket svårt ekonomiskt läge vi befann oss i, och därför vore det kanske bäst att vänta.

Men sedan fortsätter statsrådet Andersson med en formulering som jag gärna skulle vilja få utvecklad litet mera. När väl det socialdemokratiska partiet eller regeringen — vi vet ännu inte vem det var som bestämde — kommit med sitt bud och det hade utväxlats en del resonemang i utredningen och de borgerliga också kommit med sitt utredningsalternativ, sade försvars-

Statsverkspropositionen m. m.

ministern: »Vi bedömde att motsättningarna var så stora att vi inte kunde resonera ihop oss.»

Men detta uttalande är ju — det vill jag gärna understryka — ett vitsordande av att den socialdemokratiska gruppen i utredningen och regeringen som stod bakom den tydligtvis inte ville resonera sig fram till någon överenskommelse, eftersom ni inte ens ville ta upp överläggningar. Jag tycker att denna situation onekligen mycket kraftigt strider mot de allmänna uttalanden som jag vet att försvarsministern då och då gör om behovet av ett samlat demokratiskt uppträdande i försvarsfrågan.

Sedan säger försvarsministern att om regeringen hade kommit med nya utredningsdirektiv, då hade de borgerliga representanterna inte kunnat acceptera dem. Det är kanske riktigt. Men har försvarsutredningen uppriktigt sagt fria händer fortfarande? Jag skulle gärna vilja få den saken något närmare utvecklad. Försvarsutredningen hade tydligtvis fria händer även när det gällde budgetåret 1967/68 intill dess regeringen gjorde sitt diktat. Innebär försvarsministerns nuvarande uttalande ett löfte om att regeringen inte tänker handla på detta diktatoriska sätt i fortsättningen när det gäller de kommande åren, utan skall vi verkligen med god vilja försöka resonera oss fram till en lösning som inte urholkar eller nedrustar försvaret?

Herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Bara några ord! Till herr Virgin vill jag säga att försvarsdepartementet inte är någon brevlåda. Vi försöker få så mycket ledning av utvecklingen som vi kan, och vi förstärker försvarsdepartementet med experter för att kunna få det.

Att det inte kunde bli någon politisk uppgörelse i försvarsfrågan i höstas, herr Holmberg, på samma sätt som vid flera tillfällen sedan 1958, beror som jag har sagt på att motsättningarna är för

Statsverkspropositionen m. m.

stora. De är troligen tyvärr fortfarande mycket stora, av denna diskussion att döma. Även jag vill ha en uppgörelse, jag vill att vi skall försöka få enighet i försvarsfrågan, men för att denna enighet skall uppstå denna gång krävs det större hänsynstagande från oppositionen till våra ståndpunkter, eftersom vi bedömer det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget även för de närmaste åren vara sådant att hänsyn måste tas härtill. Tas inte hänsyn, upprepar jag, är det inte bara socialdemokraternas fel om vi denna gång inte skulle bli eniga.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill bara fråga försvarsministern mot bakgrunden av vad han sade allra sist: Är det orimligt för försvarsutredningen att officiellt från regeringen få veta hur inordnandet av försvaret bör ske enligt de nya bedömningarna av de samhällsekonomiska kraven? Regeringen borde här ge ledning och tala om hur den ser på problemet.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det sitter i Sverige en enpartiregering och regeringspartiet är företrätt med sex representanter i försvarsutredningen. Mellan dessa representanter och partiets ledning finns det samma goda kontakt som det finns mellan högerledningen och högerens representanter.

Vi har inte behövt kommendera vårt folk att sitta där. De sitter där frivilligt, men de har den kontakt som gör att man kan säga att de representerar den socialdemokratiska uppfattningen.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Då menar alltså försvarsministern att de socialdemokratiska ledamöterna i försvarsutredningen även i fortsättningen skall diktera vad som skall beslutas eller inte?

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag förstår att herr Virgin inte trivs i försvarsutredningen, och han har själv betonat här i dag att han inte gör det men att han är tvungen att sitta där för att hans partiledning eller riksdagsgrupp har bestämt det. Han uppfattar fortfarande allvarliga förslag från det socialdemokratiska partiets sida som diktat. Herr Virgin har rätt att ställa motförslag och begära de utredningar som behövs. Herr Virgin kan inte av en utredning, en vanlig offentlig utredning, som inte är något förhandlingsorgan, kräva att den skall bli enig. Herr Virgin har om han inte kan bli enig med övriga ledamöter att på vanligt sätt reservera sig och på den vägen lägga fram sina synpunkter. Enigheten i försvarsfrågan kan inte vara något självändamål. Denna gång tar vi tid på oss för att försöka att om möjligt ändå bli eniga. Men det tar nog tid, ty fortfarande är avståndet, särskilt mellan högern och socialdemokraterna, mycket stort i denna fråga.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i försvarsfrågorna och den debatt som just nu förts om dem. Det har sagts en gång i denna riksdag — förmodligen var det finansministern som använde uttrycket — att det i regel förs två debatter om statsverkspropositionen och budgeten, en i sak, och den går av stapeln i Nationalekonomiska föreningen, och en politisk som går av stapeln i riksdagens båda kamrar. Kanske skulle även försvarsfrågan vinna på att man hade två instanser — en politisk debatt i riksdagen och en saklig mellan experterna, och de senare kan ju ha i direktiv att presentera det billigast möjliga förslaget inom den ram som politikerna kan ställa till förfogande. Sedan kan vi diskutera vidare här om det finns något att rubba på i det förslag som kan åstadkommas på det sättet.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! Jag har mera fäst mig vid att intressanta detaljer ur den föreliggande statsverkspropositionen i år publicerades omkring en vecka före den fastställda publiceringsdagen som traditionellt brukar vara den dag då riksdagens högtidliga öppnande äger rum och statsverkspropositionen överlämnas till riksdagens talmän och sedermera också delas ut till riksdagens ledamöter. Vi har hört talas om att det råder en hård konkurrens på tidningsmarknaden, och vi förstår väl också att det i deita konkurrensläge har sin betydelse att vara först i minst samma grad som det gäller att vara störst eller att öka mest. Det inträffade har säkerligen inte haft någon inverkan på uppläggningsen av riksdagens remissdebatt. Kommentarererna med anledning av statsbudgeten har i pressen startat tidigare än vanligt och möjligen i begynnelse-skedet begränsats till vad som lättast fångas upp av en bredare publik. Förmodligen kan därigenom vad som givits benämningen »chockartat» i de refererade förslagen, i huvudsak avseende inkomstförstärkningarna, ha alltför starkt understrukits. Men det finns utöver detta en mängd mycket betydelsefulla förslag på utgiftssidan. Tar man också del av dem, finner man att de dämpar chockverkan och leder fram till en lugnare bedömning av vad som det nu totalt är fråga om.

Deltagarna i dagens debatt har haft tillfälle att ta del av såväl finansplanen som nationalbudgeten i dess helhet och känner därför till innehållet i dessa betydelsefulla instrument, vilka ger ett gott underlag åt den som vill ha en objektiv belysning av utvecklingen, dagsläget och framtidsutsikterna. Är det därvid något som chockerar, är det knappast de föreslagna inkomstförstärkningarna, utan snarare blir det väl den utveckling som har lett fram till behovet av dylika åtgärder. Det har i debatten i Nationalekonomiska föreningen sagts att de framlagda förslagen i sak är väl underbyggda men politiskt infekterade.

Det sista tror jag närmast siktade till förslaget om den s. k. näringspolitiska fonden.

Jag har också i annat sammanhang hört eller läst att den föreliggande budgeten skall ha uppgjorts med tanke på andrakammarvalet 1968 och i syfte att förstärka arbetarpartiets underlag i den kommande valrörelsen. Jag finner det inte i något avseende verklighetsfrämmande att oppositionen hyser dylika tankar eller misstankar, ty det är ju allmänt bekant att oppositionspartierna var för sig eller i samverkan rustar för allt vad de är värda och litet till i förberedelserna för den avgörande offensiven. Det har t. o. m. i något sammanhang framskymtat något så stimulerande som att det är sista striden det gäller, men det måste väl vara något missförstånd bakom en sådan paroll. Valet kommer inte att gälla frågan om strid eller fred på den politiska vädjobanan, utan det är makten i samhället som står på spel. Oavsett utgången av andrakammarvalet nästa år, kommer striden att gå vidare. Ingen kan rimligen anklaga regeringspartiet för att det ser om sitt hus inför den stora uppladdningen med sikte på hösten 1968.

Har man emellertid även valrörelsen i sikte, förefaller det i dag inte vara så särskilt lockande perspektiv för arbetarpartiet att ha statsbudgeten avseende budgetåret 1967/68 såsom underlag i valrörelsen. Det är en kärv budget, och den uppfattas så också av väljarna. Den kan bli en positiv faktor endast under förutsättning att de föreslagna åtgärderna visar sig vara en riktig och effektiv medicin, väl ägnad att åstadkomma ett tillfrisknande och en normalisering av samhällsekonomin. Men det tror inte oppositionen på. Finansministern måste emellertid vara övertygad om effekten av sina förslag, inte med hänsyn till valrörelsen 1968 utan i första hand av omtanke om sitt fögderi. Visst finns starka skäl till att satsa hårt på att söka vinna allmän förståelse för nödvändigheten av den kärva linjen med syfte att

Statsverkspropositionen m. m.

åstadkomma den eftersträvade balansen, vilken är riktpunkten för såväl finansministern som för samtliga som här har yttrat sig och som väl ändå innerst inne alla vill söka nå enighet.

Det händer så mycket i det utvecklingskede vi nu upplever som behöver närmare belysas och förklaras innan det är moget att införas såsom detaljer i en allmän propaganda, som den vilken exempelvis präglar valrörelser. Det är mindre russin i tårtan än flertalet väntat sig, och det är för mycket av de bittra dropparna. Vi kan särdeles väl förstå att folk i allmänhet uppfattar det på det sättet. Hur mycket den är värd som dragplåster i en valrörelse är det svårt att ha någon mening om. Förmodligen finns det just nu mest för oppositionen att hämta, ty vad som är belastande för regeringspartiet i den politiska dragkompen kan i motsvarande grad vara befrämjande för oppositionen. Men den utvecklingen kan ju vända fram till hösten 1968. Ingen kan dock bestrida att den kärva budgeten passar bra in i det kärva ekonomiska klimat som för närvarande råder och synes bli bestående under i varje fall den tid budgeten omspannar.

Herr talmannen har vid riksdagens högtidliga öppnande givit uttryck för sin bedömning av en av de väsentliga orsakerna till det nuvarande bekymmersamma ekonomiska läget i följande ord: »Vi vill göra för mycket på för kort tid.» Låt mig här inskjuta att herr talmannen är avpolitiserad när han för kammarens talan i rikssalen. De få citerade orden säger en hel del om en benägenhet vi alla mer eller mindre dras med eller lider av, ehuru något splittrad i fråga om objekten. De flesta vill göra det mesta på hemmaplan, andra koncentrerar sin benägenhet till exempelvis hjälpen åt u-länderna. Alla har det gemensamt att de ogillar den mur av betänkligheter som har sin grund i otillräckliga resurser eller bristande balans i utrikeshandeln. Det är förmodligen något av detta i vår mentalitet — för att

inte säga mycket av det — som utgör basen för den onda cirkel ur vilken vi har så svårt att bryta oss, nämligen lättöheten att forma önskemålen i konkreta förslag men svårigheten att acceptera konsekvenserna av ett bifall till dem.

Skall vi ta fasta på redovisningen i finansplan och nationalbudget, så har vi redan för åren 1967 och 1968 i utvecklingen intecknat lönestegringar som totalt närmar sig 17 procent. Vi kan räkna som en kreditpost en beräknad höjning av produktionen inom företagen med omkring 8 procent. Restposten, 9 procent, utgör väntande prisstegringar. Det är väl ingen i kammaren, vare sig företrädare för regeringspartiet eller för oppositionspartierna, som skulle betrakta detta såsom en gynnsam utveckling, vilken man utan vidare kan slå sig till ro med och se vad det blir av. Jag tror vi allesammans har behov av att göra vad som är möjligt för att komma till rätta med denna utveckling. Ty det är, som det sades i något sammanhang, jag kommer inte ihåg i vilket, prisstegringarna som är det värsta hotet mot exempelvis möjligheten att komma fram till det vi så gärna skulle vilja nå, en ekonomisk balans, så att man framför allt kunde utnyttja en del av resurserna för att, om inte på en gång så i varje fall undan för undan, rätta till det missförhållande som möjligen kan råda i fråga om den som räknar sig till låglönegrupperna.

Det är intet tvivel underkastat att en prisstegring av denna storlek är tillräcklig för att ominstegöra fackföreningsrörelsens alla strävanden att i det långa loppet verkligen undanröja en del av det som nu ändå kan läggas till saklig grund för att göra en gradering i låglönegrupper. Därmed följer väl också att man har grupper med genomsnittslöner och grupper som har höga löner. Det är låglönegrupperna som i en sådan utveckling absolut kommer till korta, hur gärna vi än skulle vilja åstadkomma en ändring och hur ofta vi än deklarerar att vi har en så-

dan vilja. Jag tror att stabiliteten är det enda underlag som man kan bygga på om man vill nå en utjämning, inte full utjämning men i varje fall en sådan utjämning som objektivt tar hänsyn till vederbörandes sysselsättning, utbildning och därmed sammanhängande faktorer.

Jag har, herr talman, inga erinringar att göra mot de föreslagna inkomstförstärkningarna. Jag tror att de är nödvändiga med hänsyn till den balans som finansministern anger såsom erforderlig mot bakgrund av den redovisade utgiftsnivån.

Jag har blivit ganska förbryllad över näringslivets reaktion inför finansministerns förslag att av de medel, som inflyter genom höjningen av omsättningskatten med en procentenhet, avsätta 500 miljoner till en näringspolitisk fond, avsedd att användas för stöd åt företag som kommit eller kommer i trångmål. Även om vi ännu inte har några preciserade anvisningar för hur fonden skall användas, har jag svårt att tänka mig att det skall vara nödvändigt att ta den i anspråk när ett företag, också om det har råkat i svårigheter, fortfarande har möjlighet att få krediter exempelvis på den allmänna kreditmarknaden. Däremot är jag övertygad om att det i en strukturrationalisering — eller strukturomläggning eller vad man nu vill använda för ordval — kommer att uppstå sådana situationer att möjligheter till kredit eller kapitalanskaffning på den allmänna kreditmarknaden inte finns. Då skulle fonden naturligtvis kunna spela sin största roll genom att tas i anspråk för att i första hand underlätta en omställning men även, om så befins nödvändigt, en avveckling av företaget. En sådan avveckling kan ju ske under olika former, framför allt under olika former med hänsyn till de anställda. Visar det sig att det finns möjlighet att rädda företaget genom en omställning eller en rationalisering av driften, när företaget är så ekonomiskt pressat att det inte

Statsverkspropositionen m. m.

kan få kredit på annat sätt, skulle fonden givetvis kunna användas. Mot det har man invänt att om detta är syftet, kommer fonden ju till sin karaktär att närma sig lokaliseringsanslaget, och varför skulle den då inte kunna avsättas för det ändamålet? Men är det alldeles riktigt? Är inte lokaliseringsbidragen liksom bundna till vissa stödområden, som skall få sina speciella finansieringsfrågor klarade den vägen? Här var det väl meningen att fonden skulle kunna sättas in oavsett om det var en sådan geografisk uppdelning som sammanföll med behovet av kapital.

Jag kan för det andra inte riktigt förstå näringslivets bekymmer inför den föreslagna fonden, eftersom det finns flera olika möjligheter för företagen att få lån som staten finansierar. Vi har låneverksamhet genom företagarföreningarna och vi har skattelättnader i form av avsättningar till investeringsfonder, och såvitt jag vet har det inte inkommit några protester eller förekommit att någon underlåtit att söka dessa förmåner när förutsättningarna har förelegat. Allt detta har säkert gjort sin nytta, och jag tror inte att vare sig näringslivet eller bankvärlden behöver ha några funderingar över att här skulle kunna bli någon icke tolererbar konkurrens på marknaden. För det första är inte beloppet av den storleken, och för det andra tror jag inte det finns någon som helst anledning att leda in fonden på sådana banor.

Riksdagen skall ju ta ställning till bestämmelserna för fondens användning, och då kan vi diskutera problemet ytterligare.

Jag vill för min del understryka att det finns många som hyser en allvarlig oro för den fortsatta utvecklingen enligt 1966 års modell, innebärande en accelererad strukturrationalisering med ytterligare nedläggning av ekonomiskt svaga företag och sammanläggning av andra till större och bärkraftigare en-

Statsverkspropositionen m. m.

heter. Oavsett vad som blir resultatet av detta, nedläggning eller omställning, drabbas i första hand de anställda av dessa konsekvenser i form av arbetslöshet. Vilka resurser arbetsmarknadsstyrelsen än har i sin omskolningsverksamhet så kvarstår alltid svårigheten för den äldre arbetskraften att skaffa sig ny sysselsättning, men den kan också kvarstå för den yngre arbetskraften som efter omskolning skall ut på arbetsmarknaden på andra områden och konkurrera med den arbetskraft som redan inte bara har utbildning utan också rutin.

Jag tror att man inom dessa kretsar kommer att hälsa fondens tillkomst med stor tillfredsställelse och räkna med att den innebär en ytterligare ökad trygghet mot vad som har kunnat konstateras under de två senaste åren men alldeles särskilt under år 1966.

Herr talman! Det har redan sagts så mycket i debatten, och det är många talare kvar, att jag inte tror att jag behöver anstränga kammarens tid ytterligare. De frågor som jag skulle ha intresse av att ytterligare säga något om kommer alldeles säkert att bli belysta i den fortsatta debatten. Med detta, herr talman, vill jag bara förklara att inte heller jag har någonting emot att statsverkspropositionen remitteras till vederbörliga utskott.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! När jag i morse kom hit var jag djupt imponerad av längden på talarlistan i denna kammare. Jag såg i andanom all den vältalighet som skulle spridas härifrån och beslöt själv att bli mycket kortfattad i debatten. Jag förmodade då och jag förmodar fortfarande att herr talmannen inte skulle ha någonting emot ett sådant arrangemang. Tyvärr måste jag säga att jag kommit att vackla i min uppfattning, inte beträffande kortheten i talet — det kan nog stå sig — men beträffande den vältalighet som skulle spridas här, det-

ta sedan herr förste vice talmannen manat fram herr Strängs prominenta och pregnant profil här i kammaren och erinrat om hans syn på sakens saklighet på det här stället. Enligt herr Strängs — tydligen av herr förste vice talmannen högt gillade — uppfattning sprids saklighet endast hos National-ekonomiska föreningen när budgetfrågor diskuteras. Här är det politik, vilket om man skulle omsätta det till vanligt svenskt språkbruk närmast skulle betyda smörja, för att inte använda något ännu mera adekvat uttryck. Det har som sagt avkyllt mig i hög grad, men eftersom jag hade föresatt mig att säga någonting så skall jag be att få göra det ändå.

Jag skall närmast ta upp de resonemang som har förts om den stora strukturrationaliseringsfonden, som ju för en gammal »lokaliserares» måste vara av utomordentligt stort intresse men som det naturligtvis är mycket svårt att bilda sig en uppfattning om, då ju statsverkspropositionen inte ger oss mer än, som det har sagts, på sin höjd fem rader om vad fonden egentligen avser. Det första intryck man fick var detta: Har de lokaliseringpolitiska problemen blivit totalt bortglömda i sammanhanget? Vi har senare fått lyssna till hans excellens herr statsministern som på den punkten försäkrade att fonden tvärtom skulle komma att få en mycket betydande lokaliseringpolitisk effekt. Vi har inte sett riktlinjerna för fondens arbete, men herr förste vice talmannen har försäkrat oss att de kommer och att vi bör vänta till dess. Allright, det må vara hänt, ty man kan knappast diskutera en företeelse som inte existerar.

Emellertid kan det vara angeläget att i sammanhanget anknyta några reflexioner med utgångspunkt från den syn jag har förskaffat mig när jag har sysslat med lokaliseringpolitiska problem och fått praktiskt ta ställning till lokaliseringsbestämmelsernas funktioner i en del av det län jag representerar.

rar, nämligen Dalsland. Hans excellens herr statsministern försäkrade att fonden inte hade någonting med socialisering att göra. Den hade inget sådant inslag, sade han. Det är naturligtvis tacknämligt att vi har fått en sådan försäkran, men å andra sidan måste man ju säga sig att en försäkran av det slaget är ganska naturlig, om man ställer fenomenet i belysning av valutgången i höstas, en valutgång som ju knappast kunde uppfattas som en inbjudan till den socialdemokratiska regeringen att starta någon socialisering. Jag bortser då från vad den mera vänsterorienterade opinionen eventuellt skulle kunna betyda i sammanhanget.

Det har av hans excellens konstaterats att utfallet av den hittills förda lokaliseringpolitiken har varit lyckosamt. Jag vill gärna helt stryka under det påståendet. Det har visat sig genom bibehållna befolkningssiffror i Norrland, det har visat sig i form av en ökad optimism bland dem som närmast är ansvariga för bygdernas förkovran, nämligen kommunalmännen, och det har haft betydande positiva verkningar. Det skulle ha varit intressant att veta i vilken grad man sålunda kunde påräkna att den nya fonden skulle ge pengar till den verksamheten, och jag har sagt mig själv att fondens tillkomst — i den mån fonden skall verka för strukturrationalisering — automatiskt för med sig ett ökat lokaliseringsbehov. Om strukturrationaliseringen kan ta sig sådana uttryck att en sammanslagning av två företag leder till att det ena företaget flyttas till det andras plats, uppstår ju automatiskt ett lokaliseringsbehov på den plats som blir utan företag i fortsättningen. Jag hoppas att resonemanget om strukturrationaliseringen så småningom skall ge till resultat att man i sammanhanget tar upp även det lokaliseringspolitiska resonemanget till debatt, ty de kommer att hänga ihop såsom ler och långhalm.

När herr förste vice talmannen be-

Statsverkspropositionen m. m.

rör frågan om i vilken grad lokaliseringspolitiken är ägnad att gälla olika delar av landet, eftersom den hittills är begränsad till det s. k. norra stödområdet, vill jag hävda att fråga är om inte tiden är inne att ta gällande bestämmelser under omprövning så att man finge smidigare bestämmelser landet över. Vi har sett utvecklingen sedan lagstiftningen kom till. Vi har erfärut att det har uppstått behov på andra platser än dem som berörts av det norra stödområdet av sådan art att det varit angeläget att ha full frihet när det gällt lokaliseringspolitikens tillämpning. Det kan tänkas vara en lämplig åtgärd i samband med tillkomsten av denna fond. Man skulle kunna ge fonden en sådan struktur att den skulle kunna användas effektivt även i detta avseende.

Jag hade tillfälle att häromdagen höra en föredragning om befolkningsutvecklingen inom skolområdet i Dalsland. Jag måste säga, herr talman, att efter den föredragningen gick man tyngd av bekymmer. Om man skulle härdraga den föredragningen, skulle det visa sig att praktiskt taget bara en enda plats i landskapet Dalsland skulle ha utsikt att kunna existera även i fortsättningen och att tillgången på barn till övriga skolenheter har minskat till den grad att man på ena handens fingrar kan räkna de skolor som kan finnas kvar.

Det är alldeles uppenbart att det är mycket svårt att strida emot denna utveckling på befolkningsområdet. Såvitt jag vet finns det inte någon bestämd åtgärd som man kan vidtaga och sedan förutsäga resultatet av. Men nog måste det i allra högsta grad vara angeläget att dessa bygder ges en chans att fullfölja de linjer som har uppdragits i lokaliseringpolitiken, linjer som kan befaras komma i olag genom den nya fondens användning såsom strukturrationaliserande medel. Vidtar man inte de åtgärder på lokaliseringspolitikens område som blir följden av detta, tror jag att man mister även den effekt som

Statsverkspropositionen m. m.

den hittills förda lokaliseringpolitiken har fört med sig i fråga om befolkningsutvecklingen. Jag skulle vilja sammanfatta min syn på det sättet att den fond som man här diskuterar kan i sig sålunda rymma en risk som det gäller att se upp med från början, om man vill att det arbete som utförs skall ge resultat.

En annan sak som har inträffat just i dagarna och som jag för min del tycker är anmärkningsvärd är de nya direktiv som arbetsmarknadsstyrelsen har bett om när det gäller dess arbete för att bekämpa arbetslösheten. Det är en utomordentligt angelägen uppgift, ty — såsom har omvitnats så många gånger — arbetslöshet är väl det värsta som människan kan råka ut för. Skall man bekämpa arbetslösheten genom att sammanföra och utbilda arbetskraft, alltså omskola arbetskraften och förse den med sysselsättning på annan plats, uppkommer omedelbart problemet: Skall man på det sättet bidra till att fortsätta avfolkningen i de bygder som det här är fråga om och där sysselsättningen brister?

Även i arbetsmarknadsstyrelsens resonemang saknas — såvitt jag kunde döma av referaten — vad som enligt min mening skulle vara slutklämmen, nämligen att man om man vill skapa bygder där människor kan leva även i fortsättningen i väsentlig grad måste offra medel på en fortsatt lokaliseringpolitik.

Jag tänker därvid på utvecklingen i exempelvis det tidigare berörda området Dalsland, där befolkningen på vissa orter redan är så uttunnad att ett ordnat samhällsliv knappast kan levas utan mycket stora ansträngningar från de människor som bor kvar.

Om man nu i den vällovliga avsikten att skaffa dessa människor arbete skulle få fullmakt att över hela linjen genomföra den operation som nu är begärd, varigenom man skulle få ytterligare rätt att lösa in egnahem o. s. v. — vilket naturligtvis i och för

sig för de människor det gäller är en angelägen uppgift — och bortsåg från lokaliseringpolitikens möjligheter, tror jag att man skulle ha tagit ett steg som det vore nästan omöjligt att reparera.

Herr talman! Jag har lovat att inte bli långrandig. Låt mig sluta med att uttala den förhoppningen att — vilket jag tror är angeläget — den nya fondens tillkomst skall kunna bli inkörsporten till en ny debatt om vikten av en aktiv lokaliseringpolitik för att verkligen låta de berörda människorna och bygder få del av de nyttigheter som tillhandahålls i samhället i övrigt. Då skulle både resonemanget om fonden och fondens existens, såsom jag ser det, få ett väsentligt vidare värde än vad som nu är förutskickat.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen om jag provocerade herr Torsten Andersson till någon ändring i hans planerade anförande genom mitt åberopande av herr Strängs konstaterande att denne var van att föra två debatter: en i Nationalekonomiska föreningen och en i riksdagen.

Jag har dock inte klassificerat den ena som mera värdefull än den andra, och jag har inte heller tolkat herr Sträng som om denne gjorde någon skillnad på denna punkt. I Nationalekonomiska föreningen diskuterade herr Sträng emellertid budgeten i huvudsak från ekonomisk synpunkt, medan debatten i riksdagen också fördes från politiska synpunkter. Detta gjorde det naturligtvis inte lättare, eftersom man politiskt ser på budgeten ur minst fyra olika synvinklar.

Vad jag åberopade var emellertid möjligheten att det, om samma situation skulle utvecklas på försvarets område, så att man politiskt skulle komma att se på frågorna ur olika synvinklar, skulle kunna tillsättas en expertutredning vilken mera entydigt och utan

Statsverkspropositionen m. m.

varje klassificering kunde presentera ett material som visar vad som kunde fås för de pengar politikerna vill ställa till förfogande.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Avlyssnandet av dagens remissdebatt liksom en lång rad tidigare remissdebatter, och erfarenheterna av den senaste valrörelsen liksom en lång rad föregående, ger mig anledning till den reflexionen att svenska folket på sätt och vis måste vara mycket lyckligt, ett folk i stort sett befriat från överraskningar. Att längta, hoppas och tro är i allmänhet tämligen onödiga sysselsättningar i vårt samhälle — grubbel leder ingen vart, vad som skall komma det kommer också, regelbundet, fast och bestämt.

Därför tyckte jag nog att det närmast var, eller borde ha varit en chock för många när regeringspartiet i det senaste valet gick ut till väljarna med den ivriga maningen och uppmaningen: »Tänk framåt.» Om den hade kommit från något annat håll kunde det kanske ha varit annorlunda, men att regeringspartiet av alla partier skulle vara det som hetast vädjade till människorna att använda sina tankeapparater i akt och mening att skapa sig en föreställning om hur den närmaste framtiden sedd ur politisk synvinkel skulle komma att se ut, det måste väl av alla gärningar vara en överlopsgärning. Den inre synen kunde inte gärna bli någon annan än den som visade det oföränderliga i »föränderlighetens värld», d. v. s. nya skattehöjningar, en eller annan ny påлага, några nya torn på krånglighetens tempel, en liten julstädning i kanslihuset; men i övrigt samma gamla oförmåga att komma till rätta med inflationen och många andra väl kända bekymmer.

Om det emellertid till äventyrs fanns en och annan som oljade sitt tankemaskineri och försökte se in i framtiden och under detta mödosamma arbete trodde sig upptäcka några hoppets

stjärnor som lyste klart, så måste han eller hon i dag djupt ångra den förslösade tiden. Ingenting ändrades. Det blev som vanligt ett nytt år, men allt var — det har redan vältaligt omvittnats från många håll — som förr; herr Strängs gamla signatur, med tillägg blott av en eller annan ny krumelur. Att tänka framåt var fullständigt onödigt. Det hade varit betydligt mer givande att se tillbaka på herr Strängs många budgettåtgångar och sedan för sig själv mumla det vanliga tillägget efter ett följetongsavsnitt: »Fortsättning följer.» Naturligtvis på sina håll dock med den stilla förhoppningen, att läsaren snart måtte ha nått fram till det avsnitt i följetongen som innehåller det befriande ordet Slut.

Rätt skall dock vara rätt — det måste erkännas att svenska folket bjöds på en liten överraskning, nämligen den att de väsentligaste punkterna i herr Strängs lunta publicerades en vecka innan det stora flertalet av riksdagens ledamöter fick äran och förtroendet att ta del av den. Sedan dess har det tvistats en hel del om vem som var den store syndaren inom pressen och vem som syndade först. Mystiken i det avseendet skingrades, tycker jag, när en av regeringspartiets tidningar, Dala-Demokraten, avslöjade följande: »Onsdagen den 4 januari hade socialdemokratiska journalister inbjudits till en konferens i statsrådsberedningen. I den deltog en hoper folk från Aftonbladet, inte bara från den politiska redaktionen utan även från nyhetsavdelningen. Deltagarna fick i förtroende en kortfattad version av statsverkspropositionen.» Man bör i detta sammanhang lägga märke till ordet »förtroende». Det är ju i själva verket inte något särskilt svårförståeligt ord, men det är ändå märkligt hur lätt man på sina håll snubblar förbi innebörden i orden.

Jag har faktiskt haft ett par tillfällen här i kammaren att diskutera förhållandena inom pressen med statsministern, och jag minns så väl att det

Statsverkspropositionen m. m.

kändes verkligt befriande när herr Erlander till sist kom fram till den slutsatsen att synden inte bara smyger omkring på den ena sidan av tidningsstatet. Jag hoppas nu att han också beaktar det här tillfället att konstatera hur rätt han ändå till slut fick.

Jag drog emellertid inte upp den här saken med pressen, även om naturligtvis pressen intresserar en gammal journalist, för att i och för sig beklaga ett uppseendeväckande avsteg från journalistiska hedersregler, utan för att uttala en djup förvåning över att man inom regeringen tycks ha ett betydligt större förtroende för — och här citerar jag återigen Dala-Demokraten — »en hoper journalister från Aftonbladet» än för riksdagens ledamöter som snällt och tålmodigt får vänta på den nådiga luntan till dess det högtidliga öppnandet är överstökad. Jag tycker nog att det verkar en smula nonchalant mot riksdagen.

Det här exemplet är emellertid inte på något sätt enastående. Tvärtom händer det litet då och då att regeringens representanter vägrar att ge ordentliga besked på frågor i riksdagen med hänvisning till pågående utredningar, till pågående arbete i departementen eller med åberopande av något annat skäl för sin förtegenhet, vilket sedan inte hindrar att samma departementschef kort tid efteråt inför andra församlingar eller i intervjuer i pressen eller TV avslöjar sådant som tydligen ansågs alltför riskabelt eller olämpligt att gå in i riksdagsledamöternas öron.

Låt mig anföra ett färskt exempel. Under senaste höstriksdagen interpellade folkpartisten herr Westberg ecklesiastikministern i vuxenutbildningsfrågan, en fråga som under de senaste fem åren har aktualiserats i motioner, bl. a. från folkpartiet. Interpellanten förordade liksom tidigare skett i motionerna ökad användning av etermedia. Han efterlyste initiativ till utbyggnad av ett radio- och TV-universitet m. m. I sitt svar den 8 december var

emellertid departementschefen mycket förtegen. Han hänvisade praktiskt taget bara till att det skulle komma en proposition i den här frågan. Kort tid därefter, nämligen den 4 januari, alltså mindre än en månad, fanns det tydligen anledning att öppna slussarna. Vid den s. k. skolveckan avslöjades klart och tydligt och utan några hämningar sådant som inte var lämpligt att redovisa inför åhörarna i riksdagen. Den kommande propositionen var tydligen hemligstämplad för riksdagens ledamöter. Vi fick alltså på andra vägar besked om att en starkt breddad radio- och TV-undervisning skulle komma till stånd och att departementet förbereder en särskild produktionsenhet för utbildningsprogram i TV och radio och dessutom sedan flera månader tillbaka upptagit underhandlingar med privata företag i programbranschen.

Jag tycker att händelser som dessa måste ur riksdagens synpunkt betecknas som högst otillfredsställande. Däremot gläder det naturligtvis oss som länge har kämpat för en bättre vuxenutbildning och inte minst för en betydligt större roll för radion och televisionen i denna utbildning att man nu på ansvarigt håll kommit underfund med att en stark ökning av radio- och TV-engagemang i undervisningen bl. a. med hänsyn till lärarbristen är högeligen nödvändig. Man var under den Skolvecka jag redan tidigare här talat om tämligen överens om att de tekniska hjälpmedlen visserligen aldrig helt kan ersätta lärarna, men att de kan medföra en avlastning som möjliggör ökning av sådana insatser från lärarnas sida som de av oss beslutade skolreformerna har förutsatt, men som aldrig riktigt har nått fram till verkligheten. I fråga om vuxenutbildningen erbjuder emellertid utan någon som helst tvekan radion och televisionen mycket stora fördelar, inte minst ur den synpunkten att större delen av utbildningen kan äga rum oberoende av den studerandes boendeort.

Till ecklesiastikministerns i och för sig glädjande avslöjande om en större satsning på eterburen undervisning kommer emellertid några droppar malört i glädjebägaren. Det är som jag har sagt tacknämligt att bristen på film-, radio- och TV-program i undervisningens tjänst avhjälpes, men det båtar föga om man inte över huvud taget kan visa dessa nya och fina program för eleverna. Vid Skolveckan redovisade ett av våra undervisningsråd att det finns en mycket stor brist i frågor om apparater för TV- och filmvisning i våra skolor. Om man därtill lägger samtidigt redovisade svårigheter att använda material, som många skolor verkligen har, på grund av brister i fråga om lokalorganisationen och i fråga om biträdespersonalen, framstår det som självklart att en större satsning på nya program också måste följas av en grundlig upprustning på mottagarsidan, alltså i skolorna.

För den som har ett speciellt intresse för åttonde huvudtiteln står det klart att herr Edenman har lyckats väl i konkurrensen med sina kolleger. Han kan redovisa en ökning på driftbudgeten med 663 miljoner kronor och på kapitalbudgeten med 103 miljoner kronor. Av detta utgör emellertid inte mindre än 500 miljoner kronor automatik, huvudsakligen beroende på löneökningar.

Det i och för sig glädjande resultatet av dragkampen med i första hand väl finansministern utesluter dock inte anledningar till beklaganden som i det rådande kärva ekonomiska läget tyvärr inte kan leda till några nämnvärda förslag till förbättringar i Kungl. Maj:ts proposition, utan som får förbli beklaganden.

Jag tänker då närmast på byggnadsverksamheten inom skolväsendet. Här hade skolöverstyrelsen i sina äskanden som ett absolut minimum föreslagit 500 miljoner kronor, en siffra som departementschefen tvingades pruta ned med 10 procent. Denna prutning betyder naturligtvis ytterligare uppskov med en

rad byggen som länsskolnämnderna ute i landet betecknat som absolut ofrånkomliga. Kommunalmän landet runt kan vittna om en allvarlig försämring av skolbyggnaderna och om att man på många håll måste nöja sig med dåliga, för att inte säga bedrövliga provisorier.

Från folkpartiets sida har under många år förts en kampanj för en friskare satsning på paviljongbyggande, en satsning som också lett till att man numera kan leverera utmärkta lokaler i denna byggnadsstil. Skolöverstyrelsen tycks också ha stimulerat de kommuner som befinner sig i särskilt prekärt läge att använda sig av kvoten för s. k. provisoriska lokaler, även om det för kommunerna har betytt en större andel av finansieringen.

Nu uppges emellertid att skolöverstyrelsen blivit bönhörd till den grad att av det anslag som i år oförändrat hålles vid 80 miljoner kronor redan 200 miljoner in-tecknats av kommuner som vill bygga s. k. provisorier. Detta måste vara ett värtaligt vittnesbörd om situationen och om att tiden verkligen är inne för ett nytänkande i fråga om skolbyggandet, ett nytänkande som det också finns all anledning till ur många andra synpunkter, bland annat befolkningsomflyttningarna, inte bara i glesbygderna utan numera desto mer inom storstäderna.

Många exempel på hårdhänta och beklagliga prutningar på skolöverstyrelsens äskanden skulle här kunna anföras, men i dagens läge får den intresserade nöja sig med att inom sig själv hysa en stilla förhoppning om ett bättre ekonomiskt klimat som möjliggör att våra många vackra utbildningsplaner inte stannar på papperet utan förverkligas till gagn inte bara för vår ungdom utan för hela vår framtid. Den intresserade kanske rent av bör ägna sig åt att tänka framåt.

Ja, herr talman, jag hade tänkt huvudsakligen att uppehålla mig vid skolan, men det var ett par saker i stats-

Statsverkspropositionen m. m.

minister Erlanders anförande som jag tycker att jag bör säga något om.

Statsministern beskyllde högerledaren för att ha uppträtt olämpligt. Högerledaren hade enligt statsministerns mening beskyllt statsministern för att inte helt och hållet hålla sig till sanningen, och herr Erlander bad högerledaren att han skulle be om ursäkt för denna som han uttryckte sig allvarliga förlöpning. Jag vill emellertid erinra kammarens ledamöter om att för statsministern själv är det tydligen inte så förfärligt nog vare sig med ordvalet eller med verkligheten. Han förklarade nämligen att folkpartiet och centerpartiet i borgfredens namn hade slutit upp på samma linje som högern när det gällde skattepolitiken. Han slutade ett av sina anföranden med att säga att borgfreden inte innebar ett sant ord om högern. Jag hörde aldrig att herr Erlander ansåg denna osanning vara någon allvarlig förlöpning. Han bad inte om ursäkt för att han hade kastat fram detta. Däremot var det inte överraskande i det hokusfokus som förekom från statsministerns sida att han i slutet av ett av sina senaste debattinlägg förklarade att det var lyckligt att högern stod isolerad i fråga om sin skattepolitik — då hade han tydligen upptäckt en annan version av sanningen.

Det var väl ändå tämligen unikt när statsministern vidare påstod att vi skulle ha menat att vi hellre såg att högern gick fram än att socialdemokraterna gick fram — och det håller jag med om. Men när statsministern till detta lade att vi i dag är glada över att det är en socialdemokratisk politik och inte en högerpolitik som är förhärskande, vågar jag, herr talman, försäkra att vi inom folkpartiet inte är särskilt glada över att det är en socialdemokratisk politik som är förhärskande i dag, men att vi inte heller skulle vara särskilt glada, om det var en extrem högerpolitik som var förhärskande.

Jag vill till sist bara komplimentera herr förste vice talmannen för hans

lugna och sympatiska inlägg. Det fanns där en del saker som man kanske skulle vilja invända något emot, men hans inlägg ledde väl närmast till den reflexionen, att socialdemokraterna har kommit bort från den djärva linjen och från de djärva målen och slagit in på den linje, som herr Strand betecknade som den kärva linjen — det kommer sanningen betydligt närmare.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr GEIJER, ARNE, (s):

Herr talman! Den nu framlagda budgeten har med full rätt, skulle jag vilja säga, karakteriserats som kärv. Man får väl gå tillbaka åtskilligt i tiden för att möta ett framlagt budgetförslag som innehåller så mycken kärvhet som fallet är vid detta tillfälle.

Den framlagda budgeten bygger på ett konjunkurläge som är litet annorlunda än det konjunkurläge som just nu råder. Jag skulle vilja karakterisera det hela på det sättet, att budgeten bygger på ett konjunkurläge som svarar mot den konjunktur vi hade för ett år sedan. Dagens konjunktur är inte lika hög som fallet var under 1966. Vi skulle därför kunna säga att den framlagda budgeten skulle ur konjunktursynpunkt bättre ha svarat mot verkligheten när föregående års budget lades fram, och den budget som lades fram i början av år 1966 skulle ur denna synpunkt ha varit lämpligare vid detta tillfälle.

Den konjunktursituation som just nu råder har av konjunkturinstitutet karakteriserats såsom tämligen god. Vi har alltså en god och vi har också en hög konjunktur, även om nedgången är klart märkbar. Konjunkturinstitutet har i sin höstrapport sagt att man under 1967 ganska snart kan räkna med en återhämtning. Redan i mars månad 1967 räknar man med en återhämtning, en ny konjunkturuppgång.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag vill säga att det just nu inte finns så många tecken som tyder på detta, givetvis med undantag för de rent säsongsmässiga variationerna. Vi kommer på våren 1967 att få en klar tendens till en konjunkturförbättring som beror på att vintern är över och att våren och sommaren är i antågande. Men i övrigt finns f. n. inga starka tecken på en vändning av konjunkturen uppåt, ty om så vore fallet, skulle den svenska konjunkturen utvecklas ganska oberoende av vad som sker i andra länder.

Den konjunkturmässiga situation som råder just nu är en internationell företeelse. Konjunkturförsvagningen och dämpningen av ekonomin har för övrigt gått längre i en del av våra grannländer. Detta gäller inte minst Västtyskland som är en av Europas största industristater. Jag skulle därför för min del vilja säga beträffande konjunktursituationen och vad vi har att vänta under 1967 att jag bedömer läget icke så ljusst som budgeten ger uttryck för och icke så ljusst som konjunkturinstitutet framställt det i sin rapport. Egentligen är det aktuella läget, i varje fall om man ser sysselsättningssituationen, sämre än det som hittills öppet har redovisats i dag, och sysselsättningsläget är sämre än det som människorna i allmänhet föreställer sig.

Även om man har en grundsyn på den ekonomiska utvecklingen som präglas av optimism, så måste man ändå medge att situationen på vissa områden inom det svenska näringslivet håller på att bli ganska bekymmersam, framför allt på vissa lokala orter. När det som planeras för närvarande inom den svenska industrien kommer att slå ut i full utsträckning i form av avskedanden och permitteringar, tror jag att många kommer att inse att konjunkturen icke är så god och icke tycks bli så god under 1967, jämfört med det material som har presenterats av konjunkturinstitutet.

På många håll inom näringslivet är man medveten om att man i vissa fall

tvingas vidta drastiska åtgärder. Man drar sig emellertid för att alltför tidigt annonsera om detta. Man vill inte oroa eller skapa en större pessimism än vad som är alldeles nödvändigt.

Att det svenska näringslivet för tillfället har bekymmer är jag fullt medveten om. Jag hör inte till dem som gärna accepterar varje argument om svårigheter som man möter från industriledares sida, ty ofta är de överdrivna. Däremot ligger det i dagens situation mycket i det bekymmer som man för fram därför att det inte finns möjligheter att på den internationella marknaden få avsättning för produkter i den utsträckning som vi har behov av. Framför allt finns det inga möjligheter att få avsättning för de stora tunga produkterna i vår utrikeshandel till priser som det ur vår synpunkt anses nödvändigt att få ut. När vi talar om det ekonomiska läget skall vi hålla dessa saker i minnet och inte bli alltför förvånade om 1967 ur sysselsättnings synpunkt blir ett svårare år än vad vi hittills räknat med.

Här kommer den svenska arbetsmarknadspolitiken in i bilden. Den fråga som jag då har anledning att ställa mig är: Har vi en arbetsmarknadspolitik som kan möta en sådan situation? Det kan visserligen med fog sägas att vi offrar stora pengar på arbetsmarknadspolitiken — den kostar ungefär en miljard, som fallet varit under senare år. Men om vi går in i en konjunktur som bara är något svagare än den vi har i dag, kommer arbetsmarknadspolitiken att ställas på betydligt hårdare prov än vad vi hittills har upplevt.

Jag skulle här vilja framhålla att det viktigaste i vår inrikespolitik är att hålla sysselsättningen uppe. Vi har vid många tillfällen, på det politiska planet lika väl som på organisationsplanet, understrukit vikten av att människor bereds arbete, så att de själva kan svara för sin försörjning. Detta är lika viktigt nu och i framtiden som det hittills har varit.

Statsverkspropositionen m. m.

Om situationen kommer att bli sämre är det min förhoppning att varken riksdagen eller regeringen skall hesitera inför nödvändigheten att vidta åtgärder som ger den stimulans och som möjliggör den sysselsättningsnivå som krävs i ett samhälle av vår typ.

Den strukturella omvandlingen inom svensk industri har accelererat i hastighet. Den har gått snabbare under det senaste halvåret än under någon tidigare period. Vi kan vara övertygade om att takten i den strukturella omdaning- en härefter kommer att öka ytterligare. Vi står ännu bara i begynnelsen av en strukturförändring av näringslivet, och vi kommer i fortsättningen att få uppleva många sammanslagningar och många nedläggningar av företag. Den ekonomiska utvecklingen tvingar fram en sådan omställning. Då måste man också ställa resurser till förfogande för att möjliggöra denna omställning. Ett problem som växer i takt med strukturförändringarna är behovet av en effektivare arbetsmarknadspolitik.

Det brukar sägas av utlänningar — och vi har väl själva sagt det ibland — att den svenska arbetsmarknadspolitik- en är bättre utvecklad än något annat lands. Det må vara riktigt, men det betyder ju inte att den svenska arbetsmarknadspolitik- en är fulländad. Vi vet själva vilka stora brister som vidlåder den. Vad som krävs är att få en effektivisering till stånd som gör att vi kan möta situationer av den art som jag här har försökt skildra.

Vi har gjort en del undersökningar på det fackliga planet av vad som händer då ett företag upphör eller slås samman med ett annat. Det händer många saker. Vi har gjort en rad studier av detta slag. En sak som är ganska uppenbar och som man ständigt möter då man försöker studera vad som händer i ett sådant företag är att det alltid blir en kategori, ett visst antal människor, som icke kan beredas ny sysselsättning på den svenska arbetsmarknaden. Det antalet rör sig om cirka 20

procent. När ett företag läggs ned kan alltså var femte anställd av skilda skäl inte beredas ny sysselsättning på vanligt sätt. De kan inte få sysselsättning med mindre än att man vidtar särskilda åtgärder från samhällets sida och genom arbetsmarknadspolitiken. Aldern är något som här spelar in, men även många andra omständigheter kan vara ett handikapp.

Detta visar ofullständigheten i den svenska arbetsmarknadspolitiken. Den effektivisering som behövs komma till stånd här hoppas jag att riksdagen liksom regeringen skall medverka till och då även ställa de ökade resurser till förfogande som kommer att bli nödvändiga. En förbättrad arbetsmarknadspolitik utöver den vi har för närvarande kommer att erfordra betydande belopp. Detta får man väga mot behovet av att skapa den effektivitet och den möjlighet som vi behöver ge människorna i det svenska samhället att komma in i arbetslivet.

Mot denna bakgrund måste man se förslaget om den fond för strukturomdaning av det svenska näringslivet som nu föreslås.

Den första reflexion jag gjorde då jag fick vetskap om att en sådan fond skulle upprättas var att det var ett väldigt litet belopp som ställs till förfogande. Beloppet 500 miljoner kronor är naturligtvis avvägt från samhällsekonomisk synpunkt. Det är det belopp man har möjlighet att ställa till förfogande just nu, men det är inte avvägt med hänsyn till det behov som föreligger och det behov som kommer att uppstå. Skall man ställa beloppet i relation till det behov som kommer att uppstå är dessa 500 miljoner en försvinnande liten summa för det syfte som det här är fråga om.

Ändå har man från företrädare för det s. k. näringslivet nu kritiserat förslaget och gått emot det hela. Bankerna går naturligtvis emot förslaget därför att bankerna inte själva skall sköta de transaktioner det är fråga om. Det

märkliga är emellertid att framstående företrädare för svensk industri med skärpa går emot denna fond på 500 miljoner, samtidigt som vi vet att företagsledare ofta, ja, mycket ofta, har ärende till kanslihuset för att be regering om hjälp i avseenden som det är frågan om här. Detta dubbla tänkande och dubbla resonering går icke riktigt ihop. Vi har å ena sidan företagens behov av hjälp, men när man å andra sidan försöker att lämna hjälp i detta syfte säger näringslivets organisationer nej.

Om vi under år 1967 kommer att få en bekymmersam konjunktur och på grund av den internationella konkurrensen en bekymmersam konkurrenssituation med hänsyn till vår utrikeshandel, krävs det åtgärder av olika slag för att komma över denna tidsperiod. Jag vill understrika vad jag redan har varit inne på, nämligen att om en konjunkturavmattning har påbörjats, som fallet är sedan hösten 1966, får man med erfarenhet från tidigare liknande perioder räkna med något längre återhämtningstid än vad konjunkturinstitutet har utgått ifrån. Det skulle därför inte förvåna mig om denna kärvhet i näringslivets situation och särskilt vår utrikeshandel kommer att bestå under huvuddelen av år 1967.

Utrikeshandeln är ett bekymmer för sig, men där kommer ju in valutareserven, som ofta är föremål för debatt, både i pressen och på annat håll. Lyckligtvis har vi en god valutareserv, men vi vet egentligen inte hur stor den är. Vi vet heller inte hur stor avtappningen kan komma att bli under 1967. Även med bortseende från om vår export volymmässigt ökar kanske nära nog tillfredsställande, finns det en faktor som man vet mycket litet om. Många företag i det här landet köper för närvarande in råvaror och annat till betydande belopp och utnyttjar de utländska kreditmöjligheter som finns i ganska stor omfattning. Det kan därför hända — därom vet vi ingenting, ty

Statsverkspropositionen m. m.

allt beror på betalningsterminer och mycket annat — att vi på den grund kan komma att få en större valutautströmning i slutet av året än man för närvarande räknar med. Härvidlag rör man sig i budgeten enligt min mening med ganska tveksamma resonemang och slutsatser, och man bygger sina slutsatser på ett statistiskt underlag som ofta är mycket bristfälligt till och med.

Vi får hoppas det bästa, men jag vill understyrka nödvändigheten av att vi för en politik — vilket är avsikten med den framlagda budgeten — som håller sysselsättningen uppe. Jag vill nog redan nu säga att skulle sysselsättningsmöjligheterna komma att försämrats här efter, liksom har skett hittills, även om det har varit i begränsad omfattning, så vill vi som representerar de fackliga organisationerna också ge till känna vilken politik vi anser skall föras i en sådan situation.

Till sist vill jag beröra en annan del av statsverkspropositionen, nämligen u-hjälpen. Den är ett dystert kapitel för mig som i denna kammare vid många tillfällen har argumenterat för en större u-hjälp än den vi har presterat. Jag skulle då vilja säga att vi icke gör den insats som vi bör göra, även i ett läge där vi har tvingats att acceptera en mycket kärv ekonomisk politik. Enligt min mening ligger felet till detta inte enbart i det som har förts fram i årets budget. Jag skulle för min del vilja säga att det ligger i lika hög grad i tidigare års behandling av u-hjälpen, ty om vi hade sett till under tidigare år att lyfta upp vår u-hjälp till en mera anständig nivå än som skett, så skulle naturligtvis problemen icke ha varit så stora vid det här tillfället. Man skulle då ha kunnat med bättre samvete ta en så blygsam ökning som den som föreslås i den nu framlagda budgeten. Det är en blygsam ökning i verkligheten, ty även om ökningen är 60 å 70 miljoner i jämförelse med föregående års budget, så är ökningen vid en jämförelse med vad som har utnyttjats under år 1966 endast

Statsverkspropositionen m. m.

8 å 10 miljoner. För alla dem som vill att Sverige skall göra en mera helhjärtad ekonomisk insats för de fattiga länderna är det naturligtvis ett ganska sorgligt förhållande. Vi kan inte i den svenska riksdagen och inte heller i samhällslivet i övrigt i längden diskutera u-hjälpen såsom hittills har skett. U-hjälpen har i viss mån blivit en stridsfråga mellan olika kategorier av människor i vårt land. Såsom situationen nu är måste jag för min del framhålla, att man borde försöka komma fram till någonting av en planering av den svenska u-hjälpen på litet längre sikt för att på det sättet målmedvetet lyfta upp den till en högre nivå och inte, såsom fallet har blivit detta år, låta den bli till en fråga just i det budgetläge som vi för tillfället har.

Jag är medveten om att man inte budgetmässigt kan binda utgifter för ett flertal år framåt, och det är inte heller det som jag är ute efter. Hade vi en plan, en riktpunkt eller en målsättning, där vi siktade in oss på att u-hjälpen vid den och den tidpunkten skulle vara uppe i en viss nivå, skulle det också innebära en ambition för alla politiker både i riksdag och regering att följa en sådan plan. Jag tror att det är nödvändigt att få till stånd en planläggning i den stilen, ty vi kan inte i längden låta frågan om u-hjälpen vara en stridsfråga av den karaktär som den hittills har haft och för närvarande har. Jag tycker att det är ovärdigt vårt land att fortsätta på det viset.

Herr JOHANSSON, KNUT, (s):

Herr talman! Årets budget inrymmer två var för sig betydande nyheter. Jag tänker då på den näringspolitiska fonden, avsedd att ge finansiellt stöd åt näringslivets utbyggnad och rationalisering, samt vidare på investeringsavgiften på icke prioriterade byggnadsprojekt. Det är omkring dessa två frågor som jag har avsett att anföra några synpunkter.

Grundtanken för dessa två förslag är ju gemensam. Eftersom nuvarande system inte är anpassat till den fortgående utvecklingen inom näringslivet, har man ansett att ytterligare åtgärder är nödvändiga. Rådande missförhållanden har ju också för de anställda skapat oro och osäkerhet i tillvaron i stället för trygghet. Konsekvenserna av detta kan tydligt och klart avläsas på arbetslöhetssiffror och ersättningsbelopp. För byggnadsarbetarna är arbetslösheten osedvanligt hög trots det mycket goda byggväder som har rått denna vinter. I Stockholm passerar arbetslösheten toppsiffran från år 1958, och därmed har vi nu den högsta arbetslöshet som vi har haft under efterkrigstiden. För yrkesarbetarna är arbetslösheten redan nu väsentligt högre än något år tidigare. Det gäller för träarbetare, murare och målare. Det skall villigt erkännas att de båda nya instrument som föreslås i finansplanen vid ett hastigt påseende kan förefalla att få diametralt motsatta verkningar. Så är emellertid inte fallet.

Investeringsavgiften får en positiv effekt såväl beträffande bostadsproduktion som sysselsättning. Förskjutningen av bostadsbyggandets igångsättning på grund av bristande krediter i slutet av föregående år skapar nämligen sysselsättningsproblem även innevarande år.

Jag tror att det är nödvändigt att vi, för att komma ur den onda cirkel, vilken vi hamnat i till följd av 1965 och 1966 års kreditpolitik, får större delen av igångsättningen i årets bostadsprogram förlagd till andra och tredje kvartalen. Jag tror att 1964 kan tjänstgöra som ett utmärkt mönster för igångsättning i förhållande till sysselsättning.

Under denna tidsperiod kan man också befara en rätt hård ansträngning av arbetskraftsresurserna — jag tänker härvid på andra och tredje kvartalen innevarande år. För att klara dessa påfrestningar är samverkande åtgärder nödvändiga med syfte att begränsa igångsättningarna av andra byggnadsobjekt vilka bedöms som mindre ange-

lägna än bl. a. bostadsbyggandet. Mot denna bakgrund är investeringsavgiften från arbetsmarknadssynpunkt försvarbar.

Förslag till förordning rörande denna avgift redovisas i proposition nr 10. I förordningens 16 § har regeringen byggt in två säkerhetsventiler i form av hel eller partiell befrielse från investeringsavgiften. I det ena fallet är det läget på arbetsmarknaden som kan nödvändiggöra en eftergift i syfte att skapa ökad sysselsättning genom igångsättning av icke prioriterade byggnadsobjekt. Det skulle i ett sådant läge vara orimligt att kräva investeringsavgift. Jag tror inte att man misstar sig om man säger att 16 § i förordningen i nämnt avseende kanske ganska snart kommer i praktisk tillämpning.

I det andra fallet stadgas om avgiftsbefrielse när andra synnerliga skäl föreligger. Den prövning av avgiftsbefrielse för igångsättningstillstånd, som inryms i detta begrepp, bör enligt min mening tillämpas mycket liberalt. Det torde bli nödvändigt med en angelägenhetsgradering inom den oprioriterade sektorn. Jag tänker därvid i första hand på butiks- och affärshus. Viss del av denna kategori av byggnadsobjekt utgör en förutsättning för att nybyggda områden skall kunna fungera och för att de boende skall få en rättmätig service. Till viss del ingår dessa objekt i en fortgående strukturrationalisering, vilken kommer att medföra en reduktion av konsumentpriserna. Det är bl. a. av dessa skäl önskvärt att denna typ av objekt kommer före övriga oprioriterade objekt vid den bedömning som 16 § ger möjlighet till.

Förslaget om en näringslivets investeringsfond tillgodoser i viss mån de yrkanden, som i olika sammanhang har framförts från fackligt håll. I den pågående debatten om inrättandet av denna fond hävdas bl. a. att en sådan åtgärd är överflödig.

Man säger att det är ett ingrepp från samhällets sida i näringslivets angelä-

Statsverkspropositionen m. m.
genheter; ett dirigerande och socialiserande mellanled mellan de vanliga kreditinstituten och näringslivet, som högerledaren herr Holmberg har karakteriserat förslaget.

Denna och liknande kommentarer vittnar på sitt sätt om en begreppsförvirring. Man behandlar näringslivet som om det enbart är ett privatföretagarnas intresse och glömmet i sammanhanget bort en mycket väsentlig faktor, lika viktig som kapital och företagare, nämligen löntagarna. Fackföreningsrörelsens intresse och ansvar för näringslivet är både en principiell och en praktisk fråga. Därför är det naturligt att löntagarna och därmed också fackföreningsrörelsen har minst lika stort intresse som företagarvärlden av att näringslivets problem löses så effektivt som möjligt. Struktur- och rationaliseringsfrågorna har ingått i motiven för fondens upprättande. Att löntagarna är intresserade av vad som nu sker i form av strukturrationaliseringar, vari ingår både nedläggningar och sammanslagningar, är väl uppenbart; ja, inte bara intresserade i största allmänhet utan även berättigat frågande, hur och på vilket sätt utvecklingen inverkar på deras sysselsättning och på trygghetsfrågorna över huvud taget.

Det skall ingalunda förnekas att vad som hänt och dagligen sker inom näringslivet ger anledning till oro bland berörda löntagargrupper. Enligt en undersökning som gjorts av industriens utredningsinstitut uppgick antalet företagsnedläggningar i fjol till 220, en väsentlig ökning från 1965 och jämfört med genomsnittet under de senaste åren, då siffran varit ungefär 75. 220 nedläggningar är en toppsiffra under efterkrigsperioden. Antalet sammanslagningar uppnådde föregående år rekordsiffran 300.

Varken sammanslagningar eller nedläggningar av den omfattning som fjolårets siffror visar är någon isolerad företeelse — utvecklingen fortsätter och måste fortsätta i ökad takt, det är en av

Statsverkspropositionen m. m.

förutsättningarna för ett rationellt arbetande näringsliv. Men denna utveckling kommer att bli mycket kapitalkrävande, och ur löntagarsynpunkt är det nödvändigt att man på ett eller annat sätt skaffar fram det kapital som måste till.

Vad koncentration till allt större företagsenheter betyder för bl. a. kreditmarknaden framgår med all tydlighet av det förhållandet, att ett mycket stort eftersläpande lånebehov föreligger trots en rekordartad förlags- och obligationslåneemission föregående år. Industrien hade i låneavseende en mera framträdande prioritet i föl än tidigare under 1960-talet. Affärsbankernas utlåning till industrien ökade, men trots detta kommer just kreditbehoven och möjligheterna att få dessa tillgodosedda i erforderlig tid att bli avgörande för årets verksamhet och sysselsättning. Jag tror att detta utgör något av problemets kärna.

På grund av att företagen inom alla branscher blir större och större ökar det enskilda företags kapitalbehov. Kreditmarknadsorganisationen är inte anpassad till näringslivet som det är i dag. Det är annorlunda på grund av den utveckling som vi genomlever. De svårigheter som kännetecknar byggnadsindustrien genom den orationella fördelningen av bostadsbyggandets kreditfördelning är vad näringslivet i övrigt redan fått känning av, svårigheter som kommer att möta i ännu högre grad därest man inte snabbt vidtar åtgärder i syfte att eliminera detta missförhållande. Näringslivets växande kapitalbehov är en fråga som i hög grad berör löntagarna. I en sådan situation är det därför naturligt att man nu liksom tidigare när det gäller realistiska lösningar av aktuella trygghets- och standardökningsfrågor förlitar sig på att socialdemokratien i regeringsställning medverkar till att trygga näringslivets kreditförsörjning.

Den föreslagna fonden tror jag kommer att utgöra grunden för en fram-

stegsvänlig näringspolitik. Det föreslagna beloppet är som redan har sagts från denna talarstol i dag naturligtvis otillräckligt. Fondbeloppet måste därför öka år från år därest fonden rätt skall kunna fylla sin uppgift. Men även om så sker i rask takt är inte därmed näringslivets problem lösta. Investeringsfonden är enbart en del av den näringspolitik som nu saknas men som näringslivet behöver, en näringspolitik byggd på principen »samverkan mellan samhälle och näringsliv». Jag tror att det utgör en mycket värdefull grund för hela samhällets välståndsutveckling.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Många svenska företag brottas i dag med stora svårigheter. Det har skett en lika påtaglig som allvarlig förändring av den svenska företagsamhetens villkor. Vi har under praktiskt taget hela efterkrigstiden varit vana vid att se en ständigt framåtskridande produktionsapparat. Avsättningsmöjligheterna har varit gynnsamma, och exporten har utgjort en stark drivkraft i den ekonomiska välståndsutvecklingen, åtminstone för folk i allmänhet som inte har behövt känna av de svårigheter som den enskilde företagaren har mött. Då har framtidsutsikterna för dem tett sig ganska ljusa. Man har väl trott att det alltid skulle förbli så.

Utan att vilja måla framtiden i alltför mörka färger kan det väl ändå sägas vara uppenbart att förväntningarna i dag tyvärr inte är lika odelat optimistiska som de varit tidigare. Vi läser dagligen om företag som tvingas slå igen eller lägga om sin produktion. Arbetslösheten är på många håll en hård realitet, långt värre än den skulle ha varit, om vi kunnat föra en annan politik. Det är tyvärr så att det blivit kärvare. Marginalerna har krympt, och konkurrensen utifrån märks mera. Det gäller naturligtvis framför allt exportindustrien, men även företagen på hemmamarknaden — och främst då vissa

känsliga branscher — känner av den hårda utlandskonkurrensen.

Att vi kommit i ett sämre läge framgår ju också av att exportutvecklingen blivit sämre. Man förmår inte nå upp till de förväntningar, som man haft och som man måste ha för att vi skall klara underskottet i vår utrikeshandel. Att produktionstillväxten i landet nu är svagare visar ökningen av bruttonationalprodukten, som för år 1966 inte uppgick till mer än 3 procent. Även 1965 var ett dåligt år med en ökning på endast 3,5 procent. Det är de lägsta noteringar som uppvisats under hela 1960-talet. Gör vi en jämförelse med andra länder, visar den att tillväxtkraften är större i de flesta andra OECD-länder. Vi har faktiskt sackat efter ganska väsentligt.

Vad är orsakerna till detta förhållande? Men undantag för vissa branscher, där det råder överkapacitet ute i världen och där efterfrågan därför försvagats, råder det ju alltjämt en internationell högkonjunktur. Ingenting tyder väl heller på att det kommer att bli någon allmän konjunkturdämpning under de närmaste åren.

Nej, vi kommer inte ifrån det faktum att svenska varor har avsättningssvårigheter som till stor del beror på att de blivit för dyra. Vårt pris- och kostnads-läge är för högt i jämförelse med andra länders.

Prisstegringarna på 5 procent för 1966 ligger avsevärt högre än i de flesta andra länder med vilka vi har att konkurrera. Det förhållandet måste nu även regeringen erkänna. Man medger att priser och löner i de västeuropeiska industriländerna endast med få undantag stiger långsammare än i Sverige. Vi har alltså råkat in i den situation som högerpartiet ständigt varnat för, nämligen att våra handelspartners, främst i Västeuropa, lyckats få en lugnare prisutveckling än vi själva tack vare att de för en mera målmedveten stabiliseringspolitik. I Sverige har detta inte skett. Man har vägrat att lyssna på de

Statsverkspropositionen m. m.

varningar, som vi från högerpartiets sida har framfört, och underlåtit att vidta de åtgärder för förändringar som föreslagits.

Nu heter det i finansplanen: »Räntabiliteten i exportföretagen har sjunkit påtagligt, samtidigt som stegrade offentliga utgifter och hög byggnadsverksamhet skapat stor efterfrågan på arbetskraft inom de från utlandskonkurrens skyddade näringarna. Denna fördelning av efterfrågan har otvivelaktigt verkat höjande på den allmänna kostnadsnivån.»

Det är ett ovanligt klart erkännande av den uppfattning som vi inom högerpartiet har haft och den tes som vi drivit, nämligen att de offentliga utgiftsökningarna och bostadspolitiken verkat kostnadsuppdrivande. Införandet av nya skatter och höjningar av redan befintliga skatter har lagt tunga bördor på både företag och enskilda och medfört att den allmänna kostnadsnivån stadigt skruvats uppåt. I det avseendet skiljer sig inte heller den budget som nu framlagts från de tidigare. Även den innehåller en rad nya skattehöjningar, som också verkar i samma riktning. Det är desto allvarligare, om man inte samtidigt vill genomföra en politik som skulle kompensera eller väga över dessa effekter.

Det borde stå klart för var och en att vi aldrig kommer till rätta med dessa problem förrän vi fått en annan och mera produktionsvänlig inriktning av den ekonomiska politiken. Det är nödvändigt att få det gammalmodiga skattesystemet, som har en inbyggd kostnads-höjande effekt i sin konstruktion, ersatt med ett modernt system som ger lägre och rättvisare skatter. Det borde också i detta läge ha varit naturligt att man genomfört den mervärdeskatt, som ingick i den allmänna skatteberedningens förslag och som skulle ha betytt en lättnad för exportföretagen.

Jag tycker att de varningssignaler som nu är så tydliga skulle ge även den socialdemokratiska regeringen en allvar-

Statsverkspropositionen m. m.

lig tankeställare. Kommer vi inte till rätta med prisstegringarna och kan vi inte genom en förnuftig skattepolitik skaffa underlag för en lugnare löneutveckling, får vi också inrikta oss på en betydligt lägre ökning av levnadsstandarden i fortsättningen än den som vi väl alla har satt som mål.

Det förhållandet, herr talman, att den framtida jordbrukspolitiken inom kort kommer att bli föremål för en särskild proposition gör att jordbruksfrågan i årets remissdebatt får en något undanskymd ställning. Huvuddelen av de anslagsförslag som i år redovisas under nionde huvudtiteln har ju också fått karaktären av provisoriska anslag i avvaktan på den särskilda propositionen. Trots detta är det emellertid möjligt att av jordbruksministerns sammanfattning få en bild av hur han uppfattar den utveckling som kännetecknat jordbruksnäringen under det senaste året. De förändringar som i vårt land inträffat på arbetsmarknaden ger oss anledning att alldeles speciellt studera följdverkningarna av en ökad avflyttning från jordbruksnäringen.

Inledningsvis redovisar jordbruksministern att minskningen av i jordbruket sysselsatta varit kraftigare än under föregående år. Detta är en utveckling som man borde kunna förutse när man för ungefär ett år sedan drog i gång en propaganda för en minskning av den svenska jordbruksproduktionen. Då framfördes som ett av huvudskälen önskemålet om en snar överföring av arbetskraft från jordbruksnäringen till industrien. Som en alternativ användning av jordbruksmarken framfördes en väsentlig utökning av skogsarealen.

På dessa två områden har utvecklingen redan efter ett år visat att socialdemokraterna missbedömt förutsättningarna. Den arbetskraft som den svenska industrien i dag efterfrågar är i första hand väl utbildad personal i åldersgrupperna 20—35 år. Men den arbetskraft som lämnar jordbruket är av naturliga skäl i första hand människor i hög ål-

der vilka under sitt liv i huvudsak arbetat inom jordbruket.

Beträffande rekommendationen att öka skogsarealen torde även här utvecklingen ha visat, hur osäker en sådan åtgärd ändock måste vara. Visserligen kan de vikande konjunkturerna på skogsområdet vara en tillfällighet, delvis grundad på de kraftigare virkesuttag som gjordes under år 1965. Men det kan också peka på att den tid är förbi, då de svenska skogsprodukterna var så konkurrenskraftiga på utlandsmarknaden att vi kunde finna avsättning för våra sortiment även om de kostnadsmissigt låg över exempelvis Kanadas, Finlands och Sovjetunionens. Jordbruksministerns redovisning i detta hänseende torde därför med all sannolikhet vara ett observandum.

Som en tredje intressant detalj i jordbruksministerns framställning finns hänvisning till prisutvecklingen på världsmarknaden. Den instabilitet som under det gångna året kännetecknat denna marknad torde även för den mest optimistiske framstå såsom en utomordentligt dålig grund att bygga den svenska livsmedelsförsörjningen på. Det gångna årets utveckling borde kunna medföra att jordbruksdebatten kan föras i en något lugnare ton än den som man använde från det socialdemokratiska hållet för endast något år sedan.

Jag vill i detta sammanhang även ägna någon stund åt de miljöfrågor, som i dag får en allt större betydelse för den enskilde individens trivsel. Den moderna samhällsbilden med sin sammanbyggnad av människor i städer och tätorter tillsammans med avfallsprodukter av skilda slag från ett expanderande näringsliv är sannerligen inte en miljö med de bästa förutsättningar att utveckla harmoniska människor. De störningar, som i så hög grad förekommer i form av otrivsel och stress, ger skadeverkningar som medför att vi kanske inom en mycket snar framtid måste ompröva vår inställning till det som vi i

dagligt tal kallar för levnadsstandard. Det är naturligt att ett samhälle under social uppbyggnad i första hand måste göra en kraftig satsning på att höja den rent materiella levnadsstandarden för de sämst ställda, men det borde också vara lika klart att miljön ingår såsom en väsentlig komponent i begreppet levnadsstandard.

När därför debatten om den framtida samhällsutvecklingen förs, finns det berättigad anledning att noga följa de frågor som hänger samman med omvandlingen av de rent yttre betingelserna för vår levnadsstandard. Det torde onekligen vara på det sättet, att de föroreningar som vi åstadkommer — såväl på marken som i luften och i vattnet — nu antar sådana proportioner, att omedelbara åtgärder är av nöden, om inte skadorna skall få mycket allvarliga konsekvenser. Vid upprepade tillfällen inte minst i denna kammare har framhållits betydelsen av en ökad satsning på naturvårdens område, men vi har kanhända angripit problemet från delvis felaktig utgångspunkt. Det borde vara naturligt, att vi samtidigt som vi försöker komma till rätta med följderna av föroreningarna angriper problemet i första ledet.

Forskningen framstår såsom enda möjligheten att nå en renare miljö. Men det gäller naturligtvis även att låta lagstiftningen på detta område hålla jämn takt med forskningen, så att de rön som görs verkligen utnyttjas så långt som det är tekniskt möjligt. Vi får inte för att pressa en produktionskostnad acceptera en framställningsprocess, som medför onödigt hög nedskräpning. Jag vill inte göra gällande att svensk industri härvid skulle åsidosätta kravet på hygieniska framställningsprocesser. Men det måste i en tid av skärpt konkurrens framhållas, att vi här spelar med oersättliga värden och att detta manar till skärpt uppmärksamhet från dem som bär ansvaret för samhällsutvecklingen.

Det är inte endast från näringslivets

Statsverkspropositionen m. m.

sida som uppmärksamhet måste ägnas miljöfrågorna. I minst lika hög grad gäller det planeringen av samhällsutvecklingen i stort. Vi går av allt att döma mot en utveckling med allt större kommunala enheter. Även om denna utveckling givetvis ur många synpunkter kan vara motiverad, finns det i den samma ett riskmoment av så stor betydelse att det väl förtjänar uppmärksamhet.

Sammanläggningen till större enheter innebär samtidigt en ökad koncentration till ett fåtal tätorter. Denna koncentration åstadkommer, att underlaget för den traditionella service för de människor som bor i glesbygderna försämras. Man kan inte undgå att känna en viss oro för att de människor som bor kvar på den rena landsbygden kommer att få svårt att hävda sina rättmätiga krav då det gäller kommunikation, hygieniska förhållanden och trivselfrågor. För att belysa vad jag närmast åsyftar vill jag endast peka på det förhållandet att i samma ögonblick som nedläggningen sker av buss- och järnvägslinjer isoleras de människor, som inte har tillgång till annat motoriserat fordon. Det är ofta fråga om äldre människor, vilkas isolering omöjliggör ett kvarstannande i den gamla miljön. Man får även på detta sätt ett incitament till en snabbare avflyttning.

Då riksdagen så småningom kommer att ta ställning till frågan om en ny länsindelning, måste miljöfrågorna och samhällsplaneringen få en framskjutet plats. I annat fall kan vi vid genomförandet av en ny administration komma att ge avkall på väsentliga faktorer, som är av livsavgörande betydelse för stora landsdelar.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed få vi hemställa om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 20—den 22 januari 1967 för att på inbjudan av chefen för flygvapnet deltaga i en studieresa till FN-förläggningen på Cypern.

Stockholm den 19 januari 1967

Ivar Johansson *A. Gillström*

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 79, av herr *Fälldin*, om sänkning av rösträttsåldern;

nr 80, av herr *Näsström*, angående remissen till utskott av redogörelsen från riksdagens lönedelegeration;

nr 81, av fru *Segerstedt Wiberg*, angående utlandssvenskarnas rösträtt;

nr 82, av herr *Blomquist*, om en frivillig insamling för svensk biståndsverksamhet till u-länderna;

nr 83, av herr *Kilsmo*, om användning av anslag till SIDA för bistånd genom enskilda organisationer;

nr 84, av herrar *Kilsmo* och *Sörenson*, om en svensk livsmedelsfond för u-länderna;

nr 85, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, om ökade resurser för den utvecklingspsykologiska forskningen;

nr 86, av herr *Mårtensson m. fl.*, om slopande av betygsgivningen i uppförande och ordning i slutbetyg;

nr 87, av herrar *Nyman* och *Mattsson*, om inrättande av professorer i personaladministration vid de tekniska högskolorna;

nr 88, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, om statsbidrag till kommun för uppförande av lokaler för hantverks-, industri- och serviceföretag;

nr 89, av herr *Werner*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Yrkesinspektionen: Avlöningar;

nr 90, av herr *Werner*, om införande av en avgiftsfri ungdomstandvård, m. m.;

nr 91, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Wikberg*, om ändring av televerkets stationsområdesindelning;

nr 92, av herr *Andersson, Torsten*, om utökning av styrelsen för Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR;

nr 93, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, om avvecklingen av dyrortsgrupperingen av de statsanställdas löner;

nr 94, av herr *Ottosson m. fl.*, om höjning av anslaget till Främjande av utrikeshandeln m. m.;

nr 95, av herr *Blomquist*, om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor till u-hjälp;

nr 96, av herr *Dahlén m. fl.*, om befrielse jämväl från arvsskatt för stiftelser och sammanslutningar som är befriade från gåvoskatt;

nr 97, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten;

nr 98, av herr *Mattsson m. fl.*, angående resultatutjämning vid beskattningen;

nr 99, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i jordbruk eller rörelse;

nr 100, av herr *Schött*, om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor till u-hjälp m. m.;

nr 101, av herr *Svenungsson m. fl.*, om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor till religiösa m. fl. ändamål;

nr 102, av herr *Carlsson, Harry*, och herr *Olsson, Johan*, angående användningen av AP-fondens medel;

nr 103, av herr *Elofsson, Gustaf*, och herr *Nilsson, Yngve*, om pension åt före notarien och registratorn hos bevillningsutskottet P. E. Regné;

nr 104, av herr *Petersson, Bertil, m. fl.*, angående glas- och träindustrin i Kalmar och Kronobergs län;

nr 105, av herr *Werner*, om sänkning av riksbankens diskonto;

nr 106, av herrar *Ernulf* och *Tistad*, om förhörsvittne vid polisförhör;

nr 107, av herr *Hansson, Torsten*, och herr *Björk*, angående fri rättegång för utlänning;

nr 108, av herr *Hansson, Torsten*, och herr *Björk*, om beaktande i rättsliga sammanhang av utlännings språksvårigheter;

nr 109, av herr *Svenungsson*, angående förvärv av äldre syskons släktnamn;

nr 110, av herr *Tistad*, angående flyttning av stoffet efter politisk flyktning;

nr 111, av herr *Fälldin m. fl.*, angående deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen;

nr 112, av herr *Jacobsson, Per*, om begränsning av eller förbud mot tobaksreklam;

nr 113, av herr *Kristiansson, Axel*, och herr *Larsson, Thorsten*, angående ersättning från allmän försäkringskassa för vård utomlands;

nr 114, av herr *Kristiansson, Axel*, och herr *Svanström*, angående sociala förmåner för adoptivföräldrar;

nr 115, av herr *Werner*, om viss översyn av arbetarskyddslagens tillämpningsföreskrifter;

nr 116, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Tistad*, om höjning av maximiastigheten för fordon med släpvagn;

nr 117, av herr *Stefanson m. fl.*, om offentlig auktorisation av lässmeder;

nr 118, av herr *Eriksson, Karl-Erik*, och herr *Kaijser*, om statsbidrag till skogsskolan i Gammelkroppa;

nr 119, av herr *Karlsson, Helge m. fl.*, om statsanslag till Jägarnas Riksförbund, m. m.;

nr 120, av herr *Björk m. fl.*, om ett centralt granskningsorgan för instrument använda vid psykologisk testning inom statsförvaltningen;

Meddelande ang. enkla frågor

nr 121, av herrar *Enarsson* och *Lundberg*, om effektivisering av övervakningen inom kriminalvården;

nr 122, av herr *Eriksson, Karl-Erik*, och herr *Wirtén*, om rabatt för värnpliktiga på statens järnvägars busslinjer; samt

nr 123, av herr *Svanström m. fl.*, om fria resor för värnpliktiga till hemorten.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen

av herr *Svanström* (cp) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Är Herr Statsrådet beredd medverka till att idrottsmän medges rimliga avdrag vid eventuell beskattning av idrottspriser beräknade efter vissa schabloner och högst med värdet av erhållna priser?»;

av herr *Lundström* (fp) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet: »Kan Statsrådet meddela när regeringen avser att fatta beslut i anledning av byggnadsstyrelsens mer än årsgamla framställning om projekteringstillstånd i Musikhögskolans och Musikaliska Akademiens byggnadsfråga?»; samt

av herr *Peterson, Eric Gustaf*, (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Kommer förslag om nya hastighetsbestämmelser för bl. a. husvagnar att framläggas för riksdagen i så god tid att bestämmelserna kan träda i kraft instundande sommar?»

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.52.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 19 januari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1967/68, samt nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67.

Herr WERNER (k):

Herr talman! När den kommunistiska förstakammargruppen i dag tar till orda i kammaren, kan hela gruppen göra det samtidigt och ändå rymmas i talarstolen. Detta förhållande kan möjligen på en del håll uppfattas såsom en lustighet, men jag ser det inte så utan i stället såsom utslag av ett orättvist vals-system. Det måste tas som ett talande exempel på hur det nuvarande valsyste-met och tvåkammarssystemet verkar. Låt mig erinra om att det kommunistiska partiet efter kommunalvalet 1962 prak-tiskt taget har fördubblat sitt röstetal. I den valkrets, där vi nu förlorade ett förstakammarmandat, ökade vi vårt rös-tetal med över 10 000 röster, medan det parti som övertog vårt mandat förlorade i runt tal 20 000 röster. Litet tillspet-sat skulle jag kunna säga att det är far-ligt att vinna ett val, eftersom det ger så dålig utdelning i mandat. Och, herr talman, både jag och många andra är något överraskade över att denna man-datminskning för vårt parti också har avsatt sina spår när det gäller place-ringen på talarlistan här i första kam-maren i dag.

Det hela visar dock hur angeläget det

är att vi snabbt får en demokratisk för-fattningsreform med enkammarriksdag och ett demokratiskt vals-system som ut-går från principen om varje rösts lika värde.

Det har emellertid dansats många märkliga turer i debatten om en ny författning, alltifrån majoritetsval och olika märkliga former av kommunalt samband till mera riktiga och rättvisa förslag, t. ex. det senaste förslaget från socialdemokratiskt håll, som antyder tankegångar om ett vals-system där varje röst skulle värderas lika. Men då vill man på borgerligt håll inte vara med längre utan börjar tala om eftergifter för kommunisterna.

På det nuvarande orättvisa valsyste-met, där kommunisterna berövas man-dat, tjänar framför allt de borgerliga partierna. Antag att valsystemet tar ifrån kommunisterna fem mandat. Van-ligtvis tar socialdemokraterna tre man-dat därav och de borgerliga partierna två. Nettoeffekten blir att arbetarpar-tierna förlorar två mandat och de bor-gerliga partierna vinner två mandat. Systemet möjliggör för de borgerliga partierna att med mindre än 50 procent av rösterna få majoritet i riksdagen. Effekten bli starkare ju orättvisare man gör valsystemet, t. ex. genom att ha mindre valkretsar. Jag vill därför till de borgerliga partiernas företrädare ställa frågan: Ni har under många år kämpat för avskaffandet av första kam-maren, men vart vill ni komma? Vill ni ha en rättvist vald riksdag utan över-representation för något parti eller spe-kulerar ni i en riksdag vald såsom and-ra kammaren är nu, med överrepresen-tation så att ni får en chans att bilda regering utan att ha majoritet bland väljarna?

Herr talman! När det sedan gäller att

Statsverkspropositionen m. m.

avge ett helhetsomdöme om årets budget vill jag rent allmänt säga att vi ifrån kommunistiskt håll inte kan se någonting som tyder på att regeringen är beredd att uppge sin tro på blandekonomiens välsignelse och i stället satsa på en utveckling efter socialistiska principer, alltså en politik som har till enda riktpunkt att tillfredsställa människornas behov av bostäder, av utbildning, av fritid, av vård, en politik som siktar till att ändra den försämrade tendensen till inkomstutjämnning som sedan mitten av 1940-talet har avstannat samtidigt som en koncentration till större förmögenheter har ägt rum. Vi saknar en politik som tar sikte på att öka samhällets och löntagarnas inflytande över det ekonomiska livet på bekostnad av storfinansen.

Efter höstens val antyddes från socialdemokratiskt håll tvivel på blandekonomiens fördelar, men nu tycks man vara tillbaka där man var före valet.

På en punkt vill vi ändå se något positivt i årets statsverksproposition, nämligen beträffande förslaget om inrättandet av en speciell näringslivsfond, även om mycket i dess utformning ännu tycks oklart. Vi betraktar det som ett steg i rätt riktning att samhället på ett aktivt sätt griper in för att garantera sysselsättningen och ökar sitt inflytande inom näringslivet, men det får ju inte bli fråga om att fonden används för att hjälpa och stabilisera kapitalistiska företag utan att det förbinds med kontroll och insyn över hur pengarna skall användas. Insatserna måste alltså enligt vår mening förbindas med villkoren att samhället och löntagarna får inflytande inom dessa näringar och företag. Vi anser att en sådan fond redan från starten kunde vara större så att samhället också kunde initiera egna projekt, vilket det enligt förslaget nu knappast kan göra. Vi är alltså överens med regeringen om det principiellt riktiga i en sådan fond.

Däremot är vi djupt oense när det gäller fondens finansiering, som avses

ske genom en höjning av omsättningskatten. Dels är vi oense om att uttaga en speciell skatt för en speciell utgift, dels kan vi inte dela regeringens uppfattning att detta är »ett hela folkets bidrag för att skapa nya och bestående arbetsmöjligheter». Därvidlag saknar vi bidragen från bolagen, de stora förmögenhetsägarna och bankerna. Vi har alltså svårt att i detta sammanhang acceptera en höjning av omsättningsskatten.

Låt mig vidare beröra ett anant förslag i årets budget, där vi är något tveksamma. Jag tänker på förslaget om en viss investeringsavgift för oprioriterat byggande som igångsätts under perioden mars 1967—september 1968. Givetvis är vi helt överens om syftet, nämligen att hålla tillbaka visst byggande såsom av kontorshus, parkeringshus, bensinstationer och banklokaler för att därigenom ge större utrymme för ett ökat bostadsbyggande. Vad vi däremot inte är klara över är om denna selektiva avgift efter utgången av år 1967, då den nuvarande lagstiftningen om igångsättningstillstånd upphör, skall bli det enda instrument varmed icke prioriterade objekt skall hållas tillbaka.

Det har, såvitt jag kan se, inte någonstans klart sagts ut vad som skall ske när den nuvarande lagstiftningen på detta område upphör. Jag skulle vara mycket intresserad av ett svar på denna fråga från regeringens sida. Nu finns det ingen regeringsledamot här, men jag förutsätter att jag ändå så småningom kan få ett svar på denna fråga eftersom det är ganska avgörande för vår inställning till denna selektiva avgift. Till dess får jag väl behålla min tveksamhet på denna punkt.

Ändå vill jag säga att oavsett hur det blir med lagstiftningen efter år 1967 så tror jag inte att det är lyckligt att skära alla de oprioriterade byggnadsobjekten över en kam eftersom angelägenhetsgraden varierar.

Finansministern framhåller i årets budgetförslag att läget på bostadsmark-

Statsverkspropositionen m. m.

naden kräver ett fortsatt högt bostadsbyggande. Därom är vi helt överens, och riksdagen har också tidigare uttalat att målsättningen är att bygga en miljon nya lägenheter under tioårsperioden 1965—1974, en målsättning som också upprepades i det i somras framlagda socialdemokratiska bostadsprogrammet i 32 punkter. Skall denna målsättning bli något mera än ett ambitiöst valprogram, kan jag dock inte se annat än att de närmaste årens bostadsbyggande måste bli av ett annat format än vad det hittills har varit. De uppenbara svårigheter som rått de senaste åren att genomföra de beslutade igångsättningarna har till största delen varit orsakade av ryckigheten i kreditgivningen, som hindrat ett rationellt byggande och också bidragit till stigande byggnadskostnader. Det har vid tidigare tillfällen här i kammaren på ett klargörande och sakligt sätt påvisats vad denna ryckighet kostar, så jag behöver inte ytterligare uppehålla mig vid att exemplifiera detta.

Över huvud taget kan det väl diskuteras om det är någon mening med att fastställa ett bostadsbyggnadsprogram där man talar om att bygga så eller så många lägenheter, när man inte samtidigt garanterar kreditgivningen för det antal man är överens om. Det är möjligt att det är riktigare att tala om ett bostadsbyggande inom ramen för så och så många kronor i stället. Det löser inte problemet med krediterna, men det skulle kanske renodla debatten. Finansministern har själv pekat på bristerna i bostadsbyggandets nuvarande kredit-system, där affärsbankerna tillåts spela en alltför stor roll när det gäller att fullfölja de beslut som är motiverade ur både samhällsekonomisk och politisk synpunkt. Det hade därför varit logiskt om finansministern kommit med förslag i den riktning som både vårt parti och andra fört fram i olika sammanhang, nämligen om samordning av krediterna genom ett statligt kreditinstitut eller genom inrättande av en statlig

bostadsbank. Från vårt håll ämnar vi emellertid även vid årets riksdag återkomma till detta.

Enligt vår mening bör man allvarligt överväga ett av de alternativa förslag till en statlig totalfinansiering som diskuterades i bostadspolitiska kommitténs utredning, vilket skulle tillgodose önskemålet om en rationell kreditgivning till bostadsbyggande.

Ur arbetsmarknadssynpunkt är det önskvärt med en annan säsongfördelning av igångsättningarna än under 1966, sägs det i budgetförslaget. Det är väl uppenbart för alla som på något sätt kommer i beröring med de olägenheter som har uppstått till följd av den felaktiga och ojämna igångsättningen. Av de cirka 58 000 bostäder som startades under sista halvåret 1966 kom 36 000 på sista kvartalet. Jag tillåter mig för övrigt betvivla att många av de projekt som sades starta i december över huvud taget har startat annat än på papperet för att snygga till statistiken. Det har sagts tidigare här i dag att det räcker inte med att köra ut och »vispa» med en grävskopa, och jag vet att det inte ens »vispats med grävskopor», utan det enda som gjorts är att det ute i snön kanske ställts upp en kur för folk att byta om i.

Beträffande innevarande års igångsättning är det tyvärr så att det finns länsarbetsnämnder som i sina prognoser rörande möjligheterna att ur sysselsättningssynpunkt få en jämn igångsättning är osäkra på om detta går att genomföra, bl. a. med hänsyn till möjligheten att erhålla byggnadskreditiv.

Jag interPELLERADE för en vecka sedan inrikesministern beträffande dessa frågor och kunde då påvisa vad ryckigheten betyder för sysselsättningen i storstockholmsområdet, där för närvarande över 1 700 byggnadsarbetare går arbetslösa. Jag träffar dagligen en del av dessa arbetslösa byggnadsarbetare, och de har väldigt svårt att förstå en sådan politik som samtidigt som vi saknar bostäder, skall tvinga över 1 700 byggnads-

arbetare i storstockholmsregionen att gå utan jobb. Då är det ändå inte någon arbetslöshet som beror på dåligt byggväder, utan det är en arbetslöshet som är betingad av den ojämna och ryckiga igångsättningen förra året.

För att undvika ännu större arbetslöshet har man också tvingats släppa fram så kallade oprioriterade byggen, t. ex. kontors- och förvaltningsbyggnader, banker och bensinstationer samt parkeringshus och lyxvillor, alltså samma slags byggnadsobjekt som finansministern nu föreslår skall beläggas med en 25-procentig investeringsavgift under perioden mars 1967—september 1968. Jag tycker detta visar att tiden är mogen för ett kreditgivningssystem som ger samhället möjligheter att på ett annat sätt än hittills påverka den ekonomiska planeringen på detta område.

I samband med att jag berör bostadsfrågan och bostadsbyggandet finns det också anledning att något snudda vid markfrågorna, som ju är en av komponenterna i bostadsbyggandet. Vi kommer senare här i vår att få tillfälle att diskutera markfrågorna. Jag skall därför begränsa mig i denna del.

De utredningar som är publicerade om markfrågornas lösning i framtiden har kommit med flera förslag i rätt riktning. Bland annat förordas förköpsrätt för kommuner att köpa mark. Beslutet om ökad satsning på tomträttsinstitutet var också ett steg i rätt riktning. På många punkter finns dock allvarliga invändningar att göra mot markutredningens förslag, eftersom utredningen gör halt inför flera allvarliga problem. Utredningens väsentligaste uppgift har varit att råda bot på den nuvarande markspekulationen. Frågan är om man har lyckats i sina föresatser. Det troliga är att man har utgått ifrån ett felaktigt antagande, nämligen att man skall lyckas stimulera utbudet, d. v. s. förmå folk att sälja mark så att eventuella köpare får flera anbud att välja på. De som i dag äger mark som skulle vara väsentlig för kommunernas planering av

Statsverkspropositionen m. m.

bostäder, vägar etc. kommer säkerligen inte att förmås till försäljning, eftersom de enligt det nya förslaget får en skattelindring inom en tioårsperiod. Möjligen kan förslaget vara en förbättring för små och ur samhällssynpunkt obetydliga jordägare, men spekulationen i de stora jordförvärven kommer man inte åt på det sättet. Det som man i utredningen kallar för en »betydande skärpning» av långsiktiga markaffärer är enligt min mening ett högst lamt försök att irritera markspekulanterna. Köper man i dag en tomt för en miljon kronor och säljer den om tio år för 12 miljoner kronor, tjänar man när skatten är dragen ungefär 7,5 miljoner kronor.

När det gäller den kommunala förköpsrätten sägs att kommunen skall betala lika mycket som säljaren har fått anbud på från en annan köpare. Om nu kommunen är ute efter ett markområde, måste det vara lätt för säljaren att skaffa fram bulvanköpare, som trissar upp priset. I den nya lagen måste finnas garantier för att detta inte kan ske.

I konkurrens med de stora bankbolagen, som ofta är lierade med stora byggbolag, har kommunerna, med förköpsrätt eller inte, svårigheter att hävda sig på grund av brist på kapital. Antingen måste staten träda in med betydande lånemöjligheter eller också måste priset bestämmas efter andra normer än köparens anbud. I förslaget till lag om förköpsrätt borde därför också finnas större möjligheter för kommunerna att själva ta initiativ till markinköp. Jag tror att utredningens förslag, kompletterat med förbättringar på de punkter jag här i korthet har nämnt, på ett verkligt sätt skulle utgöra ett hinder för fortsatt markspekulation och även kunna tillföra statskassan betydande inkomster.

Herr talman! Tillåt mig att göra ett litet hopp över till försvaret. I samband med de senaste utspelen i försvarsfrågan marscherade högerns ledamöter ut ur försvarsutredningen. Vi visste inte då om detta skulle tas som ett hot eller

Statsverkspropositionen m. m.

som ett löfte — i dag vet vi att det var ett hot, eftersom man också tänker marschera in igen.

Efter dessa utspel i försvarsfrågan ser det nu ut som om vi äntligen skulle få en debatt och en ingående prövning av det militära försvarets roll i svensk säkerhetspolitik. Försvarsministerns utgångspunkt för att ompröva vårt nuvarande försvars inriktning och målsättning — varvid han ifrågasätter 1950-talets försvarsdoktriner — är förändringarna i utrikes- och militärpolitiken, vilka tillsammans med det samhällsekonomiska läget föranleder en omprövning.

Jag avser inte att i dagens debatt föra något längre försvarspolitiskt resonemang — det blir senare många gånger tillfälle till detta — men låt mig ändå erinra om att jag för ett år sedan i denna kammare talade för en motion om svensk avrustning. I denna motion ifrågasattes hela utformningen av den militära delen av ett modernt försvar och hävdades att svensk försvarspolitik måste ses i vid mening och icke enbart kunde begränsas till den militära delen av försvaret.

Ett modernt försvar innefattar förutom de militära delarna också civilförsvaret, utrikespolitiken och diplomatisk aktivitet, den ekonomiska politiken, psykologiskt försvar, stödet till u-länderna och andra verksamheter.

Vi motionärer hemställde att frågan om svensk militär avrustning allvarligt och fördomsfritt borde prövas av den sittande försvarsutredningen. Denna hemställan avlogs. Jag tycker emellertid att den är inte mindre aktuell i dag och den bör också tas med som ett allvarligt menat alternativ i den debatt som nu har påbörjats.

I övrigt instämmer jag helt i uttalandet på de sista raderna i Aftonbladets ledare i måndags, där det heter: »Det är utmärkt att försvarsministern vill att svensk försvarsplanering skall frigöra sig från 50-talets doktriner, men det vore inte bra om vi gick in i 70-talet

med det tidiga 60-talets doktriner.» Jag tycker att dessa få rader säger ganska mycket om hur den nuvarande försvarsdebatten bör föras.

Under senare år har de internationella solidaritetsfrågorna på ett helt annat sätt än tidigare förekommit i den politiska debatten. Inte minst har ungdomen på ett mycket påtagligt sätt engagerat sig i dessa frågor, ett engagemang som inte enbart har kanaliseras till vissa politiska organisationer utan snarare har skapat förutsättningar för nya politiska grupperingar, i vilka de internationella solidaritetsfrågorna varit den gemensamma nämnaren.

Den utrikespolitiska fråga som stått i centrum för debatten och engagemanget har varit kriget i Vietnam, vilket på intet sätt är märkligt. Vad är det som pågår i Vietnam? Jo, där utsätts ett litet folk för ett skoningslöst utrotningskrig av en av världens stormakter, vilken i olika sammanhang brukar kallas den främsta av demokratiens försvarare. I dag är det uppenbart att mycket av denna glans håller på att försvinna för allt större grupper av människor världen över.

I Vietnam gäller det ett litet folks kamp för social rättvisa och nationellt oberoende. Det är fråga om en folkutrotning från en imperialistisk stormakts sida, varvid vapnen i den amerikanska arsenalen inkluderar bruk av giftgaser för första gången sedan första världskriget samt systematisk bombning av civila mål, vilket nu också verifieras av kända amerikanska journalister. Med hjälp av napalm och andra kemiska stridsmedel ödelägger man den vietnamesiska landsbygden.

Det blir dag för dag allt klarare att vad som sker i Vietnam kan komma att gälla krig eller fred för hela världen och därmed i sista hand också liv och död för oss. Det går inte att komma förbi dessa frågor och att undvika att ta ställning till det också för vår framtid avgörande som sker i Vietnam.

Efter den amerikanska publicisten

Statsverkspropositionen m. m.

Harrison Salisburys rapporter från Vietnam står det helt klart att den amerikanska regeringen förtigt sanningen om sitt krig när man påstått att endast militära mål har bombats. Han fastslår i sina direktrapporter att amerikanerna systematiskt lägger bostadsområden i grus och aska. Det är mot denna bakgrund man skall se president Johnsons cyniska uttalanden om »insatser för freden» och hans hycklade s. k. »fredstrevare», som han sedan beklagar att regeringen i Hanoi avvisar, med beskyllningar mot de vietnamesiska ledarna för bristande samarbetsvilja.

Vad kan då Sverige göra för att det skall bli ett slut på amerikanernas anfallskrig i Vietnam? Efter de sista avslöjandena om kriget i Vietnam står det klart att de regeringar och folk som vill göra en insats för fred i Vietnam måste tillgripa starkare ord och mera konsekventa gärningar, om deras inställning skall förstås av de maktavande i Washington.

Vi har tidigare från vårt parti hemställt att regeringen vidtar följande åtgärder:

1) Att regeringen klart och entydigt fördömer det amerikanska anfallskriget mot Vietnam och kräver att de amerikanska trupperna dras tillbaka.

2) Att regeringen diplomatiskt erkänner Nordvietnam.

3) Att regeringen upprättar förbindelser med Sydvietnams nationella befrielsefront bl. a. genom att denna erbjuds att till vårt land sända en permanent representant.

Det har ibland sagts att Sverige har möjlighet att spela en medlande roll i vietnamkonflikten och därför måste avstå från att fördöma aggressionen, att regeringen av vissa skäl kom att erkänna marionettregeringen i Saigon och att ett erkännande och upprättande av diplomatiska förbindelser med Nordvietnam under nuvarande krisartade förhållanden kan vålla vissa svårigheter. Dock antydde utrikesminister Torsten

Nilsson vid förra årets utrikesdebatt att regeringen kan komma att ompröva sin ställning till Nordvietnam i ljuset av den fortsatta utvecklingen. Jag vill ställa en fråga till regeringen i dag: Har inte den fortsatta utvecklingen gjort att en omprövning från regeringens sida nu kan vara aktuell?

Till frågan om vad vi från vårt land kan göra humanitärt för att lindra det vietnamesiska folkets nöd ämnar vår grupp återkomma i särskilda motioner.

Herr talman! Låt mig också något beröra u-ländernas problem. Dessa länders ekonomiska framsteg under 60-talet har i sin helhet varit en besvikelse, heter det i en rapport som UNCTAD — den organisation som tog form vid FN:s konferens för handel och utveckling i Genève våren 1964 — gjort över det aktuella läget inom internationell handel och utveckling.

Bruttonationalprodukten i dessa länder växte med en hastighet av endast drygt 4 procent per år, alltså betydligt mindre än de 5 procent som FN gjort till målsättning under »utvecklingens decennium». Och då var ändå denna målsättning ansedd som otillräcklig. Ännu dystrare blir bilden om man mäter bruttonationalproduktens ökning per capita. Den låg för u-länderna tillsammans på 142 dollar 1965, och sedan decenniets början hade den ökat med endast 2 dollar per år och invånare.

U-ländernas skuldsättning har stigit starkt. I mitten av 50-talet absorberade återbetalningsskyldigheten årligen omkring 4 procent av deras förtjänster på export. 1964 var motsvarande procent-sats 12. Samma år var utflödet av profiter på utländska investeringar nästan lika stort — det tog cirka 10 procent av exportförtjänsterna.

I själva verket, säger UNCTAD-rapporten, uppvägdes i mitten på 60-talet flödet av finansiella resurser till u-länderna av kapitalutflödet därifrån. Under sådana omständigheter kunde en högre, utvecklingsbefrämjande import-

Statsverkspropositionen m. m.

nivå endast ha åstadkommit om u-ländernas export kunnat växa ännu hastigare.

Jag citerar vidare direkt ur samma rapport: Konferensen 1964 rekommenderade att de utvecklade länderna inte skulle vidta några åtgärder för att stimulera oekonomisk inhemsk produktion så att denna berövade u-länderna möjligheten att ernå en skälig del av världsmarknaden. Det finns inga tecken på att de utvecklade marknadsekonomierna har följt denna rekommendation. Tvärtom har många utvecklade länder vidtagit åtgärder som ytterligare subventionerar oekonomisk inhemsk produktion.

Vad beträffar u-ländernas export av industrivaror kan man helt kort konstatera att den uppgår till mindre än 5 procent av världsexporten av dessa varor och att u-länderna möter starka hinder för att höja sin andel.

En specialstudie avslöjar att de utvecklade ländernas tulltariffer är så konstruerade att de erbjuder högre barriärer ju mer förädlade varor det gäller, vilket givetvis hämmar utvecklingen av en exportorienterad industri i u-länderna.

Det är märkligt att dessa fakta om u-ländernas ekonomiska situation inte ger något eko i debatten om det svenska u-landsbiståndet. Den debatten drivs alltså utslutande om ökningstakten i anslagen till den direkta biståndsverksamheten, framför allt den som drivs av SIDA. Men det är ju uppenbart att vad som framför allt skall kunna ha någon som helst utsikt att minska klyftan mellan de rika och fattiga länderna är en insats på det handelspolitiska planet. Vid FN:s världshandelskonferens år 1964 skissades idéer på hur man skulle reglera de internationella handels- och finanspolitiska relationerna för att diskrimineringen av u-länderna skall upphöra. De viktiga strävandena att utbygga den direkta biståndsverksamheten till att omfatta en procent av nationalprodukten får inte tjäna som

en skärm för de i sammanhanget ännu mer betydelsefulla frågorna om våra handelsförbindelser med u-länderna.

En del av stödet till u-länderna gäller Sveriges stöd till de sociala befrielseörelserna och bekämpandet av kolonialismen och nykolonialismen i alla dess former. Vi anser att Sverige aktivt och på alla områden bör stödja de sociala befrielseörelserna och genom en aktiv neutralistisk utrikespolitik ge sitt bidrag till dessa rörelserns kamp för social rättvisa och nationell frigörelse.

Herr talman! Jag har med detta anförande försökt att i några väsentliga frågor klargöra var vårt parti står och hur vi ser på den förda regeringspolitiken och en del av de förslag som regeringen nu kommer med. Jag är medveten om att det i flera avseenden endast har skett på ett summariskt sätt vilket sammanhänger med vad jag sade inledningsvis om att vår förstakammargrupps storlek omöjliggör en uppdelning av frågorna på flera ledamöter, ett förhållande som emellertid inte jag kan lastas för. Vi kommer naturligtvis att i vanlig ordning ställa förslag i olika frågor och får väl också då tillfälle att närmare både här och i medkammaren utveckla våra synpunkter.

Fru LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Den nu framlagda budgeten har presenterats som en järnhård budget, den mest hårdhänt tuktade under finansminister Strängs tolvåriga ämbets-tid som budgetmästare. Jag vill inte bestrida finansministerns eget vitsord i detta fall. Men den överblick över budgeten som nu är möjlig ger åtminstone mig, som hans f. d. kollega, ett annat åtskilligt positivare intryck av fortsatt reformaktivitet för utbyggnad av samhällets välfärd än det intryck jag fick under budgetmanglingen i höstas och så sent som för sex veckor sedan. Vad man finner i budgeten är inte bara en kärv anpassning till utgiftsautomatiken utan många förbättringar och förstärkningar punktvis över hela

fältet av sociala trygghetsåtgärder kulturutveckling och ekonomisk samhällsberedskap. Detta gläder mig uppriktigt, även om det gör det ännu svårare för mig att förstå varför inte dessa omsorger om vårt land och folk kunnat bättre balanseras med en planerad realökning av vårt bistånd till andra och fattiga länder, där den ekonomiska och sociala standarden i sanning inte förbättras som hos oss eller förbättras så obetydligt att avståndet till vår välfärd vidgas, skrämmande vidgas, i stället för tvärtom.

Faktum är ju att under 1960-talets första halvlek har vi svenskar fått del av en välståndsutveckling utan motstycke i vår tidigare historia. Vi har fått en reallöneökning och därmed en höjning av den privata konsumtionen som aldrig förr. Inkomsten per person är nu den näst högsta i världen, vi kommer tvåa efter USA. Det är sant att genomsnittssiffror inte beskriver bekymren hos inkomsttagare som ligger långt under genomsnittet, låglönegrupper, pensionärer etc. Det är också sant att många upplever skattetrycket starkare än de upplever sina lönelöft. Men man bortser lätt ifrån att en stor del av skatterna kommer tillbaka i form av återbäring via barnbidrag, pension, sjukvård och studiemedel, och att för närvarande en fjärdedel av vår budget går till sådana överflyttningar som är ägnade att utjämna livsvillkoren mellan större och mindre inkomsttagare och mellan människor med olika försörjningsbördor inom vårt land.

Jag påminner om detta av två skäl. Det ena skälet är att jag vill markera min samhörighet med den socialdemokrati som så har spämt sina krafter för denna trygghetspolitik, och jag är glad åt att ha fått bevittna och delta i dess utformning under mer än ett årtionde. Det andra skälet är att jag mot samma bakgrund vill och kan motivera varför jag anser att vårt folk nu har råd att bistå de behövande folken i betydligt högre grad än vi gör.

Statsverkspropositionen m. m.

Trots att vi obestriddligen är en rik nation har vi hamnat i statsfinansiell penningknipa, och finansministern måste alltså spara på budgeten mer än normalt och skaffa extra inkomstförstärkningar till statskassan. I båda dessa avseenden blir det ju fråga om värderingar som kan diskuteras, olika uppfattningar om vilka skatter och avgifter som verkar mest rättvist, olika uppfattningar om vad man skall spara på. Då jag har haft en annan mening än regeringens ledning om u-hjälpen i så måtto att jag har menat att den bort undgå det »brutala» besparingsnit som statsministern talade om i dag — orsaken vill jag redovisa senare — och då jag haft den övertygelsen att den privata konsumtionen i vårt land tål en litet grand långsammare stegringstakt än för närvarande, tål detta i deras intresse som knappast har någonting alls att konsumera utöver kanske en skål ris då eller då, har jag tagit konsekvensen av min annorlunda bedömning, en konsekvens som är så bekant att jag inte har någon anledning att orda mer därom.

Men jag har ansett mig skyldig — och det är därför jag står i talarstolen i dag — att redovisa vilka argument och vilka fakta jag har stött mig på när jag intagit en avvikande ståndpunkt.

En vana som jag har skaffat mig under årens lopp är att läsa den preliminära nationalbudgeten under julhelgen och lyssna till väderleksutsikterna i radio-TV året runt. Gemensamt för båda slagen av prognosställare är att träffsäkerheten brukar stanna ett bra stycke under 100 procent. Även konjunkturvindar kan vara lynniga och framtiden lika osäker som klimatet. När nationalbudgetexpertisen gör antagandet att skörden 1967 skall bli normal i motsats till fjolårets och bygger sina beräkningar av livsmedelsimporten på detta förmodande och annan import på andra liknande förmodanden, så kan det hända att prognosen också för handelsbalansen blir lika missvisande som vä-

Statsverkspropositionen m. m.

derleksutsikterna för en svensk sommar. Med denna lilla parallell har jag bara velat säga att nationalbudgetens framåtblickar inte behöver ängsla oss så mycket att det hämmar vår politiska handlingsvilja, när och om vi vill sikta in oss på nya djärva mål, t. ex. för u-hjälpen.

Även för riksrevisionsverkets inkomst- och utgiftsberäkningar gäller att förutsägelseerna ofta inte slår in. Till sammans ger oss dessa båda informationskällor mycket värdefullt material, men det kan tolkas på olika sätt, beroende på kynne och värderingar hos dem som gör tolkningarna. Riksrevisionsverkets uppskattningar t. ex. av vad omsättningsskatten kommer att ge under det framförliggande året har sedan 1960/61, då denna skatt var ny, alltid legat minst 10 procent lägre än de faktiska inkomsterna när de har summerats efteråt. Bara detta ger ju en felmarginall på plus 100 miljoner kronor eller däromkring på budgetens inkomstsida. Visst förekommer det vice versa också oberäknade utgifter, men hela kalkylen är ändå så elastisk att man kan fråga sig, om risken skulle vara så stor att inom nuvarande marginaler räkna in en ökad u-hjälp av det förhållandevis blygsamma format som har aktualiserats i år.

Nationalbudgetexpertisen och bakom denna konjunkturinstitutet har i sin tur ansträngt sig att mäta bytesbalansens storlek och har också ärligt redovisat det bristfälliga statistiska underlaget för alla försök till en korrekt bedömning av bytesbalansen. Utanför de kända kapitaltransaktionerna ligger en mystisk restpost som är lika stor som summan av alla fel i bytesbalansstatistiken plus nettot av utländska krediter som Sverige har gett eller mottagit. Man tror att vi år 1966 hade en sådan restpost på 1 200 miljoner kronor. Den har f. ö. vuxit mycket de senaste åren. Gissningsvis antar man att felen i bytesbalansen i summa räknat uppgår till ungefär hälften av restposten. Det skul-

le vara 500—600 miljoner kronor, och finansministern har också mycket riktigt minskat bytesbalansunderskottet med cirka 500 miljoner kronor, innan han i årets budget presenterade detta underskott som den stora faran i svensk ekonomi och det kanske främsta hindret för en ökad svensk hjälp till underutvecklade länder. Men i nationalbudgeten betonas i flera sammanhang att risken för felbedömningar av bytesbalansen består i att man bedömer den alltför negativt, och sedan man sagt att cirka hälften av restposten bör avräknas tillägger man: »Den faktiska storleksordningen på missvisningen kan emellertid vara långt större likaväl som mindre.»

Till argumentet att u-hjälpen är så beroende av bytesbalansen — ett argument som jag anser överdrivet — vill jag strax återkomma. Jag vill bara nu säga att det bygger — i den debatt vi nu ser i tidningarna — på en jämförelse mellan dagens valutasvårigheter (ännu år 1964 var bytesbalansen i balans så att säga) och ett u-hjälpsanslag av den storleksordning som vi tänker oss ett stycke in på 1970-talet. Den totala svenska finanshjälp, som tar främmande valutor i anspråk, föreslås bli 195 miljoner kronor nästa budgetår, och det är mindre än vad enbart den beräknade ökningen är under innevarande budgetår av valutautflödet genom svenska turistresor till utlandet. Dessa turistresor svarade förresten redan i fjol för 730 miljoner kronor av det då kalkylerade underskottet i bytesbalansen. Jag menar att så länge vi utan åtgärder accepterar denna mångdubbelt större valutaavtappning för det som ändå till större delen är nöjesresor, måste man fråga sig om inte varningarna för ökad u-hjälp i detta sammanhang är obefogade.

Till budgetens osäkra premisser hör också de ofta fascinerande antaganden som görs om konsumtionen, om dess förmodade tillväxt, om familjernas sparandebenägenhet och därmed de po-

litiska slutsatserna om vad familjerna egentligen tål av bl. a. konsumtionsbeskattning. Vi vet nu att vi har att räkna med sammanlagt 25 procents löneökningar under en treårsperiod. Vi hade ett synnerligen stort uppsving av konsumtionen i höstas, när en del retroaktiva löner utbetalades. Det antas att konsumtionen får en ny uppsvingperiod hösten 1967. Finansministern gör upp en budget, om vilken han säger att den avsiktligt innebär en viss korrigerig av den uppdrivna löneutvecklingen.

Men är verkligen denna korrigerig tillräckligt stor för att hålla tillbaka inflationstendenserna och därmed den oförmånliga kostnadsutvecklingen i industrien och den övriga importen, som tillsammans i sin tur påverkar bytesbalansen, och tillräckligt stor för att ge staten de inkomster till livsviktiga ändamål — bland vilka u-hjälpen är ett — som nu fått en njuigg behandling i budgeten? Med en relativt liten ökning av konsumtionsbeskattningen skulle vi haft möjlighet att göra en allvarlig satsning på internationell solidaritet som kunde börja närma oss till utfästelsen att ge en procent av nationalinkomsten i u-hjälp.

Nu vet jag, luttrad i politiken som jag är, att man inte med framgång ändrar på en budget, som redan är omsorgsfullt skraddarsydd efter finansministerns egen måttsticka, i varje fall inte med ändringar som stör fasonen. Jag får därför nöja mig med att i år medverka till motioner med sikte på att ge styrelsen för internationell utveckling, SIDA, åtminstone de nödvändiga medel för dess fältprojekt som styrelsen begär.

Har då inte SIDA fått en ganska hygglig uppräknig av sitt anslag när allt kommer omkring? Många tidningar och genom dem deras läsare har bibringats uppfattningen att 20 procents ökning av den svenska u-hjälpen och 13 miljoner kronor mer i absoluta tal,

Statsverkspropositionen m. m.

jämfört med fjolårets anslag, egentligen är en ganska hyfsad ökning och inte så mycket att beklaga sig över som Ulla Lindström gjorde.

Jag förebrår ingalunda dessa tidningar för att de har missat poängen, ty det är verkligen svårt att genomskåda vad som sker bakom anslagsposter och reservationsmedel. Jag vill bara erinra om att man kan få en procentuell ökning att se stor ut, om den räknas på ett lågt utgångsbelopp. Den indier t. ex. som får två skålar ris i matransonen i stället för en skål ökar sin livsmedelsstandard med 100 procent. Man kan vidare presentera en ökning med 67 miljoner kronor som en stor och reell ökning, trots att den i huvudsak är nominell, så till vida som den bara räcker till att kompensera för kostnadsutvecklingen inom redan pågående fältprojekt och till att betala utfästelser som Sverige redan har gjort eller som är så moraliskt bindande för oss att Sverige anständigtvis inte kan backa ur dem. Sanningen är att u-landshjälpen med de i årets statsverksproposition föreslagna anslagsbeloppen i stort sett kommer att stampa på samma fläck under ett och ett halvt år framöver och att planerna på nya utvidgade insatser för familjeplanering i u-länder, fredskärer, vuxenutbildning och annat värdefullt måste beskåras, om inte riksdagen beviljar nya medel.

Kan vi då stå till svars med detta? Finansministern har menat att vi kan det och att vi får vänta med ytterligare u-hjälpsökningar tills vårt eget folkhushåll har uppnått större ekonomisk stabilitet än för närvarande. Finansministern satt nyss här i kammaren, och jag hade önskat att han satt här nu också, ty jag hade gärna velat säga att jag respekterar finansministern, när han från *sina* utgångspunkter alltid konsekvent har hävdad den svenske skattebetalarens intressen och det svenska välfärdsskafferiets förtur framför alla andra intressen. Han har aldrig godta-

Statsverkspropositionen m. m.

git en utgift som fackministern i fråga inte kunnat motivera både framlänges och baklänges!

Kritiken mot regeringen för att inte ha ökat u-hjälpen mera under tidigare år, framförd av herr Geijer i hans anförande före middagsrasten, har bland annat haft sitt sammanhang med detta och med att det inte har funnits väl förberedda och startklara hjälpprojekt i den svenska direkthjälpen att övertyga riksskattmästaren med. Detta har nu radikalt ändrats. Projekten finns, arbetsapparaten är klar, nu fattas pengarna. Inte heller har budgetläget någon gång något år tidigare inbjudit till någon särskild välvilja mot u-hjälpen i övrigt, d. v. s. genom FN-organen. Den som har genomgått budgetmanglingar i tolv år vet att de goda åren aldrig har funnits — förrän efteråt. Nu har man drömmen om att det skall bli bättre år framöver, då u-hjälpen skall få sitt. Men vad vet man om det?

I u-länderna går nu utvecklingen obönhörligen mot allt sämre år, med växande skuldbördor gentemot de rika länderna, vilka snart i låneräntor och amorteringar med ena handen tar tillbaka vad de skänker med den andra. En filosof har sagt att fattigdomen är den enda börda som blir tyngre ju fler som delar den. U-länderna kommer att göra denna bittra erfarenhet allteftersom befolkningsutvecklingen skenar framåt medan försörjningsmöjligheterna stapplar efter. Deras situation är i själva verket så kritisk att jag tror att ingen av oss här är mäktig att uttrycka den i begripliga termer för den aningslösa allmänna opinionen omkring oss och inte heller att tillräckligt klargöra hur Sverige kommer att dragas in i detta ödesdrama — kanske bara inom något årtionde. Då kommer vi med all sannolikhet att tvingas till omvärderingar, där bytesbalansen bara blir en teknisk detalj i internationellt organiserade stora räddningsprogram.

Därför menar jag att vi borde kunna börja anpassningen redan nu; börja

med att verkligen integrera u-hjälpen i vår ekonomiska planering för framtiden. Jag har redan pekat på vår oviss-
het beträffande bytesbalansens storlek. Jag vill tillägga att vi också är ganska okunniga om de verkningar på bytesbalansen som olika åtgärder har, t. ex. verkan av ökad u-hjälp. SIDA berättar i sina petita att 90 procent av materialet till dess fältprojekt nu inköps i Sverige, i stor utsträckning transporterats på svenska kölar till mottagarländerna, att de svenska utvecklingskrediterna lämnas på villkor att svenska företag skall få konkurrera med anbud och att också avsevärda delar av krediterna av vederbörande länder används för köp av varor och tjänster i Sverige, ja, att världsbanksgruppen hittills har mottagit cirka 500 miljoner kronor i bidrag från Sverige men placerat order för över 600 miljoner kronor här. Även ur krasst nationell synpunkt är u-hjälp alltså något som betalar sig.

När vi bekänner oss till principen att u-hjälpen skall vara obunden av givarlandets varor, så är detta naturligtvis riktigt. Men i praktiken lider vi inte alls av denna principfasthet, medan andra länder, exempelvis Storbritannien, med mångfaldigt större u-hjälp och med stora bekymmer för sin bytesbalans har måst inta den motsatta ståndpunkten och gjort en dygd av nödvändigheten. Upp till 60 procent av den engelska finanshjälpen är sålunda även formellt bunden till brittiska varor, och regeringen Wilson har fått försvara sig i underhuset för att den ännu inte kunnat förverkliga labours vallöfte att söka anknyta krediterna till u-länder till inköp från industrier i Storbritannien med överskottskapacitet. För övrigt har den engelska u-hjälpen flyttat över tyngdpunkten från finanshjälp till tekniskt bistånd i u-länder, vilket ju medför obetydligt läckage ur betalningsbalanssynpunkt, och på stipendiering av studier i England. Ingenting hindrar Sverige från att i viss utsträckning göra detsamma. Inga doktriner

bör väl hindra oss från att mjuka upp övergångarna vid de strukturrationaliseringar inom svenskt näringsliv som förestår oss om vi skall bygga ut den handel med u-länderna, som herr Dahlén så riktigt förordade — de strukturförändringar som vi rustar oss för med den stora näringsfonden — och göra detta med varuleveranser i de fall då det gör nytta för *båda* parter. Det är bättre med halvbunden u-hjälp än ingen ökad u-hjälp alls, om vi nödvändigtvis skulle komma i ett så kvalfyllt dilemma.

Jag vill inte herr talman, sluta detta anförande med dessa tekniska argument. För mig framstår u-hjälpen i första hand som en moralisk-humanitär fråga. Jag kan inte tänka mig annat än att om flertalet svenskar fick tillfälle att öga mot öga möta den obeskrivliga nöden i mycket fattiga länder skulle de öppna medkänslans portar och generositetens. Det är också min förhoppning att riksdagen — och regeringen — vill utnyttja sina möjligheter att medverka till detta.

Under detta anförande hade herr talman infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Det har varit mycket intressant och stimulerande att lyssna till fru Lindström. Jag tror att hennes framträdande i dag hälsas med glädje av många. Det har ju sista tiden varit en livlig pressdebatt angående den svenska u-hjälpen. Man har därvid sparat oro hos många över att den kärva budgeten högst menligt skulle komma att inverka på våra möjligheter till ökad svensk hjälpinsats åt u-länderna. Vissa tidningar har nyligen sökt pejla graden av intresse hos gemene man för u-hjälpen och därvid kommit till en inte alltför uppmuntrande slutsats. Intervjuaren fick sig oftast till livs resonemanget: Blir det bistrare tider får man i första hand tänka på sig själv och se om sitt

Statsverkspropositionen m. m.

eget hus och vänta med att tänka på andra.

Jag tror också att där finns en annan, mera outtalad orsak till mångas minskade intressen i frågan. Trots att väl alla i dag hört och teoretiskt vet att en väldig befolkningsexplosion sker i världen — siffran är 6—7 miljarder människor på denna planet omkring år 2 000 — och att denna befolkningsexplosion kommer att följas av världssvält så verkar det som om man hade svårt att verkligen förstå innebörden av detta och handla därefter. Det verkar nästan som om problemkomplexen är så ofantliga, att de blir ofattbara.

Vi måste givetvis komma till rätta med både nationell egoism och känslan av vanmakt inför problemkomplexens storlek. Vi måste kunna visa att här är inte bara fråga om välgörenhet eller solidaritet, det är i hög grad fråga om självskydd. Vi måste ständigt på nytt få fram engagemang i dessa frågor i vårt land. Här kan de ideella och politiska organisationerna hålla intresset levande.

Vi måste försöka öka allmänhetens engagemang för de svältande folken. Bäst torde detta kunna ske om man här i huset i vår lyckas uppnå en så bred enhet som möjligt om en höjning av den svenska biståndsinsatsen. En sådan samling skulle troligen innebära en avsevärt vidgad förståelse hos allmänheten för problemets omfattning. Siktet måste till en början vara inställt på enprocentmålet, nämligen att varje år en procent av industriländernas nationalinkomst skall kunna användas till u-ländernas ekonomiska förstärkning.

Jag noterade med intresse att herr Geijer tidigare i dag förklarade att vi borde ha en planering av u-hjälpen för att successivt kunna lyfta den. Fru Lindström utvecklade, enligt vad jag förstod, nyss samma tanke. De närmast gångna decennierna har det på det internationella planet hänt så pass mycket att man kan se de konturer efter vilka man bör arbeta när det gäller be-

Statsverkspropositionen m. m.

folkningsfrågan och därmed sammanhängande u-hjälp. Vi vet att det gäller att minska välståndsklyftan mellan u-länderna och industriländerna, och vägen dit är dels en ekonomisk utveckling i låginkomstländerna, dels ett hejdande av befolkningsexplosionen genom olika former av familjeplanering. De ekonomisk-politiska åtgärder som måste vidtas skulle dessutom på ett helt annat sätt bli effektiva, om alla — både u- och i-länder — var villiga att gå in under en familjeplanering och övernationella organ finge se till att resurserna blev utnyttjade på bästa sätt.

Icke minst under de senaste åren har det i västerlandet förts en intensiv debatt om familjeplaneringen. Moraliska aspekter har därvid inte saknats, men kanske man i debatten ofta glömmer att överbefolkningsproblemet har aspekter som just kan kallas moraliska, nämligen hunger, fattigdom, brist på utbildningsmöjlighet och misär. SIDA har i sin anslagsframställning prioriterat familjeplanering som biståndsuppgift, och det torde vara riktigt. Att finna de riktiga formerna på fältet kan inte vara lätt, och därför verkar det förslag vid första påseendet vettigt som SIDA framfört, att man skulle här i Sverige skapa, som man uttrycker det, en basorganisation för familjeplaneringsverksamheten genom att sammanföra vetenskapligt skolade specialister i ett befolkningsinstitut.

Herr talman! Jag vill anknyta till vad jag nyss sade om de frivilliga organisationernas vakttjänst när det gäller u-hjälpsfrågan. Här finns verkligen mycket att värna om av idealitet och intresse. Dessa organisationer kan också skapa ett nytt engagemang i vidare kretsar, vilket är väsentligt som spärr mot nationellt egoistiska aspekter på u-landshjälp, aspekter som vi vet alltid ligger nära till hands. Det finns verkligen ett levande intresse för u-landsfrågorna, inte minst bland ungdomen i alla ideella och politiska läger, och detta får inte dämpas. SIDA har under de se-

naste åren mer och mer byggt ut ett samarbete med vad som kan kallas privata organisationer och kanaliserat pengar till deras olika fältprojekt. Redovisningen för dessa olika projekt ger en klar bild av hur väsentlig denna insats är. Och vad mera är: vi vet att organisationerna genom sin fasta anknytning på fältet har de bästa möjligheterna att optimalt använda sina erhållna medel. Jag hoppas verkligen att vi vid den slutliga avvägningen av årets u-hjälp inte skall behöva beskära dessa organisationers medel. Det rör sig dock om summor som är blygsamma i det stora sammanhanget.

Givetvis finns också ett samband mellan organisationernas insamlingsförmåga och det stöd staten kan ge för fullgörandet av deras insats. Låt mig helt kort nämna något om det som av naturliga skäl ligger mig nära, nämligen missionen. Den har utan tvivel ett starkt gehör hos vårt folk. Där om vittnar inte minst de ökade kollektivsiffrorna såväl inom svenska kyrkan som frikyrkosamfundet. Trettondagens kollekt inom svenska kyrkan gav 4 miljoner kronor. Målet för 1967 är för missionernas del 14 miljoner. Som bekant går huvuddelen av den svenska missionens samlade pengar till humanitärt och tekniskt bistånd i u-länderna, framför allt till skolor och sjukhus. De multilaterala hjälpinsatser som Lutherhjälpen förra året gjorde belöpte sig till 20 miljoner kronor.

Så vill jag tillägga ännu en sak, herr talman. I flertalet u-länder torde i dag föreliggande önskemål om att det humanitära och tekniska biståndet kompletteras med enskilda investeringar i landets näringsliv. SIDA räknar näringslivets insatser i u-länderna såsom en viktig integrerande del av det svenska biståndet. Det synes mig vara riktigt att SIDA mer än vad hittills har varit fallet söker öka samarbetet med det svenska näringslivet för att möta u-ländernas önskemål om investeringar. Det skulle ju avsevärt höja det svenska biståndets effektivitet.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har valt att ta till orda helt kort i denna debatt för att belysa en aspekt i det mycket stora problemkomplex som de senaste talarna har behandlat. Herr Dahlén ställde redan i inledningsskedet av debatten ett par frågor som gällde vår handel med u-länderna. Han ville veta — om jag förstod honom rätt — vad regeringen har gjort och vad regeringen tänker göra för att underlätta för utvecklingsländerna att förbättra sina ekonomiska förbindelser och sin handel med oss.

Att regeringen tillmäter dessa frågor en utomordentlig vikt tror jag alla inser. Det finns väl förresten inte någon bland oss som inte känner ett oerhört ansvar inför detta alltmer överskuggande ekonomiska och sociala problem som världen har. Kan vi inte komma till rätta med detta problem, klyftan mellan fattiga och rika länder, och bryta den utveckling som innebär att nöden växer i de fattiga länderna, samtidigt som framsteg och välbästand ökar i de rika länderna, ser framtiden sannerligen dystert ut för oss alla. Jag tvekar inte att säga att läget i så fall kommer att bli ödesdigert för hela mänskligheten.

Vi är också alla medvetna om att det är förenat med betydande svårigheter att bryta denna onda cirkel. Skall vi ha en chans att lyckas, måste vi målmedvetet och samtidigt verka på många områden och följa skilda vägar och olika metoder. Det räcker inte med ett ökat tekniskt och ekonomiskt bistånd eller med hjälpaktioner i olika former, bilaterala såväl som multilaterala. Vi måste ge u-länderna bättre möjligheter att driva handel för att skaffa sig ekonomiska resurser att bygga ut sitt eget näringsliv. Det är lika viktigt.

Målsättningen för den svenska regeringens politik liksom de konkreta åtgärder som vidtagits — vad vi i gärning gjort för att omsätta ett handlingsprogram i praktiken — har vi gång efter annan redovisat för riksdagen. Det har varit föremål för debatt — jag erinrar

om det — åtskilliga gånger även i denna kammare. Ett nytt tillfälle kommer att erbjudas, föreställer jag mig, när utrikesdebatten äger rum i början av mars. Jag tillmäter emellertid dessa frågor en så utomordentligt stor vikt att jag anser dem värda att diskuteras hur ofta som helst. Därför skall jag gärna för egen del villfara herr Dahléns begäran och redan i dag — om än kortfattat — lämna vissa uppgifter som är ägnade att belysa våra åtgöranden på u-lands-handelsområdet.

Såsom jag antytt är politikens syfte att bereda utvecklingsländerna vidgade marknader hos industriländerna för de produkter de behöver avsätta utomlands för att skaffa sig valutainkomster och inköpsmöjligheter — helst så stadigvarande som möjligt.

Låt mig i detta sammanhang inledningsvis peka på att omfattningen av u-landshandeln under senare år dessvärre förändrat sig i förhållandevis ogynnsam riktning. U-landshandelns andel av världshandeln har varit sjunkande under den senaste såväl fem- som tioårsperioden. Kurvan för handeln med utvecklingsländerna fortsätter visserligen att stiga men i en takt som inte minst dessa länder själva av förklarliga skäl anser vara ytterligt otillfredsställande. De behöver en snabbare utveckling för att ingjuta självtillit och framtidstro.

Att takten i u-ländernas handelsutveckling inte blivit så snabb som vi alla anser är önskvärd sammanhänger med en rad omständigheter. Det har ibland antytts att det kan bero på att industriländerna i sin del av världen bildar preferensområden, d. v. s. att det är den ekonomiska integrationen i EEC och EFTA med handeln som drivkraft vilken fått dessa följder.

Jag tror inte att statistiken eller en närmare analys av utvecklingen ger stöd för denna uppfattning. Orsakerna får sökas i andra omständigheter. En av de viktigaste av dessa är att råvaruexporten, som är u-ländernas viktigaste

Statsverkspropositionen m. m.

inkomstskälla och som kommer att vara det för lång tid framöver, av skilda skäl utvecklar sig på ett sätt vilket för exportländerna ofta medför betydande svårigheter.

Vi har i ökad utsträckning ersatt en del av u-ländernas traditionella exportvaror med syntetiska produkter. Detta gör att exempelvis gummi och andra varor inte längre är så begärliga, eftersom det finns ersättningsvaror som lättare och billigare kan förvärfvas. Detta kan inte undgå att få en negativ effekt på utvecklingsländernas export. En annan faktor som under lång tid verkat mycket störande på u-ländernas handel är de mera kortsiktiga prisfluktuationerna på råvarumarknaderna, som medför tvära kastningar i export inkomsterna.

Uppgiften för industriländerna måste vara att på allt sätt underlätta en ökning av expansionstakten i utvecklingsländerna, och vi har härvidlag ett stort ansvar. Vad vi vinner genom ökad integration bör också kunna komma till uttryck i form av ökade insatser för utvecklingsländerna.

Låt mig konkretisera detta resonemang genom att referera till det program, som vi från svensk sida söker fullfölja och som framlades vid Förenta Nationernas handels- och utvecklingskonferens i Genève. Det syftar först och främst till att ge utvecklingsländerna inte bara ökade utan mera stabila exportinkomster. Vi förde fram ett alldeles särskilt projekt som skulle möjliggöra att u-länderna får kompensation för tillfälliga minskningar i exportintäkterna, som sammanhänger med prisfall på deras produkter. Det var redan 1964 som vårt land gemensamt med Storbritannien föreslog detta system med kompensativ finansiering. Projektet har varit föremål för närmare utredning i Valutafonden och Världsbanken, och det föreligger ett förslag som vi hoppas att industriländerna skall kunna enas om.

Vi har vidare med all kraft sökt verka

för att nya råvaruavtal ingås vilka skall bidra till att stabilisera avsättningsmöjligheterna och i varje fall motverka nedgång och häftiga fluktuationer i priserna.

Men vid sidan av detta har vi också talat och verkat för att tullar och in-ternerna avgifter på tropiska produkter avskaffas. För u-ländernas ekonomiska utveckling skulle det ju ha vida större betydelse om andra länder följer oss i dessa avseenden, men utan att avvakta sådan efterföljd har vi flera gånger vidtagit åtgärder för att ensidigt sänka just tullarna och avgifterna på tropiska produkter. Jag vill bara nämna att riksdagen i fjol godkände en proposition om reduktion eller avveckling av tullen på kaffe, kakaopulver, bananer, tropiska frukter, kryddor och en rad andra varor.

Med många av dessa länder har vi dessutom alltjämt vår handel mer eller mindre bilateralt reglerad. Undan för undan har vi tagit steg i syfte att vidga utrymmet för handeln inom ramen för tillgängliga kvoter. I vissa fall har vi kunnat ta steget fullt ut och avskaffat alla importregleringar. Det är klart att detta innebär ganska kännbara uppoffringar för många — jag kan försäkra kammarens ledamöter att det knappast går en vecka utan att jag får ta emot uppvaktningar eller framställningar om att inte handla för snabbt på detta område. Vi vet vilka svårigheter vår textilindustri i dag kämpar med. Vi känner också till de stora bekymmer som den svenska sko- och läderindustrien sedan länge har. Om vi menar allvar med vår vilja att hjälpa u-länderna är detta emellertid uppoffringar som vi måste ta på oss. Och jag tror för min del att vi i det hänseendet inte har någonting att skämmas för om vi jämför våra insatser med vad andra länder kunnat åstadkomma under motsvarande period.

Jag erkänner gärna att vi hyste en viss tveksamhet om nyttan av att ge u-länderna preferenser på våra mark-

Statsverkspropositionen m. m.

nader — vi kände en viss rädsla för att man på den vägen kanske skulle komma att bygga upp ett intresse för fastläsning av bestående tullar. Med hänsyn till vad som har hänt under de senaste åren har vi förklarat att vi visst inte avvisar tanken på en utredning om ett generellt system med u-landspreferenser. Vi vill vidare medverka till att de unga staterna får hjälp till en utbyggnad av näringslivet, en mångsidigare produktion och en effektivare marknadsföring. Det är inte bara en tillfällighet att den stora ökningen i textilimporten till den svenska marknaden har kommit från Hongkong och inte från Indien. Man har i Hongkong på ett helt annat sätt förstått vad den svenska marknaden behöver och anpassat sin produktion och sin marknadsföring med hänsyn härtill än man har gjort i Indien.

I det sammanhanget har vi också tagit en mycket aktiv del i det arbete som GATT bedrivit för att utveckla just teknisk hjälp — om jag får kalla det så — för marknadsföring och produktanpassning. Det framgår förresten av årets statsverksproposition. Under tredje huvudtiteln har SIDA begärt medel för att kunna främja exporten från u-länderna med bl. a. åtgärder som tar sikte på rådgivning och teknisk hjälp för marknadsföring.

Jag tror att jag redan med vad jag har sagt har kunnat illustrera att vi både i samverkan med andra länder och enskilt har försökt följa upp det principprogram för vår handel med u-länderna som vi framlade vid världshandelskonferensen för nu snart tre år sedan. Men vi har också målmedvetet medverkat i olika internationella organ. Vi har denna uppgift för ögonen när vi deltar i arbetet i GATT. I detta sammanhang får jag kanske erinra om att Trade expansion act, den fullmakt på vilken den amerikanska administrationen stöder sitt initiativ med den s. k. Kennedyrundan, förutsatte att särskilda anordningar skulle vidtas för att främja

u-landshandeln. Det är självklart att de tullsänkningar som vi kan komma överens om industriländerna sinsemellan utan begäran om kompensation också skall komma u-länderna till del. Det har vi också uttryckligen förklarat. Vi har även sagt att vi inte har någonting emot om u-länderna å sin sida bildar egna preferensområden för att stimulera handeln och den internationella arbetsfördelningen mellan sig själva. Vi har sagt oss ha förståelse för om u-länderna i varje fall tillfälligtvis höjer sina tullar mot omvärlden för att skydda nya expanderande industrier. Vi kommer inte att betrakta det som en åtgärd som strider mot de förpliktelser som vi själva tagit på oss i GATT.

Jag skulle kunna nämna åtskilliga exempel härutöver. Jag vill nöja mig med dem jag räknat upp och endast framhålla att de närmast utgör en exemplifiering av en målmedveten politik som tar sikte på att underlätta för u-länderna att finna marknader hos de rika länderna för sina produkter.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för redogörelsen. Jag hade känsla av att det var en symfoni som helt gick i någon molltonart. Det fanns inte mycket av hoppfulla inslag, och i stor utsträckning kanske det är en riktig skildring av läget. På en punkt skulle jag dock vilja komplettera handelsministern. Jag är nämligen inte säker på att han framhöll, att det inte är bara nackdelar för oss om vi skall göra någonting positivt. U-länderna är ju en svag motpart när det gäller en hel del handelspolitiska saker, och de rika länderna tjänar därför ibland på detta. Vi kanske inte skall på alla punkter säga att vi skulle göra så stora uppoffringar, om vi inte med uppoffringar menar att vi skall avstå från det övertag vi har i detta sammanhang. Jag behöver inte gå in på vad det är för saker — det känner kammaren till.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag skulle bara som slutkommentar vilja fråga: Finns det inte, herr handelsminister, någon möjlighet att Sverige ytterligare skulle försöka att associera sig med en del länder som har något större intresse än andra länder — jag tänker alltså på i-länderna, industriländerna — och försöka få något ökad rörlighet, något större fart på det hela? Jag vet att det råder delade meningar bland de nordiska länderna på denna punkt. Vi har olika intressen. Men skulle det inte gå att göra någonting mera tillsammans? Om man kan få ett resultat här gäller det ju att så pass många blir överens om nödvändigheten att göra insatser och reformer, att till slut en del andra länder känner det litet pinsamt att de skall vara de sista som försvarar sina positioner. Jag hoppas verkligen att handelsministerns mycket pessimistiska tongångar här inte skall vara ett uttryck för att han har resignerat när det gäller möjligheterna att få med sig en del länder för att få det hela att rulla. Sker inte det kommer vi aldrig att klara den uppgift som är vårt moraliska ansvar, och det är att se till att världen får en något mera likvärdig ekonomisk standard.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag är rädd för att herr Dahlén trots allt har missförstått mig i någon mån.

Det är riktigt att jag inte vill måla en ljus bild av förhållandet mellan rika och fattiga länder med de framtidsutsikter som i varje fall avtecknar sig för en överblickbar tid. Men jag tror att om vi målmedvetet fullföljer de strävanden som jag här försökt illustrera, då skall inte heller framstegen utebli. Svårigheterna utgör ju inget skäl för pessimism i och för sig.

Sedan är jag ledsen om herr Dahlén fått den uppfattningen att vi inte försöker intressera andra länder i vår omvärld för att gemensamt med oss engagera sig för en lösning av det stora u-landshandelsproblemet. Det gör vi ju

i varenda internationell organisation som vi tillhör. Det förekommer inte många möten — vare sig på expertplaneln eller mellan handelsministrar — då vi inte i den nordiska kretsen diskuterar våra inställningar och försöker samordna våra strävanden i andra internationella organ. Vi tar upp projekt och försöker finna ett bredare stöd från den nordiska kretsen för olika förslag som kan ha initierats av ett av våra grannländer eller av oss själva.

Vi deltar helt ut i det samordningsarbete som i olika former och på olika sätt bedrivs i OECD i Paris — jag kan tillägga det. Jag har redan erinrat om att om man skall vinna någon framgång i GATT-arbetet på detta område förutsätter det naturligtvis att man även där får bundsförvanter. Vi har sannerligen inte försummat att också den vägen och på det sättet knyta kontakter. Självklart fördes diskussioner som förberedelser för den handelskonferens som i Förenata Nationernas regi hölls i Genève 1964. En ny är under förberedelse. Den lär nu komma att hållas i februari månad nästa år, men under mellantiden har ett intensivt arbete bedrivits inom såväl UNCTAD som Världsbanken med projektet för supplementär finansiering. Och det har pågått även i samband med Kennedy-rundan ett mer eller mindre stadigvarande arbete för att förbereda en behandling av detta stora problemkomplex. Det är klart att vi deltar där med andra länder. Det är klart att vi med våra kolleger varenda gång det är ett ministermöte diskuterar frågan om vad vi EFTA-länder kan göra för att stödja varandras strävanden på detta område.

Det är sålunda inte så att vi drar oss för att försöka intressera andra länder för vad vi tycker är riktigt och lämpligt på dessa andra områden. Vi vet att möjligheterna att förverkliga en del av de idéer vi har sammanhänger med det stöd vi kan få av andra länder, och det är självfallet att vi vill begagna alla tillfällen att få detta stöd.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Endast ett kort ord till handelsministern.

Jag tvivlar inte alls på att Sverige deltar i OECD och konferenser av olika slag. Vad jag vill försäkra mig om är att Sverige där försöker spela aktivast möjliga roll. Det är det som är avgörande, inte att delta. Jag hoppas, om jag nu skall göra en välvillig tolkning, att handelsministerns svar avsåg detta. Vi kan ju då få tillfälle att diskutera detta när vi kommer till u-hjälpsfrågorna om någon månad.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Om man skulle göra en karakteristisk av såväl finansplanen som statsverkspropositionen så skulle man väl utan att på något sätt överdriva kunna säga att det finns inte något ont som inte har något gott med sig. Om man går tillbaka i protokollen från remissdebatterna under de senaste åren skall man finna, att det nästan inte finns någon hejd på den socialdemokratiska skrytpropagandan. Efterkrigstidens för vårt land naturligt goda ekonomiska utveckling har in-tecknats som ett socialdemokratiskt politiskt realkapital utan hänsynstagande till orsakerna till denna utveckling. Vi hade en oförstörd industri, inga krigsskulder och inga kostnader för raserade värden. Vi har levt högt på andra världskrigets nedbrytande verkningar för andra länder. När en normalisering inträtt och konkurrensen med andra länder sker på lika villkor, uppstår för regeringen helt plötsligt ekonomiska svårigheter. Vi har från vår sida under de senaste åren gång efter annan varnat för en optimism, som saknar verklighetsunderlag.

Vi skriver nu 1967, och den statsverksproposition som vi diskuterar innehåller mycket av de varningar som vi framfört. Utöver detta kan med fog sägas att vi in-tecknat tillgångar i en oviss framtid som vi måhända kommer

att få svårigheter att infria. I den allmänna reformivern har regeringen Erlander i viss utsträckning glömt bort förutsättningarna för att behålla och vidareutveckla vårt välstånd. Grunden måste vara att ge industrien och näringslivet möjligheter till den produktionsökning, som är grundvalen för en fortsatt välståndsutveckling.

I förra årets finansplan och så mycket mera i årets upp-täcker herr Sträng, att företagens investeringar icke är vad de borde vara. Vad oppositionen föreslagit under de senaste åren har helt plötsligt blivit ett socialdemokratiskt handlingsprogram eller en socialdemokratisk handlingspolitik. Jag tänker i första hand på en ökad kreditgivning till näringslivet. Jag får väl säga att finansministern är demagogiskt skicklig när han höjer omsättningsskatten med 1 procent och samtidigt föreslår att 500 miljoner kronor skall avsättas till en utlåningsfond för näringslivet. För det första är det ju så att 1 procent omsättningsskattehöjning ger cirka 150 miljoner kronor mer än den storlek som har föreslagits för denna fond. För det andra är realiteten den att denna höjning av omsättningsskatten ingår i budgeten i sin helhet, och det verkar för mig underligt att regeringen av rent taktiska skäl så att säga specialdestinerar dessa medel.

Låt mig utöver detta säga att det verkliga greppet i fråga om företagens konkurrensmöjligheter skattemässigt fortfarande lyser med sin frånvaro. Jag tänker då på införandet av mervärdesskatten. Vid många tidigare tillfällen har jag framfört den åsikten, och det finns ingen anledning att upprepa kravet. Men det må tillåtas mig att uttala önskemålet att en skattereform i likhet med den som skatteberedningen föreslog kommer så snart som möjligt.

Låt mig sedan återkomma till frågan om fondmedlen. Vi är medvetna om att näringslivet behöver pengar för nödvändiga investeringar. Man kan med ett visst fog säga att detta skall ske via

Statsverkspropositionen m. m.

den naturliga kapitalmarknaden. Men med socialdemokratiens finanspolitik och ekonomiska politik har vi i dag över huvud taget ingen naturlig kapitalmarknad. Jag tänker i första hand på bostadspolitiken med en bibehållen hyresreglering som det tyngst vägande i en s. k. onaturlig kapitalmarknad. Skäl talar således för att villkoren för investeringsfondens utlåningsverksamhet prövas. Det har sagts att förslag härom skall framläggas någon gång under februari månad och vi får då se med vilka villkor en eventuell utlåning från fonden är förknippad. För att styra investeringarna — förmodar jag — föreslår regeringen en 25-procentig investeringsavgift på icke prioriterade investeringar. Varför? Vi har en byggnadsreglering i fråga om tillståndsgivning där det blivande triumviratet Sträng, Johansson och Wickman har alla möjligheter att säga ifrån. Även om det kommer att finnas dispensmöjligheter, kan man vara övertygad om att vissa kommunala investeringar, baserade på riksdagens beslut, drabbas av de 25 procenten. Icke prioriterade nämns i propositionen nr 10 vara bl. a. kyrkobyggnader. Är ett sådant förslag över huvud taget vettigt? Här har många gånger fattiga människor av ideella skäl offrat för en ny kyrkobyggnad — ofta beroende på att myndigheter beslutat om byggnadssanering. För sin verksamhet behöver de en kyrka. Med tanke på omfånget av dessa investeringar måste det betecknas som humanistiskt orimligt att offerviljan skall bestraffas med socialdemokratiens investeringsavgift.

Låt mig, herr talman, göra en annan reflexion i fråga om investeringsavgiften. Om kommunala förtroendemän och andra, som icke av socialdemokratien anses prioriterade, ändock tror att socialdemokratien kommer att överleva 1968 års val och av erfarenhet är medvetna om den nuvarande regeringens oförmåga att begränsa prisstegringarna eller inflationen, så kommer deras rent

naturliga bedömning att innebära att det är billigare att i dag betala den 25-procentiga avgiften än att avstå och vänta på nya prisstegringar. Det behövs andra åtgärder om förtroendet för regeringens och riksdagens handlande skall ge resultat på investeringsområdet. Det behövs, som vi från oppositionen ser det, med andra ord en ny regering.

Statsverkspropositionen ger ingen ljus bild av våra reformmöjligheter. Den som lyssnade till LO-chefen Geijers anförande i eftermiddag måste ha fått en bestämd uppfattning om att bilden av arbetsmarknaden och näringslivet är betydligt sämre än den som målas i finansplanen.

Den alltjämt försämrade bytesbalansen beror helt naturligt bl. a. på vårt höga kostnadsläge, som i negativ riktning påverkar vår exporthandel. Bristen på kapital och därav ett minskat förtroende för regeringens ekonomiska politik samt det höga ränteläget försvårar näringslivets investeringsvilja. De föreslagna tvångsåtgärderna kan te sig nödvändiga, men vittnar samtidigt om regeringens oförmåga att i tid och med naturliga medel angripa dessa problem.

Vi behöver en normaliserad kapitalmarknad, en vettig räntepolitik, ett kostnadsläge som möjliggör konkurrens på lika villkor och en finanspolitik, anpassad till det som sker i tiden med hänsynstagande till vårt beroende av andra länder som vi skall konkurrera med.

Vidare skulle jag vilja ställa en fråga — det är inga statsråd i kammaren just nu, annars skulle jag ha riktat den till finansministern: Hur länge skall det i nuvarande beträngda läge behöva dröja innan konjunkturutjämningsfonderna släpps loss? Allt talar för att man i olika regioner skulle utnyttja dessa för att ge näringslivet sitt stöd.

Oron på arbetsmarknaden, med nedläggningar av industrier och varsel om sådana, är i dag inte bara lokaliserad

till norriandslänen. Oroshårdar finns överallt — även i de s. k. heta regionerna. En konfrontation med arbetsmarknadsmyndigheterna ute i länen ger en bild av verkligheten. I medvetande om vårt beroende av omvärlden skulle det vara av stort intresse om marknadsministern herr Lange ville ge en information om det nya läge som kan ha uppstått, såväl i fråga om EFTA som i fråga om EEC, och om han ville redogöra för sin egen bedömning av vårt lands möjligheter att i en nära framtid komma med i Europamarknaden, antingen som medlem eller som associerad.

I budgeten ingår, som vi tidigare i dag har hört, försvarskostnaderna såsom en mycket stor utgiftspost. Personligen, herr talman, tror jag inte att vi har råd att låta försvarskostnaderna stiga till oanade miljardbelopp. Det måste vara riktigt att även de utgifterna anpassas till våra reella möjligheter. Neutraliteten — eller rättare sagt möjligheterna för vårt land att hålla sig utanför den stora maktkampen och ett eventuellt krig — kräver mycket stora offer av oss, men vi har för den skull ingen anledning att på något sätt leka stormakt i detta sammanhang. Karl XII:s tidsepok är sedan länge förbi.

Vad som hänt inom försvarsutredningen måste betecknas som ett politiskt jippo. Till detta hänför jag såväl socialdemokraternas diktatorsmässiga uppträdande som högerens låtsasavhopp från utredningen. Resultatet tycks bli att högermännen efter uppmärksam publicitet snällt återvänder till utredningsarbetet. Så småningom kanske man får hoppas att regeringspartiet i denna viktiga fråga kommer att uppträda som goda mittenpartister. Låt mig utöver detta bara uttrycka förhoppningen att mindre stora ord skall yttras av vissa personer som har makten när det gäller att realisera våra försvarsansträngningar.

Herr talman! Även om bilden i stats-

Statsverkspropositionen m. m.

verkspropositionen i de olika avseenden jag här nämnt inte är ljus, så finns det dessutom områden, där man under de här åren har eftersatt vissa grupper. Jag tänker i första hand på u-hjälpen ävensom på de familjepolitiska åtgärderna, som inte har följt med vare sig penningvärdeförsämringen eller den standardförbättring som ägt rum under årens lopp. Detta framstår som så mycket mer markant om man tar hänsyn till statsverkspropositionen och däri framförda utgiftsökningar. Skulle det från vårt håll föras fram krav på ökade utgifter, är det alldeles naturligt att vi i detta läge kommer att föreslå motsvarande inkomstförstärkningar. Det som här kommer att beröras ligger på det mänskligt humanitära området.

Jag vill ännu en gång återupprepa det realistiska i att man får en finans-, en kapital- och en räntepolitik som ger näringslivet ekonomiska möjligheter att åstadkomma de ekonomiska förbättringar som samhället behöver.

Låt mig mot den realistiskt tecknade bakgrunden till arbetsmarknadens parter få ställa frågan: Skulle inte med hänsyn till vårt höga kostnadsläge skäl föreligga att förlänga det treåriga avtalet med ytterligare ett år utan kompensationskrav? Det måste vara av väsentligt större betydelse för den enskilde att ha en solid samhällelig ekonomi, bröd och arbete, än att eventuellt riskera motsatsen. Den ekonomiska situationen som vårt land befinner sig i är långt ifrån tillfredsställande, men det är rättvist att säga att den är en följd av den regeringspolitik som förts under de senaste åren. Man har skäl att fråga sig när det kan bli någon ljusning, när vi kan få den nödvändiga reformplaneringen och ekonomiska planeringen i regeringsarbetet som vi så många gånger har efterlyst.

Visst har vi rätt att kräva förnyelse av den socialdemokratiska regeringen. Herr Erlander har säkert tagit detta på allvar när han nu gått ut på öppna marknaden för att finna förstärkning

Statsverkspropositionen m. m.

till sin regering. Så som läget är bör kanske en fortsättning i den vägen rekommenderas. Detta är emellertid inte en lösning. Det räcker inte med små successiva regeringsombildningar. Om det jag här har påtalat inte skall leda till något av värre art, som ingen av oss önskar, behöver vi få en ny regering, av en annan politisk färg.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag skall helt ägna de minuter som står till mitt förfogande åt Vietnam-frågan.

Det vore givetvis önskvärt att Vietnam-konflikten kunde biläggas så snart som möjligt, men ej efter den onyanserade svenska kritikens mönster och önskemål. Den som är förtrogen med det kommunistiska samhällstänkandet behöver inte tveka om upphovet till den förda kritiken. Det förefaller mig som om svårigheten att få till stånd förhandlingar främst beror på Hanoi och den s.k. nationella befrielsefrontens tveksamhet och motstånd. De uttalanden som görs av ledande män i norr tycks tyda på att Hanoi och FNL fortfarande försöker inbilla människor att de skall vinna en militär seger.

Det är möjligt att Hanoi och FNL i någon mån lockats in i denna falska föreställning av den utomordentligt intensiva och öppna debatt, som förs i Förenta staterna om Vietnam, och av den skarpa kritik som riktats mot USA i andra länder för dess åtgärder i Sydostasien.

Men den amerikanska insatsen i Vietnam är så beslutsam och så allvarlig, att Hanoi vid det här laget borde inse, att USA inte kommer att lämna Sydvietnam förrän läget i landet har stabiliserats och den kommunistiska infiltrationen och aggressionen i landet har upphört, vilket också är de förutsättningar som USA angivit. Förenta staterna har förklarat sig icke söka någon militär lösning av konflikten, vilket dock vore möjligt för USA, utan det sö-

ker en politisk överenskommelse som skall trygga social rättvisa i Sydvietnam. Det är mot denna bakgrund beklagligt, att Nordvietnam framhärdat i sin inställning och fortfarande inbillar sig att på slagfältet kunna avgöra konflikten till sin fördel.

Det är glädjande att president Johnson i sitt tal till kongressen den 10 januari gav uttryck för sin vilja att även i fortsättningen iakttä återhållsamhet i Vietnam och inte falla för den stora och farliga frestelsen »att göra slut på kriget» genom att sätta in USA:s hela makt. Kritiker här hemma och även på andra håll hävdar nu med bestämdhet, att det ankommer på Förenta staterna att ta första steget att göra eftergifter och att Förenta staterna som stormakt har råd att visa generositet och utan att avvakta någon antydan till gensvar från Nordvietnams sida bör inställa bombningarna av transportvägar och andra militära mål i Nordvietnam. USA har förklarat sig berett att när som helst inställa bombningarna, om endast Hanoi antyder beredvillighet till någon handling som kunde leda till nedtrappning av striderna eller till att någon form av samtal kunde inledas. Då USA inte är berett till sådana unilaterala åtgärder, hävdar kritikerna att detta beror på mer eller mindre ohöjd amerikansk aggressivitet och erövringslusta.

Mig förefaller det emellertid vara hög tid att nu ställa krav också på den andra sidan. I den svenska diskussionen verkar det ofta som om det bara funnes en sida i vietnamkriget, vilken det vore värt att vädja till och lönt att kritisera. Det kan ju vara sant, ty det tjänar ingenting till att vädja till den kommunistiska sidan, och det är betydligt mer riskfyllt för Sverige att kritisera kommunismen än USA. Förenta staterna har framställt en rad förslag och utnyttjat alla tillgängliga kanaler för att nå fram till Hanoi med sina erbjudanden om villkorlösa diskussioner för att uppnå fred i Sydostasien, baserad på Genèveöverenskommelserna av år 1954 och

Statsverkspropositionen m. m.

1962. Tiden borde nu vara mogen att de svenska kritikerna mot USA uppmanade Hanoi att inför hela världen pröva Förenta staterna på dess ord och uppriktigheten i dess fredsvilja. Få torde se på USA:s åtagande i Vietnam som ett utslag av aggressiv imperialism. Talet om Förenta staternas imperialism är givetvis endast en tom kommunistisk agitationsfras. Allvaret i Förenta staternas förhandlingsinbjudningar finns klart utsagt i det 14-punktsprogram som den amerikanske FN-ambassadören Arthur Goldberg senast hänvisade till i sin skriftväxling med U Thant nyligen och som ägnas ett alltför slött intresse här hemma. I dessa fjorton punkter visar USA en generositet, som torde sakna motstycke i någon känd krigisk förveckling. Man kan med få ord säga att Förenta staterna har lagt allt i fredens vågskål utom Sydvietnams kapitulation, vilket även vi borde vara tacksamma för.

Kontrasten mellan den amerikanska kompromissviljan och Hanois attityd är slående. Så sent som den 12 januari stämplade nämligen det kommunistiska partiorganet i Hanoi de amerikanska fredsinbjudningarna såsom ett bedrägeri och förkastade även U Thants trepunktsplan därför att generalsekreteraren inte erkänner FNL som den ende verkliga företrädaren för det sydvietnamesiska folket. Om man skall kritisera läget i Vietnam, hur kan man då gå förbi ett sådant uttalande från Hanoi?

Salisburys rapporter har visat, att bomberna mot Nordvietnam också träffat civila byggnader och anläggningar samt människor, vilket inte torde vara någon överraskning för den som har någon aning om vad ett krig innebär. Men ingen har — vilket också New York Times nyligen har understrukt — hävdad, att det amerikanska flyget med avsikt har inriktat sig på civila mål. Det finns all anledning att i detta sammanhang erinra om kontrasterna. Vietcongs aktioner i Sydvietnam kräver avsiktligt civila offer, eftersom ge-

rillans aktioner kallblodigt och grymt sätts in just mot civila i avsikt att sprida skräck och terror. Det är granatkastareld mot civila bussar. Det är granatkastareld mot torget, där folket har samlats till fest. Det är handgranater inkastade i överfyllda baserveringar. Det är nattliga angrepp för att ta livet av lärare, sjuksystrar, jordbrukskonsulenter och andra, som hjälper folket i byarna till ett drägligare liv. Sedan år 1957 har Vietcong gjort sig skyldig till 11 000 sådana privatmord och dessutom har 40 000 personer kidnappats. Enbart under tredje kvartalet i fjol mördades med berätt mod 300 civila och 560 kidnappades, men inte ett ord har hörts i den antiamerikanska kritiken mot dessa blodsdåd och våldshandlingar.

Den svenska debatten har i många fall gått till beklagliga överdrifter med onyanserade utfall mot USA. Det skall emellertid här sägas, att den svenska regeringens förnämsta representant, nämligen hans excellens utrikesministern, inte har biträtt denna onyanserade debatt. Det framgår ganska tydligt av hans båda tal i detta ämne, dels inför arbetarkommunens styrelse i Stockholm den 18 augusti 1966, dels i FN:s generalförsamling den 10 oktober 1966. Där framför utrikesministern en mycket nyanserad kritik av läget i Vietnam.

Självfallet kan det i utrikesministerns uttalanden finnas en och annan vändning som man inte kan acceptera. Men man får inte hårdra dessa uttalanden för mycket. På mig verkar det närmast som om utrikesministern gjorde vissa av sina uttalanden i ren glädje över sin medfödda förmåga som folktalare. Dessa hans uttalanden kan inte pressas alltför mycket, utan i princip kan sägas att han — om man skall tro honom på hans ord — företrätt en mycket nyanserad kritik i Vietnam-frågan.

Vi lärde oss en del av 1930-talet om vad en ohämmad aggression kan komma att betyda för världsfreden. I mitten av 1930-talet angrep Mussolini Etiopien och underkuvade detta land. Västlän-

Statsverkspropositionen m. m.

derna förhöll sig därvid passiva. Senare marscherade Hitlers horder in i Rhenlandet i strid mot gällande fördrag. Fortfarande förekom ingen reaktion. Därefter följde övervåldet mot Österrike och Tjeckoslovakien. När till slut måttet var rågat och allting var oåterkalleligt följde ett världskrig med dess fruktansvärda följder.

President Johnson hänvisade till denna utveckling i sitt tidigare nämnda tal inför den amerikanska kongressen den 10 januari. Han påpekade att västmakterna för 20 år sedan slutligen stod fasta i Europa inför diktaturländernas angrepp. För 16 år sedan hejdade FN-trupper i Korea ett annat slags aggression — vi känner väl dess karaktär. Nu har USA i Vietnam liksom i Korea deklarerat för kommunisterna: Hitintill, men icke vidare!

Vi borde vara klart medvetna om att kommunisterna i Asien betraktar Vietnam såsom ett avgörande prov på sin aggressionstaktik. Den nordvietnamesiske arméchefen har framhållit, att om amerikanerna icke lyckas stå emot de kommunistiska infiltrations- och våldsmetoderna i Vietnam, »då kan de slås tillbaka överallt i världen». Detta varslar om vad som skulle hända om amerikanerna nu lämnar Vietnam.

Det är också ofrånkomligt att många har gått alltför långt i sitt invändningsfria accepterande av Vietcong såsom en spontan och fri folkresning, i vilken kommunisterna icke spelat den avgörande rollen.

Så sent som i september i fjol omnämnde den ledande nordvietnamesiska tidskriften Hoc Tap FNL som ett av kommunisterna »skickligt utnyttjat redskap» för att tillvälla sig kontrollen över hela Vietnam.

Stödet åt FNL bland Sydvietnams befolkning är ringa. Detta framgår av valresultatet i september. Att över huvud taget rösta betraktades då enligt Vietcongs proklamationer såsom en utmaning mot gerillan. Jag påminner om att totalt 4,2 miljoner röster avgavs i

valet, vilket betydde att fyra av fem registrerade väljare vågade trotsa FNL:s hotelser.

Gerillans anspråk på att representera 80 procent av Sydvietnams befolkning saknar all grund. Detta framgår också av att de generalstrejker, som tidigare proklamerats av FNL blivit totala fiaskon. Anmärkningsvärt är också att över 20 000 vietcongsoldater, kommunistiska partimän och dessas familjer har anmält sig till de sydvietnamesiska myndigheterna under år 1966.

Men vid en diskussion om vietnamkonflikten, dess bakgrund, möjligheterna till en uppgörelse och följderna för Vietnams folk bör man icke underlåta att nämna de stora amerikanska insatserna för att »vinna det andra kriget», d. v. s. kampen mot umbäranden och okunnighet, för social reform och rättvisa och inte minst för självstyrelse under frihet.

Huvuduppgifterna i detta arbete är enligt överenskommelser mellan Sydvietnam och USA att förbättra jordbruket, hälsovården, undervisningen på landsbygden, organisation av lokal självstyrelse, kamp mot inflation och därmed stabilisering av det ekonomiska läget.

Den amerikanska ekonomiska hjälpen till Sydvietnam inleddes redan år 1954. Hitintills har det amerikanska folket givit Sydvietnam 3 miljarder dollar i ekonomisk hjälp — d. v. s. 15 miljarder kronor — därav 430 miljoner dollar i jordbruksprodukter. Enbart under det senaste budgetåret anslag det amerikanska utlandshjälsorganet — vanligen kallat AID, The Agency of International Development — 726 miljoner dollar till olika hjälpprojekt i Sydvietnam, därav 600 miljoner dollar i ekonomisk hjälp och resten i livsmedel och andra lantbruksvaror. Sammanlagt över 1 200 civila amerikaner befinner sig nu i Vietnam för att bistå Sydvietnam med den ekonomiska och sociala uppbyggnaden, och lika många

vietnameser och personer av andra nationaliteter är anställda av AID.

Listan är lång över alla de viktiga hjälpprogram, som möjliggjorts genom den stora amerikanska hjälpinsatsen. Sjukvården har förbättrats genom byggandet av sjukstugor i byar och samhällen, många läkarlag och sjukvårdspatruller reser omkring för att bistå den vietnamesiska befolkningen både på landsbygden och i städerna. Över 2 miljoner människor har vaccinerats och immuniserats mot kolera och malaria på amerikansk bekostnad. Till utbildning av lärare, anskaffning av skolböcker och skolhusbyggen har också anslagits stora belopp, med tonvikt på hjälp till självhjälp. Ett program för landreform har också inletts med fördelning av jord som exproprierats eller tidigare ägts av regeringen. Den prioritet som man från amerikansk sida ger åt den civila hjälpen till folket i Sydvietnam och de ansträngningar, som görs för att bygga upp jordbruket och industrien, måste leda till resultat och lägga grunden till ett bättre liv för ett hårt drabbat folk.

I sin hjälpverksamhet följer USA två huvudlinjer och arbetar dels genom dollarkrediter för kommersiell import och dels genom direkt hjälp till Sydvietnams folk i syfte att bygga upp jordbruket och andra delar av näringslivet. De omkring 3 000 personer som sysselsätts i detta stora hjälparbete är alla betalda av USA.

Dollarkrediterna utgår för inköp av förnödenheter, som är nödvändiga för landets ekonomiska rehabilitering. Genom att trygga tillgången på varor söker USA på allt sätt motverka inflationen i landet. Innevarande budgetår har importen främst omfattat omkring 35 produkter till ett sammanlagt värde av 370 miljoner dollar. De största posterna är ris för 30 miljoner, järn och stål för 72 miljoner, maskiner för 71 miljoner, motorfordon och drivmedel för 45 miljoner, mediciner för 21 mil-

joner och konstgödsel för 17 miljoner dollar.

Sedan biståndet till skolorna inleds, har antalet barn som deltar i undervisningen ökat från 400 000 till 2 miljoner. Under de senaste tre åren har 5 500 nya lärare utbildats, och över 500 lärare har beretts tillfälle till vidareutbildning i Förenta staterna eller andra länder. Under samma treårsperiod har inte mindre än 2 300 nya skolor uppbbyggt med amerikansk hjälp. Man har dessutom byggt 13 000 lärosalar, som kan ta emot ytterligare 780 000 elever. Ett nytt skolboksförlag har upprättats under samma tid och utgivit 37 olika titlar med en sammanlagd upplaga på 6,2 miljoner ex. Behovet av läroböcker för lågstadiet är emellertid 14 miljoner exemplar, och även dessa betalas av USA.

Till sist skall endast framhållas, att 30 olika länder från västvärlden ger Sydvietnam någon form av ekonomisk hjälp medan ytterligare flera andra länder har lovat sitt bistånd.

Mot den bakgrund som jag här tecknat förefaller det något överdrivet att hävda att amerikanerna skall lämna Sydvietnam öppet för den kommunistiska diktaturen. Jag uttalar förhoppningen att amerikanerna vill stanna kvar i Sydvietnam tills en politisk uppgörelse nåtts — detta inte endast för Sydvietnams skull utan för hela den fria världens bästa.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! En rad tidigare inlägg och även herr Kilsmos statistikspäckade rundmålning över Vietnam har kanske fört diskussionen en aning bort från det ämne som vi diskuterade när vi samlades efter middagspausen, nämligen den u-landshjälp som i den politiska debatt, vilken har föregått denna riksdags öppnande, i så hög grad har dominerat intresset. Jag skall försöka föra tillbaka debatten något till dessa frågor.

Statsverkspropositionen m. m.

Det är ganska intressant att i pressen, både här hemma och i våra nordiska grannländer, konstatera hur man har uppfattat den mycket sakliga diskussion som har förts här hemma om vilka möjligheter vi har att ge hjälp till utvecklingsländerna. Det är intressant att se att man både i den norska, den danska och den finska pressen liksom i den svenska har börjat tala om opinionsbildningen. Som ett exempel kan nämnas det danska regeringsorganet Aktuelt. Där talas om politikernas uppgift som är att mellan ämbetsmännen förmedla sakkunskap och folks sunda förnuft. Tidningen talar om att politikerna icke skall se nyktert på problemen, ty pengarna »drejer sig om menneskers lykke, mens nogle af de andre kun drejer sig om teknik. Vi vælger at investere i mennesker».

I Norge har man sagt att politikerna skall gå före när det gäller att skapa en opinion när de menar någonting med det. Det är inte bara, som man där säger, att »lika lunken efter den opinion som de tror er tilstede».

Det har ibland i diskussionen sagts, att opinionen för ökad u-landshjälp inte är särdeles stor. Jag tror att man har fel på den punkten. Vi som har fått brev från en lång rad organisationer, ställda till de svenska riksdagsledamöterna, i vilka man ber oss göra vad vi kan för att höja u-landsinsatserna, har fått ett bevis på den saken. Jag tror också att vi, precis som man har sagt i den norska och den danska pressen, får säga på samma sätt som vi, som tillhör första lagutskottet och sysslar med lagfrågor här i riksdagen, att vår uppgift är att skapa opinion, inte så att säga lägga örat mot marken för att lyssna till ljudet av de frammarscherande hästarna och rikta in vårt handlande därefter. En stor del av vår svenska lagstiftning är ungefär 15 år före sin tid när den antas.

Det är vår uppgift att se till att vårt ekonomiska handlande också siktar framåt. Det är inte bara vi politiker och

riksdagsledamöter som bör se framåt. De organisationer som vi många gånger representerar vill också göra sitt för att öka opinionsbildningen och i den mån det är möjligt se till att handlandet närmar sig de framtidsmål, som vi väl alla är ense om — en ökad hjälp till u-länderna, så långt det står i vår förmåga. Jag representerar själv en stor politisk kvinnoorganisation. Vi har på kongresser antagit uttalanden som förpliktar oss att driva ärendet. Till sammans med socialdemokratiska ungdomsförbundet, studentförbundet och de kristna socialdemokraternas förbund uppvaktade vi ganska tidigt under budgetarbetet för att få fram våra synpunkter på budgeten. Vi uttryckte också då en viss förtvivlan eller åtminstone vissa bekymmer för det ekonomiska läge i vilket vår biståndsbudget befinner sig i dag.

Vi har nu hört en lång rad inlägg i just u-hjälpsfrågorna, och vi måste väl också säga oss att man inte kan se enbart principiellt på frågorna, man måste också se nyktert och praktiskt. Men jag tror att det finns en del uttalanden som har gjorts här tidigare i kväll som verkligen är värda att återupprepa i denna kammare och för övrigt många gånger under den debatt som säkerligen inte är slut i och med remissdebatten.

Det var herr Arne Geijers beklagande av att vi inte tidigare kunnat öka insatserna, så att vi har något närmare oss det mål som står framför oss. Och det var fru Ulla Lindström, som här tidigare i talarstolen sade att hon beklagade att u-hjälpen inte är integrerad i vår ekonomi och framhöll att u-hjälpen är en moralisk och humanitär fråga. Jag tror att vi måste hålla detta i minnet när vi diskuterar dessa saker. Det är verkligen att beklaga, att vi i dag inte har biståndshjälpen lika integrerad i vår ekonomi som det är självklart för oss att vi har försvarsutgifter, utgifter för vår arbetsmarknad och vår lokalisering och lika självklart som att vi

lägger ned en hel del på vårt skolväsen och våra sociala reformer o. s. v. Jag tror att det är beklagligt därför att meningen ingalunda är att man egentligen skall väga en hård ekonomisk situation mot de möjligheter som finns att skära ut och att u-hjälpen då med nödvändighet måste bli det som får stryka på foten.

Nu skall man kanske också i denna diskussion framhålla att det finns en del glädjande och bra punkter i de propositioner om bistånd som är framlagda. Vi har ökat hjälpen till den internationella livsmedelsfonden. Vi har bl. a. givit en miljon ytterligare till UNICEF, det enda organ som svarar för hjälpen bland barn och mödrar och som för övrigt är ett av de internationella FN-organ som livligast och med många tecken på att lyckas på senare tid har diskuterat familjeplaneringen.

Men vi har också den bilaterala biståndssidan, och det är väl främst där som vi har uttryckt våra bekymmer. Med internationella åtaganden följer ju förpliktelser, och det är dessa förpliktelser som vi väl fruktar att vi inte helt och fullt kan infria denna gång. De förpliktelser som är kontraktbundna kommer givetvis att fullföljas, men ramen för det bilaterala biståndet är ytterligt knapp, och den kommer med naturnödvändighet att kräva en hel del prioritering av vårt biståndsorgan, en prioritering som givetvis blir ännu mera bunden eftersom både utrikesdepartementet och finansdepartementet i sina äskanden har prioriterat å sin sida vissa aktiviteter som vi har.

Vi har ibland i diskussionen hört att vissa projekt är i fara. Jag tror att det är felaktigt att dra fram några exempel. Vi vet ingenting ännu. Det blir styrelsens sak att så småningom avgöra vilka projekt som skall fullföljas eller inte, vilka förhoppningar som har väckts i mottagarländerna men som nu kommer att stäckas, vilka aktiviteter som skulle ha fullföljts av dem som vi icke har

Statsverkspropositionen m. m.

skrivit kontrakt om men som måste inställas, kanske för ett år, kanske för alltid. Det vet vi ingenting om i dag.

Det är beklagligt, helt enkelt därför att det ändå borde finnas vissa möjligheter — även om man inte kan se den långsiktiga målsättningen framför sig — att se till att åtminstone de anslagsäskanden som framförts kan genomföras. Vi har de stora kvinnoprojekten, som delvis är fullföljda på vissa håll och som enligt de undersökningar man har börjat göra enligt den nya utvärderingsprincipen slagit synnerligen väl ut.

Det finns program och projekt för deras fullföljande vilka ytterligt väl skulle svara mot de överväganden som FN-organisationerna gjort. På det stora ECOSOC-mötet i Genève i somras kom man överens om att förklara 1968 som året för de mänskliga rättigheterna, och därvid beslöt man i sin tur att ge kvinnornas diskriminering förtur, i det man beslöt att ta upp kvinnans emancipation i u-länderna till diskussion och att samordna alla de insatser som de olika FN-organen gör för att hjälpa kvinnorna till utbildning, till läs- och skrivkunnighet, till större självständighet i de länder där de ändå är mycket eftermännen i utvecklingen.

Vi har fredskårsinsatserna, vi har vuxenutbildningen som folkrörelserna så länge har kämpat för och pläderat för. Vi har de frivilliga organisationernas arbete som vi hoppas borde kunna få samma stöd som tidigare.

Något av allt detta måste utan tvekan skäras ned. Medlen förslår inte, och man kan egentligen beklaga och för övrigt ställa sig frågande hur man skall kunna bedriva u-landshjälp — utan den långtidsplanering som FN-organen nu i sin tur kräver av de u-länder som nu får hjälp av i-länderna — utan någon planering som gör att vi på lång sikt och med säkerhet kan veta att när vi ikläder oss förpliktelser så är vi också i stånd att genomföra dem.

Jag tror att denna långtidsplanering är en synnerligen viktig angelägenhet

Statsverkspropositionen m. m.

som vi bör diskutera i framtiden, då vi — liksom mitt parti kommer att göra — skall diskutera framkomstvägarna och takten mot de mål som vi har satt oss före: minst en procent av bruttonationalprodukten. I dag finns det ingen sådan möjlighet. I dag har vi endast att konstatera att budgeten är mycket knapp, att det inte finns mycket att ta av på något håll.

Men jag vill ändå, herr talman, uttrycka förhoppningen att det dock till syvende og sidst skall yppa sig vissa möjligheter. Det finns kanske utvägar för att täcka kostnaderna för de projekt som i dag står i farozonen, även om vi inte vet något definitivt om deras öden. Vi vet att det på det finansiella området är ganska många miljoner, som icke är in-tecknade och som lämnas utan förpliktelse om fortsättning, medan vi när det gäller det tekniska biståndet har en lång rad projekt kontrakterade eller utlovade. Det finns kanske möjligheter att flytta över medel från sjunde huvudtiteln till den andra verksamheten, och det finns kanske också vissa möjligheter att få fram pengar på annat sätt utan att därmed standarden minskas för låglönegrupperna och utan att det blir kännbart för svenska folket.

Jag tror, herr talman, att möjligheterna ändå står öppna. Men vi bör först och främst rikta in oss på en diskussion inte enbart om en målsättning, utan även om en långtidsplanering av hela den biståndsverksamhet som kommer att fortsättas. Utan någon planering är det ganska svårt för biståndsorganen att få den samlade överblick över den bilaterala och den multilaterala u-hjälpen som ändå krävs för att man skall kunna ta ställning i dessa frågor.

Låt oss alltså, herr talman, uttrycka förhoppningen om att det finns möjligheter att i sista stund rädda de projekt, beträffande vilka hotet om indragning i dag oroar mottagarländerna.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Hjälten i den lilla epistel jag skulle vilja framföra här i kväll är en österlänning, som någon gång den minnesrika krigshösten i början på 1940-talet när Gunder Hägg slog världsrekord på löpande band besökte Stadion. Också denna kväll slog Gunder Hägg rekord, Stadion var fullsatt och kokade av hänförelse, folk stampade och kastade tidningar och skrek och gjorde allt möjligt annat. Österlänningen var mycket förvånad. När entusiasmen hade lagt sig något, vände han sig till sin granne och frågade: »Vad är det som har hänt?» Svensken sade mycket förvånad: »Hägg har ju slagit världsrekord!» »Vad innebär det?» »Jo det innebär världsrekord med en hel sekund.» Då satt österlänningen tyst ett ögonblick och sade sedan: »Vad skall han ha den sekunden till?»

Denna historia kan möjligen väcka ett leende hos oss — och det behövs kanske så här sent på kvällen — men den ställer också till oss en fråga som det är svårt att komma förbi: Vad skall vi göra med den tid som vi i vårt samhällsarbete vinner åt oss själva? Vad skall vi göra med de många vinster vi gör i det moderna samhället?

En liknande fråga ställer Sven Fagerberg i senaste numret av Svensk Sparbankstidskrift för år 1966 i sin artikel »Ekonomi och livsåskådning». Hans tes är denna: Den moderna tekniken skapar ett helt nytt perspektiv på den mänskliga existensen. Maskinerna utför mer och mer av det nödvändiga arbetet; människan får mer och mer fritid, mer tid för sig själv. Han påminner om att man i USA på fullt allvar diskuterar att den situation är inom räckhåll, då medborgarna får en garanterad arbetsfri inkomst. Uppenbart är att det här är fråga om en mäktig och djupgående samhällsförvandling som bl. a. innebär en frigörelseprocess. Människorna i det nya samhället blir fria på ett nytt sätt. Fagerberg frågar: »Fria till vad?» Han ger läsarna ett problem

Statsverkspropositionen m. m.

att fundera över: »Er chef talar om att en datamaskin kommer att utföra Ert arbete bättre och billigare, men Er lön kommer att betalas ut precis som förut. Vad kommer Ni att göra med Er själv?»

Klart är, vad som än säges om dessa och liknande resonemang, att nya frågor ställs till människorna i det nya samhälle som håller på att växa fram. Ställs frågorna till individerna, så ställs de till de politiskt ansvariga. Vad är målet för er strävan?

En besläktad fråga, även om accenten är någon annan, framföres i en tidningsintervju med Ernst Wigforss. Man frågade honom hur han och hans parti bar sig åt för att klara krisen på 1930-talet. Journalisten frågade vidare om dagens ekonomi, och Wigforss svarar: »Nog borde vi väl ändå vara mogna för att ta upp en diskussion om verklig produktionens effektivitet skall vara vårt enda mål.» Han fortsätter: »Skall vi inte ha något att säga till om beträffande vad som produceras, även om det med nödvändighet för in moraliska värderingar i ett ekonomiskt resonemang?»

Det nya samhället ställer alltså nya frågor till oss. De frågorna gäller målet för och meningen med vårt samhällsbygge, med vår politiska aktivitet.

Man kan fråga sig vad som är nytt för vår tid i ekonomisk-politiskt avseende. Jag delar deras synsätt som säger, att det nya är de möjligheter som modern teknik skapar, nämligen en frigörelse från naturens hämmande och bindande makter, möjligheten till en frigörelse från hård bundenhet vid motspänstiga fysiska livsbetingelser, till sann mänsklighet. Den tekniska kapaciteten tycks sjuda av löften om en ny frihet, ökad mänsklig värdighet, ekonomiska och sociala förhoppningar nästan utan gräns. »Du skall äta ditt bröd i ditt anletes svett», är ett gammalt bibliskt ord som i vår kulturkrets tagits som en nödvändig och riktig beskrivning av människans villkor. Men den grundhållningen inför tillvaron godtar

vi inte längre. »Svetten», symbolen för förslitande och förnedrande arbete, skall och kan försvinna.

Men då kommer ofrånkomligen nästa fråga: Frihet — till vad? Vilken är målsättningen för vår politiska verksamhet? Är det lönsamheten och den ekonomiska effektiviteten som skall vara det helt dominerande målet för vår samhällseliga aktivitet? Var kommer människans och hennes reaktioner och behov in i bilden? Kan vi sätta likhets-tecken mellan ekonomisk framstegstakt och mänsklig mognad, utveckling och frigörelse? Dessa frågor måste vi börja fundera över, tror jag, med en helt annan kraft än vad vi hittills gjort.

I statsverkspropositionen säger finansministern: »Det grundläggande målet för den ekonomiska politiken är att med bevarad full sysselsättning och samhällsekonomisk balans främja en snabb framstegstakt och öka välfärden i samhället.»

Mot denna målsättning kan väl ingen kritik riktas, utan varje parti strävar säkert mot det målet. Men då måste man fråga: Vad är välfärd? Man måste vidare fråga: Är under alla omständigheter den snabba framstegstakten ett mål i sig självt? Frågan är verkligen nödvändig att ställa. Antag t. ex. att vår satsning på fortsatt framåtskridande vad gäller arbetstidsförkortningen kommer att innebära att värden av gamla och sjuka eftersättes och en utbyggnad av vår utbildningsapparat allvarligt begränsas. Är det då ett riktigt och moraliskt försvarbart mål att sätta den kortsiktiga ekonomiska standarden främst? Det är naturligtvis här fråga om en avvägning mellan skilda krav och tillgängliga resurser. Men det är en avvägning, inte bara mellan ekonomiska alternativ utan mellan standardvärden av strikt ekonomisk natur och värden som berör människan som en i existensen totalt fungerande varelse. Avvägningsproblemet gäller värderingar av mänskligt liv.

Standardproblemet, som sysselsätter

Statsverkspropositionen m. m.

oss så mycket, är inte bara en fråga om att fördela förmåner i nuet. Saken gäller också — och kanske främst — ett ansvar för människan i morgondagens samhälle, ett ansvarigt långtidshandlande.

I vårt genomorganiserade samhälle är det i stort sett så, att de organisationsstarka alltid klarar sig. De organisationssvaga, t. ex. åldringarna, de sjuka, de handikappade, har svårare att hävda sig. Jag använder ännu ett gammalt ord från bibeln — jag umgås mycket med den boken: Från den som intet har skall tagas också det lilla han har, och till den som mycket har skall mer bli givet. Detta är en allmänmänsklig företeelse. Det råder ingen tvekan om att det även i vårt organiserade välfärds-samhälle finns mycken fattigdom där upplevelsen är: Mer och mer förödas vi i den intensiva livstakt som råder i detta land. Det man har upplever man som miste man.

Vi diskuterar u-landsfrågor. Vi har redan fått en klar belysning av dessa och vet att för u-länderna gäller samma lag. De besuttna, de som har det väl ställt, tycks genom någon säregen in-neboende kraft få det ännu bättre, medan det tycks vara nästan hopplöst för de nationer som kommit definitivt efter att alls kunna hänga med i takten.

Exempel härpå är väl inte svårt att finna i vårt eget land. Genom stora organisationer har vi tillåtit oss en genomsnittlig löneförhöjning av omkring 6 procent under det gångna året. Årets statsverksproposition bestäms i hög grad av detta faktum. Men för abort-förebyggande åtgärder — en verkligt central och oerhört viktig social fråga — skall utgifterna tills vidare vara oförändrade. Länkrörelsen, en frivillig organisation som arbetar med ganska stor effektivitet, får en höjning från 600 000 kronor till 700 000 kronor. SVCR har begärt 290 000 men får 50 000 mer. DHR har begärt 600 000 men får en ökning av 100 000. Sankt Lukasstiftelsen, ett rådgivningsinstitut gällande

människogemenskap, har begärt en ökning om 20 000 men får oförändrat 30 000 kronor. Det är bara fråga om småsummor här, men exemplen visar en attityd, en inställning. Vad är det centrala för oss i vårt samhällsarbete? Nu vill jag alls inte vara negativ. 1 300 000 kronor till de handikappade — alltså en ökning med 150 000 i ett pressat budgetläge — är ganska mycket pengar.

Vad jag diskuterar är alltså vår målsättning. Det finns en tendens hos oss att prioritera för de många, medan vi samtidigt inte ser till att tillvaron blir dräglig för de sämst lottade, t. ex. dem som Lis Asklund beskriver såsom »dem som sitter och ligger». Innan vi flyttar fram positionerna för de redan väletablerade, vore det moraliskt riktigt och mänskligt ansvarigt att se till att de andra inte halkar efter. Områden, där insatser behövs, är det inte svårt att nämna.

Är det inte så att inom industrivaru-produktionen förhandlingsfrågor om löner och arbetsvillkor löses i relation till driftsresultat och ekonomisk lönsamhet. När det gäller social service måste vi finna en väg att lösa motsvarande frågor utan att det går ut över patienter och klienter.

En faktor av något annan men dock beslätad art kan jag inte underlåta att i detta sammanhang mycket kortfattat beröra, även om den är svårbemästrad och ömtålig. Vi producerar människor i vårt samhälle. Vårt omfattande skolsystem är ju på sitt sätt en väldig produktionsapparat som gäller människor. De som producerar är lärarna. Vi har i hög grad under gången tid koncentrerat oss på eleverna, och det är säkert alldeles riktigt, men om läraren-producenten inte mäktar uppgiften så hjälper inte vår elevcentrerade inställning. Jag hade ett samtal med en rektor för en grundskola i Stockholms ytterområden häromdagen. Han hör definitivt inte till de sura och kritiska typerna. Vi talade om elevernas grundhållning till

Statsverkspropositionen m. m.

undervisningen och till samlivet i skolan. Han sade att om det fortsätter på det här viset så dras förutsättningarna för en meningsfull undervisning undan och ett sunt människobygge är inte möjligt. Det finns ingenting mer att vädja till. Han menade då etiska värden hos eleverna.

Vi kan naturligtvis inte lagstifta om en ansvarig livshållning, men i varje fall måste lärarna få känna att de har stöd hos oss som är politiskt ansvariga i deras ofta mycket hårda kamp. Det är också här en fråga om en målsättning.

Jag återkommer därmed till frågan om vad som bör vara målsättningen för vårt politiska arbete. Jag tror att vi har att fatta klart i sikte: det är människan det gäller, det är hennes frigörelse och personliga mognad som vi arbetar för. Vårt mål är inte en klichémänniska, inte en människa som är strömlinjeformad efter våra idéer. Vårt mål är en självständig, i positiv mening frigjord människa. Och vi har att möta människan som hon faktiskt existerar i vårt samhälle, vare sig vi tycker om henne eller inte.

Jag tar mig friheten att från denna talarstol säga att jag skulle önska att en avspänning kom till stånd mellan de skilda fraktionerna i livsåskådningsdebatten både i vårt folk i allmänhet och i det praktisk-politiska livet.

Jag erinrar mig några ord av professor John Landquist, som i en essä nyligen skrev att han påminner sig vad den icke troende läkaren säger till den fast troende katolske patern, båda upprörda över pestens härjningar, i Camus' roman Pesten. Där sägs: »Vi arbetar gemensamt för något som förenar oss bortom alla hädelser och böner. Det är det enda som betyder något.»

Vad betyder något? Jo, att hjälpa människan sådan människan är! Där står vi samman.

Brännande angelägen blir frågan om målsättningen, då vi nalkas vårt internationella ansvar.

Jag skall inte alls ge mig in på många detaljer i u-landsproblematiken, men jag vill ta fasta på några som jag menar väsentliga sidor av frågekomplexet, även om det helt naturligt vid denna tidpunkt i debatten har berörts också av andra. Jag upplever det så att här är det verkligen en fråga om målsättning, här gäller verkligen saken medmänsklighet, här gäller det ett godtagande av att det kostar något att leva i den moderna världen, att det är en skam att så tänka på sig själv, att man icke vill eller kan uppleva sig som en del av en världsenhet, där tre fjärdedelar lider av undernäring eller felnäring.

Till de ärorika dragen i vår moderna historia hör den sociala ansvarighet som var för handen i skilda folkgrupper och ur vilken det moderna välfärds-samhället växte fram. Nu måste man fråga: Har vi tappat vår sociala ambition, vårt sociala patos, vår känsla av medmänsklighet och ansvarighet? Är Sveriges gränser den plats där vi gör halt? Hur skall annars den starka nedskärningen av SIDA:s anslagsäskanden förklaras? Jag måste säga att här förstår jag inte regeringen trots allt talet om en pressad statsbudget.

Man säger att 70 procent av vårt folk anser att vad vi gör för u-länderna är till fyllest, det finns icke en opinion för ökad svensk insats. Jag svarar att det är tveksamt om man någonsin kan räkna med säkra majoriteter då frågan gäller progressiva och i den personliga ekonomien ingripande åtgärder. Det fanns inte i det sociala genombrottet i vårt eget land en absolut majoritet, men det fanns folk som hade lågande hjärtan och trodde något och kände för människorna. Så drevs saken igenom.

Vad som nu krävs av regering och riksdag är den politiska och moraliska viljan att handla djärvare än vad vi för närvarande gör, även om hos somliga i vårt folk en vis impopularitet skulle växa fram. Det är här, tror jag, fråga om politiskt mod och moralisk ansva-

Statsverkspropositionen m. m.

righet, men det är också fråga om en ren självbevarandedrift. Här finns verkligen inte god tid för i-länderna. Det är en fråga om kapplöpning med tiden. Det är fråga om en snabbt växande världssvält, om vidgade klyftor mellan fattiga och besuttna, om en förödande befolkningstillväxt samt om desperation och upplösning. Ingen tror väl ändå att vi här uppe i vårt lilla avgränsade och väl organiserade land på lång sikt kan undgå de internationella eruptioner som följer i spåren av en ensidig och på egen välfärd nästan helt inriktad ekonomisk politik i i-länderna.

Vid den stora konferens som Kyrkornas världsråd hade anordnat i Genève i somras kring temat »Att vara kristen i vår tids sociala och tekniska omvälvningar» rapporterades att u-ländernas representanter, som proportionellt var många, gav uttryck åt en stark resignation inför i-ländernas attityder, en resignation inför det bistånd de ger. Skall det vi gör någonsin bli någonting annat än en ganska självisk överlägsen barmhärtighetsgest? Vad kommer de u-länder som vi i Sverige samarbetar med att säga om vi begränsar vår insats 1967/68, därför att vi inte har råd sedan vi givit oss själva den stora delen av välståndsökningen? Jag kan inte hjälpa det, men man skäms och förskräcks.

Möjligheter till ökad insats finns. SIDA bör kunna få i stort sett vad organisationen begärt. Livsmedelshjälpen blir aktuell för lång tid framåt; det finns många aspekter på denna fråga. Världsbanken rapporterade under förra delen av år 1966, att u-länderna effektivt kan använda tre till fem miljarder dollar ytterligare per år. Detta sagt såsom exempel. Det sägs nämligen ibland att det inte finns färdiga projekt och att vi inte kan göra mera. Här ges andra exempel. Förra året framförde det parti som jag tillhör ett önskemål om ett samlat ställningstagande till olika åtgärder och en plan för det samlade utvecklingsbiståndets tillväxt på

längre sikt. Alltjämt är detta önskemål aktuellt.

Jag kan inte förstå det resonemang som jag så ofta har hört, nämligen att »vi är ett litet land och det betyder inte någonting vad vi gör». Vi har dock att ta vår del av ett större internationellt ansvar. Vad de andra gör eller inte gör kommer oss till slut inte på ett avgörande sätt vid, ur moralisk synpunkt menar jag. Vi har att göra vårt. Jag menar och tror att vi borde kunna göra det bättre än vad vi för närvarande gör.

Med detta, herr talman, är jag tillbaka till huvudtemat för denna lilla epistel. Det är i vårt politiska liv ytterst en fråga om målsättning och värdering. I blyxtbelysning visas problematiken just när det gäller vårt u-landsbidrag: Eget välstånd eller en politik där människans frigörelse är målsättningen, alltså en total syn på upplevelsen av att ha del i mänsklighetens ödesfrågor. Självklart! Vi kan inte nå enprocentsnivån i år och inte heller nästa år. Vi kan inte gå bortom de ekonomiska möjligheterna. Den saken är klar, men jag tror att vi kan komma vårt mål betydligt närmare än vad årets statsverksproposition gör. Vi kan få en mer målmedveten och fast inriktning på ett ansvarigt internationellt handlande än den som vi nu har. Det är denna medmänskliga ansvarighet och detta politiska mod som många av oss efterlyser. Jag tror att många fler av vårt folk än vi anar skulle hälsa en större u-landshjälp än vi nu är beredda att ge med befriande tacksamhet.

Jag tackar, herr talman, för att jag har fått framföra dessa synpunkter, och jag yrkar, som man väl skall göra, remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till aktuella utskott.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag skall tala om den prosaiska statsverkspropositionen. Efter alla penningkrävande reformer i det

förgångna i de höga och stora ambitionernas tecken innefattar årets statsverksproposition otvivelaktigt en återgång till den ekonomiska verklighetens trista värld och en åtstramning av expansionstakten. Det senare anges dock vara tillfälligt. Målsättningen för budgetpolitiken, som gällt åstadkommande av samhällsekonomisk balans, har också enligt finansministerns egna ord krävt en ytterst restriktiv prövning av utgiftsanspråken. De inflationsdrivande krafterna i samhällsekonomien, som tidigare släppts lösa genom expansionen av den offentliga sektorn och de ökade inkomsttransfereringarna till de enskilda hushållen, vilka båda tillsammans starkt bidragit till trycket från efterfrågesidan, försöker man nu få under en mera effektiv kontroll. Det är de tidigare »extravaganserna» som gjort detta nödvändigt, det erkänner finansministern själv. Det må konstateras att de ganska trevande ensidiga försök i denna väg, som gjordes av finansministern i fjol och som låg huvudsakligen på den penningpolitiska sidan, i realiteten blev mindre framgångsrika än vad finansministern troligen själv hade hoppats på.

Efter de förnyade varningar som de fortsatta rubbningarna i bytesbalansen givit, har finansministern nu i ökad omfattning tagit finanspolitiken till hjälp för att återställa balansen i samhällsekonomien. Det är gott och väl. Jag är emellertid rädd för att de åtgärder som föreslås dels är otillräckliga i vissa hänseenden, dels kommer för sent och dels motverkar varandra. Det måste sålunda från början slås fast att den offentliga utgiftsexpansionen, trots de besparingsåtgärder som vidtagits, fortfarande är större än vad den årliga produktivitetstegringen medger. Medan den beräknade produktivitetstegringen under 1967 inskränker sig till 4 procent, ökar statens investeringar visserligen med 1,5 procent men kommunernas investeringar med 8 procent, bostadsbyggandet med 5,5 procent och

Statsverkspropositionen m. m.

den offentliga konsumtionen med 6 procent. Denna ekvation går knappast ihop. De inflationsdrivande krafterna får trots beskärningarna en viss ny påspädning på efterfrågesidan.

Till jämförelse kan nämnas att näringslivets produktivitetssuppsybyggande investeringar håller sig vid 3,5 procent. Det höga ränteläget är här ett hinder för investeringsverksamheten.

Något verkligt krafttag för att sanera statsfinanserna har inte gjorts, bortsett från nedskärningarna av utgifterna för försvaret, som mer än någon annan statsutgift fått tjäna som budgetregulator. Jag anser att staten måste kunna skötas billigare genom koncentration på väsentliga mål, mätning av prestationerna och effektivare kostnadskontroll. Genom en allmän översyn av hela statsapparaten borde väsentliga besparingar kunna ernås som går längre än vad finansministern åstadkommer. Vi kanske tvingas dithän om ett eller annat år. I en välfärdsstat som vår borde det finnas en del äldre, förlegade statsuppgifter som nu skulle kunna läggas på hyllan. Jag vill erinra om att enligt fjolårets kompletteringsproposition budgetunderskottet för budgetåret 1968/69 efter alternativ 1 skulle komma att uppgå till ej mindre än 3 250 000 000 kronor och efter alternativ 2 till 2 450 000 000 kronor. Häri var dock inte inräknade kostnaderna för de statsanställdas lönehöjningar, där varje procents löneökning ger en merkostnad av 80 000 000 kronor. Denna prognos från i fjol är visserligen inte fullt aktuell, men jag har inte sett någon senare.

Redan i år föreslås kraftiga skatte-stegringar, och tydligt är att det ligger i farans riktning med fortsatta skattehöjningar av betydande storlek i samband med 1968 års statsverksproposition. Jag och med mig kanske hela svenska folket frågar oroligt vad vi härvidlag har att vänta.

Mot finansministerns uppfattning vill jag invända att jag har svårt att tro på den ekonomiska medicin som går ut på

Statsverkspropositionen m. m.

att inflationen bekämpas genom ständiga skatthöjningar. Dessa har nämligen ofta en tendens att i stället driva upp priserna. Detta gäller inte minst höjningar av konsumtionsskatterna. I längden har dessutom skatthöjningarna vilka — såsom det heter — skänker staten ökade resurser den effekten, att de möjliggör höjda statsutgifter och därigenom i sin tur skapar ökad efterfrågan, och de får därigenom en verkan direkt motsatt den avsedda.

Jag sade nyss att jag fruktade att de nu föreslagna åtgärderna i direkt inflationsbekämpande syfte kommit för sent. Det finns nämligen många tecken som tyder på att en konjunkturvändning på det internationella planet inträffade under den gångna hösten och att vi också här hemma är på väg mot sämre konjunkturer, en situation som inte så snabbt kommer att gå över. I fråga om konjunkturbedömningen kan jag alltså i huvudsak ansluta mig till de relativt pessimistiska synpunkter i denna del, som före middagspausen framfördes av herr Arne Geijer.

Det finns givetvis ingen anledning till svartmålning, men det svenska näringslivets konkurrenskraft har — det måste vi nog alla göra klart för oss — framför allt till följd av de senaste årens kostnadsstegringar på relativt sett mera än tio procent årligen blivit så försvagad, att näringslivet trots all rationalisering fått det svårare att hävda sig.

Den specialinriktade verkstadsindustrin med dess förnämliga produkter håller sig visserligen än så länge väl framme och kan alltså sälja även på EEC-marknaden med dess höga tullar, men även där börjar det ta emot. För järnmalmen och skogsprodukterna, som är nyckelvaror på exportsidan, är det desto besvärligare, särskilt vad gäller järnmalmen.

Det största problemet erbjuder vissa grenar av hemmamarknadsindustrin, som fått det allt svårare att konkurrera med importvarorna. Det är på detta av-

snitt driftsinställelser och permitteringar framför allt börjat förekomma.

Konjunkturförsämringen är, enligt min mening, trots köpkraftsökningarna, på många håll ett faktum. För att över huvud taget kunna överleva måste företagen under det dubbla trycket från kostnadssidan och från konkurrenssidan fortsätta sina rationaliseringssträvanden, vilka dock kostar pengar, och bedriva en allt intensivare intern kostnadsjakt. Denna kan ibland verka nog så brutal mot de anställda enskilda individerna.

Det är hårt för den som inte håller arbetstakten och inte gör skäl för sig att i många fall bli tvungen att lämna arbetsplatsen för att, som man hoppas, få en ny anställning. Men för den friställda arbetskraften blir det inte alltid så lätt att vinna en ny anställning. Detta är medaljens baksida, vilken kräver en oavslätlig uppmärksamhet.

Hemmamarknadsindustrin säges till följd av trycket utifrån undergå en strukturrationalisering, varmed förstås att den friställda arbetskraften enligt programmet efter omställning skall kunna vinna anställning i mera effektiva företag. Det låter bra. Men teori och praktik går härvidlag inte alltid riktigt ihop.

Beteckningen strukturrationalisering är många gånger en förskönande omskrivning för det faktum att rörelsen inte längre är räntabel och fördenskull icke kan bedrivas. I och för sig konkurrenskraftiga och effektivt arbetande industriföretag bringas nämligen att lägga ned driften i hemlandet respektive flytta över den till utlandet till följd av det höga kostnadsläget. Resultatet blir också i detta fall friställd arbetskraft. Det är ofta följderna av en tillfällig snedvriden konkurrens från utlandet, vilken genom en relativt frikostig licensgivning släpps fri på den svenska marknaden. Detta gäller inte i första hand import från u-länderna — vi har kvantitativa importrestriktioner även på många andra håll.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag kan i viss mån hålla med herr Dahlén om att vi bör vara generösa gentemot u-länderna. Jag är personligen känslomässigt intresserad av en ökad u-landshjälp under vissa förutsättningar. Jag kan också hålla med om att andra länder, t. ex. Norge och Danmark, kunde vara mindre restriktiva i sin licensgivning; men det är dessa länders sak. För vårt vidkommande måste det trots allt finnas vissa gränser. Även med risk att bli beskylld för att sakna den rätta förståelsen då det gäller u-landsproblematiken måste jag säga, att vi dock inte kan vara så hjärtnupna att vi offerar viktiga hemmamarknadsindustrier och deras anställda på u-landshjälpens altare. Då hade det varit bättre, tycker jag, att göra motsvarande offer direkt på budgeten. Därmed har jag dock inte lovat att oreserverat ansluta mig till fru Lindströms krav i denna del.

Det är att märka att vid en svensk anslutning till EEC blir tullläget och det handelspolitiska läget ett annat. Just de industrier, som nu tvingas lägga ner driften, torde vara konkurrenskraftiga på en blivande Europamarknad. Den aktuella problemställningen bör enligt min mening ge anledning till allvarliga överväganden om vad som kan göras för att skapa ett förbättrat skydd inom vissa gränser för hemmamarknadsindustrien i avvaktan på vår anslutning till EEC. Jag har alltså i denna del en något annan mening än handelsministern herr Lange. Inom ramen för våra internationella åtaganden är det kanske inte så mycket som kan göras, men i alla fall borde det kunna givas något bidrag till försvaret av sysselsättningen. Vi kan fortare än vi anar komma i ett ganska bekymmersamt sysselsättningsläge.

När det gäller Sveriges anslutning till EEC vill jag med tillfredsställelse hälsa de positiva signalerna från regeringens sida under senare tid. Jag är övertygad om att det svenska näringslivet, inte bara industrien utan även jord-

bruket och skogsbruket, enligt står bakom kravet på en snar anslutning. Samtidigt bör man nog vara medveten om att det hela inte bara blir en dans på rosor.

Genom de pågående brittiska sonderingarna har frågan fått omedelbar aktualitet, och jag förutsätter att regeringen begagnar varje tillfälle att tillvarata vårt lands intressen i detta sammanhang. Jag hyser en viss optimism och hoppas på framgång. Att EFTA-länderna bör hålla kontakt med varandra är självklart. Framför allt är det viktigt att de skandinaviska länderna håller samman, så att inte den vunna nordiska marknaden faller bort. Bibehållandet av den nordiska marknaden är viktigare än allt annat — det har jag sagt tidigare och det vill jag understryka även i dag. Spricker den s. k. EFTA-solidariteten kan situationer uppstå, där en isolerad skandinavisk aktion blir erforderlig.

Herr talman! Jag har vid tidigare tillfällen talat om den fortgående stegringen av konsumentpriserna och de bakomliggande orsakssammanhangen. Detaljhandeln har här ofta kommit i blickpunkten för allmänhetens intresse och även fått huvudansvaret, under bortseende från att bakom förändringarna i butikernas försäljningspriser ligger inte bara marginalhöjningar i själva detaljhandelsledet med dess ökade kostnader utan också ersättningar till övriga tidigare marknadsled. Genom pris- och kartellnämndens undersökningar och de olika massmediernas intresse har myndigheternas verksamhet på området på senare tid särskilt uppmärksamats. Undersökningarna har otvivelaktigt haft positivt värde genom att de stimulerat konsumenterna till ökad prismedvetenhet. Därom är inte annat än gott att säga, men det måste sägas ifrån att ifrågavarande upplysningsverksamhet ofta varit ensidig och onyanserad. I en i dagarna publicerad liten bok om priser analyseras hithörande problem på ett förtjänstfullt sätt, såvitt jag kan be-

Statsverkspropositionen m. m.

döma. I denna bok framläggs vissa konstruktiva förslag till omläggning av priskontrollundersökningarna syftande till en mera rättvisande karaktär under hänsynstagande till kvaliteten och service. Bland annat framhålles att lokala prisundersökningar måste inskränka jämförelserna till likvärdiga butiker med jämförbara lägen, jämförbara sortiment och jämförbar service. Genomsnittsberäkningar kan här ofta bli direkt missvisande.

Jag har velat ge uttryck åt den förhoppningen att detaljhandeln och prismyndigheterna skall kunna komma till en enhetlig linje beträffande formerna för undersökningarnas verkställande så att dessa skall kunna inge förtroende på alla håll.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Får jag knyta an där herr Jacobsson slutade och säga några ord om prisövervakningen inom detaljhandeln. En väsentlig förutsättning för vår ekonomiska tillväxt är ju att inflationen hålls inom rimliga gränser. Vår penningvärdeförsämring utgör ett ständigt hot mot lönsamheten inom all företagsamhet, inte minst hos de mindre företagen och inom handeln och servicenäringarna som ofta får bära hundhuvudet för de ökade priserna på konsumtionsvaror och tjänster. Det är givet att det är de prisövervakande myndigheternas uppgift, som herr Jacobsson framhåller, att kontrollera prisutvecklingen även inom detaljistledet. Men nog förefaller det mig som om de aktioner som drabbat detaljhandeln under den gångna hösten väsentligt överdriver detaljhandels betydelse för inflationsutvecklingen. Det har varit aktioner som synts i pressen och därför givit god PR åt såväl regeringen som prisövervakningen och som också har givit intryck av en effektiv inflationspolitik från regeringens sida. Det måste emellertid stå klart för alla som har studerat lönsamhetsutvecklingen inom

handelsledet och inom servicenäringarna att prishöjningarna i detta distributionsled inte är en orsak till utan en följd av inflationen. Man angriper ju inte genom att ensidigt intressera sig för detaljhandels prissättning roten till det onda, utan man riktar sig mot symptomen. Nog måste det kännas rätt hårt för de näringslivsorganisationer som företräder dessa företag och som också känner ansvar för prisutvecklingen att regeringen när det gäller att bromsa prisutvecklingen ensidigt inleder speciellt samarbete med organisationer som företräder den ena parten — konsumenterna — under det att den andra parten — handeln — i stället för förtroendefulla överläggningar drabbas av mycket hårda övervakningsaktioner vilka utmynnar i offentliggöranden som drastiskt och hårt utpekar enskilda personer och firmor. Jag är av den uppfattningen att det inte på något område inom näringslivet råder en så hård konkurrens som inom detaljhandeln. För många företagare inom dessa branscher har det inte varit möjligt att följa med och höja sin ekonomiska standard i takt med utvecklingen. Det har för många över huvud taget varit fråga om att överleva ekonomiskt och få en draglig inkomst på sitt yrke. Även strukturutvecklingen inom detaljhandeln visar att konkurrensen har varit mycket hård. Låt oss som exempel ta utvecklingen inom livsmedelshandeln. Under 1960-talet har där skett en betydande nedläggning av butiker både inom den privata handeln och inom kooperativen. Under 1963—1965 slutade omkring fyra affärer per dag sin verksamhet inom den privata handeln, och de utgjorde mellan 7,2 och 7,7 procent av hela butiksbeståndet i landet. Av de mindre affärerna har cirka en fjärdedel försvunnit på fyra år. Det enda sättet att överleva har varit att möta kostnadsutvecklingen med effektiva rationaliseringsåtgärder som i första hand kommit konsumenterna till godo.

I årets finansplan framhålles vid upp-

repade tillfällen det nödvändiga i att verka för en ökad produktion inom svenskt näringsliv. Finansministern hyser oro för vår produktionsutveckling och för vår industris förmåga att hävda sig i den internationella konkurrensen. I statsverkspropositionen uttryckes farhågor att dessa grundvalar för vår fortsatta välståndsutveckling skulle svikta. Det sägs klart ifrån att industriens vilja till rationalisering bör främjas. Åtgärder för att stimulera dess investeringsbenägenhet bör vidtas. Man noterar med tillfredsställelse denna förståelse för den svåra konkurrenssituation som vårt näringsliv befinner sig i. Efter dessa deklarationer ser man med stor förväntan fram emot förslag till sådana produktionsstimulerande åtgärder som dessa reflexioner borde ge anledning till. Men dylika förslag är dess värre inte så lätta att upptäcka i statsverkspropositionen med undantag för den näringslivsfond på en halv miljard som föreslås.

Den starka strukturomvandling som vårt näringsliv nu genomgår med betydande svårigheter för många branscher och den rätt allvarliga konkurrenssituation som livsviktiga industrigrenar befinner sig i har ju många orsaker. En väsentlig orsak är den inflatoriska kostnadsutveckling som vi haft i vårt land och som särskilt under det senaste året varit mycket stark vid internationell jämförelse. Inom alla näringsgrenar har lönsamheten avtagit väsentligt under det senaste decenniet, och företagens förmåga att själva finansiera utbyggnad och rationalisering har markant nedgått. Detta minskar onekligen benägenheten till risktagande investeringar. Det har också medfört att vår kapitalmarknad bundits av hårda regleringar och prioriteringar, och det har gjort det svårare att tillgodose företagens växande behov att lånefinansiera sina investeringar.

Man hade då väntat sig av en näringsvänlig politik att den skulle ha innehållit några åtgärder innebärande

Statsverkspropositionen m. m.

generell stimulans för företagen. Man hade t. ex. kunnat förvänta att regeringen förelagt årets riksdag förslag till en produktionsvänlig skattereform på basis av skatteberedningens förslag. Statsministern betecknade under förmiddagens debatt de borgerliga partiernas och näringslivets krav på en sådan skattereform, som bland annat skulle innehålla en omläggning av den indirekta beskattningen till mervärdeskatt, som överdriven mervärdeskatteromantik. Låt mig bara säga att vi väl förstår att mervärdeskatten inte löser alla problem. Det som vi emellertid anser vara utomordentligt viktigt är att mervärdeskatten avlastar från industriens investeringar den i förhållande till utlandet extra skattepålaga som den nuvarande allmänna varuskatten utgör, och den förbättrar därigenom industriens konkurrensförmåga.

Statsminister Erlander framhöll också att man inte skulle tro att man genom mervärdeskatten kunde trola bort skattetrycket. Skattens införande skulle bara betyda att skattetrycket fördes över på konsumenterna och att skatten slog igenom i prisnivån. Tillåt mig då den reflexionen: Har inte regeringens förslag till den enprocentiga höjningen av omsättningsskatten samma effekt? Betyder inte också den en stegring av prisnivån? När finansministern sammankopplat den allmänna varuskattens höjning med en näringslivsfond på 500 miljoner kronor, innebär ju även det att han tar beloppet från konsumenterna och ger det till näringslivet. Jag anser att denna sammankoppling är felaktig. De pengar som skattehöjningen ger är ju inte som tidigare framhållits i debatten i dag öronmärkta. Skattehöjningen är till för att rent generellt förstärka budgeten. Den är en finanspolitisk åtgärd i en överhettad konjunktur. Men godkänner man finansministerns specialdestination av skatteintäkterna, då är reflexionen om överföring från konsument till näringsliv riktigt.

Jag är övertygad om att den produk-

Statsverkspropositionen m. m.

tionsfrämjande effekt som en för företagen gynnsammare indirekt beskattning skulle medföra även skulle ge det resultat som man vill uppnå med näringslivsfonden, nämligen att underlätta den omvandlingsprocess som näringslivet nu befinner sig i. Den skulle bidra till att upprätthålla full sysselsättning och skapa ökad trygghet åt såväl anställda som företagare.

Vi anser från folkpartiets sida liksom skatteberedningen att en skattereform även bör röja upp i den vildvuxna snårskog av punktskatter som under årens lopp växt upp i vår skattelagstiftning. Det gäller såväl de punktskatter, t. ex. energiskatten som belastar vår produktion och vilken även den har en konkurrenshämmande effekt i förhållande till utlandet, som de skatter vilka drabbar speciella branscher och diskriminerar dem i vissa fall mycket hårt i förhållande till andra närliggande branscher.

Låt mig även i dag som exempel på en orimlig punktskatt med orimliga konsekvenser nämna guldsmedsskatten. Jag har i många anföranden tidigare i denna kammare påvisat orättvisan av densamma, men i dagarna har ett nytt konkurrensmoment uppstått på grund av den höga skattebelastning som guldsmedsbranschen är utsatt för. En av de större sällskapsresearrangörerna här i landet har startat försäljning av guldsmedssmycken till sina flygresenärer för införsel vid hemkomsten — fritt från tull, fritt från försäljningsskatt och fritt från allmän varuskatt. Denna skattefrihet betyder att guldsmedsaffärerna här i landet är 40 procent dyrare på guldsmedsvarorna än vad detta reseföretag är. Företaget gör reklam för sin smyckeförsäljning med färgfolder över lagerförda smycken och utställning i företagets försäljningskontor. Smyckena beställs före avresan och levereras ombord på planet. Här hjälper alltså svensk skattelagstiftning reseföretagen att bättra på sin lönsamhet med

aktiviteter som ligger helt utanför deras verkliga uppgift.

Finansministerns varma omsorg om industrien utmynnade i ett enda förslag, nämligen fondbildningen på 500 miljoner kronor. Ur statsverkspropositionen kan man inte utläsa hur fonden skall förvaltas och inte heller mycket om efter vilka principer och metoder pengarna skall fördelas. Inte heller har dagens debatt skapat klarhet i den saken. Det är emellertid klart att beloppen inte är avsedda att generellt komma industriföretagen till godo. Pengarna kommer inte att via kreditmarknaden generellt underlätta företagens kreditförsörjning. Det är fråga om en selektiv fördelning av stora summor till sådana branscher och till sådana företag där strukturrationalisering kräver betydande insatser av kapital. Liksom herr Dahlén tidigare vill jag betona att folkpartiet accepterar en höjning av omsättningsskatten. Vi anser att det i nuvarande läge behövs en förstärkning av budgeten. Vi anser även att näringslivets kapitalförsörjning behövs en förstärkning. Regeringens ekonomiska politik har medfört ett sådant läge på kapitalmarknaden att näringslivets kapitalförsörjning inte klaras av på de reguljära vägarna, och då är tyvärr denna åtgärd erforderlig. Jag anser emellertid att man redan nu bestämt bör säga ifrån att principerna för administrationen av dessa medel, d. v. s. deras användning och fördelning, inte får innebära ett ökat grepp från myndigheternas sida över vår kapitalmarknad och över vårt näringsliv.

Statsministern frågade under förmiddagens debatt, om oppositionen föredrog att avgöranden om för industriens utveckling viktiga investeringar träffades i affärsbankernas slutna direktionsrum framför en öppen debatt i riksdagen. Jag anser att de beslut som träffats av ledningarna för våra kreditinstitut och även våra företagsledningar i regel främjat vårt näringsliv och därmed

vår välståndsutveckling, men fördens skull kan man i dag inte avvisa tanken på att bland annat den internationella konkurrensen påfordrar sådana kapitalkrävande investeringar inom för vårt folkhushåll livsviktiga industrigrenar, att det krävs medverkan från staten sida för att lösa dem. I så fall föredrar jag en öppen debatt i riksdagen om sådana insatser från statens sida i stället för avgöranden i slutna rum i kanslihuset, men det vill ju inte regeringen.

Det har i diskussionen framhållits att de 500 miljonerna är avsedda för mycket stora och kapitalkrävande projekt. Det finns dock all anledning att i detta sammanhang framhålla att strukturomvandlingsprocessen inom svenskt näringsliv även i hög grad drabbar mindre och medelstora företag. I vårt land som i alla andra moderna industristater svarar de mindre och medelstora företagen för en betydande andel av produktionen. De betyder åtskilligt för vårt lands ekonomiska liv.

Det är angeläget att framhålla detta i vår tid då det finns en så stark och ensidig tro på betydelsen av koncentration till stora enheter. I den näringspolitiska debatten sätts det så ofta felaktigt likhetstecken mellan små företag och olönsamma företag och mellan rationell drift och stordrift. Jag är fullt på det klara med att den tekniska utvecklingen och den internationella konkurrensen tvingar fram mycket stora enheter, t. ex. inom cellulos-, stål- och varvsindustrierna, men fördens skull får man inte glömma att många funktioner inom ett modernt progressivt näringsliv fullgöres av välutrustade små enheter med kvalificerad specialtillverkning. Tänk bara på hur många mindre och medelstora företag det är i vårt land som gör en betydelsefull insats såsom underleverantörer till vår exportindustri! Det vore lyckligt om den näringspolitiska debatten kunde ge en mer nyanserad bild av näringslivets struktur och olika företagskate-

Statsverkspropositionen m. m.

goriers betydelse för landets ekonomi.

Ett faktum är också att man just inom småindustrien under det senaste decenniet kunnat konstatera en snabb ökning av effektiviteten per anställd som tyder på att rationalisering och mekanisering utnyttjas effektivt även inom dessa företagsgrupper.

De mindre företagen drabbas dock hårt av det kärva läget på kreditmarknaden. Småindustrien är för sitt kreditbehov i huvudsak hänvisad till bankerna, och eftersom affärsbankerna svarar för omkring tre fjärdedelar av hela kreditförsörjningen till denna näringslivssektor, är det uppenbart att den hårda åtstramningen och den reglering av bankernas utlåning som äger rum blir mycket kännsbara. Den kärva kreditmarknaden är sannolikt en av huvudorsakerna till att de mindre företagens investeringar kraftigt sjunkit under det gångna året. Deras reella andel av industriens totala maskininvesteringar beräknas år 1966 uppgå till 15 procent, vilket innebär en nedgång med hela 6 procent från föregående år. Dessa siffror kan jämföras med utvecklingen under perioden 1962—1965 då småindustriens andel av maskininvesteringarna steg från 15 till 21 procent.

Det är självklart att strukturomvandlingen gör sig gällande även inom hantverk och mindre industri. Vi får här i fortsättningen och säkert i ökad takt se sammanslagningar och fusioner och andra former av samarbete på samma sätt som inom storföretagen. Men det ändrar inte dessa företags karaktär av individuellt ägda och enskilt drivna företag. Det är för vår produktionsutveckling angeläget att stödja även dessa företag i den omvandlingsprocess som näringslivet genomgår. Vid fördelningen av de aviserade 500 miljonerna som skall ställas till näringslivets förfogande bör man därför även enligt min åsikt ta hänsyn till de mindre och medelstora industriföretagens kapitalbehov. En lämplig metod vore då att anslå ett icke oväsentligt belopp till

Statsverkspropositionen m. m.

hantverks- och industrilånefonden för förmedling genom företagarföreningarna av krediter till dessa företag. Jag är säker på att pengarna skulle ge god utdelning i form av ökad produktion. Även dessa företag bidrar till att hålla sysselsättningen uppe och till trygghet för de yrkesmän som sysselsätts i dem, både de anställda och företagarna.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag föreslår att vi efter näste talare fortsätter i morgon kl. 11.00. Det återstår ett ganska stort antal talare. Därför får man väl förutsätta att det möjligen blir kvällsplenum i morgon. Jag vill emellertid förutskicka att om genomsnittstiden per anförande blir ungefär en kvart, finns det vissa utsikter att avsluta morgondagens plenum ungefär kl. 18.00.

Härefter anförde herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman och föredömligt ståndaktiga församling! Det känns naturligtvis inte särskilt roligt att uppträda som siste talare en sådan här dag, när det mesta är sagt. Jag vågar mig emellertid på försöket.

Det kärva ekonomiska läge som avspeglar sig på olika samhällsområden ger verkligen — det vill jag understryka, och det har många talare sagt tidigare — anledning till allvarlig omprövning av metoderna för samhälls-ekonomiens styrning. Det torde vara ostridigt att regeringens envisa fasthållande vid högräntepolitiken inte bara varit ganska verkningslöst i sitt förmenta syfte som stabilisator utan även utgjort bränsle på den inflationsbrasa som sprakat ganska friskt de senaste åren. Att denna negativa effekt starkt bidragit till de kostnadsstegringar för företagen som påtagligt gett den svenska industrien och därmed hela arbetsmarknaden stora svårigheter torde vara lika ostridigt. Industrinedlägg-

gelsor, konkurser och i bästa fall endast permitteringar uppträder i dag på ett sätt som måste inge allvarlig oro. Den ekonomiska politik som socialdemokratien stått för och som fått en sådan effekt bör efterträdas av målmedvetna insatser för att få en rättelse till stånd. I dessa strävanden borde alla goda krafter i samhället, oavsett politisk hemvist, ges en reell chans att aktivt bidra. Det är för mig alltför svårförståeligt att regeringen inte velat nappa på den beredvillighet centerns partiledare, dr Gunnar Hedlund, visat genom sitt förslag om en konferens mellan alla berörda i de vitala frågorna rörande så primära ting som den ekonomiska politiken i detta land. Mellan raderna och i viss mån också på raderna i herr Strängs finansplan kan man utläsa en oro som torde vara av den digniteten att den hade motiverat samråd och försök till gemensamma tag.

Den ansvariga regeringen har tydligen inte bedömt situationen taktiskt-politiskt vara lämplig för den lilla prestigeförlust som det onekligen hade inneburit att just i detta läge gå in för en bred samling och mindre dogmatiska grepp.

Den statsverksproposition, vars remitterande är den formella anledningen till denna debatt, har som omslag idel rött papper och även snören av samma färg. De övriga partiernas viljeinriktning omsatt i praktisk politik för det följande budgetåret får i sinom tid prövas vid utskottsbehandlingen och i kamrarna. Tecken bådär en riksdags-session, där inte bara den socialdemokratiska valrörelsen inför 1968 redan börjat, utan där vi även har att ta hänsyn till ett betydligt kärvare ekonomiskt klimat än vi upplevt på många år.

Inför dessa perspektiv skulle jag, herr talman, särskilt vilja framhålla några områden inom samhällslivet, kanske också göra några personliga värderingar.

Erfarenheter från gången tid visar ganska klart, tror jag, att i tider av kärvare ekonomiskt klimat först och främst de som befinner sig på samhällsstegens nedersta pinnar får ta de första och mest kännbara konsekvenserna av ett försämrat läge. Det utpräglade klass-samhället fungerade på det sättet. Det kan naturligtvis sägas att dagens samhälle inte är konstruerat på samma sätt, men vi får nog erkänna att solidariteten mellan olika grupper har lång väg innan den blir så fullständig som man skulle önska.

Jag tror att det är ganska nödvändigt att vi som politiker verkligen har en klar viljeinriktning, och inte bara detta, utan att vi i varje sammanhang söker lösningar som motverkar det ekonomiska systemets egen inneboende karaktär att hårdast slå den svagaste. Solidaritet får inte bara bli en transparang, varunder de s. k. fria krafternas spel oförhindrat kan ske.

Vi måste sträva efter att solidariteten verkligen får det innehåll som i vadas-te mening förtjänar att kallas solidaritet. Centerns devis Frihet, trygghet, rättvisa kunde egentligen sammanfattas just i ordet solidaritet. Vårt parti har en klar viljeinriktning i detta avseende. Vi har inte alltid lyckats finna de rätta vägarna, det skall erkännas, men målsättningen har alltid varit klar. Förmodligen ställs vi i dagsläget inför svårare prov än på länge — och det gäller inte bara oss inom centern.

Industrinedläggelser och permitteringar — visst måste det vara en absolut skyldighet för oss att söka ge alla de enskilda människor som drabbas inte bara ekonomisk hjälp via arbetsmarknadsorganen utan än mer en möjlighet att snarast få en produktiv sysselsättning igen. Åtgärder för att mildra näringslivets svårigheter är en verkligt positiv arbetsmarknadsuppgift i samhällssolidaritetsens anda. Lokaliseringspolitiken måste få ännu större betydelse inom arbetsmarknadspolitikens ram.

Statsverkspropositionen m. m.

Detta är inte bara en nödvändighet ur social synpunkt landsdelarna emellan, utan i lika hög grad ett intresse för de människor som i dag står t. ex. i bostadskö i någon av våra storstadsregioner.

Regeringens förslag om medel till en näringslivets fond är att hälsa med tillfredsställelse, förutsatt att dessa medel verkligen kommer på rätt plats, vid rätt tid och i rätt ordning. Det bör vara en alldeles klar målsättning att se till att den fulla sysselsättningen kan bibehållas. Detta får heller inte vara en dogm utan en klar konsekvens av solidaritetsbegreppets innehåll.

Nära sammanhang med dessa arbetsmarknadspolitiska resonemang har en annan fråga som kommer upp till avgörande vid denna riksdag. Jag tänker på jordbruket och de riktlinjer som där skall dras upp för framtiden. Dagens politiska maktthavare får lov att tänka sig vilken inverkan på den samlade arbetsmarknaden som ett beslut om kraftig nedskärning av jordbrukarnas antal skulle komma att få. Talet om prispress på jordbrukets produkter har heller inte, efter vad jag kan förstå, någon som helst frändskap med det solidaritetsbegrepp som jag menar är en förutsättning för en demokratisk sund samhällsutveckling. En samhällsgrupp som under tvenne världskrig varit den yttersta garanten för vårt beroende och som då och sedan lojalt fyllt sin plikt i samhällsgemenskapen kan med skäl kräva att undgå diskriminering. Statsrådet Erik Holmqvist och regeringen i övrigt bör utan att hemfalla åt något överdrivet taktiskt tänkande fråga sig och även söka hitta svaret hur den av regeringen på senare tid aviserade jordbrukspolitiken i själva verket går ihop med solidaritetsbegreppet. Även jordbrukarna i detta land är människor som för att göra en fullödlig insats är beroende av känslan att kunna tro på framtiden. Många människor och inte bara inom jord-

Statsverkspropositionen m. m.

bruket är intresserade av de ställningstaganden regeringen i dessa avseenden är beredd att göra.

Frågan om tillgången till en bostad är för alla samhällsmedborgare en primär angelägenhet. Vi måste så långt resurserna tillåter söka se till att den solidaritetsfrågan verkligen blir löst. Köernas folk har rätt att kräva att extraordinära insatser vidtas för att få ett större nettotillskott av bostadslägenheter. Jag nämnde tidigare lokaliseringspolitiken som ett medel att bättre kunna tillvarata samhällets resurser. Nyttillströmningen till bostadsköerna i storstadsregionerna kan på det sättet hållas tillbaka. Med en bostadspolitik som i motsats till den på senare år förda, som utmärkts av planlöshet och ryckighet, bör det vara möjligt att inom ramen för tillgängliga resurser åstadkomma flera lägenheter. Rivningsraseriet framför allt i storstäderna bör också i dagens läge kunna efterträdas av vettigare regler som gör upprustningar möjliga. Ett återinförande av bostadsförbättringslånen, som på regeringens förslag upphörde vid halvårskiftet juni—juli 1966, bör vidare vara en klok åtgärd.

Allt detta är primära frågor, och det är hela tiden fråga om solidaritet i praktisk politik. Det berör ofta människor med små inkomster. Mycket mera vore att säga om behovet av insatser för de inkomstsvaga grupperna, de handikappade, barnfamiljerna och åldringarna. I ett skede där stora sociala reformer måste vänta får det inte bli bortglömt att mycket ändå kan göras inom ramen för våra nu tillgängliga resurser i syfte att få ett rättfärdigare samhälle.

Solidaritet mellan medborgarna i ett land bör få ett så riktigt uttryck som möjligt, men lika nödvändigt måste det vara att både känna och visa solidaritet över gränserna. Jag tror att Sverige har en alldeles speciell uppgift härvidlag, och jag tror också att vi borde vara mäktiga till större insatser för utveck-

lingsländerna — dessa unga nationer med de väldiga problemen. Vårt folk som borde veta vad en lugn fredlig samhällsutveckling kan betyda i positiv riktning borde lika självfallet göra verkliga kraftansträngningar för att ge både andliga och materiella utvecklingsmöjligheter åt dessa människor långt bortom haven. De nya nationer som i dag är i så trängande behov av ekonomisk och annan hjälp kan inom några årtionden befinna sig i ett läge där bl. a. vårt land finns på den beroendes sida. Allt vad vi kan göra i dag för att leda in på vägar som ger en sund utveckling tror jag är en av de bästa investeringar vi kan göra. Blir utvecklingen av annan och sämre art kan den för hela världssamfundet få mycket allvarliga verkningar. Vi kan i dag hjälpa till att leda en utveckling, och vi bör göra det. De rika folken har i dag en chans som, om den inte utnyttjas, knappast återkommer. Det finns nu möjlighet att något gottgöra gångna tiders kolonialtänkande. De kristna samfunden har också på ett utmärkt sätt visat vägen. Låt oss stödja dessa strävanden, men låt oss också som politiker vara klart medvetna om att solidaritetskravet i vidaste mening verkligen är *ett krav — en uppfordran*.

När allt kommer till allt, så är vad man kivas om i fråga om några hundra miljoner kronor mer eller mindre till vårt svenska försvar ändå en liten fråga i jämförelse med detta att vi med insatsen av flera människor, mera kapital och mera förnödenheter till någon form av u-landsbistånd kan uppnå något mycket väsentligt inte bara för vår lilla fredliga »o» utan till båtnad för hela den värld dit vi föddes.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen angående val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 16, till Konungen angående val av medlemmar och suppleanter i Nordiska rådet;

dels till riksdagens förordnanden, nr 17—32, för

herr Birger Andersson

» Yngve Holmberg

» Birger Lundström

fröken Dagmar Ranmark

herr Arne Geijer

» Georg Pettersson

» Sven Sundin

» Folke Björkman

» talmannen Thapper

» andre vice talmannen Cassel

fru Sigrid Ekendahl

herr Bertil Ohlin

» Einar Gustafsson

» Gösta Skoglund

» Sven Mellqvist

fru Ingrid Gärde Widemar

att vara medlemmar i Nordiska rådet;

dels ock till riksdagens förordnanden, nr 33—48, för

herr Axel Andersson

» Allan Hernelius

» Lars Larsson

» Tage Johansson

fru Ingrid Segerstedt Wiberg

herr Eric Carlsson

» Sture Palm

» Paul Jansson

» Nils Kellgren

» Gunnar Edström

» Sven Hammarberg

» Jan-Ivan Nilsson

» Rolf Eliasson

» Per Bergman

» Erik Adamsson

» Sven Wedén

att vara suppleanter i Nordiska rådet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.22.

In fidem

K.-G. Lindelöw